

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Droga i subcultura: una història cultural del "haix" a Barcelona (1960-1980)

Oriol Romaní i Alfonso

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

0 557-49260

3.- LA CANNABIS AL NOSTRE PAIS EN L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA:
BARCELONA, 1960-1980.

R. 24.266

3.1.- LA VISIÓ HISTÒRICA: INTRODUCCIÓ.

Entrem ara al capítol central de la tesi. En ell veurem el procés mitjançant el qual una droga que, en principi, era desconeguda a la nostra societat i tenia, per tant, el caràcter de droga "exòtica", es va incorporant lentament a ella fins a formar-ne part integrant, per més que en l'actualitat sigui encara il.legal. Aquesta il.legalitat és, com veurem, la seva actual forma d'integració doncs, a més de donar-li encara un cert caràcter mític, li confereix unes funcionalitats econòmiques (mobilització de diners en el mercat negre; "coixí" de l'atur en certes capes de la població,...) que l'actual sistema social es veu incapaç, ara per ara, d'integrar a la seva legalitat; unes funcionalitats polítiques: diferents possibilitats de manipulació en aquest sentit, des del possible "amortiguament" de certes ànsies juvenils, fins a ser un "pretext repressiu", és a dir, la repressió que a través d'ella s'exerceix sobre gent que poden resultar incòmodes per determinades qüestions; etc.

Tal com plantejava a l'introducció teòrica, crec que pot ser de gran interès l'estudi de l'emergència d'unes subcultures al voltant d'alguna droga determinada i la seva història posterior, lligada o no a aquesta mateixa droga. En aquest cas veurem com la introducció del haixix va lligada a unes subcultures molt determinades que durant una època marcaran el caràcter social del seu ús, i com després aquest es va generalitzant tot transformant-se, fins arribar a la situació que veiem ara mateix; al mateix temps que aquelles subcultures s'han diluït també al sí de la societat general; qüestions que es matitzaran més en la discussió teòrica.

Aquesta història té a més, l'interès suplementari, en el marc del present treball, d'insertar-se com a part

integrant dels processos de profunda transformació de la societat espanyola de l'època que, en el seu conjunt, passa de ser una societat tradicional a convertir-se en una societat urbano-industrial avançada, en un sistema de capitalisme monopolista d'estat i en una situació en què, tot just arribada a aquest nivell, aquesta transformació queda fortament condicionada tant pel model socio-polític en què s'ha donat (la dictadura tecnocràtica), com per la influència de la crisi econòmica mundial. Tenint en compte que partim de la hipòtesi de definir aquest tipus de societats industrials avançades com a societats intoxicades, el que veurem seguidament són alguns aspectes del procés d'intoxicació progressiva de la vida social que es dona al conjunt de l'estat espanyol durant aquests anys. Però no centrant-nos en els elements tòxics de més massiva incidència social, com el tabac, l'alcohol o la contaminació industrial -encara que d'alguns d'ells se'n parlarà- sinò en la història del haix precisament perquè tal com s'ha donat entre nosaltres ofereix una multiplicitat de significacions que la fan de gran interès per a l'anàlisi social.

Tal com es podrà observar, l'anàlisi s'articula a diferents nivells dialècticament interrelacionats, encara que centrant-se principalment entre els diversos grups entre els quals he portat a terme el treball de camp o dels quals en tinc una informació documentada, en el marc de Barcelona i la seva àrea metropolitana. Però també es consideraran en diversos graus els nivells de Catalunya, l'Estat Espanyol i el Món Occidental, per tal de que no quedi una visió massa tancada de l'assumpte. Tots aquests diferents nivells estudiats es podrien representar, de menor a major i amb una relació d'inclusió entre ells, de la manera següent:

diferents

individus i grups → Barcelona → Catalunya → Estat Espanyol → Món Occ.
investigats (àrea metropolitana)

Així doncs, l'investigació etnogràfica s'emmarca - en aquests diferents nivells, cada un amb la seva especificitat: uns fenòmens que s'han donat a tot el món occidental, han aparegut aquí condicionats per una determinada situació política, social i econòmica, que és la que es donava dins les fronteres de l'estat espanyol. - Però al mateix temps, la situació general de Catalunya, que era ja una societat industrial en iniciar-se la profunda transformació d'aquests vint anys aquí considerats, es pot diferenciar clarament tant de la resta - d'Espanya com de la de l'àrea metropolitana de Barcelona, que té unes característiques molt específiques. En aquest sentit, la situació de Barcelona queda força ben presentada en aquestes paraules de SABATÉ (1979: 209):

"A todo esto (l'emergència de marginats/marginals) Barcelona (ciudad de ferias y congresos) no es ninguna excepción: ha vivido en los últimos veinte años una explosión hacia dentro (aumentando su densidad hasta límites alucinantes) y hacia fuera (creando un cinturón) -llamado rojo- que la atenaza por todas partes menos por una que da al mar), producida por un precario -por lo que se ha visto- desarrollo industrial y una especulación de agárrate-y-no-te-menees. El resultado meramente visual es un caos urbano objeto ya de estudio internacional con la degradación galopante de unas zonas, la segregación casi total de otras y -en general- la ausencia - de "suavizadores" (por ejemplo, servicios colectivos de todo tipo). Por otra parte, Barcelona es político-culturalmente un maravilloso ejemplo de esquizofrenia colectiva: está tocando a la mítica Europa ("la pequeña Europa" se la llama -supongo- con una cierta sorna), con lo que esto podría comportar de progresividad y tolerancia en sentimientos, actitudes y comportamientos. Pero la política, las leyes y por supuesto

Estic convençut que si aquest aspecte "èmic" no quedés reflexat -tal com queda patent, fins i tot, per l'ús - d'algunes expressions col.loquials en detriment d'una massa rígida correcció gramatical-, el treball quedaria incomplet per més que a nivell teòric no li manqués ni un punt ni una coma. Una altra cosa és que ho hagi aconseguit.

3.2.- LES DIVERSES ETAPES HISTÒRIQUES.

3.2.1.- De la Postguerra al "Desarrollismo": la Rama o Grifa (fins al 1966).

Tenint en compte que les històries sempre han de començar en un moment determinat, de vegades es fa difícil escollir aquest moment. Però en la història contemporània d'Espanya hi ha una fita que realment facilita aquesta qüestió: la guerra civil 1936-1939. Dic que ho facilita perquè la guerra civil representa un trasbalsament tal en la vida de l'Espanya del segle XX que no hi ha dubte que és un fet de referència obligada, almenys fins ara, si es volen tractar etapes posteriors. De fet, és un fenomen que marcarà profundament tota l'evolució posterior de les diverses comunitats que formen la societat espanyola fins arribar a avui dia.

La victòria de les forces més reaccionaries de la societat l'any 1939, porta a l'instauració d'un "nou" ordre social que encarna la dictadura del general Franco. No m'extendré ara en aspectes com la quantitat de morts per la repressió franquista immediatament posterior a la guerra, la situació econòmica del país amb el detall de les seves diverses fases, la composició i relació concreta de les forces socials en presència i les diverses influències polítiques al llarg del període... aspectes tots ells força debatuts a la bibliografia històrica a la qual remeto (principalment GALLO, 1971; GEORGEL, 1972; HERMET, 1974; TAMAMES, 1977, VILAR, 1981; TEMIME et al., 1982). Però sí em sembla interessant parlar d'alguns dels principals aspectes del medi social en el que es va moure la vida de la majoria dels habitants del nostre país i, més en concret, de Barcelona, en els vint anys que podem dir (de forma un tant arbitrària, certament, com tota periodització massa estricta) que va durar la postguerra, no només la més immediata.

3.2.1.1.- Els anys quaranta. Els anys quaranta van ser anys, sobretot, de misèria, de por, i també, ja, de resistència. La majoria de la gent -és a dir, les classes populars i grans sectors de la classe mitja- passava fam, i les restriccions, no només de llum, sinó incloent tots els aspectes de la paraula -arribaven a gairebé tota la població. A més a Catalunya, com va passar també a altres nacions històriques d'Espanya, fins i tot els que objectivament -o materialment, com vulgueu- havien guanyat la guerra -és a dir, la burgesia que havia recuperat les seves fàbriques i els seus negocis, que tornava a controlar les seves riqueses, posades en perill en el procés revolucionari anterior- participava - en bastants casos d'aquesta precarietat existencial, - pel fet de ser catalans i d'expressar-se com a tals (vegi's BENET, 1978). Així doncs la por per a quasi tots, la misèria més per a uns que per als altres i la resistència d'unes minories militants que després es va anar ampliant, van ser els que van marcar aquesta primera - postguerra.

Encara que és una temàtica que ja ha estat força tractada no em resisteixo a citar algunes qüestions que, per ser de les més característiques de l'època, ens poden donar una certa idea de l'ambient en el qual es vivia: el racionament, amb la corresponent "cartilla", - que servia també com a identificació personal, juntament amb les llargues cues que s'havien de fer per a - quasi tot. L'"estraperlo", al major i al detall, el primer del qual va servir perquè tota una sèrie de personatges lligats al Règim féssin els seus grans negocis a les esquenes de la fam dels altres, i el segon perquè el poble anés sobrevivint malgrat la repressió que havia de sofrir. Molts encara se'n recorden de la imatge de l'arribada dels trens a Barcelona, per allà al pont de Marina, per exemple, quan el tren relentia la marxa i començava a sortir gent que llançava paquets de menjar

a d'altres que ja s'estaven esperant pels costats de les vies, els quals recollien la mercaderia i desapareixien ràpidament. També s'ha de recordar el continu rentat de cervell a través de la ràdio, el NO-DO (aquesta espècie d'informatiu cinematogràfic indissolublement lligat al franquisme), l'església, les pel·lícules de caire patriòtic com "Agustina de Aragón" o "Alba de América", la propaganda mural (on hi podia haver des de frases dels "jefes" com Franco, José Antonio o Girón, fins als típics "hable usted en la Lengua del Imperio" o "en cristiano"), o les quadrilles de falangistes que, a ple carrer, podien obligar a qui fos a aixecar el braç i cantar el seu himne "Cara al sol....".

Davant de tot això, l'intent de la població de distreure's com fos d'aquella negra realitat i del trauma que significava la guerra i la derrota, podia coincidir en certs aspectes amb els interessos dels governants d'organitzar distraccions, jocs "circenses" (ja que no podien oferir el "panem") a les masses. Sobretot a través del futbol, els toros, els grans actes de masses religioses i polítics en determinades ocasions, o la promoció d'un tipus de pel·lícules (al costat de les que hem vist abans), que podien anar des del drama intimista fins els que busquen la rialla més epidèmica ("Locura de amor" o "Deliciosamente tontos", serien dos exemples d'aquest altre cine de postguerra). Igual passava amb la cançó lleugera: no ens ha d'estranyar que en un moment de misèria, de malalties com la sarna, l'anèmia o l'alcoholisme (per als quals els diaris anunciaven remeis moralitzants i miraculosos) tingués tan d'èxit aquella cançó que deia: "Tres cosas hay en la vida / salud, dinero y amor..."; o que al costat dels personatges de tebeo que es presentaven com a prototipus dels valors imperants ("Roberto, Alcazar y Pedrín", per exemple), fos tan popular el sempre afamat "Carpanta", que s'inventava les mil i una per tal de ficar-se un

moç de pa a la boca, encara que no sempre les coses li sortissin bé. En aquest context, el mitjà de comunicació que, amb molt, va destacar sobre els altres, va ser la ràdio (1).

D'altra banda, la resistència al nou règim, protagonitzada sobretot per els militants de les organitzacions històriques que havien perdut la guerra civil -anarquistes, comunistes, socialistes, catalanistes, republicans...- es concretava en el "maquis", les guerrilles tant rurals com urbanes (amb accions que anaven des de l'invasió de la Vall d'Aran, l'any 1944, fins als atemptats a distingits feixistes o a les seves propietats, a patrulles de la policia o de la Guardia Civil, a vies fèrries de Barcelona i rodalia, i altres poblacions, etc.), les quals van tenir la seva màxima presència dels anys 1944 al 1948; en les primeres vagues per a una millor distribució del racionament i les pujades de salaris, produïdes a empreses de Barcelona, Mataró, Hospitalet o Cornellà, entre d'altres; en els inicis de la lluita dels universitaris, que ja a partir del 1944 s'organitzen en el Front Universitari de Catalunya; en la col·locació de senyeres en llocs públics; en l'elaboració i difusió de propaganda clandestina -cosa que moltes vegades es feia des de la mateixa presó; o, des de l'exili, les accions de recolzament a la lluita a l'interior del país, l'auto-organització dels mateixos exiliats o la tasca de la sensibilització internacional en front de la dictadura franquista.

Amb aquesta situació general, ja ens podem anar fent una idea de quin seria el tipus de vida que es veïen obligats a portar els sectors més desheretats de la població. Els que, bé a causa directa de la guerra, bé per les fams posteriors s'han vist obligats a abandonar la seva terra, han anat a parar a les zones més calamitoses de la ciutat, com les barraques/de la perifè-

ria o els infectes i atiborrats habitacles del central i portuari districte cinquè, més concretament, el Barri Xino (2). Famílies derrotades, totalment destruïdes per la guerra, sense cap possibilitat de guanyar-se el pa, sobrevivint totalment al dia, "a salto de mata", quan no podien tenir una ajuda de la caritat pública o privada, o d'institucions tan interessades políticament com l'"Auxilio Social" de la "Sección Femenina de la Falange". Es clar que en una societat amb una situació anòmica tan forta (3) i encara d'un caràcter tan tradicional com era la d'aquells moments, el control social, si bé tenia uns mecanismes que entraven en acció ràpidament davant de certes actituds i símbols que havien estat derrotats a la guerra civil, no arribava massa a aspectes de la vida quotidiana de la gent:

"Els infants d'aquesta generació de postguerra, educats en abstraccions idealistes, van amalgamar la seva ingenuïtat amb l'exaltació d'un machismo precoç. Hom encara vivia molt al carrer. Les intuïcions excitaven la curiositat, i va haver-hi, com en tota generació però potser una mica més, alguns casos d'iniciació primerenca a la sexualitat. Aleshores, els fills de la molt depauperada classe mitjana, vivien menys allunyants dels xiquets del Lumpenproletariat. Per això, el deler d'aventurisme i la proliferació de colles roderes, constituïa una praxis prou generalitzada per a tots els infants. Els xiquets jugaven als solars, enmig les ruïnes dels edificis bombardejats, i als refugis antiaeris abandonats, i un dels seus jocs preferits era el de policies i lladres (això és, s'hi establia ja, anticipant-se als "joves rebels", un antagonisme entre dues bandes) que marcaven unes diferències entre els bons i els dolents, responent al maniqueisme religiós-polític en què eren educats". (SALCEDO, 1974: 43).

Alguns dels aspectes de la infantesa del nostre primer informant resulten molt significatius. Era fill d'un afiliat a la CNT, mort els últims dies de la guerra ci

vil, mentres ell i sa mare eren a França on havien pujat amb tota la riuada de refugiats, i que el mateix any 39 van tornar a Barcelona i es van instal·lar al Barri Xino:

"... resulta que nos pusimos a vivir en el Barrio Chino, allí en una calle donde está Peracamps, que antes era la calle Mediodía... vivíamos realquilados en un piso de una gente, no? Mi madre trabajaba y yo, pues, en la calle, con los críos. En la calle no jugaba. Cuando salía a la calle salía con una bolsa, amarrada aquí a la cintura, a cojer colillas; entonces llenaba la bolsa y se la vendía a los tíos que vendían colillas.... y si me daban cinco duros, o veinte pesetas, o quince, pues... me comía un bocadillo, me compraba un petardo, que valía cincuenta céntimos; sí, un canuto; después me compraba mi tabaco, me bebía mi porroncito de vino, pequeño siendo un crío, no creas; tenía ocho años...".

Fixem-nos que l'adultesa precoç en què vivien aquests infants s'expressa sobretot, a més de no jugar, en l'utilització del vi, el tabac i la grifa: la prompta necessitat d'embriagar-se, per oblidar-se d'alguna manera de la pròpia situació, i els elements de prestigi que comportava l'ús d'aquestes substàncies són elements que s'hauran de tenir en compte a l'hora de l'anàlisi. L'ambient de miseria, tan econòmica com moral, queda ben reflexat en el següent incident que el portarà cap al reformatori, la "única solució" que quedava per a molts d'aquests nens de la postguerra:

" Luego fuimos a vivir con mi abuela. Era un barrio más... en la calle Wellington, detrás del Palacio de Justicia (...). Estuve allí hasta que un día a una vecina le quité treinta duros y, nada, pues me los gasté en esas fotografías que te hacían montado a caballo, allí en el Parque, y en caramelos, y hostias y regaliz... ya ves, treinta duros; tenía nueve o diez años. Pues por la noche la tía me denunció, y como es

taba el Palacio de Justicia allí al lado vino la pareja de allí a buscarme a mi casa. Y sí, sí, me llevaron al Palacio de Justicia y mi madre no se creía que yo le había robado a la vecina, y me decía: -pero, ¿Tú has sío?. Y yo le decía: -"no mamá, te juro por mi papa que yo no he sío!"...- Claro cuando me llevaron al Palacio de Justicia, con aquellos policías tan grandes, en cuanto uno me dió un guantazo les di go: -sí, sí!...- Claro, me llevaron al reformatorio, al Asilo - Durán".

No ens ha d'estranyar que en aquella època estiguessin els reformatoris plens quan, per a poder sobreviure, les activitats que des de ben petits havien de portar a terme molts infants quedaven fora de la llei. L'informant núm. 2 ens n'explica algunes d'elles:

"Un sitio al que acostumbrábamos a ir era a los mercaos, a la plaza. Llegabas p'allá, y te tenías que fijar en lo que llevaban las mujeres en los bolsos. Como eras un chaval, pues nadie se fijaba mucho en tí. Y cuando ya habías visto si aquella llevaba dinero o no, pues a esperar el momento. En tonces -claro, no había eso de los carritos ni ná- era fácil, con aquellos cestos que llevaban (...). Por lo normal, lo mejor era salir corriendo, y yo muchas veces no paraba hasta llegar a casa, pero otras veces pues me abría así, tranquilamente y, nada, a por otra (...). A más a más, ¿qué te podía pasar?... es aquello de los muletillas de que "más cornáas da el hambre": no había otra forma de llevarse algo a la boca! Y, total, lo que te podía pasar es que te enviaran por la "prote".... otra vez".

Això últim se situa ja cap a principis dels anys cinquanta: què passa, a partir d'aleshores, a nivell general?. Els anys cinquanta, encara que en molts aspectes són fonamentalment una continuació de la dècada anterior (i per això em sembla encertat parlar d'una pri-

1 Un bolet de forma estranya fa furor a tot Espanya.

2 Segons el dir de la gent hauria vingut d'Orient.

3 Hi ha qui creu que és, a la fi, una broma d'en Dalí.

4 Altres que és, salta a la vista, propaganda comunista.

5 També es diu que si la secca hi té una part molt directa...

6 Sort que un metge d'Arequipa amb tots els detalls explica

7 que el va heretar d'un nipó que va rebre del carpó.

8 El portà a la nostra terra quan es va acabar la guerra.

9 I ací comença la història d'aquest bolet ple de glòria.

10 El suc d'aquest hongro-típic té per nom les-macions.

11 Ho cura tot: sifa de poll, cor agre, la grip, el goll,

12 les picors de tola mena i fins els dolors d'esquena.

13 I pel lleig? La carabai, se ho costa i mai acaba.

14 Un cas molt greu, comprovat, d'un pacient que s'ha curat!

15 un senyor que viu al Clot i paga mal de pot

16 d'abusar, sense reserves, de les llatunes de conserves.

17 Cura el mal humor, les penes i desembussa les venes.

18 Es no baltan pels brians i cura també els perus plans

19 A les sogres malcarades les deixa molt ca'vriades.

20 Rejuveneix, fa pair, i ademés, ja no cal dir,

21 Té una acció clara i directa especialment sobre el recte.

22 La gent el pren a tot drap doncs es veu que no té cap

23 efecte especial nociu. No detza microbi viu

24 i ademés també refresca i és molt bo per la ventresca.

FIGURA núm. 6 L'AUCA DEL "BOLET DEL TÈ", UN DELS "REMEIS MIRACULOSOS" DE LA LLARGA

Uns el prenen al matí:
altres quan van a dormir.

Mi ha qui se'l beu a glopades,
uns altres a cullerades.

i uns veles de Mataró
sempre el beuen en porró.

Amb aquests antecedents
no és estrany que molts pacients

davant de fets tan notoris
deixin d'anar als consultoris...

Els metges enfurismats
es revolten indignats.

i diuen, amb veu molt sèria,
que això es per ells la misèria.

Els farmacèutics també,
cansats de lè el potaer,

ploren la seva desgràcia
car ningú va a la farmàcia.

Mentrestant algú se'n riu
que és l'hora de fer l'ull viu.

Són els pobres herbolaris,
candidats a milionaris.

que han venut foncs de te
l'ara oleritzen ràpid.

I fan estranyes mistures
amb un sac de serradures.

Molts diran: quina enganyifa!
I ells, potser, que han tret la rifa!

En ll, deixem-nos de plansys
i que sigui per molts anys.

que si el bolet tot ho cura,
la resta és... literatura.

No obstant, abans d'actuar,
no voldríem miscalcar.

una notícia que dona
la premsa de Barcelona.

i que, dit amb tot respecte,
considerem molt suspecte:

— «Un psiquiatra dibuixat
(pobres llunatics!) ha dit

que el bolet de tanta fama
és una para casanova.

I qu'ell, per moltes raons,
predeveu els revolucions.

I además que si això dura
i ningú no hi posa cura,

molta gent — ho dirà clà i met —
es tocarà del bolet.

mera i una segona part de la postguerra, referint-nos als anys quaranta i cinquanta, respectivament), en altres qüestions assenyalen ja una clara evolució cap a la forta transformació que sofrirà la societat espanyola dels anys seixanta.

3.2.1.2.- Els anys cinquanta. L'any 1951 marca una inflexió en la situació de l'estat espanyol, perquè els grans moviments de masses que s'hi donen són els primers amb aquest caràcter després de la guerra. La vaga de tramvies de Barcelona, del març de 1951, i la subsegüent vaga general a la ciutat i comarques pròximes, i en gran part també les vagues del País Basc a l'abril i de Madrid al maig, són moviments que, a partir d'un motiu concret, exploten per la insostenible situació política i social en què es troba el país des de la guerra, augmentada, a més, per les contínues humiliacions que han d'aguantar els membres de comunitats nacionals com Catalunya. No són producte, com en els anys quaranta, d'una preparació concreta per part de les organitzacions polítiques de l'oposició, encara que aquestes s'hi afegiran i potenciaran el moviment quan aquest ja estigui en marxa.

La situació internacional influeix en l'evolució d'aquests fets. Després de la derrota de l'eix nazi-feixista per els aliats, el 1945, molta gent creu que és cosa feta la caiguda del règim d'en Franco, empès per les forces democràtiques vencedores de la segona guerra mundial. De fet, l'aïllament internacional del Règim s'accentuà amb la retirada dels ambaixadors occidentals el novembre de 1946 i la condemna de la ONU el desembre de 1947. Però el sorgiment de la guerra freda Est-Oest serà un gran recolzament per a la dictadura franquista,

"avanzadilla anticomunista" a Europa i -a part de tractats comercials anteriors amb països occidentals-, l'any 1950 tornaran els ambaixadors. A partir d'aleshores comença a quedar clar que si es volen solucionar els problemes de la majoria de la població no es poden esperar ja solucions "màgiques" que vinguin de l'exterior, sinó que és la mateixa gent qui s'ho haurà de fer.

L'"obertura a l'exterior" té les seves fites més significatives l'any 1953, en què es firma el Pacte hispà-nordamericà i el Concordat amb la Santa Seu -encara que l'any anterior Espanya ja havia ingressat a la UNESCO i el 1951 havia rebut el primer préstec nordamericà- i el 1955, quan es produeix l'ingrés a la ONU. Tots aquests aconteixements donen més seguretat al Règim que, a partir dels moviments de masses de 1951 torna a accentuar la seva política repressiva, mentre a nivell econòmic i social la situació continua essent desastrosa: s'inicien en aquells anys obres propagandístiques, com el famós Plan Badajoz (1952), o la construcció dels pantans, que eren inaugurats pel mateix dictador amb tota la parafernalia adient al cas. S'ha de recordar que, per exemple, hi havia una total inexistència de política energètica i encara a mitjans dels anys cinquanta, a Barcelona hi havia setmanes en les que durant quatre dies hi havia restriccions elèctriques.

Hi ha tota una sèrie de símptomes i signes -molts dels quals es converteixen després en símbols d'aquella època (4)- per mitjà dels quals es nota progressivament l'obertura a l'exterior d'aquells anys, a nivell expressiu, en els mitjans de comunicació, en l'introducció de certs costums.... La joventut dels anys quaranta, bé des de l'escola -ocupada fonamentalment pels sectors socials que anaven des de la depauperada classe mitja en amunt-, bé des de xarxes "educatives" paral·leles com els reformatoris, l'"Auxilio Social" o semblants, havia

rebut una educació rígidament moralista, religiosa i patriòtica. Els models proposats eren els grans "herois - històrics" com Don Pelayo, El Cid, Hernán Cortés o els Reis Catòlics ("Isabel y Fernando, el espíritu impera / moriremos besando, la sagrada bandera..."); o bé màrtirs de la puresa com Lluís Gonçaga, Maria Goretti o - -tampoc faltava la producció de mites locals en aquest aspecte- la nena M. Vilaseca, de prop de Manresa, morta per defensar la seva puresa virginal, enterrada molt solemnement i l'exemple de la qual s'intentà expandir per tots els racons d'Espanya a través de diaris, ràdio i NO-DO. Un dels components d'aquella joventut de classe mitja -en aquest cas de València- ens parla d'aquells anys:

"Una vida que seguia patrons de reformatori, per bé que - s'hi tractès de col·legis de paga, reglamentada al màxim, amb consignes d'austeritat integral... i així anàvem accedint a la pubertat (...). En la nostra adolescència encara - no s'havien oblidat del tot els anys de la fam, quan les cufes de patates eren menjades, els moniatos constituïen una llepolia, eren mínimes les racions, de pa de dacsà i d'oli - que mai no era d'oliva, et sic de coeteris (...). Bevíem una llet molt aiguada i berenàvem pa amb xocolata. Alguns costums s'observaven en la vida de família com a ritus ancestrals: el rès del rosari, la visita al cementiri per Tots Sants, i als monuments el Dijous Sant, la reunió del clan al menjar de Nadal, l'estiueig en un poble muntanyenc, no lluny de la ciutat i no cal parlar de la celebració de sants, comunions i noces, supremes exaltacions de la convivència i l'esperit de la institució familiar". (SALCEDO, 1974: 44-45).

Malgrat aquest contexte cultural tan tradicional, als anys cinquanta els mitjans de comunicació de masses, a part de la propaganda polític-religiosa que encara continuava -i que tindrà un dels seus punts àlgids en la celebració del Congrés Eucarístic Internacional de Bar-

celona l'any 1952; per cert, aprofitat per fer ja algunes operacions urbanístiques especulatives, com la transformació de la part superior de la Diagonal, on hi havia aleshores una zona de barraques (5)-; a més d'això, deia, promocionen les produccions radiofòniques de varietats, com el programa de Bobby Deglané "Cabalgata de fin de semana", o els famosíssims i llagrimosos serials d'autors com Guillermo Sautier Casaseca, o com el que arribaria a ser el paradigma dels serials -que s'acostumaven a radiar a la mateixa hora del toros, a les cinc de la tarda, tot possibilitant la reunió de varies veïnes al voltant d'una ràdio- "Ama rosa" que després seria convertit en cine, teatre, llibre, foto-novel·la. També agafa gran volada la cançó lleugera iniciada ja la dècada anterior per cantants com Machín, Celia Gomez, Bonet de San Pedro, Imperio Argentina o Jorge Negrete. Més en concret, hi ha un significatiu tipus de cançó, molt clar ja si tan sols ens entremenim a mirar alguns dels seus títols: "A lo loco se vive mejor", "Sí, sí, porqué no vienes a Madrid, que bien se vife aquí", "Que felices seremos los dos", "Como en España ni hablar", etc. Per aquí es comencen a introduir alguns "ritmes en demoniats" com el bugui-bugui, encara que també tenen molt d'èxit les revistes edulcorades i familiars dels "Vienesos", L'Arthur Kaps i en Franz Joham, que aviat començaran a sortir a la TV, aquesta "caixa màgica" inaugurada a Espanya l'any 1956, però l'accés a la qual encara serà una cosa força limitada durant uns quants anys.

En aquesta època, a partir d'alguns d'aquests fets, comencen a aparèixer les primeres contradiccions públiques entre els interessos comercials que representen les sales de festes, que es converteixen en "dancings" i es posen, amb brillants llums de neó, noms tan inequívocs com "Miami", "Florida", "Yowa" o "New York" i als quals la joventut pot anar a esbargir-se una mica, amb els de

fensors de la moral tradicional més a ultrança, que tro-
nen contra els "bailes modernos" i arriben a organitzar
novenes per la conversió de la joventut que va a aquests
llocs a perdre la seva ànima. I mentres als cines de ca-
pellans, on de vegades repartien xufles i caramels, en-
cara passaven la producció religioso-política nacional,
el xaval una mica espabilat es podia "colar" fàcilment
al cine del barri per veure alguna pel·lícula no apta -
com "Casablanca", "Rebeca" o el mite de l'erotisme del
moment que encarnava Rita Hayworth a "Gilda".

Així doncs, la majoria del jovent va anar creixent
entre la repressió total, les prohibicions i els ideals
més abstrusos i incomprensibles per a la seva vitali-
tat i les mínimes possibilitats que, a partir de les co-
lles d'amics, i amb els tebeos, les cançons, el cine i,
sobretot, molta imaginació, tenien de fer algunes coses
que els féssin més agradable el pas del temps. El mite
de l'estranger, que ja es començava a dibuixar en -
aquell horitzó tan tancat, es concretarà més tard amb
l'"anar a Paris" que, al menys entre la classe mitja -
barcelonina va tenir molt predicament. Però en aquells
moments, amb les excepcions de sempre, la majoria no te-
nia possibilitats ni de plantejar-s'ho.

Aquí a Catalunya, part d'aquest jovent de classe -
mitja es va anar integrant en una organització de caire
internacional, l'escoltisme, que s'anà solidificant so-
ta l'ombra de la única institució que en aquells moments
podia donar-li un cert caire de legalitat: l'església.
Malgrat ser un moviment amb aspectes de caràcter para-
militar, basat en uns principis molt puritans, en gene-
ral de tipus religiós, en els quals la disciplina i el
sacrifici hi tenien un paper molt important, les autori-
tats de l'estat, fins ben avançat el franquisme, li van
fer força la guitza. Resultava que la pràctica de la vi

da a l'aire lliure i de l'excursionisme, una de les seves principals activitats, esdevenia, a més, una pràctica continuada de coneixement del país, seguint una antiga tradició (vegi's PRAT 1980 i PRATS, 1982). I tot això es donava, evidentment, en el context d'una perspectiva catalanista, que és el que no es podia tolerar des d'una visió unitarista de l'estat.

I, què va passar amb l'escoltisme? Una cosa a constatar és que mentre la O.J.E. ("Organización Juvenil Española") organitzava acampades i excursions on molts xicots de la resta d'Espanya s'ho van poder passar més o menys bé, però que ben poca, per no dir nul·la, influència ideològica va tenir sobre ells les seves doctrines que gaudien de totes les benediccions oficials -perquè al cap i a la fi era una institució estatal- l'escoltisme sí que va tenir una certa influència en la conscienciació política d'oposició al Règim de part d'aquella joventut de la que estem parlant. Deixant al marge altres valoracions que es puguin fer, podem admetre que el fet de la prohibició va fer que l'escoltisme guanyés credibilitat davant l'instint juvenil; l'esbatussar-se de tant en tant amb els falangistes -el cap i a la fi, els "cadells de l'estat"- o el sentir-se perseguit per determinats símbols eren factors que contribuïen a l'eficàcia de la socialització tribal nacionalista.

Un altre moviment que a partir de la meitat d'aquesta dècada comença a adquirir ja una força notable és el moviment estudiantil. El mandat de Ruiz Gimenez al front del Ministeri d'Educació, on intenta una certa política de lliberalització, ajuda a crear una dinàmica que el depassa totalment i que ja no hi haurà qui la pari fins al final del franquisme. L'inici de la lluita contra el S.E.U. ("Sindicato Español Universitario"), la solidaritat universitària a partir dels incidents de febrer de

1956 a Madrid (on es van intentar unes primeres eleccions democràtiques al marge del SEU que van ser violentament reprimides per la policia i la Falange), i el ressó de moviments externs, com la revolta hongaresa d'aquell mateix any, o l'activa participació a la segona vaga de tranvies de Barcelona, el gener de 1957, són alguns dels punts àlgids del moviment durant aquests anys.

LA LEGIÓ. LA "RAMA" EN EL SEU CONTEXT.

Però hi havia un sector de la joventut, els més marginats de tota la societat, que no havia trobat de cap manera una mínima ubicació social. Si es volia sobreviure s'havia de prendre per força, tard o d'hora, la via del delictes. I també tard o d'hora eren detinguts i començava la seva ronda per les institucions, principalment reformatoris i presons. Moltes vegades, la única forma de trencar aquest cercle viciós, al menys momentàniament, era per mitjà d'una "fugida" a la que molts d'ells van acudir: La Legió. Al cap i a la fi, "per anar tan putejats per aquests mons de déu, no sabent mai si l'endemà podràs menjar o no, si no si t'examparan doncs, mira, encara que allà s'hagi d'aguantar algunes coses -total, també a la vida civil se n'han d'aguantar- en canvi tindràs llit i menjar segur i una certa vida social". S'ha de tenir en compte també, que la Legió podia aparèixer per a molts d'ells com una possibilitat d'ascens social ("... yo tengo amigos que eran legionarios conmigo y ahora son tenientes. Tíos que antes estaban perseguidos por la policía y ahora se presentan en España armaos, con sus estrellas, y la policía mismo les tiene que saludar! Bueno... esos son pocos; casi todos los oficiales son de academia..."). També l'exaltació patriòtica dels cossos armats, dels quals se'n feia propaganda, podien arribar a influir en l'anada a la Legió, encara que sembla que aquesta influència era més aviat espúria:

"Yo se de muchos tíos que se han apuntao con la borrachera. La borrachera les ha dao un golpe de patriotismo... y cuando han llegao allí y al día siguiente se les ha pasao la tajáa y han visto aquello, dicen: -Huy, yo me voy..- Y sí, sí, se han ido y no les ha pasao nada. A veces en el mismo viaje del tren, de Madrid a Málaga, o de Madrid a Algeciras, el tío ha dicho: -Qué? que no voy p'allá- y se ha bajao del tren y se ha marchao".

Las històries explicades pels nostres informants - "lejías" confirmen plenament les notícies que per altres bandes havia tingut sobre el caràcter de la Legió, caràcter que no començarà a canviar fins els anys setanta degut, sobretot, al procés de descolonització del Sahara. En aquests moments, el seu funcionament, la seva forma de reclutament, a partir dels campaments de "quintos" -els que hi entren són, per tant, "unos chiquillos", en paraules d'un vell legionari-, i altres aspectes la fan molt semblant a qualsevol altre cos de l'exèrcit (vegi's El País Semanal, 11-X-81).

Però a mitjans dels anys cinquanta, la Legió era encara aquella institució fundada l'any 1920 pel general Millán Astray, a imitació de la Legió Francesa, creada sobretot per assegurar la pressència colonial espanyola al Nord d'Àfrica a partir d'un criteri molt clar: no es podia estar enviant a tota la joventut del país a morir a l'Àfrica, mida que, a més de molt impopular, era molt menys eficaç que el que es va fer. Es va crear una institució que acollís la "vitalitat aventurera" de molts homes, eufemisme emprat per esmentar a tants d'aquells que havien conservat "massa autonomia i independència fisiològica" i que segons paraules de Kluckohn que he citat abans (veure pàg. 35) a la nostra societat acostumen a acabar recluits a la presó o al manicomi. L'estat, a través de la Legió, feia un tracte amb aquests sectors més marginats de la societat que

com ja s'ha vist, van ser molt nombrosos després de la guerra -també a Europa, el final de la segona guerra mundial va produir les seves excrescències socials en aquest sentit-, i a canvi d'acollir-los quan a la vida civil la situació se'ls feia insostenible sense demanar-los-hi cap mena de comptes i de mantenir-los en un cert àmbit espacial i social, els utilitzava com a carn de canó per a la seva guerra colonial. No cal dir que aquests homes, la majoria molt cremats i amb una gran experiència de lluita per la sobrevivència, resultaven més eficaços per a la guerra que els soldats de quintes. A més a més, se'ls oferien uns mites, una simbologia, una moral que podés connectar amb les seves dures situacions vitals i, tot encarrilant-los cap a uns fins determinats, donar un cert sentit a la seva existència.

El personal que majoritàriament omplia les seves files, doncs, pertanyia a uns mateixos sectors de la societat, cosa que ens confirma el fet de que els nostres informants es trobessin amb companys de la "prote" (Asil Duran) a la Legió, i que després se'ls tornessin a trobar, en més d'una ocasió, a la presó. De tota manera, hi havia també clares diferències internes que, a nivell "èmic" tenien la seva denominació, des dels més "normals", simples consumidors de grifa -com ho eren també d'alcohol, la majoria- que eren pròpiament els "grifotas"; passant pels "aprenents a espabilats", anomenats "aguilillas" ("... era gente que fumaba porque veía fumar a los demás..."); fins arribar als "vacilonnes" que "... eran los que fumaban el kiffi bueno, los que traficábamos con el kiffi".

El kif, doncs, és un element que serveix de criteri per a classificar als grups i individus. Aquest criteri de classificació informal, o alguns signes externs que el podien acompanyar, com l'abundància de tatuatges, era utilitzat també per algunes jerarquies militars en

el moment d'escollir la seva gent, com aquell capità - que "... sólo quería en su compañía gente que bebiera y que fumara", o aquell altra comandant que "...estaba pasando revista y yo estaba en mi sitio y estaba arreman-gao, claro, como se va en la Legión, con las mangas hasta aquí, y con todos los tatuajes al aire. El tío me mira, se viene pa mi, y me dice: -¿Tú cuánto tiempo llevas en el Tercio?- -Llevo tres años- -Y¿has tenido algún destino?- Digo: -No-. Mira a su ayudante y le dice: -Tómale el nombre a ese-" Sembla que el sistema funcionava i reeixien a la selecció d'un personal afí; almenys en aquest cas, doncs l'endemà el nostre informant es va haver de presentar al comandant: "Y cuando llego, había otro, de la 17 compañía, que era amigo mío, también igual, del mismo rollo que yo". Així és com van accedir al càrrec d'enllaços del comandant.

La vida quotidiana a la Legió, marcada pel ritme - de la instrucció i les altres activitats específicament militars, transcorria amb gran estones d'inactivitat durant les quals cada ú "s'ho montava com podia".. Una de les activitats freqüents era reunir-se un grup d'amics i matar el temps bevent i fumant, mentre jugaven a les cartes o als daus, es tatuaven mutuament, parlaven de les seves coses o simplement s'estaven allà junts, tranquils o excitats, contents o tristos segons els hi anés la cosa. Normalment es tendia a "enrollar-se" sempre - amb els mateixos companys i, en un grup ben compenetrat, el fet de reunir-se al voltant d'una ampolla d'anís o de conyac i començar-se a passar el porro o el "subsy" - una pipa àrab expressa per fumar kif- o d'asseure's al voltant d'un "arguilé" (6) i començar a sentir els efectes del kif, era per a ells una forma divertida de passar el temps. N'hi acostumava a haver un que era qui començava a animar el "rollo", a base d'explicar històries, acudits, fer jocs de paraules, etc., mentre els altres el seguien més o menys passivament, fins que n'hi havia

un altre que s'animava i així s'anaven tornant en la direcció del rollo, encara que també es podien arribar a establir rols més o menys fixos. El "cercle de grifotas" (rotllana o rollo) era un grup d'amics eminentment lúdic, en el qual els impulsos sexuals s'acostumaven a sublimar en certa manera, i que tenien força analogia amb els tradicionals grups de fumadors indígenes del Nord d'Àfrica. (Per a la caracterització d'aquest últims vegi's SAMI ALI, 1971; i per a la dels altres GONZALEZ DURO, 1979).

ELS CAMINS DEL KIF.

La cannabis, de la que s'extreu el kif, és un cultiu molt extès per les muntanyes del Rif marroquí, tradicionalment, és una de les collites que dona més diners en aquella àrea. Encara que actualment sigui il.legal, hi ha una sèrie de raons de caire ecològic i políticoreligiós que han incidit en la seva expansió, entre els quals cal no oblidar la prohibició corànica de l'alcohol. Els indígenes marroquins l'han utilitzat tradicionalment com a estimulants que els ajudés a alleugerir-se de les penes quotidianes i, en aquest sentit, està molt integrat en la seva cultura (vegi's JOSEPH, 1975). Tenint en compte les llargues temporades que els legionaris acostumaven a passar en aquesta terra, és lògic que es produís una òsmosi de determinats elements culturals, precisament aquells per a l'adopció dels quals hi havia una motivació més forta. Donada la provinença social i el tipus de vida que portaven la majoria dels legionaris, molts dels quals tenien ja un aprenentatge previ, almenys amb l'alcohol, no ens ha d'estranyar que el consum d'aquest altre embriagant que és el kif fés tanta fortuna.

Però, quins eren els passos que seguia el kif, - des de les seves ancestrals muntanyes fins arribar, - per exemple, al carrer de Sant Geroni, al Barri Xino - barceloní?. No hi ha dubte que, almenys durant aquests anys als que ara m'estic referint i fins ben entrada la dècada dels seixanta, el principal nexa, en aquest sentit, entre el Nord d'Àfrica i les ciutats protuàries d'Espanya el van constituir molts dels personatges de la Legió. Més endavant veurem com podia passar el kif per la frontera però, de moment, centrem-nos en la primera part del viatge: de les muntanyes a les casernes de la Legió.

Encara que de vegades els mateixos "moros" podien vendre petites quantitats mentre pul.lulaven al voltant de les casernes, sobretot en les més aïllades ("... claro, cuando estábamos destacados venían los moros a traernos kiffi, allí, no? lo vendían allí al lao."), o també als cafetins de la ciutat, era normal que a la mateixa caserna hi hagués alguns venedors més o menys coneguts que arribaven a adquirir certa professionalitat ("... había una puntilla, de todos los que vendíamos allí, de a ver quien lo daba mas limpio, mas puro.."), i amb els quals els legionaris es podien abastir directament. Encara que la cita resulti una mica llarga, val la pena donar la paraula al nostre primer informant perquè ens expliqui quina era la manera d'obtenir l'herba en aquell context:

"A lo mejor me iba a la compañía y me llevaba un jersey; - de otro, no mío, o una camisa, o unas alpargatas nuevas..... sí, porque era fácil. Allí toda la gente tenía las taquillas, - donde guardaban sus cosas, pero casi todas llevaban el mismo candao, de esos baratos. Y entonces a uno le pillaba la taquilla abierta, y si no se la abría, y venga, las alpargatas nuevas, una camisa o unos pantalones nuevos, un jersey.... - todo, pun, pun, p'acá, al macuto... vamos al campo! Iba al

campo, a la cábila, no? Y llegaba y le decía al moro: -mira, esto y esto y esto-. Claro, el moro compraba y de una camisa te daba diez duros, de un jersey... siete duros, unas alpargatas quince pesetas... bueno, pues con todo lo que llevabas ya no te daba dinero, te daba kiffi (...). Medio kilo eran tres duros. Te lo daba en rama, como si fuera un ramo de espárragos, igual, no?. Entonces tú cogías cada ramita, le quitabas las hojas, limpiabas el kiffi i lo amasabas un poco para que se soltara de la semilla así, con la mano mismo."

El pas següent era l'elaboració i distribució del "material" procés en el qual la gràcia amb què s'adulte rès i s'aconseguís vendre als clients és tot un altre - aspecte d'aquella professionalitat que he esmentat més amunt:

"Se coge una rama y le quitas, de momento, las hojas; las mas chiquitinas y también las grandes, y dejas el kiffi puro, que namás que le queda la semilla. Es como, ¿cómo te diré yo? bueno, cada cañamón está tapao por cuatro hojas, - hojas muy chiquitinas y el cañamón en medio, no? Claro, no vas a ir abriendo las hojas! Cuando ya has quitao las hojas grandes, la grifa, entonces lo coges todo y haces una bola. Al hacer esa bola, lo maceras un poco y lo dejas caer encima una tabla. Y encima la tabla le pasas la mano pa que se suelten las bolitas, los cañamones. Y con el cuchillo vas pasándolo así, al ras, y el kiffi, como no pesa, se queda arriba, y entonces los cañamones van rodando, se van bajando solos de la madera; y ya entonces te queda el kiffi limpio, limpio... Y haces otra vez una bola, le echas aliento, incluso le puedes echar saliva, o les puedes echar cerveza, unas gotitas, para que se humedezca un poco; y cuando ya se ha hecho una pelota, mu dura, mu dura, lo mas dura que has - podido, entonces la asientas en la madera y con el cuchillo, pun, pun, la cortas. Entonces fumas el kiffi limpio, o sea, la droga limpia, no? (...) No tiraba nada! Bueno sí, tiraba - los cañamones porque los cañamones, pum, explotan, pero -

de hierba y palos y eso, nada. Y encima, estar cortando y ver que aquello era muy poco, y salirme a fuera, al campo del moro y cogirme unas pocas hojas de algodón, y hojas de patata. Y sentarme y ponerme en la tabla plan, plan, - plan, y cortar las hojas de patata y las hojas de algodón y mezclarlo con la grifa, con el kiffi (...) Y irme pal campamento con cien petardos, ya liaos. Claro, como yo era vendedor y todo el mundo me conocía, que vendía kiffi bueno, llega uno y dice: -oye, dame un paquetillo-. Un paquetillo valía diez reales... era una caja de cerillas llena de kiffi - picao para pipa: salían catorce pipas, sí señor, catorce..... -no, namás tengo canutos...- -y, ¿es del tuyo?- -¿Del mío? no hombre, qué passa!, si yo te lo vendo, luego qué fumo... si quieres canutos-, -bueno, pues dame diez canutos- -diez pesetas- Diez canutos, diez pesetas! las diez pesetas que yo me había gastado en el moro... y llevaba cien canutos encima (...). A veces venían y -mira, que ahora no tengo dinero, dame cinco canutos hasta el día de las sobras- -vale, toma-. Sacabas tu libreta: fulano, tal compañía. Llevaba - una libreta de contabilidad con todas las compañías. Porque el día de las sobras no pagaban todos juntos. Si decían: están pagando en tal compañía, cogía la libreta y decía: en - tal compañía tengo a fulano, fulano y fulano... total son 150 pesetas... a por ellos!. Te ponías con la libreta y el lápiz a la puerta de la compañía. Los tíos cobraban y estaban locos por salir, pa ir a privar. Y salían y les decías: -oye, fulano, un pavo- -¿un pavo?- -sí, de cinco canutos que te dí el otro día en el cafetín de fulano- -Ah! sí, toma que no me acordaba...- Es que aquello como no lo controlaras te quedabas - sin nada... qué passa?!"

Aquest aspecte del comerç, amb la institució del -fiar inclosa, és un de tants per mitjà dels quals podem veure que la Legió no és una "societat d'homes" amb una determinada localització social, com tantes n'hi ha, si nó una "institució total" en la qual s'hi troba reflexada de manera condensada -seria millor dir caricaturitzada, en molts casos- la vida de la societat general.

Hi ha altres aspectes de la vida de la Legió, com la seva estructuració jeràrquica i les relacions que implica aquesta entre els diferents estrats que la componen; la disciplina i la seva transgressió, que comporta uns càstigs en els quals el sofriment físic -l'expiació- és molt més important que no mides de caràcter burocràtic com expedients o semblants; el poder que es podia arribar a acumular a base de "trueques", negocis (com els que hem vist o d'altres de naturalesa molt diferent), o "labia", ja que la iniciativa i la gràcia personals en un medi com aquest són fonamentals; el ritual oficial i la forma de ser viscut; la ideologia político-religiosa justificativa de la forma concreta de ser el legionari, de la seva existència, de la seva vida, en la qual la mort hi tenia un important paper ("Soy el novio de la muerte..." diu l'himne legionari; "Doña Muerte la Bella", és un dels apel·latius que se li dona); aspectes que aquí no aprofundiré perquè aquest no és el tema central del nostre estudi, però la majoria dels quals queden força ben reflexats, a nivell èmic en la primera història de les que presento a l'annex núm. 1.

Abans de continuar val la pena esmentar que, mentre que l'informant núm. 2 no va romandre massa temps a la Legió -uns tres anys, amb la qual cosa l'any 1960, ja feia una bona temporada que tornava a ser a Barcelona-, el núm. 1 va tenir una sèrie de peripècies vitals -fuga, detenció posterior, consells de guerra, treballs forçats al Sahara, etc. (vegi's annex núm. 1)- que van ajornar la seva tornada fins cap a l'any 1964. És a dir, es va estar gairebé 10 anys a la Legió -com a legionari o com a prés-dada que subratllo per tal de que es pugui entendre com aquella pretesa fugida de la misèria a través de la Legió es convertida, de fet, en un aprofundiment de la marginació. Doncs, que podia fer una persona com ell -o tants com ell- en tornar a la societat civil, amb la que feia tant de temps que havia tallat -

pràcticament tots els llaços?. Però no avancem acontei-
xements.

L'ALCOHOL COM A INICIACIÓ.

Vejem ara alguns dels aspectes de la vida que por-
taven en aquells anys -m'estic referint a la segona meï-
tat de la dècada dels cinquanta-, algun dels qui més -
tard s'integraran en el moviment contracultural. Entre
altres coses, parlarem de la seva relació amb la nostra
droga tradicional: el vi. Encara que a Barcelona l'anar
de tasques sembla que no era un costum tan extès com a
altres indrets de la Península, això no vol dir que fos
inexistent o que fos un ritus social practicat només -
pels emigrants. A l'època de l'adolescència, el fet -
d'anar amb la colla d'amics a beure per segons quins -
barris era una prova palpable de que un s'estava ja con-
vertint en un home:

"Jo recordo de molt jovenet, per aquests barris d'aquí baix
(C./ Avinyó, Ample,) agafar algunes trompes d'aquelles
que vas fent esses i t'han d'ajudar, eh? que com aquelles -
mai més les he tornat a agafar...."

L'alcohol, la droga reina de la nostra societat, -
que tradicionalment ha anat acompanyant els passos més
importants de la vida dels individus i ha tingut una -
presència central en les festivitats comunitàries, no
podia deixar de jugar un important paper en el procés -
d'iniciació d'un noi a la vida adulta. Així és vist per
un dels nostres informants, quan afirma:

"... claro, es que el alcohol es muy importante. Por ejem-
plo, en mi tierra es muy importante, tu tienes que emborrara
charte. Yo me acuerdo de la primera borrachera, y es como
una iniciación, es como lo de ir de putas a Oviedo. Bueno,

la primera que agarré tendría quince o dieciseis años -era cuando empezabas a fumar...-; pues empecé a beber, a beber... claro, en alguna verbena o en las fiestas la gente te vigilaba y si no te emborrachabas alguna vez, pues se te criticaba muchísimo porque no eras un ser humano como los demás, debías ser marica o algo así, entiendes? estaba muy ligado. Por eso te digo que era como una ceremonia de iniciación. Recuerdo la primera resaca: la primera resaca, la sensación de resaca era deliciosa, deliciosa. Eras otro ser en el pueblo, habías ingresado en otro mundo."

Com ja s'ha vist en parlar dels efectes subjectius de les drogues, en aquests hi té molta importància, entre altres factors, el fet de que sigui o no la primera vegada, cosa que em sembla molt ben reflexada en aquest paràgraf anterior. Però fins i tot gent que no ha begut massa de jove i que, en una primera aproximació al tema et podrien jurar que, en tot cas, la seva afició a l'alcohol és una cosa posterior, pròpia de la vida adulta, acaben recordant l'aparositat de les seves primeres trompes, com aquest altre informant:

"Bueno, mi primera borrachera fue un día de Santiago, y un año o dos después, en una Nochebuena, también me cogí otra, de estas de anís, y me quedé tendido en la nieve que no me enteraba de nada, estaba tan tranquilo, calentito encima de la nieve. Mis amigos diciendo: -venga, levántate que te vas a quedar helado, te vas a morir aquí...- y yo -no, no, si estoy muy bien...- con una cogorza de mil demonios, y eran las tantas de la mañana. Pero no ha sido una cosa que me haya tirado mucho el alcohol (...), claro, en un país como el nuestro, quien más quien menos tiene un alcohólico por ahí, y miento al decir que no lo probaba porque si ibas de mesones era obligatorio tomar un tinto con tortilla, o con calamares, o una cosa de estas, no? Entonces, sí, me he cogido mis trompas de tinto...."

En la segona part d'aquesta referència s'introdueix un altre tema que és el de les pautes tradicionals que se seguien per beure. Aquí hem vist que es referia a la "ronda de los mesones" tan típica de Madrid i d'altres ciutats espanyoles. Aquestes pautes també podien estar marcades, en una cultura basada en una tradicional societat industrial, com era la barcelonina del moment, pel ritme de vida i els horaris que marca la feina:

"... bebies sobretot els dissabtes i diumenges. Els dies de cada dia, el vi al dinar, i una cerveseta al dematí, per esmorzar, m'entens? I quan sorties et foties, potser, no sé, a lo millor un martini...."

En aquella època circulava també un estimulants -el consum del qual sembla constituir ara, en determinats sectors juvenils, una cosa molt "moderna"- molt famós -entre els estudiants, però no només entre ells: m'estic referint a les amfetamines. Les centramines, per exemple, a més de formar part de les coses de una "ama de casa" podia tenir al monedero o que un home podia portar a sobre, a més de la cartera, el mocador i, segons els casos, el bolígraf o la navalla, era un element indispensable, en moltes ocasions, per als estudiants que tenien els exàmens a sobre. Però, clar, es va anar descobrint que, a part del seu ús per a estudiar, eren unes pastilles que donaven una eufòria notable. Amb les centramines era fàcil que un es tirés la nit estudiant però... ai!, que trobés algú, abans de posar-s'hi, amb una mínima disposició a la "juerga"! Aleshores, la cosa que podia durar tota la nit era l'"enrolle" a base d'anar de bars -que no tenien hora fixa per tancar-, de passejar, de xerrar inacabablement....

De tota manera, l'amfetamina era un producte que no tenia l'actual prestigi -positiu o negatiu, ara no -

vé al cas- ja que no estava extesa l'actual consciència social de "les drogues", que és el que confereix a tots aquests productes una sèrie de "qualitats afegides" a les seves estrictes propietats farmacològiques, com veurem mes endavant; ni tenia les connotacions de l'alcohol, portador d'una forta tradició cultural. Vejem el que recorda d'això l'informant citat abans:

"Hay otra cosa: en Madrid tomábamos anfetaminas. Tomábamos anfetaminas primero para estudiar, pero luego no. Luego, extrañamente, empezamos a coger los tubos, y los liábamos con el alcohol: nos poníamos como dios y tal, y recitábamos muchísimos versos por la calle, y saltábamos... bueno, lo pasábamos como dios. Pero extrañamente yo, cuando me fui a Asturias y corté con el mundo de Madrid, recuerdo - que me llevé un tubo pero, no sé porque, no lo tomaba. Me olvidé por completo; quizás entrase el alcohol aqui. Y claro, no teníamos ninguna conciencia de tomar una droga: creo que por eso lo dejamos tan facilmente, porque no había ninguna cultura ligada a eso; era una cosa que, simplemente, - te ponía bien".

UNA CERTA PREHISTÒRIA DE LA CONTRACULTURA.

Com anirem veient, un dels grups formatius del moviment contracultural serà el dels estudiants que després d'una, generalment, curta però intensa experiència política passaran d'aquest tipus de lluita organitzada a intentar viure ja d'una altra manera. Si aquests podem dir que van marcar el caràcter dels grups que amb més propietat podriem anomenar "hipis", no són els únics que en van formar part ni això que anomenem moviment contracultural va estar format només per aquests tipus de grups més "hipis". Hi ha hagut molts "freaks" als que difícilment els escauria amb propietat el nom -

de hipis, i que en canvi van tenir un lloc molt clar -
dintre aquest moviment contracultural autòcton. Repetei
xo que això ja anirà sortint, però ja des d'ara m'inte-
ressa remarcar el fet de que si bé hi ha tota una sèrie
d'individus i grups que adopten una mateixa postura de
marginalització més o menys voluntària respecte a l'or-
dre establert, i que poden utilitzar una mateixa simbo-
logia, si "apropem una mica més la lupa" podrem veure -
que entre ells hi ha una heterogeneïtat, que no tots -
els modes de comportament, interessos o actituds són -
coincidentes.

Dic això perquè alguns dels elements que es van in-
tegrar activament a la contracultura en els seus pri-
mers moments entre nosaltres no eren ja uns críols, com
si diguéssim...; molts ja feia bastant temps que havien
deixat d'estudiar i havien donat bastantes voltes per -
aquests móns. Eren gent amb tot un bagatge en el que -
s'hi podien trobar una sèrie de fets i actituds que -
molt bé podríem incloure en el que es podria anomenar -
"la prehistòria del rollo contracultural". Citaré l'ex-
periència estudiantil d'un d'ells, que passà part de la
seva joventut a Madrid, que em sembla molt significati-
va en quant a temes, actituds vitals, ús d'embriagants,
etc., de cara al que vindrà després, uns deu anys més -
tard del que aquí es parla:

"Bueno, en realidad la poesía era lo mas digno del mundo; -
la poesía y la filosofía. No existía la narración, ni la socio-
logía, ni las economías... esto penetró después y con una -
gran fuerza, claro!. Hubo una época en que los economistas
eran como dioses, porque todo este mundo anterior había -
muerto ya (...) Porque nosotros leíamos a Nietzsche, pero -
Marx quedaba a años luz; leíamos a Sartre; leíamos, pues,
el teatro de Ionesco, el teatro de Becket; y esto revolucio-
nó mucho el mundo de Madrid. Cuando se estrenó "El rino-
ceronte" -es una obra de Ionesco, me parece- aquello fue un

cataclac, no? Yo estaba en los últimos cursos de bachiller (...) la poesía era importantísima. O sea, la poesía que era la generación del veintisiete; que era Neruda, pero de Neruda no había libros: entonces Neruda era alguien que se sabía un verso y que te contaba historias maravillosas. Era, - pues, Celaya, por ejemplo. El Partido era una cosa con la que no se podía establecer contacto alguno, pero desde luego, nosotros eramos todos comunistas (...) tu no eras un intelectual de biblioteca, tu eras un intelectual activo, tu - eras un poeta, bebías con el pueblo, en los bares, entiendes? Recuerdo poemas, no míos, de un amigo, pero para que imagines el mundo: "Me encontrareis descalzo, tendido en la - tasca, con una flor marchita en la solapa" ".

Podem veure a través d'això que aquí havia arribat, també un dels principals corrents europeus del moment, l'existencialisme, encara que amb un toc molt propi i potser sense tenir-se massa consciència. En realitat, - l'existencialisme com a tal, o la seva percepció més - nominal, es veia més aviat com una cosa exòtica i llunyana, tal com queda reflexat en les següents línies:

"¿I allò podia ser filosofia? ¿És què era possible escriure - novel·les o obres de teatre als cafès de Saint Germain de - Près amb intencions filosòfiques? Aquí seguíem aturats en la fase aristotèlico-tomista, i el senyor Jean-Paul Sartre - els semblava als santons de la metafísica hispana a més - d'ateu i comunista, un tipus bohemí i immoral. Llavors els prejudicis contra els existencialistes era tan manifest com el que avui esdevé contra els hippies: gent mal vestida, - que no se llava i descura la seva higiene capilar (...). A més a més, essent existencialista hom corria el risc que li entressin ganes de suïcidar-se. Hom desconeixia L'étranger de Camus; se'ns deia que també Unamuno calia incloure'l dins l'existencialisme i... ja n'hi havia prou". (SALCEDO, 1974: 48).

Cap a finals dels anys cinquanta, la immensa majoria dels qui al principi de la dècada eren uns joves - que encara no sabien massa bé quin seria el seu futur, es van anar instal·lant per mitjà de la fundació d'una família, la pràctica d'una feina fixa i altres elements que comportarien la seva definitiva integració social -excepte en el cas dels que es van quedar "penjats", fóra de circulació, ja d'una manera també força definitiva-. I encara que molts conservessin en el seu interior algun raconet que no s'havia rendit, la flama de l'afició o els desitjos que havien permanescut pràcticament sempre amagats -que era la cosa més normal en un país en el que gairebé tot estava prohibit-, la maranya d'obligacions socials amb les que es van anar compromentent els va impedir, a diferència de la generació següent, - presentar alguna alternativa -individual o col·lectiva, tant se val- a nivell social que és el que, en definitiva, compta.

Els pocs sobrevivents que, com el que hem vist abans resulta que es van trobar al mateix carro que aquests - que he anomenat, sense pensar-m'hi gaire, la generació següent, és que potser no hi eren, anaven molt despistats (... o no tant?..) quan va començar a correr la -veu de que ara sí, ara això del progrés anava en serio. L'obertura a l'exterior semblava tenir unes conseqüències imparables. Els països que havien viscut la seva guerra i, per tant, la postguerra, bastants anys després del nostre ja estaven totalment recuperats (el que més els menjava la moral era el "milagro alemán"), i això no es podia aguantar sense posar-hi algún remei. I algú - l'havia descobert: era la industrialització massiva, que equivalia a dir la modernització. A més a més, els americans estaven molt interessats per el que ens podés passar -potser era mala consciència per no haver-nos deixat gaudir dels avantatges del seu lluminós Pla Marshall?!-

i semblaven disposats a donar-nos una empenteta per tal de que féssim el salt definitiu. I d'aquesta manera, estimats lectors, vam arribar als "feliços anys seixanta".

3.2.1.3.- Els anys seixanta. Les dades, a més de constituir una arbitrària convenció per medir el temps, tenen moltes vegades, també, un contingut simbòlic. L'expressió "anys seixanta" referida a l'actual segle i, sobretot, des de l'òptica dels més grans de trenta anys en el món occidental contemporani, evoca tota una època de múltiples efervescències, algunes de les quals tractarem en aquesta història. Però per a l'estat espanyol i la seva societat representa, a més, la dècada de la seva definitiva transformació en una societat "moderna", val a dir, en aquest cas, en una societat urbano-industrial, basada en un capitalisme monopolista d'estat, força desenvolupada (7). Procés relacionat amb alguna d'aquelles efervescències, que es varen manifestar, en part, de manera diferent a la resta de la majoria dels països europeus, per dues raons principals íntimament relacionades: s'estaven donant uns passos que, a aquelles altures, la majoria d'aquells països ja feia temps que havia donat, i a més a més això es feia sota el corsé de la dictadura franquista.

Les bases econòmiques més importants d'aquest procés de "modernització" es posen dels anys 1958 al 1963. L'any 1958 Espanya ingressa, en molt bones condicions, al F.M.I. (Fons Monetari Internacional), i els dirigents d'aquesta entitat, així com els de la OCDE (Organització Cooperació Desenvolupament Europeu) intensifiquen, durant aquell any i el següent, els seus contactes amb l'administració espanyola. L'any 1959 s'aprova el "pla d'estabilització", que implica una reforma econòmica -

orientada cap al lliberalisme planificat, que es cuidaran de gestionar principalment els tecnòcrates de l'Opus Dei, que en aquella època accediran al poder. El 1962 hi ha una important reforma bancària, consistent principalment en la reorganització de la banca estatal i el seu control, al mateix temps que en l'especialització i flexibilització de la banca privada, conjunt de mesures que permeten una massiva entrada de capital estranger, sobre el que es basarà, en gran part, l'espectacular "despegue" industrial espanyol dels anys seixanta. L'altre gran pilar d'aquest desenvolupament serà l'entrada de divises originada per dos factors: l'emigració exterior i el turisme. Com afirma TAMAMES (1977:614):

"En definitiva, la ruptura del modelo económico autárquico tuvo como resultado un crecimiento económico acelerado. - Y éste, a su vez, comportó la dinamización de la sociedad española, con cambios en el comportamiento social y en las actitudes políticas".

L'EMIGRACIÓ

Acabem de parlar de la importància de les migracions exteriors, però també les migracions que es donen a nivell interior marquen de manera molt clara la societat espanyola i catalana a partir d'aquesta època. Començant per considerar aquest segon tipus de migracions, observarem que després dels moviments poblacionals immediats a la postguerra, es comença a marcar una tendència, forta ja als anys cinquanta, que s'intensificarà sobretot durant la primera meitat de la dècada dels seixanta i que a partir del final d'aquesta dècada i principis dels setanta tocarà sostre: em refereixo, evidentment, a l'emigració des de zones rurals subdesenvolupades cap a les zones industrials. (8).

Entre 1961 i 1970 es traslladen de municipi uns - 4.500.000 persones (l'any 1970, la població total d'Es-panya, segons el cens, és de 33.824.000 habitants). - Aquest moviment és degut al procés de concentració urba na, com queda confirmat només que tinguem en compte un parell de dades: durant el període 1960-1969, les zones que expulsen més població d'Espanya són la Central -ex- cepte Madrid-, Extremadura i Andalusia Oriental, mentre que les que tenen un saldo positiu són, per aquest or- dre: Barcelona, País Basc, Madrid, País Valencià, Bale- ars, resta de Catalunya i Navarra. D'altra banda, l'evo lució i repartició zonal de la densitat de població es la següent:

QUADRE núm. 10
EVOLUCIÓ DE LA DENSITAT DE LA POBLACIÓ A
ESPANYA

	Hab./Km ² als anys:			
	<u>1950</u>	<u>1960</u>	<u>1965</u>	<u>1971</u>
Barcelona	288	372	436	503
Madrid	242	326	399	487
País Basc	146	189	228	272
Resta	47	49	49	50

(Font: FOESSA, 1971: 49).

Centrant-nos en Barcelona, aquesta reb, de 1961 a 1970, 901.496 habitants, dels quals 270.059 provenen de la seva mateixa província, però 276.151 d'Andalusia i - 60.232 d'Extremadura, entre d'altres (FOESSA, 1975: 72-85). Com havia ocorregut ja als anys cinquanta per al conjunt de Catalunya, el creixement natural de la pobla ció queda per sota del que és degut a l'immigració en el creixement global de la població catalana, que passa de 3.925.779 d'habitants l'any 1960 a 5.183.365 l'any -

1971. De la quantitat de població que es concentra a Barcelona i la seva rodalia ens en poden donar una idea - aquests dos mapes adjunts, si ens fixem sobretot en l'evolució de la densitat de la població al Barcelonès, - Baix Llobregat, Vallès Occidental i Maresme.

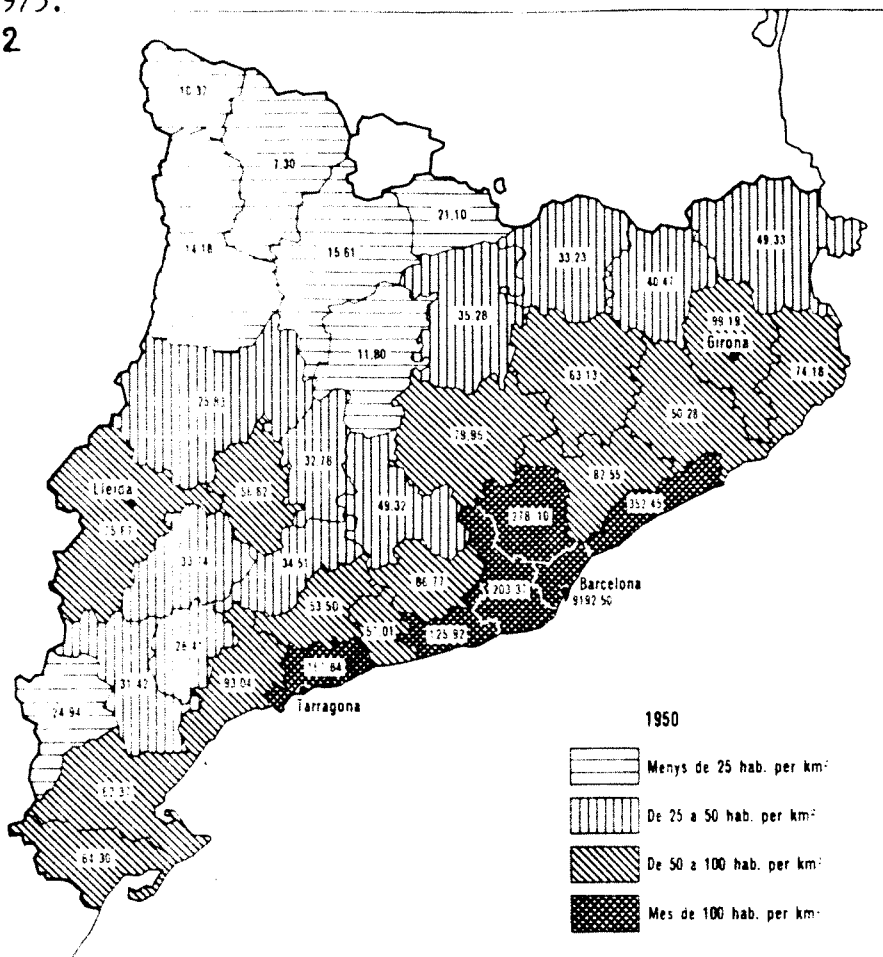
Em sembla interessant ressaltar aquestes mínimes - dades estadístiques per tal de que ajudin a entendre, - per un cantó, tots els problemes socials derivats d'una immigració massiva que s'ha anat assentant com ha pogut en barris i poblacions perifèriques a la gran ciutat i que han sofert des de la manca de vivendes adequades, - -al costat de l'explotació que significa la compra d'un pis- l'insalubritat i aïllament de barris sencers, la - deficiència de la majoria dels serveis sanitaris, educatius, etc. Assenyalo alguns d'aquests aspectes perquè, si bé entre els adults que van emigrar de la seva terra, hi ha hagut una possible majoria que, d'acord amb uns - determinats paràmetres de prestigi social -que ara no és lloc de discutir- han experimentat un ascens econòmic-social, el medi en el qual han nascut i crescut - molts dels seus fills és aquest medi tan explosiu que, com veurem, alguna incidència tindrà sobre els seus hàbits de consum de drogues, com la té sobre molts altres aspectes de la seva vida.

Per un altre cantó, vull remarcar també el magma, la diversitat, complexitat i la riquesa que això representa a nivell cultural. La interrelació entre gent provinent de molt diverses zones culturals, entre ells i amb els autòctons, encara que històricament s'ha donat en un context econòmic, social i polític en general negatiu ha fet que moltes vegades s'hagués d'aguditzar - l'ingeni per a trobar algun tipus de solucions als problemes que va plantejant la vida quotidiana, la convivència, la sobrevivència com a humans -i no em refereixo ara, principalment, a l'econòmica-, etc. Com veurem,

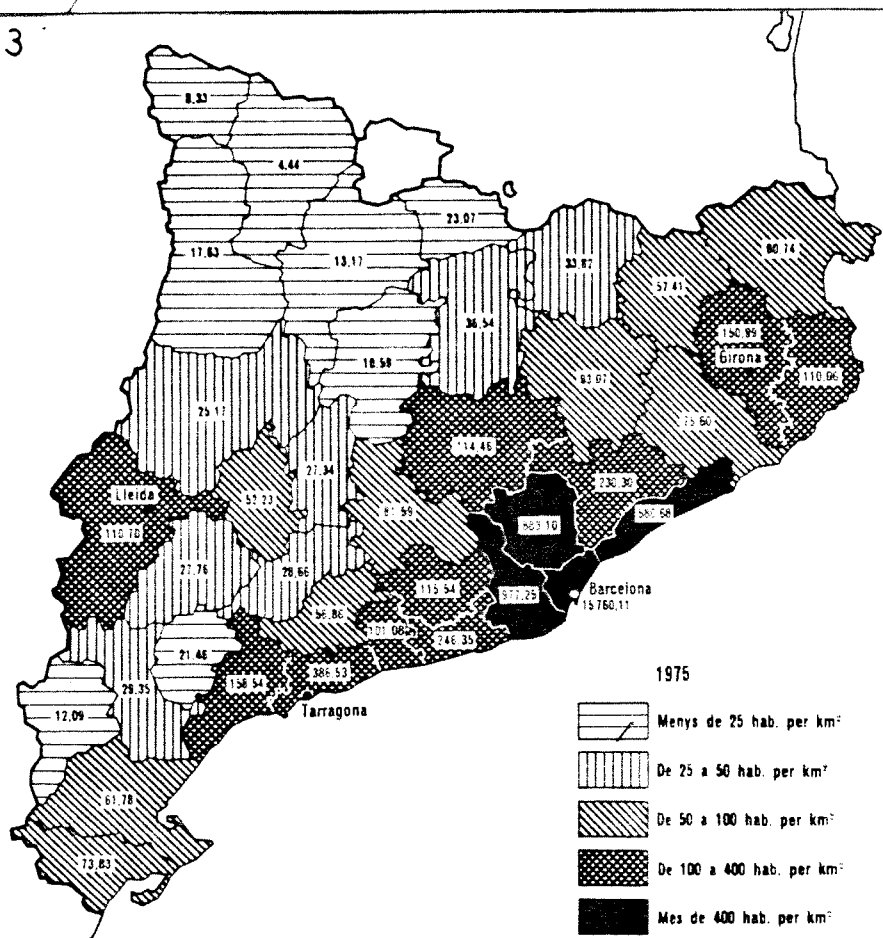
MAPES núm. 3 i 4

EVOLUCIÓ DE LA DENSITAT DE POBLACIÓ A LES COMARQUES CATALANES;
 1950-1975.

2

3

fills d'aquests emigrants van formar part, també, de molts dels rollos que en aquesta història s'aniran explicant.

Parlem ara breument de l'altre aspecte de l'emigració, l'exterior. De 1960 a 1973, els emigrants a Europa assistits per l'"Instituto Español de la Emigración" (cosa que vol dir que les xifres reals són més elevades) varen ser 1.066.154, dels quals gairebé un 40% van anar a Alemanya, mite del "desarrollo" dels seixanta. Tenint en compte els emigrants temporers (es calcula que durant aquest temps van i venen cada any uns 100.000 emigrants europeus), a principis dels setanta hi havia prop de 1.400.000 espanyols residents a Europa (dels quals, 250.000 menors de 16 anys). Per a fer-nos una idea de l'importància de la seva contribució econòmica al desenvolupament del país, diguem que les remeses de divises dels emigrants entre 1959 i 1973, van ser d'uns 5.000 milions de dòlars, la qual cosa significa que van finançar, durant aquest període, fins al 50% del dèficit comercial, creixent a un ritme superior al de les exportacions. Això vol dir que van actuar com a "mecanismes compensadors" del creixement de les importacions, indispensables per a l'expansió d'un tipus d'economia com l'espanyola d'aquella època (vegi's FOESSA, 1975: 63-64).

Però aquests que amb la seva explotació van contribuir al sosteniment econòmic del règim franquista, van ser al mateix temps un dels seus talons d'Aquil·les a nivell polític. El canvi de mentalitat que implica el contacte amb unes altres cultures, el fet de viure en països amb una democràcia política, en els quals estava organitzada la solidaritat sindical i altres aspectes semblants, com les noves formes de viure que ja s'anaven insinuant entre el jovent (9), feia d'ells, en tornar aquí, uns opositors de fet al Règim, de vegades de mane

ra molt conscient, d'altres no tant, però sempre eficaços, ja que els hàbits i la informació del funcionament democràtic adquirits allí els anaven extenent aquí entre els seus companys, a nivell laboral, i també entre els seus parents i amics a nivell més general. Aquest doble paper dels emigrants és el que expressa VAZQUEZ - MONTALBAN (1980: 168) amb aquestes paraules:

"... parte de la prosperidad del superman consumista se la debe al exilio laboral del cejijunto, de ese hombre que se quitó la boina en Alemania, como los toreros se cortaban la coleta, y que, al quitársela, empezó a ver las cosas mucho más claras: tan claras, que le daban miedo y angustia. Este proletariado emigrante hacia la Europa que hizo la revolución industrial a tiempo, ha puesto en cuestión una de las mas bellas máximas de San Antonio Machado: en su soledad ha visto cosas muy claras que sí son verdad."

De vegades, també, a més de la pròpia situació, van ajudar a acabar de veure "les coses clares" a alguns emigrants uns conciutadans seus que feia més temps que estaven per aquells països: els exilats polítics; així es pot deduir d'una notícia com aquesta:

"El 19 de agosto de 1964, los sindicatos oficiales califican de 'deplorable' la influencia que ejercen los españoles exilados sobre los españoles emigrados"
(GEORGEL, 1972: 283).

EL TURISME

Parlem ara del turisme, l'altra gran "panacea" econòmica que tant va contribuir a la supervivència econòmica del Règim, mentre gràcies a ell, o junt amb ell, s'introduïen també una sèrie d'elements que van contribuir decissivament a la seva desintegració; tal com va

passar amb l'emigració, però per motius o camins que moltes vegades no eren precisament els mateixos.

L'importància quantitativa del turisme la podem apreciar en aquest quadre, on també podem observar que, malgrat que a la dècada dels cinquanta ja hi ha un fort augment del turisme, el seu "boom" es dona a partir de la dècada següent:

QUADRE núm. 11
EVOLUCIÓ DEL TURISME

<u>Any</u>	<u>Mov. turístic</u> <u>(núm. persones)</u>	<u>Ingressos</u> <u>(milions de \$)</u>
1952	1.263.000	58,4
1961	7.445.000	384,6
1975	30.000.000	3.404,-

(Font: TEMIME et al., 1982: 338)

Ja he esmentat abans l'importància econòmica que aquest fet ha tingut durant aquest període. També en altres aspectes aquesta importància ha estat gran: l'invasió turística ha forçat moltes poblacions a una ràpida adaptació, no només d'infraestructura, sinó també en molts altres aspectes. Així, en les zones de rebuda del turisme, van canviant els paràmetres del que es considera correcte, per exemple, en les formes de vestir-se, en les de divertir-se, en les relacions entre la gent, en l'apreciació de la necessitat d'uns mínims coneixements, com els idiomes o certes tècniques -encara que siguin rudimentàries- de gestió d'uns negocis, com poden ser comerços i hosteleria, que van canviant la seva orientació tradicional. I si bé a algunes d'aquestes novetats, les més lligades al profit econòmic, adults i joves s'hi dediquen amb el mateix entusiasme -és a l'è-

poca estiuença, principalment, quan s'ha de pensar "a tope" per a poder fer calés per tot l'any- en altres aspectes, relacionats més directament amb la moral i els costums, la unanimitat no és tan gran.

En línies generals, la majoria d'adults adopten, - en principi, quan no una oposició o resistència a algunes de les noves formes de viure que s'anaven extenent amb el turisme (cosa que es manifestava, de vegades, - més clarament en sectors no relacionats directament amb ell, encara que en molts casos, a nivell econòmic almenys, també se'n beneficiessin indirectament), sí una acceptació a contra-cor, ja que es veia com el preu que s'havia de pagar per el "progrés", aquest mite decimonònic que, si bé a Catalunya havia tingut ja molta força, és en aquesta època quan tornarà a resurgir amb tota l'empenta, després del relatiu oblit en el que havia quedat per les vicissituds de la guerra civil i la post guerra (10).

Mentrestant, els joves dels pobles costers, i molts d'altres que van anar a instal.larse temporera-ment a - ells, sí que van trobar la seva "gallina dels ous d'or" -que, en molts casos va ser, però, només una il.lusió momentània: a més de poder guanyar "pela llarga" amb - una gran quantitat d'activitats -des de la construcció al comerç, passant per les agències turístiques de tot tipus, el fer de "gígolo" o l'hosteleria-, troben, per fi, una manera d'expansionar-se i de divertir-se força contundent, possibilitada per l'independència que els - donen els diners i el trencament de les barreres tradicionals del control social. El cas més paradigmàtic seria el de la tan mitificada llibertat sexual, en un - país en què la repressió, en aquest aspecte -com en - tants d'altres- era el nostre pa de cada dia; el fet de poder practicar unes relacions sexuals que no impliqués sin gairebé res més que això, el fet de passar-s'ho més

o menys bé durant uns dies o una temporadeta, va fer -
canviar bastantes coses.

Amb el fenòmen del turisme massiu es pot veure com, a més a més dels homes, també viatgen les idees, i enca-
ra que la comunicació explícita d'algunes d'aquestes -
fos força restringida perquè, segons uns assenyats his-
toriadors, la massa estrangera venia, en general, "...
en busca de sol barato y de un hispanismo de pacotilla,
poco preocupada por las realidades sociales de la penín-
sula" (TEMIME et al., 1982: 339), els nadius observaven
molt; i també intercanviaven simples informacions sobre
moltes coses concretes, cosa que, a certs nivells i en
un moment donat, pot valdré més que mil discursos que -
sobre "l'estat de la qüestió" podés donar un intel. lec-
tual "progre" francès a un cert auditori que, normal-
ment, ja estava convençut del que els digués abans que
comencés a parlar. No, la forta transformació social i
mental que acompanya al turisme, com anem veient, va -
per altres vies. Certs processos d'aprenentatge juvenil,
per exemple, es veuen modificats durant aquesta època.
Un dels nostres informants ens parla del "fenòmen costa"
en aquells anys, des del punt de vista d'un jove treba-
llador de la ciutat:

"Llavors encara es treballava el dissabte al dematí i després,
amb el cotxet d'algun amic, si algú en tenia, o amb tren, amb
auto-stop o de qualsevol manera, cap a la costa: o sigui, a
Calella. Perquè alguna vegada arribàvem a Lloret o Tossa,
llavors ja amb autocar, és clar, però no gaire. A Blanes no-
saltres hi havíem anat bastant perquè hi havia un amic (...)
però per fer ambient, te n'anaves a Calella, no et quedaves
a Blanes. Normal!. El primer ambient de la costa va ser -
realment Calella. El primer fort, vull dir, allò de brrrruuuaa!,
tot déu a lligar alemanes.... que normalment no lligaves, si
de cas et lligaven, però lligar tú no lligaves un duro... no, no,
ni tú, ni jo, ni dé: et lligaven les que volien, i a qui volien.

Es clar que el fet d'estar a dalt d'un tinglado tocant la guitarra et donava ja una certa entrada, no? (...) De fet, la que em va enrollar a mi amb rollo de ties, va ser una danesa. L'any que vem estar tres mesos a Calella, la tia que a mi em va fer anar per la vida amb mosses, enrollat, va ser una danesa: quinze dies de viure a Calella, com aquell que diu, plegats, no? Vivíem a sobre el Club, no? Amb les caixes de cerveses teníem els catres montats a dalt... i ensajàvem a baix."

La febril activitat turística dels anys seixanta, amb la construcció d'hotels (l'any 1964 s'innaugurava - un hotel cada 52 hores i 48 minuts!) i altres instal·lacions, el canvi progressiu de les rutes turístiques (- que sempre quedava per sota les necessitats; eren famoses entre els "seatonos" les gran cúes que es feien a - diversos punts de la carretera de la costa) i altres aspectes que intentaven respondre a les necessitats de - grans concentracions temporeres, sobretot a determinats punts de la costa, han provocat, almenys a mig plaç, - l'ofegament d'altres possibilitats. Dos exemples d'això que dic serien el desastre ecològic perpetrat a llocs - tan privilegiats com la Costa Brava o alguns racons de Mallorca, i l'oblit en què ha quedat la xarxa interior de comunicacions de Catalunya, ja que tota l'infraestructura s'ha centrat en la xarxa viària costera, al voltant de l'autopista del Mediterrani.

LA "SOCIETAT DE CONSUM"

Emigració i turisme són, doncs, els dos fenòmens - que possibiliten l'emergència, a l'Espanya dels anys - seixanta, d'una societat de consum on sembla que aviat es podran lligar els gossos amb llançonisses. El nivell general d'atur es manté a uns nivells força controlats, i els nivells de consum experimenten una transformació

que és la que acostuma a anar paral·lela al grau d'urbanització. Es sobretot cap al final de la dècada en què es dona la massificació en el consum de certs productes que es consideren indicadors de "modernitat" (vegi's - quadres adjunts).

Aquella cançó de principis dels cinquanta que deia allò de: "La televisión, pronto llegará / yo te cantaré, y tú me verás", es va fer realitat, i la seva expansió va ser fulgurant. Restringida en un principi a Madrid, i després també a Barcelona, aviat va anar ampliant el seu radi d'acció i, quan la relació entre el preu i l'escassa oferta de programes la feia encara inassequible per a moltes famílies de classe mitja o proletària, ja es podia anar a veure a casa d'algun veí, als bars, - per als quals resultava un element de molta atracció de clientela o, en determinats casos, a algú del "Tele-Clubs" que el ministeri d'informació i turisme del Sr. Fraga es va cuidar d'instal·lar als racons més insospitats de la península. I és que sembla que ja tenien - clar - com ho han tingut després els seus successors - - que en una societat moderna el control de la informació és bàsic per al poder; i, que, en aquest cas, com en - tants d'altres, dir informació significa, en un tant - per cent molt elevat, dir televisió.

Aquesta societat de consum no es pot donar sobre - la base d'una societat tradicional, sinó que es basa en una societat industrialitzada que és la que trobem ja a Espanya a finals dels seixanta. Si l'índex de creixement industrial el situem a 100 l'any 1963, puja a 274 al 1973 (TEMIME et al., 1982:334), la qual cosa indica que aquesta és una societat que s'ha situat en els primers llocs del desenvolupament industrial, encara que en números absoluts estigui molt per sota dels primers països occidentals. Això es pot apreciar a través de - l'evolució de les ocupacions que, des del 1860 fins al

QUADRE núm. 12

EVOLUCIÓ DEL CONSUM A ESPANYA (1965-1970)
 ANY 1964: % DESPESES PER MENJAR

<u>Anys</u>	<u>Index</u>		<u>Anys</u>	<u>Frigo- rific</u>	<u>I.V.</u>	<u>Cotxe</u>
1965	1,2	E.E.U.U.	1960	4	1	4
1966	1,0	França	1966	28	32	12
1967	1,2	Itàlia	1969	63	62	27
1968	1,5	Espanya				
1969	1,3					
1970	1,2					

(Font: FOESSA, 1971: 89)

(Font: FOESSA, 1971: 91)

(Font: FOESSA, 1975: 1093)

1971 es caracteritza pel descens sistemàtic dels jornalers del camp i dels agricultors, al costat de l'ascens dels obrers i de les classes mitjes urbanes. El que m'interessa assenyalar aquí és que aquest canvi és molt més radical en els últims vint anys del període (1951-1971), que no en els noranta anys anteriors (1860-1950) (vegi's FOESSA, 1971: 151).

Aquest fort desenvolupament industrial té les seves debilitats, a nivell econòmic, en la gran quantitat de petites empreses existents, i en la manca de creació i investigació pròpia cosa que, curiosament, es pot il·lustrar amb l'exemple d'una indústria de la que tindrem ocasió de tornar a parlar en aquest treball: l'indústria farmacèutica que, "... debido a la similitud de los productos comercializados por las filiales de los laboratorios extranjeros, bate el poco envidiable récord de número de especialidades ofrecidas" (TEMIME et al., 1982: 335).

Catalunya, que ja al segle XIX era una societat industrial, sofreix uns canvis importants dins d'aquest conjunt de transformacions. Si donem una llambregada a alguns aspectes de la seva estructura de classes a l'any 1970, podrem veure que la població treballadora assalariada representa el 80,15% del total de la població activa, una mitjana que està molt per sobre de la del conjunt d'Espanya (64,03%) i és el 20,75% de la població activa assalariada de tot l'estat. De cara a la nostra exposició encara és més significatiu veure quina ha estat l'evolució de la relació assalariats-no assalariats i d'assalariats-població activa, de l'any 50 al 70, tal com es poden veure en aquests quadres:

QUADRE núm 13.

ASPECTES EVOLUCIÓ ESTRUCTURA DE CLASSES A CATALUNYA
(1950-1970)

RELACIÓ ASSALARIATS - NO ASSALARIATS (índexs)

<u>Any</u>	<u>Catalunya</u>	<u>Espanya</u>	<u>Resta estat espanyol</u>
1950	100	100	100
1960	115	105	103
1970	140	107	106

(Font: SOLE, 1979: 35)

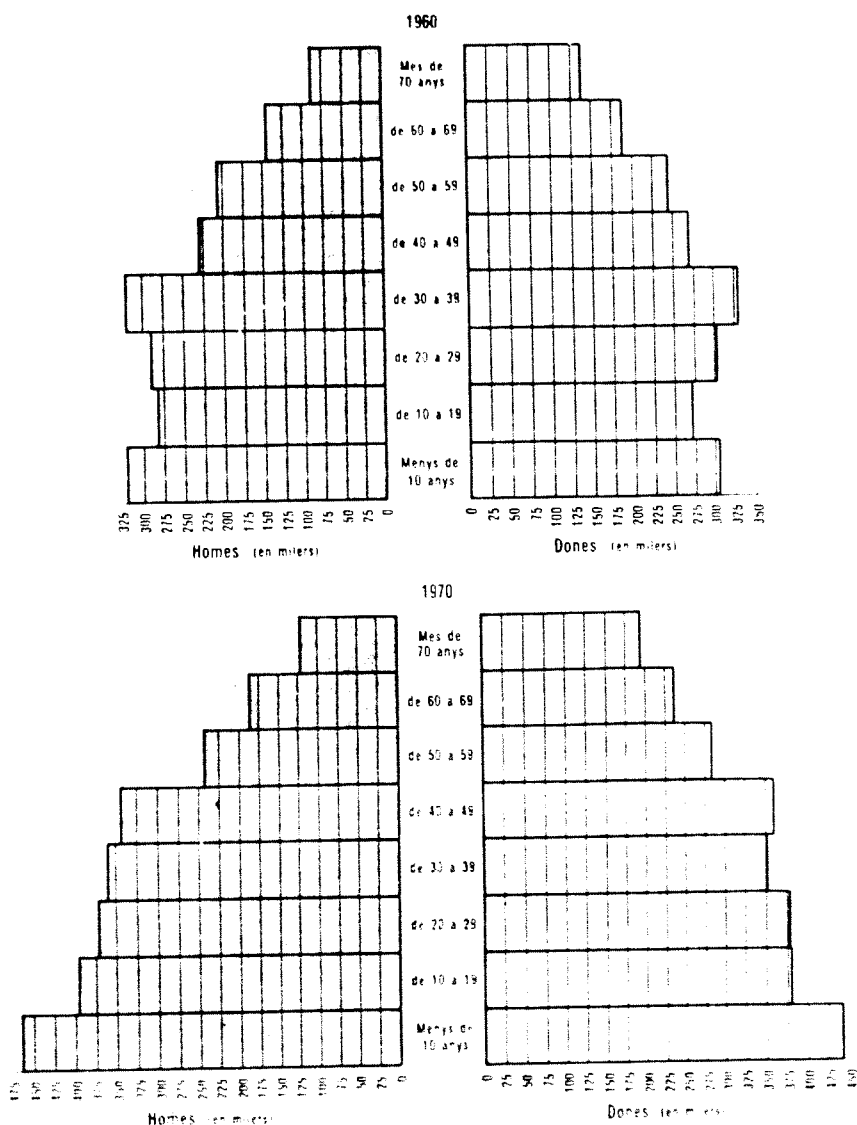
RELACIÓ ASSALARIATS - POBLACIÓ ACTIVA (%)

<u>Any</u>	<u>Catalunya</u>	<u>Espanya</u>	<u>Resta estat espanyol</u>
1950	73,66	65,73	64,47
1960	74,43	63,29	61,43
1970	80,15	64,03	71,58

(Font: SOLE, 1979: 35)

Es a dir, si estàvem parlant d'un procés d'industrialització a tot l'estat podem veure a través d'aquestes xifres que a Catalunya, sobre la base d'una societat industrial anterior, es dona una profundització d'aquesta estructura industrial. En ella, la presència de les grans indústries, tot essent un factor fonamental, no elimina l'importància de la petita i mitjana empresa, que continua tenint un gran pes en l'estructura econòmico-social del país. Aquestes xifres ens remetent també a un tema ja tocat, com és el de l'important paper de la immigració en aquesta estructura de classes a Catalunya (vegi's PINILLA DE LAS HERAS, 1973), que, a més dels aspectes ja considerats, té un efecte de rejuveniment global de la població catalana, tal com es pot observar en les piràmides de població de la pàgina següent.

GRÀFICA núm. 4
COMPARACIÓ DE LES PIRÀMIDES DE LA POBLACIÓ CATALANA:(1960-70)
COMPARACIÓ DE LES PIRÀMIDES DE LA POBLACIÓ CATALANA:
1960-1970

L'any 1960 es veu l'influència de la immigració d'adults, principalment homes, que dissimula els efectes de mortalitat i desnatalitat de la guerra. L'any 1970 es nota l'augment demogràfic causat pels fills dels immigrants dels anys anteriors, que suposa un rejuveniment de la població respecte a 1960.

(Font: COMES et al., 1980: 113)

LES EFERVESCÈNCIES. UNA CERTA "PREHISTÒRIA DEL ROLLO".

La transformació de la societat catalana i espanyola que es produeix en aquesta dècada, es dona emmig de fortes crisis en diferents sectors. L'any 1962 és un any de massives mobilitzacions obreres, marcat sobretot per les grans vagues dels miners d'Astúries. L'agudització de la crisi social es trasllueix a nivell polític tant per l'entrada de l'Opus al govern, com ja s'ha vist, com per la reunió que va tenir lloc a Munich, el mateix any 1962, on per primera vegada després de la guerra i al si d'un organisme europeu, es va trobar pràcticament tota l'oposició espanyola, excepte els comunistes. La reacció verbal del govern espanyol, que va anomenar a aquella reunió "el contubernio de Munich" a través de la seva dòcil premsa, va ser de gran indignació, i la repressió que va caure sobre alguns dels seus participants que vivia a Espanya, com el demòcrata-cristià Gil Robles, va consistir en l'exili durant una temporada a l'illa de Fuerteventura (Canàries). Això contrasta amb la repressió, en general molt més dura, sobre els moviments obrers i els comunistes en particular, tal com es va veure l'any 1963 amb l'execució del dirigent comunista Julián Grimau -malgrat la campanya que es va fer per tal de que en Franco li commutés la pena de mort-, que per a molts va tenir l'aire d'una de les últimes escaramusses postbèliques.

Els estudiants.

El moviment estudiantil inicià, a partir de 1962 - un dels seus períodes més agitats i de mobilitzacions més massives. El període que ara comentem, fins el 1966-67, se centra en l'assalt definitiu al SEU, la seva destrucció, i en la construcció d'un sindicat democràtic d'estudiants. Aquest objectiu merament sindical aviat es polititzarà de manera clara, com no podia ser d'altra manera en un país en el que fer coses elementals - com associar-se o expressar-se lliurement portava imme-

diatament a un xoc amb l'estat. I això no és una metàfora: el xoc amb els representants de l'estat més omnipresents -la policia- era moltes vegades un fet material -que, si no hi havia una mica de sort podia tenir conseqüències força doloroses "pal cuerpo", que es diu. De fet, els estudiants com a grup social ja havien anat -adquirint una mínima politització a partir sobretot del curs 1956-57, i a principis dels seixanta hi havia ja -vàries organitzacions polítiques amb un cert arrelament en el medi estudiantil.

Un fet que va contribuir a dinamitzar les successives crisis universitàries va ser la massificació de la universitat. A Barcelona, el nombre d'estudiants creix més del doble en set anys: passa de 8.861 estudiants -l'any 1961, a 17.995 el 1968. Fet que es pot relacionar amb el "boom" econòmic d'aquests anys, el "desarrollismo" del qual ja hem parlat:

"Aquest augment quantitatiu no significava la desaparició del classisme a la universitat -com tampoc no ho significà la multiplicació encara més accelerada que es registrà en els anys setanta- però sí que obrí la Universitat de manera més massiva a fills de les capes mitjanes: petits empresaris i comerciants, professions liberals, tècnics i empleats, amb un procés de ràpida multiplicació de les expectatives dels membres d'aquestes classes d'accedir a l'ensenyament superior." (COLOMER, 1978: 177).

La lluita pel sindicat, en un principi, és en certa manera tolerada, però començarà a ser reprimida a mida que es vagi clarificant el seu objectiu de ruptura -total amb l'aparell oficial i que es van extenent els -seus recolzaments no només a nivell estudiantil, sinó també del professorat i d'altres capes socials, extensió a la que hi contribueix, evidentment, la mateixa -repressió: papàs d'aquelles classes mitjanes suara es-

mentades -i també de més amunt- troben ben raonable allò que volen els seus fills, i per això els apoen, inclús en alguns casos materialment -quan la repressió vingui en forma de multes, repetició de matrícules, etc.- A més a més, els líders estudiantils d'aquella època són uns xicotets (i també algunes noies, no masses) molt presentables, tal com es pot veure en aquest paràgraf de COLOMER (1978: 187):

"No hi ha dubte que en aquesta actitud dels catedràtics, com en d'altres que adoptaren en aquests anys (de cert recolzament) hi influïa també d'una o altra manera, el fet que els estudiants que més destacaven en les activitats sindicals i polítiques acostumaven a ser els mateixos que es distingien també per l'expedient acadèmic i per la dedicació i bons resultats en els estudis, coincidència que desapareixeria en gran part en èpoques posteriors".

Efectivament, el "desmadre" vindrà una mica més tard, quan alguna d'aquestes "joves promeses" vagi desapareixent del camp estudiantil, es deixi els cabells més llargs de lo normal i, en companyia de gent molt estranya, comenci a... fumar droga!.

Però de moment hi ha un objectiu molt concret que uneix a tots els estudiants i aquests, amb un optimisme olímpic, elegeixen els seus delegats i celebren assemblees per discutir els seus problemes, com per exemple les assemblees lliures de districte de febrer i març de 1965, que van constituir uns passos decisius cap a l'auto-organització estudiantil. També es manifesten contínuament, doncs tenen molts motius per a fer-ho: des de protestar per la prohibició de les llibertats fonamentals -entre les que hi ha, precisament, la de manifestar-se-, per la repressió del govern, de la policia o del rectorat (va ser famós, per la seva desastrosa durada repressiva, García Valdecasas, rector de juliol de

1965 a desembre de 1968), fins l'adhesió amb els estudiants d'altres llocs d'Espanya o amb altres sectors socials que també es mouen, la petició de llibertat per als seus companys detinguts, etc. Les bronques, els enfrontaments amb la policia o les corregudes davant d'ella, els crits de les consignes i els cants són una experiència vital que anirà perdent el seu caràcter d'excepcionalitat i donarà una dimensió orgiàstica a la lluita estudiantil.

El punt àlgid d'aquest moviment serà el març de 1966, en què se celebrarà l'assemblea constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants de Barcelona als Caputxins de Sarrià, la qual, iniciada el dia 9, s'allargarà fins al dia 11 degut al setge del convent per la policia. Aquest fet generà l'intensificació de la solidaritat de diferents sectors ciutadans, que començarà a manifestar-se conjuntament amb els estudiants. Al mes d'abril, després de celebrar la Tercera Setmana de Renovació Universitària, i mentre s'estava fent una assemblea, en una situació de vaga per la repressió cada cop més forta, es produeix la més brutal entrada -a petició del rector Valdecasas- de la policia a la universitat, que apallissà a tort i dret sense respectar ni professors, ni embarassades,.... ni capellans!. Això ja va ser massa. No es va fer esperar la protesta de seixanta vuit professors de la universitat, que com tota resposta per part del rector van ser immediatament expulsats.

Amb aquests i altres fets es preludiava la cada cop més explosiva situació de la universitat durant el curs següent 1966-67, en què diferents delegats són detinguts, tots els estudiants de Barcelona són sancionats amb la pèrdua de matrícula, els diversos actes que se celebren o intenten celebrar -des d'una protesta per la guerra del Vietnam, a un homenatge a Picasso, actes en què hi participen representants del món intel·lec

tual i obrer- són durament reprimits. Així:

"La constant presència dels estudiants pel carrer es convertí en una escena habitual a l'Eixample barceloní. Els crits: "Democràcia sí, dictadura no", les cançons No serem moguts i Tots junts vencerem, tretes del folk americà i convertides pràcticament en els himnes del sindicat, es repetiren quasi quotidianament al llarg de tots aquests mesos en què el moviment estudiantil feia front a un implacable colpejament repressiu contra la seva mera existència".

(COLOMER, 1978: 284).

La "Nova Cançó" i el "Folk-Song".

Cóm havien arribat aquestes cançons fins als estudiants? Un dels sectors que també es va començar a moure de manera més oberta durant aquells anys van ser els nacionalistes, els més actius dels quals eren a Catalunya elements de la petita burgesia que comptaren en molts casos amb el recolzament de la burgesia catalana que, si fins aleshores havia callat majoritàriament perquè "el negoci és el negoci", van creure que ja havia arribat l'hora de "contribuir al redreçament del país", en frase que els agrada molt. Així doncs, aquelles capes mitjanes catalanistes van començar a impulsar diverses iniciatives culturals, com algunes emissions de ràdio per comarques, que quallarien al cap d'un temps, o la promoció d'un determinat tipus de cine. Un dels informants, que aleshores estava estudiant farmàcia, va començar aquí els seus "desvios" del camí marcat:

"A cinquè em vaig plantar perquè, aleshores, no sé, em vaig enrollar amb el cine... tot el dia estava fent cine-fòrums; o sigui, el cine com a via de sortida política, més aviat. Anava amb una colla que tots escrivien a "Serra d'Or", al voltant d'en Porter, i amb l'íntent de fer l'escola de cine català, saps? i ningú fotia res... massa. Així m'hi vaig tirar com

dos anys o tres. Anava per Olot, Valls... per tot Catalunya fotent cine-fòrum, vam fer un cine-club a Badalona.... tot això era cap a l'any 60."

Aviat es va veure que la cançó, tant per la gran tradició de la que gaudia com per la gran influència que podia arribar a tenir a través dels mitjans de comunicació social, era un camp que calia promocionar. La mínima cançó en català que existia fins a 1960 es centrava sobretot en temes folklòrics, algunes traduccions d'èxits del moment -principalment italians- i gairebé res més. A partir de 1961 hi ha tota una sèrie de gent -un llibreter, una mestressa, un periodista, un metge...- que comença a cantar i a més de continuar amb les traduccions o, millor dit, d'incorporar traduccions sobretot de cantautors francesos tipus Brassens, Brel o Ferrat, comencen a crear un tipus de cançó pròpia. Seran els iniciadors del grup "Els setze jutges", fundat l'any 1962, fet que, juntament amb l'immediat "fitxatge" d'un estudiant valencià, en Raimon, certifica el naixement de la "Nova Cançó" catalana.

La "Nova Cançó" aviat calarà entre els estudiants. Fins aleshores, a la majoria de festes que es feien als pisos de les famílies o a les torres d'algun poble d'estiu proper a Barcelona -ocasió d'aventures amoroses i planter de lligams entre "famílies"- hi predominava la música italiana, la francesa -en la versió romàntica i en la més intel·lectualitzada de cantautors com els que he esmentat fa un moment- i algun representant de la música nord-americana, com Elvis o el Paul Anka. Alguns podien fardar d'un cert coneixement de la música de Jazz, per exemple, tenir un disc de "The Modern Jazz Quartet" podia ser tot un "toc". Alguns d'ells -els més inconformistes- seran els que frequentaran -abans no es comencin a obrir bars específicament "progres"- llocs com El Viejo Paris, al carrer de Canuda, que "... era

un rollo molt afrancesat, existencialista a tope ... - grenyes llargues, llises; vestits negres, colls alts... a lo Juliette Greco o Yves Montand", segons un informant. Serà una mica més tard quan els arribi, per un cantó, la "Nova Cançó" -bé, en aquest cas no els arriba; sorgia en gran part dels seus mateixos ambients-; - el folk americà, representat sobretot per en Bob Dylan que uneix a la gràcia amb què canta i la bellesa de les seves simples cançons de guitarra i armònica, el populisme de recollir una tradició i de la protesta explícita de les seves lletres, cosa que el feia connectar desseguida amb molts sectors d'estudiants; i finalment els Beatles, ja una mica atemperats de la seva inicial duresa rockera.

La "Nova Cançó", a través de tota una sèrie de vicissituds que ara no és lloc de tocar (vegi's sobre això GARCIA-SOLER, 1976 i SIERRA i FABRA, 1977) anirà creixent i diversificant-se, i alguns dels seus components més joves i grenyuts començaran a traduir, sobretot a partir de 1965-66, amb la creació del "Grup de Folk", algunes de les més famoses cançons de Seeger, Donovan, Dylan o la Baez, capdavanters del "folk-song". Conjuntament o per separat, els components del "Grup de Folk" -que conjugava aquest cultiu del folk mundial amb el re-descobriment del folklore català, és a dir, de la cançó popular i tradicional del país- començaran a donar recitals per tot Catalunya, i algunes de les seves cançons aviat seran publicades en discos. A més a més, les cançons "folk" americanes, precedides d'una mitologia que les incloïa en la lluita dels negres contra la segregació, el sorgiment dels hippies a San Francisco i la lluita contra la guerra del Vietnam, eren molt apropiades pel tipus de moviment que protagonitzaven els estudiants barcelonins: d'aquí la popularitat que desseguida van adquirir entre ells. Aviat veurem com, d'aquesta "moguda político-musical" en van sortir alguns temes

i personatges dels que conformarien l'"underground" barceloní.

El rock: l'entrada de l'ona "anglosaxonitzadora".

Ja que estem parlant de música, continuarem amb aquest tema, tot retrocedint, però, uns quants anys, ja que és indispensable tenir notícia de com es va viure el rock entre nosaltres per tal de poder entendre algunes de les coses que passaran després. M'he entretingut una mica en la presentació de la situació general del país els anys seixanta, perquè és un període d'uns canvis molt significatius -per a molts autors, els més importants de la seva història contemporània. He acabat parlant dels estudiants, dels quals en sortiran un dels tres grans corrents formatius de l'"underground" autòcton i, per tant, de les subcultures en què el haix hi tindrà un paper central en un moment donat. Els altres dos corrents seran el que, en aquest sentit, és l'entroncament amb la tradició més recent, els "grifotas", dels quals en tornarem a parlar més endavant; i els "rockers", és a dir, tots aquests sectors juvenils, pertanyents aquí fonamentalment, però no exclusivament, a les classes populars, que no eren ni marginats, com els "grifotas", ni acostumaven a protestar a nivell racionalitzat o intel·lectualitzat, com els estudiants, sinó que a través d'uns determinats signes externs centrats en la música mostraven el rebuig d'un tipus de vida establert i el desig immediat de viure molt més plenament, de treure's els "corsés" que imposa la societat, de passar-s'ho millor, de... d'anar cap a algun altre lloc, cap a alguna altra direcció que no la marcada per les conveniències socials, en què valgués la pena viure la vida, encara que no es tingui massa idea de quina és la vida que es vol viure.

/

L'obertura a l'exterior que es comença a produir - als anys cinquanta es nota força en el camp de la cançó. El 1955, tot i que les "folklòricas" -els "folklóricos"- encara en tindrien per un quant temps, els comença a - fer ombra la música italiana i anglosaxona. En una primera etapa sembla que la música italiana invadeix el limitat mercat espanyol amb músics com Renato Carossone - "Questa piccolissima serenata"- o Domenico Modugno -"Volare"-, però desseguida la música anglosaxona irrumpeix amb el rock-and-roll, aquella espècie d'estrambòtica - gimnàstica musical que arribava -"como no!"-, dels USA. I lo pitjor no va ser que un afable jove amb una notable panxeta, com el Bill Haley cantés allò que sonava - tan estrany del "Rock around the clock", o que la meliflua veu d'aquell noi tan guapet que es deia Paul Anka encandilés a les parelletes a les festes del dissabte - amb la seva "Diana", sinó que hi hagués un tio amb el - cabell engominat, una caçadora de cuiro negra amb el - coll aixecat i botons daurats, uns tejanos cenyidíssims al cos i unes sabates punxegudes de color taronja que - movia les caderes -i tot!- d'una manera endiablada: era "the King", l'Elvis Presley.

De tota manera, aquí aquesta primera onada del - rock no ens va arribar massa sencera ja que, a part de l'estricta control a què estaven sotmesos la ràdio, el cine, la restringida TV i els altres mitjans de comunicació, no hi havia tampoc una indústria del disc desenvolupada, eren poques les cases que tenien tocadiscos.. i així, mentre l'Elvis Presley s'havia suavitzat i es retirava de circulació durant una bona temporada, a disfrutar els mil.lions que havia fet, i a l'Anglaterra - pre-Beatles i Stones, "The Shadows" i Cliff Richard enganxaven amb força, aquí van començar a sorgir una sèrie de "conjunts moderns", l'antecedent més important - dels quals podria ser el Duo Dinámico, que desseguida 7 es van inclinar clarament pel model dels Shadows i es -

van convertir en els grups de rock autòctons, que cap a mitjans dels seixanta omplirien grans locals (Palau dels Esports, Price, Novetats,...) amb els seus recitals: Sirex, Mustang, Salvajes, Cheyennes, Lone Star, Gatos Negros, Moddy Blues,....

El rock i els "rockers" autòctons.

Aquests conjunts no sortien per casualitat doncs, en arribar els models anglosaxons el rock va connectar - desseguida amb uns sectors juvenils que van trobar en - ell "la escapatoria del furor de vivir, el placer del - acto gratuito (...) el símbolo del hacer sin saber qué hacer" (VAZQUEZ MONTALBAN, 1980: 138-139). Emmig de la seva aburrida i monòtona existència, en uns col·legis - que els ensenyaven una sèrie de coses que no els interessaven gens ni mica, o en unes feines en les quals - l'explotació de les seves joves energies era l'aspecte més clar, l'arribada del turisme i el rock (conjuntament amb unes mínimes possibilitats econòmiques de maniobra) van significar la possibilitat de llançar-se - cap a aquesta altra dimensió de la vida amb més o menys ímpetu:

"Jo, mira, de dia treballava de mecànic: normal, feia el meu horari, i sortia a les sis, per anar a estudiar la Formació Professional; a vegades hi anava, i a vegades no hi anava. Quan no hi anava és que ens en nàvem ja a lligar mosses... i això va ser per lo qual jo no vai acabar la Formació Professional, entre les mosses, la música, els primers canuts i tot allò, ja vaig veure que allò era... un conyàs!"

Així, tot jugant, jugant, es començava de més petit a fer imitacions estil "Festival de la Canción Mundial" entre uns quants amics, amb guitarres de fullola i coses per l'estil, per ja una mica més grans animar-se a

començar a tocar de debó. Mentrestant, es formava part dels fidels seguidors d'un o més conjunts que ja "haviem arribat a dalt", ja fos per criteris d'afinitats (per exemple, existia una divisió Sirex-Mustang a la que cada ú podia donar uns continguts explícits -que no acostumen a coincidir-, però que d'alguna manera era una divisió dual entre dos "dels primers") o per altres criteris com el tan arraigat de la territorialitat (sembla que aquest era notable, per exemple, en el cas dels Cheyennes amb el Poble Sec, el seu barri). I si hi havia sort, un podia pensar fins i tot en deixar aquelles activitats que es feien perquè no hi havia més remei que fer-les, i dedicar-se a allò que realment li agradava: la música!. Però, vaja, això apart, molts grups musicals van començar així:

"Als disset anys,... amb una gent, comencem a muntant-se una història d'un grupet musical... "Los Indómitos", a sobre, inspirant-nos en una pel·lícula d'Elvis Presley que es deia "Indómito", no? Com que anàvem de "roquerillos" de l'època, pues..... Aquí comença la història. Els del grup erem cinc: la clàssica formació de Shadows, Cliff Richard: "guitarra eléctrica primera, guitarra eléctrica segona, bajo eléctrico, batería y cantante" (...) El grup va ser allò de mmm...aaa "Jo canto", doncs "jo toco la guitarra", pues "jo, tal i qual" "hòstia, pues aviam si quedem a casa d'algú... venga bah!" Anem a casa d'algú amb unes guitarres de no-res, i bueno (...) "p'alante", vull dir "conjunto, venga": a tocar a Castelldefels, a tocar a Calella, a tocar a la costa. I el repertori, des de "Il Cuore" de la Rita Pavone (...) el "sapore di sale"... tot el repertori de l'època, normal. Era cap a l'octubre del seixanta-tres."

La identificació amb els propis ídols era una elecció vital que es podia expressar de forma molt directa. En les reunions massives de joventut que es van poder començar a fer gràcies a que anava de música yanqui i

s'havia d'estar al dia, qualsevol xispa podia desfermar tota l'energia allí acumulada. Així, a les matinals del Club Star, al Saló Novetats del carrer de Casp, que organitzava la "cadena Red Star" -"Todo lo que sonaba a yanqui pasaba. Si el nombre de la "cadena" hubiese sido castellano (o sea, literalmente, "Estrella Roja") evidentemente no hubiese podido ni empezar. La Red Star era en realidad cuatro amigos, cuatro ye-ye catalanes espabilados" (MALVIDO, 1977, 1: 8)- moltes vegades hi havia bronques entre els seguidors de diversos conjunts, a part de que una vegada es van manifestar quantitat de xavals de 14 anys als crits de "si a los catorce trabajamos, a los catorce bailamos", doncs fins els 16 anys no els deixaven entrar. També l'últim festival del Price, on de tant en tant se n'organitzava algun "fue despedido con el mayor destrozo de butacas que se recuerda en Barcelona", com ens recorda MALVIDO, (1977, 1: 8) que ens fa una bona descripció d'alguns aspectes d'aquells recitals del Palau dels Esports, on, a més dels grups esmentats anteriorment, van actuar els seus "homònims" madrilenys com Brincos, Relámpagos, Pekenikes... i hi va haver molta música, bastantes patacades i alguns incidents amb la policia:

"Todos los ye-ye, los chavas de camisa negra, cuello levantado por detrás, pantalones negros de tergal, acampanados (32 centímetros de ancho por abajo), los bitelianos de botines en punta, los "pijis" (que eran los ye-ye más ricos, conjuntos de chicos de preu, 600 trucado), los asíduos del Tokyo y hasta del San Carlos, los niños ricos engolfados (los expulsados de los colegios de pago, los de academias disciplinarias), todos se encontraron juntos formando masa en los conciertos del Palacio de los Deportes en el año 64 (...) Aquella gente, subiendo por la calle Lérída en largas colas hacia el Palacio de los Deportes, miraban asombrados hacia todos lados, dándose cuenta de que eran bastantes los que vestían de forma rara y llevaban el pelo largo. Se sentían fuertes".

Els locals: bars, sales de festes i futbolins.

Aquestes trobades massives presuposaven una xarxa de locals més petits en els quals la gent jove -sectors més petits i concrets d'ella- es podia trobar per ballar o, escoltar música, de vegades a través del microsurc, però moltes vegades en directe. Alguns d'aquests locals eren de caire molt familiar, d'amics i coneguts del barri: L'Esclop, de St. Gervasi, del que ens parla un dels informants, on anaven a jugar a ping-pong i coses semblants i els diumenges a la tarda feien una festa, enlloc de fer-la a casa d'algú; el Club Ringo Star, a Gràcia, que era com anomenaven el local d'assaig -un garatge- aquells "Indómitos" que hem vist abans, que també l'utilitzaven per a fer-hi festes; a Gràcia també hi havia el Club Helena, aquest realment molt de famílies; l'Ariel, que era un club ajedrecista, en un entre-sòl, on els diumenjes hi tocava un conjunt; o els Discos Voladores local en què a fòra de tot hi havia un bar amb una rutilant màquina de discos, després venia el menjador amb els seus hules de quadrets a les taules, i al fons una sala que és on actuaven grups com els Cheyennes, els Salvajes o Tiburones: "Era tota una història rockera, amb tota la gent de Gràcia normaleta, trajats, amb la corbata aixís, estreta, per sota el coll..."

Alguns dels locals mes característics de l'època eren el San Carlos, a Major de Gràcia, del qual els Sirerx en van fer una cançó. El local va ser tancat més d'una vegada, a mitjans dels seixanta, per qüestió de drogues, i allí s'hi podia trobar des d'alguns fills, una mica desmadrats, de fabricants -que d'entre altres distraccions s'havien dedicat a fer carreres, amb els seus Abarths o semblants, d'allà fins al Pachà de Sitges (boite de gran fama), és a dir, creuant mig Barcelona i totes les costes de Garraf...- fins a classe mitja pobretona, menestrals, i algun "grifota" que se sabés

comportar. Segons un dels seus asidus, que com es pot veure al final de la cita, es defineix clarament, allò podia abarcar "... fins tota la gamma. Però era més - que res tota una gent d'una cultura, no sé, d'una cultura que l'estàvem fent, pudé, no? jo què sé... en aquella època lo que passava és que anàvem de Beatles, i de Rolling Stones i.... i de Sirex, bàsicament de Sirex". També hi havia El Trolebús, on hi anava:

"... una mezcla de catalanes hijos de pequeño-burgueses, de barrios como el ensanche mas pobre, el casco antiguo, hortata o pueblo seco, y "chavas" hijos de andaluces inmigrados. También iba gente mas rica con ganas de desmadre, gente golfa, de los que están entre los últimos de la clase. Y allí estaba el macarra, el tipo con "nomeolvides" en la muñeca, el grifota de siempre" (MALVIDO, 1977, 1: 7).

Un personal força semblant era el del Tokyo, a la Gran Via, sobre el saló Ibèric de billars, prop de la Plaça Universitat "Allà al Tokyo hi havia un rollo porrero bastant clar. No és que es pogués fumar obertament, però tothom ho sabia, i sempre en portaves dos o tres fets als paquets de Bisonte i, au!, a treure el 'cigaret de la risa'...". El 1964, també el Tokyo va ser clausurat per una qüestió de drogues. Un mica més "fi" però dins la mateixa línia, era el Zodiac, a la Plaça Villa de Madrid; i diversificant la qüestió cap als extrems podem esmentar, per un cantó, alguns frequentats per "pijis", com el San Diego o Las Vegas, per allà la Diagonal; i per un altre cantó El Pinar, del Poble Sec, sota mateix de Montjuic, que segons els protagonistes de l'època era un dels més "forts": durant la setmana era una acadèmia de xòfers, amb el seu garatge, i quan arribava el dissabte a la nit o el diumenge es corrien unes planxes metàl·liques, que es tapaven amb unes cortinés -darrera d'això hi quedaven els cotxes- i

quedava la sala amb una tarima -l'escenari- i el bar, - instal·lat a un quarto que hi havia en un racó. Allà es trobaven moltes bandes de diferents llocs i les bronques -que solien començar per problemes de "jurisdicció" sobre les mosses, i acabar amb el 091 a la porta- eren una cosa força corrent.

Uns altres locals que durant molts anys van ser - pràcticament els únics "centres juvenils" de molts barris, van ser els futbolins. Acostumaven a ser el lloc - de concentració de la banda del barri, el lloc on sabies que trobaries a determinats tios quan els busques- sis... i on força normalment s'hi donaven les inicia- cions en el fumar, a diferència de les del beure, que ja hem vist que es donaven en un altre context. Dues sa- les de futbolins força cèntriques i concorregudes eren les del carrer Aragó/Balmes i les de la Plaça Lesseps, però des de la carretera de Sants, fins al costat de - Reina Amalia, passant pel darrera la Riera de Sant Mi- quel, eren molts els futbolins instal·lats per tota la geografia urbana de Barcelona.

Les bandes

He esmentat més d'una vegada les bandes, que segons el medi podien tenir també el caràcter de "pandilles" - (o "pandis") o "colles", anant de les més "lumpen" i to- tals (no eren només per a divertir-se, sinó també per a sobreviure materialment), fins a les més "fines". Era - una forma d'organització, bàsicament territorial, de la joventut, que va tenir molta força fins a mitjans dels seixanta:

"Con el período de desarrollo, turismo y capital yanqui que empieza de verdad en 1960, las bandas se hacen mas fuertes primero, estimuladas por las mayores posibilidades de acción

que da la mayor circulación de dinero, productos importados y modas. A la larga, sin embargo, tienden a diluirse en un movimiento más amplio y mas homogéneo, sin dejar de existir. Cuando hay mas dinero, mas sitios a donde ir, bares, películas extranjeras, festivales, cuando en la radio y en los grandes almacenes se comercia ya con productos ye-ye, las posibilidades de pasar el rato y de identificarse al margen - del taller, la oficina o la academia son mayores para todos. La banda del barrio como único reducto diferente del taller, de la escuela y de la familia va dejando paso a los grupitos que pasean por toda Barcelona buscando rollo porque saben lo que hay" (MALVIDO, 1977, 1: 8).

Bandes més o menys famoses i conegudes n'hi va haver per quasi tot arreu, però la que s'emporta la palma és la banda dels "Correas", de Sta. Coloma de Gramanet, que fins ben avançats els anys setanta tenia encara una fama considerable. Aquests, en algunes èpoques, i se suposa que depenent entre altres coses del líder del moment, havien estat instrumentalitzats pels "fatxes" (falangistes) sobretot intentant explotar l'anticatalanisme que sorgia en sectors de recent immigrants davant una societat més rica i que moltes vegades, d'entrada, no podien entendre. D'altres bandes famoses van ser la del "Titi", que operaba entre Via Layetana i Arco de Triunfo. "El robo sistemàtico y tenaz era su norma. Desde camiones de Coca-cola vaciados en diez minutos, hasta partidas de tela al por mayor. Todo lo que pasaba por la zona" (MALVIDO, 1977, 1: 8). També la de l'"ojitos negros", mític líder amb fama de "dur", de la zona del Poble Nou-St. Adrià del Besòs; o la dels "Angelitos Blancos", xavals molt joves, d'uns catorze anys, que anaven tots vestits de blanc de cap a peus i que es dedicaven a practicar la violència gratuïta, aquella "...d'anar pel carrer, veure una parella sola, i currar al tio i follar-se a la tia". També els d'Horta eren bastant coneguts. Els renoms que posaven a alguns dels seus líders

o components eren força expressius, com el de "Safari" per a un que era negre, "Triste Ciprés" per a un altre molt alt i prim i que no reia mai, o el de "Nerón" per a un que era alt i gros i que portava el serrell tallat recte, tipus romà.

Altres bandes, o millor dit, "pandis" no tan conegudes i més locals eren les de l'esquerra de l'Eixample, de les que en formaven part no tant els fills de la burgesia, com els fills de les porteres, dels propietaris de petites botigues o tallers, els menestrals en general, i semblants. N'hi havia a la Plaça de Letamendi, a la Rambla de Catalunya, a la part alta del carrer de Balmes... també a Vallcarca, a Gràcia... La diferència entre les bandes es podia assenyalar molt bé per la forma de vestir: mentre a una pandi de Gràcia podien anar, en general, amb jerseis, americanes o blasiers, ".. amb els pantalons amples de baix, fossin tejanos o no, "patas de elefante"", sempre pantalons de campana; i després la camisa blanca, amb el coll més o menys arrodonit, i la corbata. Hi havia èpoques que no sorties de casa teva sense la corbata"; els de Sants -em refereixo a una radicada pels voltants del Mercat Nou, de la qual formava part un informant que treballava allí als 16 anys: "mon cosí tenia una guitarra i jo anava amb la pandilla del meu cosí, i el dia que ens ajuntàvem podiem arribar a ser deu o dotze ...tios; més les tres o quatre ties que sempre estaven enrollades amb nosaltres"- doncs aquests tenien un uniforme més "mangui": tejanos, mocasins blancs, samarreta negra i caçadora, (un anàlisi estructural de bandes juvenils es pot veure a MONOD, 1971).

L'alcohol i la grifa en aquest context.

Espero que no hi hagi lectors que es preguntin: - "bueno, i tot això, quina relació té amb la droga", - doncs alguna se n'hi pot suposar per tot el que he ex-

plicat fins ara. De tota manera, crec que és el moment de parlar-ne més explícitament.

Ja hem vist abans l'importància de l'alcohol en la cultura tradicional, i aquí podem veure com, en un medi urbà, és al centre de la relació social de molta gent: els principals llocs de trobada, fòra de la feina, o d'altres "elevades" obligacions socials, està constituït pel bar, el que tradicionalment era la taverna. Aquestes tavernes s'han anat posant al dia, tant per algunes de les activitats que en elles s'hi fan, com formalment (noms, estètica general....) i l'alcohol hi continua jugant un paper central. Però un fet important que es produeix en aquests anys, com un aspecte més de l'"anglosaxonització" de la vida hispànica, és l'entrada d'alcohols d'alta graduació, com el guisqui que, malgrat la seva relativa extensió, va ser considerat durant molts anys - i encara avui dia - com un signe de distinció, molt propi d'executius i altra fauna de més o menys "alto rango"; juntament amb la generalització dels combinats de ginebra i rom, principalment amb la "beguda universal" per excel·lència, un dels màxims símbols de l'imperi americà: la Coca-Cola. El Cuba-Libre, per exemple, ha passat de ser un element exòtic a moltes zones encara a finals dels seixanta, fins arribar a l'abassagadora popularitat del "cubata" actual.

Aquí és quan es comença a produir un trencament amb els models tradicionals de la forma de beure, doncs no és el mateix anar assaborint un vas de vi que anar bevent un Gin-Tònic darrera l'altre. No vull dir amb això que no existissin ja productes autòctons que no fossin explosius, com la famosa "barreja", que des de fa ja anys i panys s'han fotut entre cap i coll molts proletaris, de bon matí, per poder afrontar l'inici de la jornada que se'ls venia a sobre. Però aquest és precisament un cas molt clar d'utilització instrumental, -

com a estimulants, i no tant com a forma de relació social. I el que m'interessa subratllar aquí és la progressiva invasió de la compulsivitat -amb la que segones drogues hi tenen força a veure-, en aquest àmbit de la relació social. També en els festivals de masses, l'alcohol era un element més, que no hi podia faltar sobretot en forma de cervesa.

En quant al haix, aquest encara no havia arribat. El que continuava existint era la grifa, que des del seu reducte de marginalitat dels "grifotas", s'anava obrint camí pel mig d'aquests altres sectors dels que acabem de parlar, etiquetats com a joventut rockera (11). Es clar que per a alguns d'ells, els que provenien de barris més perifèrics (no només en el sentit geogràfic, sinó sobretot en el social), no era cap novetat el rollo de la grifa, doncs més o menys d'aprop havien pogut conviure ja amb els "grifotas", els havia arribat l'onda. Però per a molts d'altres va ser un descobriment amb força incidència: els posava a to, contents (ja hem vist que es parlava dels "cigarrets de la risa") i això, més enllà de qualsevol altre consideració, era important:

"... eren 'caramelitos' a cinc duros, que et foties tres porros. O sigui, el primer preu meu és el caramelo de tres porros a cinc duros; que després va passar a vint duros, però això ja era quan ja vai tornar de la mili (1967). I amb un caramelo de tres porrets passaves una tarda de diumenge.... fantàstica!. Si tocaves, més encara, no? Perquè era el rollo aquell de que tot et sortia bé, les veus les veies clares, les entrades les feies a temps... si no, pues, sempre anaves amb molta més por. O sigui, era un deshinibidor total. Com les biodramines, com les simpatines.... tot això."

En les últimes frases se'ns parla d'un tipus d'utilització de la grifa en el que aquesta és valorada pel

seu efecte euforitzant, que com ja s'ha vist, és una de les possibles formes de manipulació psicològica del producte. I tornem a trobar aquí, com havíem trobat anteriorment entre estudiants de la segona meitat de la dècada dels cinquanta, la presència de fàrmacs, utilitzats com a embriagants. Es comença a advertir algun símptome del que a partir dels anys setanta tindrà una gran incidència social: la massificació en el consum de drogues i l'ús simultani de vàries d'elles. De tota manera, en aquesta època, excepte en els casos complicats per l'alcoholisme, no es pot dir que això constitueixi encara un problema.

L'utilització de la grifa la veiem aquí emmarcada en un medi actiu i, malgrat la novetat que constitueix per als nous consumidors, no se li dóna un sentit massa transcendent, és utilitzada mentre es fan algunes activitats que sembla que es poden potenciar amb el fumar: - passejar, fer música, xerrar amb els amics. El ritual està d'acord amb aquest tipus d'ús, i per això no és massa vistós (com ho podria ser després algun tipus de ritual "hippiós"): es tracta sobretot de pregonar les bones perspectives que té aquella herba quan s'està fent el petardo i després, mentres es va passant de l'un a l'altre, cantar de tant en tant les seves excel·lències, comentant l'estat eufòric en el que un es troba, la marxeta que dóna allò. I quan un "estava alt" si estava fent alguna activitat concreta, com per exemple el tocar, venia l'etapa "d'enrollar-se a tope" amb allò. Finalment, quan anaven cedint els efectes, si no es tenien més cigarrets de la risa i en canvi es tenien més ganes de marxa (cosa que acostumava a passar) la baixada es podia "atenuar" amb alguna beguda alcohòlica, que de pas calmava la set que havia provocat l'herba.

Cal parlar també de l'obtenció de la "rama". Normalment la primera vegada que es fumava era a través d'un amic i aquest, durant un temps, era l'"enllaç" fins que, bé perquè es volia fumar més i al ritme que un volgués, bé perquè en el medi enquè un es movia hi havia més gent que fumava (i no només a través d'un mateix), un s'independitzava de l'única font d'abasteixement que constituïa aquell primer contacte: ja fos perquè ell mateix (o una altra persona) li hagués ensenyat el lloc on s'anava a comprar, ja fos perquè eren varies les vies d'amics i coneguts per on es podia aconseguir, encara que això últim no es donarà tant en aquesta època, sinó sobretot a partir de finals dels seixanta:

"Un amic de per allà el meu barri, que venia a comprar a la granja i era botones d'un banc (12), un dia que l'acompanyo pel carrer em diu: "espera, que ens fotarem un cigarret" pum, primer canuto, herba... ketama pura; normal: "Ondia tú, pues mira, això està bé..." (...) I anar fent fins que un dia, pues, canutos al local d'assaigos: allò que ja no era el xaval aquell, sinó que teniem altra gent coneguda que també ho feia...."

El lloc tradicional de venda a Barcelona era la zona de les Set Portes, amb l'"Andorra del Port", aquella espècie de zona franca formada per un parell de carrers replets de botigues d'electrodomèstics -més barats que a la resta de la ciutat- i també per uns quants homes que anaven amunt i avall amb grans abrics i gabardines que de tant en tant, a la vista del possible client, obrien discretament deixant veure tota una filera de rellotges o de llampants bolígrafs automàtics. Lògicament va ser allà, al costat mateix del port i de l'estació de França els llocs per on es filtrava el contrabán, i per on arribaven els "lejías" de l'Àfrica -la primera zona de "venda al públic" de la grifa-. Ben aviat això es va estendre al carrer de St. Geroni. Aquest era un -

lloc en el qual el "trapicheo" no era una novetat, ja que des de sempre s'havia donat com una cosa entre "grifotas". La novetat és que a partir d'aleshores aquell lloc comença a ser conegut per molta més gent que no pas els quatre de sempre i, de fet, després de la decadència de les Set Portes, tant per problemes de saturació com de repressió del contrabàn, el carrer de St. Geroni quedarà com el "centre tradicional" de venda d'aquests productes, ja que la seva situació geogràfico-social, al cor del barri xino, el fa un lloc molt més abrigat contra qualsevol tipus d'intromissions, entre elles les de la repressió policial. Un altre punt on se situarà la venda serà la Plaça Real, que tant per la seva estructura, com per la seva situació estratègica entre el port, el barri xino i el barri gòtic, era un "lloc de reunió" idoni.

Els "grifotas" van tornant.

Què passava mentrestant amb els venedors de la grifa, els "grifotas"? Els havíem deixat en ple Sahara, uns a punt de tornar cap aquí, altres encara amb moltes penalitats per soportar abans de poder-ho fer. La cosa certa, és que a principis dels seixanta, amb l'obertura de possibilitats que, en tots sentits, es donava a la "península" (òptica africana, en aquest cas; no illenca) molts "lejías", assabentats de la qüestió, van anar tornant per intentar incorporar-se a la vida civil. Alguns ho aconseguiran, com un dels nostres informants que, després de tornar cap a principis de 1959, provarà sort amb diverses activitats, unes més legals que les altres i, després del pas per la presó (ajudat, en gran part, pels seus antecedents de "família roja" i reformatori) tindrà la sort d'enrolar-se en el món del transport i de poder sobreviure fins avui dia, sense massa problemes amb la legalitat. D'altres però, no ho aconseguiran

i quedaran a la cuneta del camí, "recuperats" només a través de la presó i/o els psiquiàtrics. El "capital" - amb el que molts d'ells arribaven aquí no feia presagiar res de bo:

"Cuando llegué a Barcelona, bajé del tren, en la estación de Francia, y llevaba: dos kilos de kiffi, un librito de papel de fumar y una peseta. No tenía ni pal metro, pa ir a Verdún. Pues me fui de la estación de Francia a Verdún andando, - fumando canutos por el camino, venga, pin, pan, pin, pan... cuando llegué a mi casa, buf! me tuve que meter en la cama, frito que venía... pero me duró poco mi casa. Rápido - me echó mi padrastro de ella."

Els problemes amb l'entorn comencen desseguida. I si bé alguns problemes materials -com els de guardar - els paquets d'herba, que fan el seu bulto, en un pis - d'aquells tan diminuts sense que se n'assabentés la família -es resolen pel coneixement del medi- i qualsevol racó dins del "castell" de Verdun, per exemple, es bo - per amagar els kilos d'herba-, d'altres, com les incompatibilitats amb la família, solen començar aviat. Si - bé el desconeixement general de la droga permet fumar - amb certa tranquil·litat, en barris con Verdun hi ha precisament, ja aleshores, individus "no-grifotas" que saben més o menys de què va la qüestió i què, segons quina relació tinguin amb el fumador, li poden resultar un - problema notable. Així passava amb el padrastre d'aquest informant ara esmentat que, a més a més, feia una definició de l'herba que em sembla molt significativa: "es el tabaco que fuman los moros, que los vuelve locos".

També els tatuatges que, com hem vist, eren un signe de prestigi i tenien la seva funció a la Legió, a la vida civil, a part de ser un signe de reconeixement "inter pares", és a més una font suplementària de problemes, ja que aquesta identificació dels tatuatges opera

moltes vegades, cara a la societat general, com un estigma: des de la família, on la seva sola existència - pot provocar dificultats, fins a la policia, que té en ells una espècie de marca molt clara per a les seves - classificacions de la gent.

El "desarrollismo" encara oferia en aquells moments possibilitats per a molta gent i molts dels que no tenien ofici ni benefici, sinó només la seva força per a vendre (en el sentit més literal de l'expressió) anaven al "mercat" de la Plaça Urquinaona a vendre la seva força de treball als prestamistes. Allà se situaven de bon matí i, quan aquells arribaven, escollien d'entre tots els "exposats" aquells que els semblaven més aptes i els llogaven per dies, més normalment per obres, etc..., depenent del que els interessés. Això permetia poder disposar d'un sou i també poder fer certs negocis complementaris, com la venda d'alguns materials d'enderrocs - -plom, principalment- o altres per l'estil.

Però no tothom resisteix de la mateixa manera el fet d'estar deu hores -perquè la pràctica d'hores extremes acostumava a ser sistemàtica- treballant amb el pic i la pala o amb un martell compressor en una obra. No ens ha d'estranyar que, si per a alguns, aquest podia ser només un pas en la seva vida laboral, molts - d'altres, per als qui aquesta era l'única sortida, es quedessin sense ella amb els inicis de la crisi econòmica i el control legal d'aquest sector laboral -més preocupat, segons sembla, per aspectes formals que no pels de fons-; i d'altres encara, que tenien certes possibilitats al marge de la llei, optessin per passar a aquestes abans que continuar sotmesos a aquella vil explotació. Aquest va ser el camí que va prendre el nostre primer informant que, després de viure uns mesos a base de la manipulació de la burocràcia mèdica i sindical (vegi's anex núm. 1 - 1) , va passar definitivament als marges:

"Y en esta época, ya me quité de trabajar, definitivamente. Me corté la coleta, como El Cordobés. Entonces me puse a vender grifa aquí, en Barcelona; sí, que era una historia. - Aquí, en las Siete Puertas... cuando se vendía la grifa en - Barcelona namás que en las Siete Puertas, allá por el año 65. Resulta que me pongo a vender grifa ahí y había más - vendedores que compradores. Ay, qué historia!. Y yo me - mosqueé de estar en las Siete Puertas, porque además las - Siete Puertas eran como hoy la calle San Jerónimo, que - cuando los policíás se quedan sin chocolate dicen: "vamos a hacernos con un poco..." y no lo van a comprar, comprendes? Van a requisarlo, y encima te parten la boca, te meten preso y se lo fuman ellos (...) además, allí se estaba pasando una hierba muy mala (...). Me fui a vender al barrio góti - co, a San Felipe Neri y todo eso. Qué historias tiene San - Felip Neri (...) bueno, todas esas calles, incluso en la catedral; en los jardines de la catedral había gente que se des - madraba un poco, tumbados en la hierba. Y por ahí me da - ba un paseo y otro paseo, y iba vendiendo. La gente que ha - bía venido de las Siete Puertas a comprarme, me conocía, me llamaban y les vendía."

Per les informacions que tinc, aquest devia ser un dels primers "grifotas" que es va traslladar cap aquella nova zona, cap a l'any 1966. No hi ha dubte que en la seva decissió hi van influir l'observació del terreny de la nova clientela que anava per les Set Portes, - no els de tota la vida, o aquests altres "xavas" de barri que feia un temps que també apareixien per allí, - amb les seves caçadores o tejanos, sinó uns joves melennuts, amb barbes, moltes vegades amb ulleres, amb una - pinta com d'estudiants raras...; a part de per les "gallagues", les tasques de per allà el carrer Ample, - aquests es movien molt pel barri gòtic, i cap allà el - va portar el seu olfacte comercial.

Per conèixer alguns aspectes del funcionament del negoci de la grifa en aquella època, crec que el més interessant és donar la paraula altra cop al mateix informant:

"El tío que me pasaba la hierba lo han matao hace poco: el Cuenca, M.C., ese era el que me pasaba a mí. Como él había sido legionario conmigo, y yo sabía que entendía de hierba y que la hierba que manejaba era buena, pues se la cogía a él (...) Entonces valía un caramelo veinticinco pesetas, uno así, como media caja de cerillas. A mí me ponían el caramelo a tres duros. A mí me daban los caramelos enteros, ya hechos, no? A mi no me daban la pastilla; ya me lo daban cortado, liao... pero como yo sabía que era bueno, pues no me preocupaba en mirarlo. Y eran tres duros pal dueño, y dos pa mi, de cada caramelo. Pero el dueño namás que estaba en su casa cortando caramelos, y yo tenía que ir a recoger los caramelos y a llevarle el dinero a su casa. Y yo estaba en la calle, jugándome la cara y... era una historia. Para entonces vendría vendiendo unos... 20, 25 ó 30 al día."

Contactes entre diferents móns.

He esmentat abans les tasques. El baixar a les tasques del carrer d'Avinyó, carrer Ample i adjacents no era cap novetat per ningú. Tant el grifotes, com els estudiants, com els rockers ja feia temps que anaven per allà i si cada ú podia tenir més o menys les seves rutes depenent de les preferències dels bars, en molts d'ells cooexistien amb més o menys d'indiferència o d'interès, segons el rollo que s'hi donés en un moment determinat. Potser tampoc resulta cap novetat "l'ampliació de ruta" que es dona més cap al centre del barri gòtic, sinó, sobretot la seva intensitat, i encara que aquesta és una zona preferida principalment pels estudiants, no hi falten tampoc elements dels altres grups.

El que sí resulta una novetat, en l'intensa vida - de bar que hi havia cap a mitjans dels anys seixanta - per aquells barris, és aquest fil invisible que uneix a gent de molt diversos tipus: els ulls especialment brillants, una mena de marxa molt imaginativa, un relax com molt viu.... el petardo, en summa. La grifa constitueix un element de relació, bé per la seva presència física que, quan ja es coneix, es detecta ràpidament, - bé pels seus efectes, quan aquests són reconeguts com a tals per les dues parts de la relació. En aquesta època i en aquests bars, en alguns dels quals els grifotes veïen els seus "caramelitos de glòria" i alguns joves, - estudiants o no, amb ganes de desmadre, s'hi anaven a divertir, van ser un dels principals punts de contacte d'aquests móns tan diferents dels quals en van sortir - uns quants elements que, amalgamats, constituïran la base del primer rollo "underground" barceloní, com veurem en el capítol següent.

3.2.2.- Unes subcultures al voltant del haix (1967-1971).

3.2.2.1.- La situació del país. L'any 1967 és una bona data per marcar una etapa, perquè és l'any en què aquell "desarrollismo" que semblava que no tenia fre i que ens havia de durar tants anys va començar a mostrar les seves flaqueses. Una primera crisi econòmica, prelude d'altres més fortes que vindran després, obliga a la devaluació de la pesseta i constitueix un avís de que no, que això de lligar als gossos amb llangonisses s'haurà d'ajornar una vegada més.

Les ganes -i la necessitat- de moure's dels diferents sectors de la població porten al Règim -que, a més a més, cada cop està més lligat als països occiden-

tals a través del capital i per a poder participar amb tots els drets al "pastís", ha de "rentar-se la cara"- a proclamar importants lleis "lliberalitzadores" cara a assegurar-se mínimament el futur. El 1966 s'aprova la Llei de premsa que, tenint en compte el context, hauria estat realment lliberalitzadora si no hagués estat per les disposicions addicionals, el control de les empreses (sobretot la TV i les agències de notícies), i el zel de l'administració, que es va dedicar a multar periodistes i a tancar publicacions amb gran entusiasme (molt propi del Sr. Fraga). Aquell mateix any es proclama la Llei Orgànica de l'Estat, i és quan en Franco anomena el príncep Juan Carlos el seu successor. L'any 1967 s'aprova la Llei de Llibertat Religiosa i a partir de 1968, el dinàmic Villar Palasí, ministre d'educació, veient allò de "las barbas de tu vecino pelar" amb els aldarulls d'Europa i Amèrica, a més dels domèstics, posa en marxa una certa "modernització" de l'aparell educatiu amb la Llei General d'Educació, que s'aprovarà el 1970, amb l'oposició de molts sectors directament implicats. La relativitat d'aquesta "modernització" queda clara fixant-nos només en una dada com és el pes que encara té l'educació confessional en aquest país: l'any 1975 hi havia 3.300.000 alumnes a l'ensenyament confessional, enfront de menys de 4.200.000 a l'ensenyament públic (TEMIME et al., 1982: 348). Total, que tant l'evolució econòmica com la política adquireixen, durant el període que estem estudiant, aquest aire de "coitus interruptus" que contribuirà a fer tan explosiva la situació del país durant els anys setanta.

Mentrestant, això sí, l'expansió turística continua i a la Costa Brava, convertida en una meca del turisme, tindrà els seus temples, com el Maddox i el Tiffany's -promoguts per un espabilat i jove (aleshores!) home de negocis que farà molts duros amb la "moguda" de tots aquests anys- els quals, a més de parada obligarò-

ria pels estrangers "peregrins del sol", seran centres de relació per a força joves d'aquelles comarques, a l'estil del que hem vist en parlar d'alguns locals a Barcelona. Una informant ens diu:

"Era un lloc on trobaves gent de tota la comarca: Sta. Coloma de Farners, Torroella, La Bisbal, Cassà; anaves cap allà i ja sabies més o menys a qui et trobaries. No calia quedar ni rés, ja tothom estava allà amb els seus grups -de pobles- i després, mira... jo allà vaig fer un novio, un pagès de Torroella, un xicot molt guapo, amb uns ulls verds... xerràvem, beviem, ballàvem.... me'n recordo molt d'un disc de "Hits/Soul", que tenia alguns lents maravillosos. Moltes vegades - després anàvem a donar una volta per Platja d'Aro o per allí la vora."

Les últimes onades immigratòries, juntament amb la total despreocupació de les autoritats, van convertir Barcelona en una ciutat completament saturada, amb uns problemes urbanístics de primera magnitud. En aquests anys es comencen a produir els primers conflictes urbans en barris de Barcelona, conflictes que acostumen a estar centrats en problemes de vivenda i educació, encara que també les deficiències d'altres serveis (sanitat, comunicacions, etc.) provoquen la intervenció dels interessats (vegi's, entre d'altres, CASTELL, 1970; ALIBES et. al. 1975; EDE, 1976; ROCA, 1977). D'altra banda, aquest mateix creixement salvatge contribueix a que la gent es mogui i tingui mil iniciatives, invents, solucions per a tirar endavant, etc., coses que es van fent més o menys clandestinament o obertament i que fan d'aquesta ciutat un gran centre d'inquietuds molt diverses.

3.2.2.2.- Què passa per fóra?. Encara que no penso entretenir-me gaire en aquest apartat, doncs és un període històric que ha produït molta literatura, i alguna d'ella molt repetitiva (vegi's, entre d'altres WOLFE, 1968; HALL, 1970; ROSZAK, 1970; CARANDELL, 1973; - MUSTO, 1973; PARTRIDGE, 1973; NUTTAL, 1974; MAFFI, 1975; PIVANO, 1975; VILLENA, 1975) sí que he de situar la història que estic explicant en relació al que passava a l'exterior, cosa que faré encara que sigui de manera telegràfica.

Als Estats Units es produeix, l'any 1966, un relleu generacional. Aquella espècie d'existencialistes americans que eren els beatniks, viatgers de punta a punta del país, els líders dels quals eren escriptors (com Kerouac, Ginsberg o Burroughs) interessats per les cultures orientals i per moltes més drogues que no només l'alcohol, i que es concentraven en els "poetry love", és a dir, lectures públiques de poemes amb el jazz com a música de fons, van deixar pas als hippies, anomenats de mil maneres: des dels fills desenganyats i aburrits de l'opulenta Amèrica, fins als pacífics nois de l'amor i les flors. A diferència dels beatniks, la seva principal forma d'expressió és la música i en relació amb això una de les drogues que tindrà gran acceptació entre ells serà l'àcid, LSD. Preconitzen l'amor universal, cosa que incideix en un canvi dels comportaments sexuals, una vida al marge de la societat establerta, de caire comunitari, en la que el treball sigui diversió i creativitat. Sorgeixen sobretot de la costa Oest dels USA i les seves concentracions massives o "love in" consisteixen en espectacles totals al voltant dels seus conjunts -com podien ser Grateful Dead o Jefferson Airplane- en què hi juga un paper tan important la música com la imatge o els perfums. El moment àlgid de la seva existència com a grup específic va ser l'estiu de 1967, en què el barri del Haight Ashbury de San Francisco funcionava

com a model de comunitat alternativa, van celebrar grans festivals, etc.

L'intensificació de la protesta contra la guerra del Vietnam i altres aspectes d'una acció "moralitzadora" i de lluita pels veraders drets civils als USA (amb fets com la Marxa de la Pau de Washington, a la tardor del 67, l'ocupació de la universitat de Columbia a l'abril del 68 la Convenció Democràtica de Xicago l'agost del 68, on hi va haver una batalla campal entre els "freaks" i la policia, o el "Moralium Day de l'octubre del 69) van anar integrant al hipisme al sí d'un moviment més ampli, amb el qual ja hi tenia d'entrada una certa proximitat, si no ideològica, sí almenys temàtica. Formaven part del "movement", des de moviments estudiantils i de la Nova Esquerra fins al Pantes Negres, passant per grups anti-autoritaris, pacifistes, d'alliberació homosexual, feministes, anti-racistes, ecologistes. Tots ells van constituir, de fet, un ampli i heterogeni front de revolta contra el sistema, cap a principis dels setanta -que ha estat el més seriós que ha existit als USA en molts anys-. Sembla que així ho van veure les autoritats guardianes de l'ordre, que ja es van encarregar prou de frenar-lo combinant la repressió més brutal amb variades formes d'assimilació i/o integració.

També a Europa sorgeixen diverses variants dels moviments hippies. A Anglaterra l'impacte de l'orientalisme és notable entre la joventut, en les formes de vestir, de menjar, en la música ("Sergeant Pepper's" Beatles, 1967). Es creen uns nous tipus de locals que són llocs de trobada, on s'hi pot comprar, escoltar música, fumar i xerrar amb els amics, etc., i es crea tota una xarxa alternativa d'activitats que van des dels comix fins a diferents associacions de defensa legal (per exemple, respecte a problemes amb drogues) o ràdios pirates -que van promocionar molt els nous conjunts psico

dèlics de rock com Soft Machine o Pink Floyd, per esmentar només els que van esdevenir més famosos- (13).

D'altra banda, a Anglaterra també es van moure força durant aquells anys els estudiants, tal com també ho van fer a Alemanya, França, Itàlia, Espanya, Txecoslovàquia o Països Baixos. Es a partir d'aleshores que van adquirint força en molts d'aquests països els moviments ecologistes, les ocupacions de cases buides, per a instal·lar-hi comunes, els plantejaments anti-consumistes, les provocacions més o menys imaginatives als costums imperants i a l'autoritarisme d'uns estats que, com l'Alemanya, el model més destacat- basen la seva democràcia formal, en una fenomenal "menjada de coco" dels seus ciutadans (o, dit d'una altra manera, en una endoculturació molt aconseguida, afavorida per unes circumstàncies històriques concretes). Holanda, amb la seva tradicional tolerància, es convertirà en el lloc de trobada nord-europeu dels itinerants i en el "paradís de la droga", amb la subsegüent invasió de la moda que, sobretot a partir de 1969-70, desvirtuà aquesta primer significat.

La revolta del maig del 68 a França és el moment àlgid de tota aquesta ebullició del món occidental. Pot ser és on es veu més clar que tot el que està passant es tracta d'una "crisi de civilització", i per això, al toc d'atenció dels estudiants, s'hi mostra tan sensible la majoria de la resta de la població: obrers, classes mitjes... La violència festiva enfront de la repressió estatal, i el desbordament de tots els aparells tradicionals de poder o de consens social, juntament amb una consigna tan contradictòria com de "L'imaginació al Poder" són algunes de les principals característiques d'aquest "maig de Paris", una de les fites més importants en la lluita contemporània per canviar la manera de viure en el món industrialitzat. Precisament un dels

nostres informants es trobava en aquell moment a Paris, després d'haver passat una temporada a Marsella, on havia quedat enganxat amb l'heroïna:

"Nos casamos el 14 de mayo del 68 en Paris, en plena revolución.... de hecho pasamos una luna de miel maravillosa; yo me descolgué de la heroína a causa de la revolución de mayo: claro, aquello era más fuerte que la heroína!... y nos metimos en la revolución, íbamos a los centros de reunión, que eran la Sorbona y el Odeón (...) Yo en España no había estado enrollado en política: sólo una vez fui a una manifestación ante la embajada americana por un barco que habían cogido los americanos en aguas del Caribe; no me acuerdo muy bien ni cuál era, sólo que recibí un buen palo en el codo... pero nunca había estado enrollado en política. Y en Paris tampoco es que me hubiera enrollado políticamente, pero es que el ambiente era tal, estaba de tal modo, que te encontrabas metido en ello (...) Durante el período revolucionario el fumar porros era un complemento mas de todo - aquello: se fumaba en público, se follaba en público, se tiraban adoquines a la policía... en aquello no había ningún problema, no?".

3.2.2.3.- La revolta interior. Encara que els moviments radicals europeus tindran molts aspectes amb comú amb els que es produeixin per les nostres terres, - evidentment tenia certa vigència aquell famós slògan - turístic de "Spain is different", doncs, entre altres coses, aquí l'autoritarisme era una cosa tan descarada que no hi havia res a desenmascarar. A més a més, l'existència d'un enemic principal que era la dictadura, condicionava les actituds de tota la resta del cos social, és a dir, la majoria del país.

Així, es produïen coses com l'accentuació del caràcter milenarista del comunisme (sobre el milenarisme polític vegi's, entre d'altres, ARANZADI, 1982; LAPLAN-TINE, 1977). Em refereixo a que molta gent tenia una percepció de pertinença al Partit (així, en majúscula i sense necessitat d'afegir-li lo de comunista per obvi) com una comunió mística, ja que en molts d'aquests casos no hi havia lligams orgànics, sinó simplement la connexió de la Pirenaica (Radio Espanya Independent), i el seguir determinades consignes quan se n'assabentaven i podien. Sembla que és precisament durant aquests anys que els contactes orgànics es multipliquen, però malgrat tot aquest altre aspecte continua vigent. Molta gent que en una situació de "normalització" de la vida política poca cosa tindran a veure amb els comunistes, com alguns contraculturals manifestos, fins a aquesta època se sentiran lligats al comunisme, encara que els plantejaments ideològics no siguin massa clars. A nivell més intel·lectual, això es concreta en una visió global del món, el marxisme, que moltes vegades ha substituït a una altra "gran explicació", com és la tradicional del cristianisme; i que en alguns casos serà també substituïda per la psiquedèlia. Aquest "itinerari espiritual" crec que queda molt ben reflexat en el que explica l'informant núm. 6 (vegi's anex núm. 1-III, - - -). Em sembla d'interès assenyalar la descripció que fa d'una manifestació d'un 11 de setembre -a la que hi van assistir un parell d'amics que en aquell moment començaven a fumar i a "tripar"- una mica per contrastar certa tendència a fer "històries glorioses" o massa unívokes (vegi's per exemple, MARAVALL, 1978; BÉNET, 1978). La politització, en una societat en què la política estava prohibida, podia expressar moltes més coses que les que de vegades se l'hi han atribuït.

D'altra banda, el sentit de la il.legalitat, com - no podia ser d'una altra manera en un país en el que - els camins de la llei eren estretíssims per a poder-hi passar amb certa tranquil.litat, estava força desenvolu pat en la majoria de la població i no necessitava cap - justificació especial. Quan es traspassaven àmbits pri vats i s'aplicava la il.legalitat a activitats més cara enfora, sorgia aleshores la paranoia de la clandestini tat (i quan dic paranoia no vull dir amb això que no - tingués una base ben real). Però aquest aprenentatge de la clandestinitat va ser molt útil, en el cas dels estu diants que després es convertirien en freaks o hipis, - doncs els permetria anar trampejant una situació en què, si volien continuar fent el que feien no havien de traspuar massa a l'exterior quin era el seu món. Aprenentatge - que, per a alguns dels rockers i sobretot per als grifo tes no era necessari, doncs l'havien tingut quotidiana ment des de ben petits.

ELS ESTUDIANTS, EN PLA RADICAL.

Els estudiants, que ja havien aconseguit el seu - sindicat, no saben massa que fer-ne. L'inici de la se va burocratització, els pals que els anaven caient un darrera l'altra, com ja hem vist al final del capítol anterior, els desacords en les formes de lluita, i una certa baixada de les mobilitzacions massives al costat d'una marxa imparable del personal més "entregat", van conduir a una crisi que, cap al maig-juny del 67 va pro vocar una escissió al PSUC, grup majoritari a la univer sitat. D'ell en va sortir el grup "Unidad", després - PCE (1), que preconitzà la lluita armada i la proleta rització dels seus militants, cosa que va resultar molt dura no només en el segon cas, sinó també en el primer, doncs a les tensions que implicava la vida "d'escamot - armat" per a un estudiant benestant s'hi ha d'afegir els llargs anys de presó que han complert molts d'ells.

Era el curs 1967-68, i havia sonat l'hora del radicalisme estudiantil. Mentre els delegats anaven caient detinguts a varis llocs d'Espanya, amb el "caldo de cultiu" que ja hi havia i l'influència del maig francès, - van sorgir molts grups radicals ("troskos", "pro-xinos", marxistes-leninistes,...) que aquí a Barcelona van significar pràcticament la desaparició del sindicat. Es quan comencen els "judicis crítics" (i alguns atacs amb bosses de pintura) a catedràtics, les ocupacions de càtedres, i les manifestacions de centenars d'estudiants que s'enfronten amb la policia amb pedres, còctels Molotov de vegades, i fent barricades al mig del carrer - (curs 1968-69). L'agreujament de la tensió al País Basc, on ja hi havia hagut els primers morts d'ETA (el primer, un dels seus dirigents, Etxebarrieta, acribillat per la guardia civil; després, el cap de la brigada político-social de la policia de St. Sebastià), la persistència de vagues importants al Nord, l'"assalt al rectorat" de Barcelona per part dels estudiants -que cremen una bandera espanyola i tiren un bust d'en Franco per la finestra- i la vaga general de totes les universitats després de l'assassinat de l'estudiant de Madrid Enrique Ruano per la policia, són els principals motius que porten el govern a decretar l'estat d'excepció a tot el país a finals de gener del 69, que significarà una altra intensa onada repressiva per tot arreu. Es quan el "delfín del caudillo", almirant Carrero Blanco, diu que allò dels estudiants és cosa d'un "grupo de anarquistas, drogados y ateos" (ARGULLOL et al., 1977: 63), frase molt saborosa per a un treball com aquest.

L'activitat estudiantil continuarà els anys següents amb la participació en piquets d'ajuda exterior a algunes importants vagues obreres, la participació a les "manifestacions-llampec", ràpides i espectaculars, junt amb altres joves, la lluita anti-imperialista (amb l'apedregament de bancs i altres edificis significatius),

la lluita contra el consell de guerra de Burgos a militants d'ETA (novembre-desembre del 70), etc. La creació dels comitès de curs com a organització de base l'any 1971, marca una certa inflexió del moviment que se centrarà en la lluita contra la Llei General d'Educació, - encara que a finals d'aquell mateix any té una destacada participació en les accions de solidaritat amb els obrers de la SEAT (que havien ocupat la fàbrica i van ser desallotjats per la policia, produint-se un mort entre els obrers).

3.2.2.4.- Els primers fumetes. Informacions i contactes. Tota aquesta ebullició va ser protagonitzada - sobretot pels que van arribar a la universitat, a partir, més o menys, dels anys 1967-68, i després fins i tot per molts batxillers, que s'hi van anar incorporant més o menys ràpidament. En canvi alguns dels que en aquelles dates estaven acabant o havien acabat estaven ja molt cremats: s'havien trencat les banyes, en una situació de gran aïllament, per unes coses que veien que les distorsionava una política cada cop més burocratitzada, i tampoc no veien clares les alternatives "incendiàries"; a més, estaven cansats i la seva experiència vital necessitava ja depassar l'enquadrament polític. Es clar que tot això són racionalitzacions del que va passar, és a dir, que d'aquestes primeres generacions uns ja havien començat la seva vida professional i d'altres ho van "penjar" tot i anaven a fumar porros amb alguns "snobs" rics que també feien el mateix, al Bocaccio, que va ser durant uns quants anys el lloc privilegiat de trobada de la "crème de la crème" de les avantguardes formals. Un altre lloc on es trobaven força còmodes era a pisos d'estudiants que, seguint a MALVIDO (1977 a): 84) es podrien considerar com els precursors de les comunitats freaks de Barcelona:

"Los precursores de la vida en comunidad fueron los estudiantes que desde otros pueblos y ciudades venían a los institutos y universidades de Barcelona. Las plazas en las residencias oficiales eran limitadas y caras. Los "provincianos" no siempre llevaban mucho dinero. Se agrupaban para alquilar pisos comunes. Las familias lo aceptaban como un mal menor y ellos gozaban de una independencia inalcanzable - para cualquier barcelonés. Su aislamiento en medio de la desconocida gran ciudad les hacía mas radicales y desmadrosos.

Comían en los restaurantes universitarios por cinco duros, armando broncas considerables (uno de los primeros movimientos de protesta estudiantil radical se originó en los comedores). Tenían los pisos hechos un lío. Muebles estándar arrinconados, libros, ropa amontonada, líos amorosos. Eran los perfectos prefreaks de Barcelona."

Això passava mentre la grifa s'anava extenent entre els rockers, alguns snobs amb ganes de marxa, i entre els turistes arribaven també alguns "hippies de debó", estrangers amb pintes extravagants, normalment de pas cap a Eivissa, Formentera o el Marroc, alguns dels quals ja sabien des dels EEUU -ho portaven escrit en un paperet- la direcció del carrer de St. Geroni, per comprar "rama". D'altra banda també va anar arribant la cultura anglosaxona^{escrita}, que va tardar força més que la musical en introduir-se, i alguns d'aquells estudiants i intel·lectuals van començar a descobrir a Miller (escriptor mític, que es va lligar molt a l'alliberament sexual), a Huxley i els seus experiments psicodèlics, a Kerouac, a Ginsberg, arribaven algunes revistes. No crec que estranyi el fet de que alguns centres de cultura estrangers establerts a la ciutat (jo conec concretament el cas de l'Institut d'Estudis Nordamericans i el Liceu Francès una mica més tard) fossin uns dels llocs per on va penetrant, també tota aquesta nova cultura, -

on sorgien contactes amb la gent que passava per allí o aterrissava aquí durant una temporada i que, entre moltes altres coses, van ajudar a dinamitzar la influència d'una certa cultura de la droga en uns medis que, com hem vist, ja estaven força preparats per a rebre-la. Però no tot va ser rebre aquesta cultura de fòra. El fet de saber que a d'altres llocs es prenién certes drogues exòtiques va fer que alguns estudiants s'interessessin per la pròpia tradició en relació als usos d'herbes i - aspectes semblants aquí al país, i busquessin informacions en llibres de botànica, medicina o farmacologia - (quedant-se la majoria de les vegades, a la vista del material existent, bastant "in albis"; excepte els que van descobrir el FONT i QUER, editat per primera vegada el 1961, que podia "destapar" alguna cosa als curiosos..)

Així doncs, les informacions per un cantó i els contactes que hem vist que s'anaven produïnt, per l'altre, entre estudiants destrempats, intel·lectuals més o menys "snobs", grifotes i rockers comencen a estendre el "fumeque", encara per cercles molt limitats. Les primeres fumades, fins i tot si es fan amb gent més experta, amb un grup que agomboli bastant i amb una bona dosi de sugestió, acostumen a ser força decepcionants, - doncs a part dels mecanismes concrets d'actuació de la cannabis, també el fet de reconèixer els seus efectes - és important, com ja hem vist. Així ens explica un informant la seva primera experiència:

"La primera fumada va ser molt lamentable, bastant trista, perquè ens imaginàvem quí sap què, saps? I no va passar absolutament res. Ja ho diuen, oi? que a les primeres vegades no fa cap efecte (...) vam sortir de l'editorial i els tres vam anar cap a un pis que estava a aquella casa d'"arquitecte" que hi ha al carrer Brusi-St. Elies: vam pujar, vam fer el porro, i ens vam quedar allà mig estirats, quietes, a esperar.. i allà no passava res, excepte que ens estàvem adormint. -

Aleshores vam dir: "Bueno, i si sortim al carrer a veure què ens fa?" Però és clar, després venia la cosa de la paranoia. Perquè vam sortir al carrer, però amb un canguelis per si se'ns notava! ja ens semblava que tothom ens mirava... total, que vam donar la volta a la mançana i altre cop cap amunt. I res, que no va passar res!".

3.2.2.5.- Els problemes dels primerencs ... i els primers problemes. Aquestes primeres sensacions anirien canviant a mida que s'anessin repetint les fumades. Però en aquells primers temps tampoc no es podia fumar massa sovint, doncs moltes vegades resultava difícil d'obtenir el material per qui no estigués més directament connectat amb la vida de carrer i no conegués mínimament el terreny dels grifotes. Així, els més desmadrats, els que es movien ja amb una certa desimboltura pels volts de la Plaça Real, que estaven més al centre del "mogollón", tenien també un aprenentatge més ràpid que els que s'anaven incorporant a la "banda" dels fumetes, però que encara estaven a la perifèria. Aquests passaven les seves cuites per aconseguir fumar, però aixís i tot, no es desanimaven:

"... a mi em costava molt, aquests primers mesos, d'aconseguir-ne; jo sentia que era per allà al port, per allà la Plaça Palau, aquells carrers que en diuen Andorra... recordo que vaig fer una visita i tot, que va ser fatal. Vaig anar allà i em van dir que demanés per un "camello", "el camello y una lima", saps? i res, es van espantar tots i... no vaig trobar res"

Més tard, amb la proliferació de clientela, les primeres notícies que arriben dels USA associant la marihuana a certes actituds, "anti-socials" de la joventut, i la "contaminació" que es comença a produir d'alguns fills

de la burgesia per la cosa del grifotes, augmenta el -
preu del producte i la repressió: ja hem vist que el -
"caramelito de gloria" va passar de valdre cinc duros
el 1964-65, a vint duros el 1967; aquest mateix any es
promulga una llei per adequar la normativa vigent so-
bre estupefaents al Conveni de 1961 de les Nacions Uni-
des, firmat per Espanya, i es crea la "Brigada de Estu-
pefacientes", depenent de la "Direcció General de Segu-
retat". Això fa que el tràfic tradicional es retiri més
cap al Poble Sec i que d'altra banda, s'extengui cap a
llocs més "s sofisticats": Rambles amunt, per exemple al
Café de la Opera ("Era llegar allí, localizar a alguien
.... era fácil. Aunque también llevaba bastante parano-
ia: normalmente te sacaban por la puerta de atrás, y la
primera vez yo pensé que me iban a atracar, en lugar de
pasarme la cosa... aquel callejón es terrible"), a la -
zona alta (al voltant de certs locals de Descartes, M.
Cubí, etc.) aprofitant les concentracions que es produien
en els festivals musicals. Es clar que això es produeix
quan ja existeix un grup consistent de fumadors i prou
"moviment" com perquè hi hagi una possibilitat d'inten-
tificació a través de pintes, ambients, etc. tal com -
ens deixa veure aquest informant: "... a partir de en-
tonces fumé mas o menos regularmente y la verdad es que
no se como me las apañaba para tener casi siempre: qui-
zás por las caras, por los ambientes en los que te mo-
vías, los amigos que conocías... y ya iba a parar al si-
tio donde la gente también fumaba."

D'altra banda, les detencions -i no només precisa-
ment dels més grifotes, sinó també d'un altre tipus de
gent- es comencen a produir, encara a un nivell molt mi-
noritari. I la presó era un altre lloc on establien con-
tacte gents de móns molt diferents, com aquí es podrà -
apreciar:

"Eramos 6 ó 7 por drogas -estaba Miguel Ríos, un conjunto jamaicano que se llamaban The Pipe, que los expulsaron, Henry Stephen, el cantante negro aquel de "El limón del limonero"... y los demás eran todos gente que estaba por alcohólicos, asesinos, parricidas..... Allí traté con los presos políticos: la relación con los de ETA, sobretodo con Sabino Arana Bilbao, fue buena; también con un chaval del movimiento canario, al que regalé una boina roja que tenía yo, -que se la pedí a mi madre-, que por lo visto era como la de su uniforme, digamos, y se paseaba todo el día con la boina y la bandera canaria pegada. En cambio, los del PC me cayeron bastante gordos, ya que ellos mismos se marginaban. Bueno, excepto aquel crítico de arte que murió, Moreno Galván que era un hombre abierto, muy simpático. Pero por lo general permanecían muy al margen: tenían su celda de reuniones, su biblioteca, etc., y allí no podías acceder si no eras de su rollo.

3.2.2.6.- Els últims "grifotas clàssics". La "baxada al moro" i l'introducció del material. Retrocedim ara una mica per parlar dels últims grifotes que amb l'entrada del haix i de la nova cultura de la droga anirán quedant arraconats. Precisament quan va començar a aparèixer el haix, molts grifotes el consideraven una "droga", en contrast amb la grifa que era això, grifa, com el vi és vi ("Una vez un grifota al que quería comprar chocolate no me lo quería vender, solo me quería vender hierba; me decía que "esto no, hombre, que te vas a volver loco!". Al final no se que hizo pero me consiguió el chocolate"). Mentrestant, però, alguns d'ells encara podien continuar amb el negoci abans de retirar-se a altres coses o de transformar-lo, com en el cas del nostre primer informant.

Si un volia fer uns quants duros amb negoci propi i no anar per aquí depenent d'un altre per guanyar una misèria, era qüestió d'anar al Marroc, on el fet d'haver estat a la Legió significava un coneixement del terreny que oferia molts avantatges (per aquest apartat vegeu's anex núm. 1-1, - - - - : el poder-se instal·lar a partir de la xarxa social dels coneguts - que havien quedat a la Legió, el tenir determinades informacions, el poder utilitzar alguns dels seus homes - com a correus per a poder passar la "rama" per la frontera; el coneixement previ dels "majoristes" moros als que s'anava a comprar, les maneres de fer-ho (primer fer el tracte amb el comerciant, i després ja se n'encarregava un dels xavals del seu grup familiar d'anar transportant petites quantitats on l'indiqués el comprador); a mida que s'anava acumulant, es tractava de netejar el material i preparar-lo en forma de pastilles, - per la qual cosa es necessitava una prempsa: si no es volien tenir problemes amb la policia no es podia anar a un de "la competència del país" a demanar-li (a no ser que hi haguéssin lligams especials) doncs era quasi segura la denúncia: un havia d'esmerçar tots els seus recursos per a fabricar-se-la. De vegades també es podia preparar el material en boles de fins a 300 grams, per passar-les dins el cul o la vagina, mètode que encara avui diu s'utilitza molt per gent que ha de passar la frontera més o menys assiduament. A més, amb la jurisprudència que s'ha anat establint, aquesta quantitat es considera d'ús personal, amb la qual cosa si a un li troben es pot evitar, en principi, excessives complicacions legals (encara que no totes, normalment).

Aquest, però, no és el mètode que pot utilitzar una persona que no visqui per allà aprop i que, a més, vulgui fer un cert negoci, cosa que implica passar-ne una quantitat relativament gran per tal de que la cosa surti rentable, tal com intentaven fer molts dels compra

dors que s'anaven a proveir, sobretot, a les zones de - Ketama, Xauén, Tetuán, Tanger i Alhucemas. El sistema - utilitzat pel nostre informant, de fer passar les "fai- xes" -formades per pastilles de mig kilo cosides entre troços de llençol- pels components del piquet de la Le- gió que anava a desfilar a Màlaga per Setmana Santa - -amb un tracte molt personalitzat amb cada un d'ells- li - va permetre passar 25 Kgs. a la península sense que l'es- corcoll de la frontera n'hi trobéssin ni un gram.

La variació del preus al major (i, correlativament, al detall) pot ser notable segons el lloc de venda. Ai- xí, a finals del seixanta, mentres a Màlaga el "témpano" o kilo es cotitzava a 14.000 pessetes, a Barcelona es cotitzava a 20.000. El fet de que a Màlaga, possiblement les fonts d'obtenció fossin ja més diversificades (mol- ta més possibilitat de "bajar al moro" directament per part de més gent, que entrava quantitats -"posturas" - més petites), a diferència de Barcelona, on els majoris- tes, -constituïts sobretot pel nucli de vells grifotes- eren relativament pocs i encara no s'havien diversifi- cat massa les fonts, es pot considerar com un factor - important que incideix en els preus. S'ha de tenir en - compte, a més, que Màlaga forma part de la principal zo- na receptora del cànem. que arriba a la península provi- nent del Marroc: el triangle format per Algeciras-Sevi- lla, Sevilla-Motril (zona relacionada amb Grànda), i Mo- tril-Algeciras, passant per tota la costa malaguena, - San Roque i La Línea. D'altra banda, els centres de dis- tribució a Barcelona, com el Somorrostro o el Camp de la Bota tindran una continuïtat fins avui dia al barri de La Mina, que és encara un dels principals centres de redistribució del material cap als detallistes de la - ciutat.

3.2.2.7.- Formació del primers nuclis al voltant de l'herba. Tornem a la nostra història, després del parèntesi que hem fet per veure'n una de les seves cares ocultes. Tots els personatges que hem anat veient fins ara -els antics estudiants que ja feia temps que passaven de tot, els rics snobs amb ganes de novetat, els joves gitanos i grifotes del Xino de tota la vida, els "xavas" de barri més o menys rockers, els estrangers extravagants-, van anar coincidint al voltant de la grifa:

"Y así, señores y señoras, nace el movimiento hippy en Barcelona, muy diferente de la pacífica generación de los hippies yanquis de los que entonces se empezaba a hablar. Recuerdo que en el 67, cuando empezó la disgregación de los estudiantes y comunistas y los consiguientes desmadres, en las facultades apenas había dos o tres peludos al estilo yanqui. Pero en cambio la genta rabiosa que iban a buscar grifa eran bastantes.

Se formó una mezcla increíble. Un peluquero del chino, un gitano joven y moderno, un negro hijo de jefe de tribu africana, tres estudiantes izquierdistas y un par de snobs de mucha plata formaban corro para fumarse el "canuto" en las callejuelas cercanas al Jazz Colon. Los herederos de los viejos rockeros se apuntaron también al rollo. Siempre se dice que en España las modas llegan muy tarde. En este caso no es verdad. Aquí habían hippis en el 67. Y en el 68 ya estaban dos catalanas y un catalán apalancados en Afganistán, y varios grupos mas en Amsterdam y Copenhague". (MALVIDO, 1977, 2: 22-23).

Això últim em sembla important, perquè, efectivament, el 1968 ja podem parlar de hipis "reals" entre nosaltres, però fins i tot una mica abans, aquells intel·lectuals més o menys snobs, sempre a la última, estaven ja al tanto del "rollo hipió" de Califòrnia i van començar a adoptar, a més del fumar, determinades maneres de vestir, de decorar les seves cases, una filosofia de la

vida que trencava amb el marxisme aleshores imperant entre la "progresia" (que, tampoc feia tant temps que l'havia descobert...). Serien els primers elements de l'anomenada "gauche divine".

Aquest anar a "l'aire de la moda" que aquí quedava constret sobretot a nivells molts minoritaris, doncs no hi havien les immediates possibilitats d'expansió d'altres països, com la llibertat d'expressió, facilitats per reunir-se, etc., sembla que ja venia de més endarrera, com queda confirmat pel fet de que comentaristes musicals o disc-jòqueis de cap als anys 64-66 tenien moltes vegades les últimes novetats comprades directament a Londres -de vegades via Andorra-. Un cas curiós entre aquests és el d'un pilot d'Iberia "pirat" per la música moderna, i que ara ja és un avi, que feia la línia Madrid-Nova York i, és clar, quan era allà es posava al dia ràpidament, anava a les "caves" més "in", comprava les últimes novetats discogràfiques... i després ens les posava i ens explicava el que podia a un programa de la Radio Nacional que es deia "La hora de Angel Alvarez" - que, per cert, ha tingut molta continuïtat. Crec que vam ser varis els xicotets formats en la música clàssica i altres sòlids principis patris als que aquella càlida veu va ajudar a descobrir el món que s'anomenava globalment "música lleugera". També els grups musicals autòctons feien traduccions més o menys ràpides o adaptacions d'alguns temes, com els Sirex amb la de "Si yo tuviera una escoba / cuantas cosas barrería" que, sobretot en la lletra, s'inspira clarament en aquella de "If I have a Hammer" d'en Pete Seeger que, des de principis dels seixanta, havien cantat des de la Rita Pavone al grup folk "Peter, Paul and Mary", passant pels "Surfs" una colla de negritots molt menuts de Madagascar; així com alguna dels Beatles:

/

"Jo vaig començar a sentir Beatles a El Pinar (...) lo primer que vaig sentir va ser "From Me to You" dels Beatles, amb el Leslie dels Sirex, o sigui, amb els Sirex. Molt mal fet, - terrible, però feia tres dies que havia arribat el disco i se l'havien ensajat en tres dies, i van sortir a tocar-la.. au, - via!... any 62, pudé principi del 63... quan els Beatles, paral·lel! Totalment paral·lel a Beatles."

3.2.2.8.- L'entrada del haixix. Aquells primers hippis que van anar a l'Afganistan, a l'India, al Marroc o a Amsterdam van aparèixer amb una novetat, el haix, des seguida nominat com a "xocolata", que es va propagar ràpidament. En un moment en què la policia es començava a fixar en el rollo de la grifa, doncs ja no era una qüestió de "quatre desgraciats" con fins aleshores, sinó - que començava a afectar als qui havien de ser "el futur del país", que hi havia una ampliació de mercat i una - competència que convertia al tràfic en més descarat - i, per tant, més perillós-, l'arribada d'aquell producte - va ser molt ben rebuda. Era molt més discret, no feia - tanta olor ni tan bulto com la rama, i els efectes eren tant o més contundents, encara que una mica diferents - que els de l'herba: exagerant les coses, podriem dir - que en l'herba predominen les sensacions corporals i en el haix les mentals. Això va agradar molt a la gent que, provenint d'ambients més convencionals, sobretot estudiants o intel·lectuals, es convertien en hippies, i havien de justificar ideològicament les seves actituds - -sobretot els que provenien de medis més liberals, on - les qüestions dels cabells llargs, els vestits estrafa- laris, el tipus de música i altres per l'estil no es re- solien per la via directa de l'autoritarisme-enfronta- ment que es podia donar en sectors més fatxes o de clas- ses populars, sinó que tot s'havia de racionalitzar - molt i, si no es prohibia res "per collons", això reque

ria "no trencar el diàleg" i un munt d'explicacions per ambdues parts. Es sorti a d'aquesta "trampa" amb un bon entrenament dialèctic, cal reconèixer-ho (14)-; bé, - doncs si a aquests el rollo més mental del haix els anava la mar de bé, els grifotes de tota la vida sempre - els ha agradat més l'herba, que té uns efectes més vívids, és més "vacilona pal cuerpo". De fet, gent provinent dels sectors abans esmentats, un cop passat el primer fervor místic, apreciaven també aquestes qualitats de l'herba en contrast amb les de la xocolata: "quasi - sempre he fumats més haix que herba (...) i la veritat - és que aquesta m'agradava més. Jo la trobo com més viva, no? El haix et deixa més tirat". "Hubo un momento en - que ya buscábamos más la hierba que el chocolate, porque el chocolate... te ponía en plan soporífero y te - amuermaba. Entonces buscábamos aquella hierba que te daba la alegría, y la verdad es que con la hierba parece que te ríes más, te mueves, te da mas actividad... en - realidad es mas vacilona, esta era la palabra justa que lo definía todo".

El haix cau en un medi en el que el fumar forma - part de tot un canvi de vida. En un principi van ser - molt pocs els que es van convertir en hipis "de debó" i se'n van anar per aquests móns de déu -encara que aleshores el procés de psiquiatriització de la societat no estava molt avançat, es podien sentir comentaris com - aquests entre les famílies: "un xicot tan intel·ligent i sensible i mira, sembla com si s'hagués "tocat" una mica: va començar a fer coses rares, s'ha convertit al budisme i ha marxat de casa seva per anar-s'en a la Índia".

Els primers nuclis que corrien per Barcelona portaven dobles o triples vides: no havien trencat del tot - amb la vida més o menys "normal" de relacions amb la família, algú tipus de feina, en general esporàdica, o

d'estudis; hi havia qui a més d'això militava encara - en algun d'aquells grupúsculs esquerranistes; i a més, es trobaven tots en els pocs pisos d'enrollats aleshores existents -cap al 1967 es podien contar amb els - dits d'una sola ma-, pisos de portes obertes en el sentit més literal de la paraula, sense pany ni clau. MALVIDO explica que en un d'ells, per la zona d'Infanta - Carlota -pertanyia a un d'aquells primers hipis-snoobs- hi passava des de gent de la èlite cultural (-com el poeta Gabriel Ferrater), hipis estrangers "de túnica y pendiente", estudiants inquietos, grifotes, els primers hipis autòctons que van anar cap a Formentera i... que en tot un any només va desaparèixer una peça de roba. En aquests pisos, amb la sensibilitat aguditzada pel haix, s'escoltaven discos -com el del plàtan de la Velvet Underground (1967) o els primers de Hendrix ("Are you Experienced" (1967)), s'havien passat pel lícules d'avantguarda, es comentaven lectures d'autors com els esmentats abans, o també:

".... uno podía pasarse horas haciendo un dibujo, escuchando música, e incluso haciendo cosas prácticas a las que se dedicaba una atención lenta y profunda (...) también eran frecuentes los ataques de gula. Comer era un placer increíble y cada cual se fabricaba sus repentinos e improvisados platos combinados, buscando desesperadamente los ingredientes necesarios. Las enrolladas sexuales, cuando se presentaban en pleno colocón, adquirían una intensidad inusitada y profunda. Para todos aquellos enloquecidos izquierdistas acostumbrados a pasar de todo, a no conceder importancia a nada que no fuese la lucha, la ideología y la línea correcta, todo aquello era absolutamente nuevo." (1977, 2: 23).

Tot això era viscut amb molt d'entusiasme, però - també amb cautela. Estavem en un estat feixista i la majoria d'ells sabien perfectament que no s'hi valia a badar; per exemple, entre els estudiants ("ex" a partir -

d'aleshores) que van per aquests pisos en podem trobar un que ja havia estat detingut el 1964, amb la caiguda del comitè d'estudiants del PSUC (COLOMER, 1978: 179) i que en aquella època tornava a sortir de la presó: vull dir que hi havia gent ja força bregada. Malgrat tot, - aquell entusiasme portava a una actitud proselitista, - més o menys conscient segons els casos, i molts dels - meus informants -la majoria "carrosses" que ronden la - quarentena, com s'haurà pogut veure- tenen la sensació d'haver estat dels primers que han extés la cosa de la xocolata en els seus medis respectius: un cap al 67 - l'extén entre els seus amics de tertulia literària, - aquells altres que a l'estiu del 68, a Cadaqués, eren - els únics que en tenien i, juntament amb un grup d'anglesos, abasteixen a tota la progressia local que en vol tastar; l'altre que va ser dels primers del "rollo moderno" al seu poble; o aquell que quan va tornar del periple oriental es va notar força entre un grup de joves de la seva ciutat, a l'interior de Catalunya -que van començar a fumar. I és que també hi havia el fet evident de que certs comportaments "raros" encara no tenien cap etiqueta i, en aquest sentit, hi havia més tolerància social de la que hi haurà més tard, quan la figura del "drogadicte" -que, ves per on, s'identificarà amb la dels freaks-hipis- s'hagi popularitzat. La clandestinitat es donava la mà amb la tranquil·litat d'estar en una "onda" desconeguda per a la majoria del personal, - cosa, aquesta última, que queda molt ben explicada per un dels informants:

"A mi me ha pasado con taxistas que han dejado el taxi, - después de la carrera, para tomarse unas copas y tal porque te habías enrollado con ellos terriblemente. Porque era una cosa que te daba mucho, para enrollarte en un taxi. - Ahora es distinto claro; es que entonces no existía la paranoia: no había gente que fumase, no existía el fenómeno - del drogadicto, la gente no tenía todavía encasillamientos -

en donde meterte. Entonces no te metían en ninguno y navegabas muy bien, no?. No te podían asimilar a un borracho porque era evidente que no estabas borracho, entonces lo to maban como cosa normal."

"El rollo" es va anar extenent a poc a poc. Cap al 69-70 els pisos de freaks es va anar multiplicant, i també es van multiplicar els problemes, com veurem després. Molts de la primera generació, però, no poden continuar amb aquest pla de vida, i se'n van a l'estranger, a Formentera, o a alguna masia cap a l'interior de Catalunya, a "viure una nova vida". El viatge és un concepte molt important en tota aquesta història: el concepte de la vida com un gran viatge, però també, i més en concret, l'aspecte iniciàtic que té el viatge a la India o al Marroc. De fet es pot parlar d'una ruta de peregrinació cap a Orient que, provinent dels Estats Units, seguiria l'eix Marroc-Balears-Creta-Asghanistan-India-Nepal, amb els seus trams més o menys concorreguts, els seus ramals i desviacions, etc. Per a molts hipis locals, el fet d'anar només que fos fins al Marroc, de moment, significava, moltes vegades, més que unes simples vacances -encara que podés ser viscut com a tal-: significava en troncar-se físicament amb tot un corrent universal ("Era la época del hipismo fuerte, no? Yo iba por Marruecos com mi chilaba, mi "tarbas" y mi hierba... bueno, como todos: los hipis andaban con la mochila y bajo el brazo un disco de Dylan, de Joe Cocker o de Traffic; y por su puesto, el "subsy" y el "mato" de hierba bien aparente a la vista" (15)). I podia significar també aquesta iniciació cap a una nova forma de viure: "Va ser el tornar d'unes vacances al Marroc, els primers àcids, el veure les coses d'una altra manera: ja merders grossos amb la dona, que anava per un altre camí; la feina, tot... ja vaig dir: 'no aguanto més i me'n vaig'...".

3.2.2.9.- L'àcid: la visió transcendent. En el paràgraf anterior he esmentat diverses coses sobre les que m'extendré més endavant, però de la primera que cal parlar per entendre millor les altres, és de l'àcid. Encara que algun dels informants parla d'haver vist àcids - el 1965, i d'altres ja n'han pres cap al 66-67, quan els àcids es generalitzen entre l'"underground" és cap al 69-70. Unes dades que confirmarien aquesta generalització de l'àcid (al mateix temps que l'augment de la repressió, del que ja hem parlat abans), serien aquestes procedents de detinguts a la "Brigada Central Estupefacientes": la utilització ocasional de la LSD passa del 0,7% el 1968, al 5,79% el 1969 i el 7,1% el 1970. En aquell moment els àcids acostumaven a arribar de Nova York o d'Amsterdam -de vegades via Eivissa- i la unitat consistia en 250 micrograms de LSD, amb un preu que rondava les dues-centes pessetes. N'hi havia de varis tipus, amb diferents i curiosos noms: "secants" quadrats, "volcans" d'un marron fosc o negre, en forma de cono truncat, pastilletes grogues, taronges..., "orange trip", "window open", etc.

La gent més intel·lectual apreciava molt els àcids purs, que eren difícils d'aconseguir -només de vegades a través d'algun vell hipi passavolant-. La majoria, ja des d'aleshores, portaven amfetamina, "speed", la qual cosa els donava una trempera que, si molts apreciaven -perquè els agradava aquesta marxa, no era el mateix que un viatge en què s'anava passant per tota una gamma de sensacions, visions, transformacions d'ambients, sons, colors, etc., si això es podia fer tranquil·lament, profundament. El trip d'un àcid sencer podia durar de 12 a 24 hores, encara que més d'un s'ha quedat "penjat" força més temps. Ben aviat es va començar a prendre'n menys: una meitat, una tercera part, un quart... els efectes podien durar en aquests casos, unes 6 hores, la qual cosa anava bastant bé si el que es volia era posar-se a to per alguna festa o aconteixement similar.

El ritual, a l'hora de prendre un àcid, era bastant important, no era un assumpte com per prendre-s'ho massa a la lleugera. Molts dels informants recalquen l'aspecte de ritual comunitari de la presa de l'àcid (vegi's, per exemple, l'anex núm. I-III) i l'impacte que, sobretot la primera vegada, va significar en les seves vides. Era entrar a una dimensió realment desconeguda fins aleshores, veure l'"altre cantó" de les coses, i un altre cantó con molt més "ple" (formes i sensacions amb les seves anades i vingudes, una insondable palpabilitat i concreció, el descobrir-se aspectes d'un mateix totalment desconeguts fins aleshores, etc.); era, en certa manera, "quedar-se en pilotes" els uns davant dels altres, però "per dins", que és molt més fort, doncs gairebé es podien "palpar les ondes" de cada ú. Per això calia fer-ho ben fet, en un bon ambient, que moltes vegades podia ser el camp.

Molts parlen de la irrepetibilitat dels primers trips d'àcid que els van ajudar, si no sempre a canviar de vida, sí almenys a canviar d'actitud davant la vida. Això dóna peu a gran quantitat de "parides": és clar, la gent va començar a pensar, a reflexionar, a veure, què diantre passava amb aquella substància maravellosa, i vinga filosofades i teories, però excepte unes quantes qüestions que es repetien ("Todos los triposos reconocen lo de las máscaras, lo de la energía, lo de la vuelta a las raíces, lo de la percepción directa, concreta, despojada de tintes culturales o ideológicos, lo de la salida a la superficie de cosas inconscientes en cada uno. Y poca cosa más" MALVIDO, 1977, 3: 17), no hi havia qui s'hi aclarís, cada ú feia la seva interpretació que mai servia del tot per a les experiències dels altres o per les que es feien de nou. Un informant ens parla d'aquests aspectes del trip:

"El trip, aquello era mucho mas ritual que el chocolate (...) era la época del "Sargeant's Pepper" y el ácido. Yo siempre lo he visto así: era poner un disco de los Beatles y tomar un ácido. Entonces allí empezaba el psicodrama, o... era ver la puesta de sol o el amanecer (...) era una especie de comunión, y nunca mejor dicho, porque la comunión era efectiva, quiero decir que todos comulgábamos al mismo tiempo. El ácido no se tomaba: "oye, que me tomo un ácido", así, sino que era: "oye, vamos a tomarnos un ácido". Repartíamos los ácidos, y entonces nos sentábamos a la espera de... aquella lengua divina que tenía que bajar a iluminarte. Y allí estabas sentado con el disco, no? y cuando el disco comenzaba a surtir efecto -yo nunca supe si era primero el disco y después el ácido o viceversa; el caso es que cuando empezaba a surtir efecto alguna de las dos cosas, llegaban las alucinaciones, y cada uno iba explicando lo que veía (...) podíamos ser cinco, seis o más personas, y si a uno se le ocurría ir al water -era un apartamento, no era una casa grande- sabíamos que el ruido del pis de aquella persona nos iba a taladrar la cabeza mientras duraba, no? Y todos pendientes de aquello: era una alucinación; auditiva, pero funcionaba así. Una cosa que siempre me llamó mucho la atención del ácido es como ... la deformación celular, no? Yo me quedaba delante del espejo y veía como la cara se me iba descomponiendo, y me daba una sensación de morbidez... como si se me ablandaran las carnes y una especie de movimiento giratorio. No sé, había un.... cuelgue fuerte de la imagen; y del sonido, también".

De tota manera, els que acostumaven a tenir més -
consciència d'aquests aspectes de l'àcid eren intel·lecl
tuals, com ja he dit. El que no he dit és que alguns -
d'aquells professionals que havien acabat la carrera -
als volts del 65 i s'havien apartat de "les mogudes" -
que aleshores començaven -la grifa podia ser una cosa -
massa vulgar o dura; les efervescències esquerranistes,
massa exaltades- però havien mantingut un cert interès
per aquestes qüestions "rars", van tornar a pujar al -

carro per aquestes èpoques, i l'arribada de la LSD sembla que hi va influir força: els arquitectes i metges, sobretot, es van embranchar en grans experiències i discussions entorn a què els passava amb l'àcid. Per altra gent, en canvi -i sense anar a l'extrem dels grifotes - triposos, pels quals allò no era més que un nou tipus - de marxa- sí que els podia obrir algunes noves perspectives, però s'ho prenien fonamentalment com un joc, - quasi sempre divertit, excepte si es tenia un "mal - viatge", cosa que alguna vegada podia passar.

Després d'haver al·lucinat varies vegades -i alguns "vells" hipis ho havien fet força sistemàticament-, molts van trobar que allò es començava a repetir, que ja no s'hi descobrien nous racons. Això semblava confirmar les teories que deien que, de cara a l'experiència mística, n'hi havia prou amb que es pregués l'àcid una sola vegada, que això ja podia trasbalsar la vida d'una persona. La qüestió és que a partir d'aleshores (cap al 71), la manera més generalitzada de prendre l'àcid, almenys per "aquests barris" ha estat en ocasions solemnes i determinades: un dia de camp que es vol passar especialment bé, una lluna plena, un festival en què es vol vibrar al màxim... però no d'una forma regular; a diferència del haix que, per a molta gent, s'ha convertit en una cosa més quotidiana. Certament, l'àcid va ser l'empenta que faltava perquè es desenvolupés una - cultura psiquedèlica (i perdó per aquesta expressió tan gastada): vull dir que molta gent es va posar furiosament a fer un nou tipus de música, a dibuixar, a escriure, a montar experiències, van trencar molts lligams i es van instal·lar al seu aire....

3.2.2.10.- Les activitats més o menys públiques.

INTEL.LECTUALS

Mentrestant, alguns dels primers hipis més rics i intel.lectuals havien anat i tornat de Califòrnia, convertida en la meca oficial de la contracultura, i extenien el seu missatge emmig de la general ignorància pàtria, dotant d'una articulació ideològica a la tan famosa "gauche divine". Exemple, d'aquests podrien ser la Mª José Ragué o en Luis Racionero (que aleshores encara no firmava com a "Lluís Racionero i Grau"); una llibreria de darrera la Plaça Gala Placidia, Trilce, és convertida en un centre on tots els interessats en aquestes qüestions podien anar a fullejar els últims llibres que havien arribat o a veure algunes pel·lícules "underground"; un filòsof ampurdanès de pinta lleonina, en Damia Escudé, omnipresent, es dedicava ja a propagar el seu nacionalisme còsmico-contracultural; una parella de tios, molt lligats després a una revista de la "nova cultura" es montaven festes a casa seva de tant en tant, per estudiar les reaccions del personal amb determinades coses; un grup d'intel.lectuals interessats per la LSD i altres "mejunjes" van crear la "Cofradia del Vi"; uns altres, que firmaven com el "Tercer Frente de Liberación Universal" van treure un "Manifiesto de la Soledad" d'una espiritualitat psicodèlica emparentada amb la mística de T. Leary; uns quants dibuixants "comixeros" van començar a emborronar papers, encara que fins més tard no aconseguirien publicar alguna cosa; bé, si, estudiants de Belles Arts vendran, a la fira nadalenca de Sta. Llúcia de Barcelona unes postals de clara inspiració "under", i en la mateixa línia gràfica estaran els posters d'en Picarol, un conegut i actiu freak local: ell els dibuixa, i ell mateix, a la porta de quasi tots els festivals i altres concentracions d'enrollats que aleshores es comencena produir, els ven. És a dir, hi havia ja un moviment intel.lectual entorn de la con-

tracultura, una sèrie de gent que s'interessava i es de finia respecte a ella (i/o es divertia amb això).

LOCALS

Al principi d'aquest període, un dels locals més - freqüentats per la gent de l'incipient rollo era el Jazz Colon, "dancing" instal·lat a una antiga sala de fronton de la part baixa de les Rambles on també hi anaven a moure l'esquelet molts negres. El nom d'aquest local es va anar extenent força relacionat amb la grifa i els negres, i és clar, això va ser una atracció per molta gent que no sabia massa de què anava la qüestió. Entre les redades de la policia, que sovintejava per allí, i la massificació, els primers hipi-grifotes (que cada vegada anirien essent menys això últim), van trobar un refugi a un local que estava per sobre el carrer del Conde del Asalto: "Les enfants terribles", inaugurat l'any 69, lloc que aviat va agafar fama, i punt de trobada de diferents generacions:

"Los "antiguos", los veteranos del rollo, eran aceptados porque sabían mantenerse a ese nivel de equilibrio entre lo legal y lo ilegal que allí se requería. Gente que controlaba bastante el efecto de lo que hubiese fumado o bebido, y que estaban acostumbrados a hacer frente a cualquier situación de peligro fuese cual fuese su situación, digamos espiritual, reaccionando con discreción, rapidez y serenidad. Los muy novatos también entraban porque su ingenuidad era garantía de no peligrosidad. Los que estaban a mitad de camino, desmadrados y yendo a más aceleradamente, esos eran los mas vigilados y los mas desconcertados. Se habían lanzado ya al rollo y se encontraban con gente veterana por un lado, hermética, con secretos y complicidades sólidas, y algo impentrables, y por otro lado con jovencísimos todavía demasiado verdes para su gusto. Entonces enloquecían un poquillo, en parte por lo que llevaban encima y en parte para demostrar

su nivel de pasada a los "antiguos" y a los novatos. En fin, el clásico rollo de buscarse un lugar dentro de un territorio nuevo, como pasa en casi todas las discotecas, sólo que - allí era todo más alucinado" (MALVIDO, 1977, 3: 14).

En aquella època començaven a proliferar ja locals més o menys "progres", i es començaven a definir les especialitzacions de cada un, encara que això no fos una cosa estricta. Així, si a la Ovella Negra, per exemple, hi predominava gent de "chiruca" i motxilla i públic de la Nova Cançó, això no volia dir que a l'any 70 no es poguessin trobar allí joves parelletes que ja fumaven els seus "canutos". El mateix es podria dir d'altres locals, com per exemple el Red Lion, potser més lligat a la "música progressiva". I es que la música i els embriagants sempre han anat junts.

LA MÚSICA

Ja hem parlat abans del "Grup de Folk", el germà petit, grenyut i contestatari dels "Setze Jutges". Allí s'hi van integrar gent ben diversa, i el maig del 68, - ni més ni menys, van organitzar el primogènit dels festivals a l'aire lliure que s'han fet al nostre país: un festival al Parc de la Ciutadella de Barcelona, que va durar moltes hores i on molta gent ja va poder començar a sentir unes vibracions noves, malgrat que de tant en tant quedessin una mica tallades per alguns cantants - amb afanys massa pedagògics. D'aquell "Grup de Folk", - fonamentalment, en sortiria la primera fornada de la música rock que es farà per aquí. Desseguida es destacaran en aquesta línia en Sisa, en Pau Riba amb els seus rollos galàctics, Musica Dispersa... El gener de 1970 surt el "Dioptria I" d'en Pau Riba, que per a molta gent certifica el naixement del rock català, i a fe de déu que és un bon naixement: no ho dic per la portada i els

plors de criatura que s'hi poden sentir, sinò perquè és una obra d'una "calité" que sorprèn a amics i enemics - d'aquest que, junt amb en Sisa, eren els més hipis de tota la Cançó i, per tant, "enfants terribles" de la - cultureta. El mateix anys, per l'abril, s'organitza un show al Price, "Electric Toxic e Claxon So", on surt en Pau Riba, vestit d'un vermell llampant, OM, Música Dispersa... MAINAT (1982: 101) descriu bastant bé com va - anar tot allò:

"(Pau Riba) convertit gairebé en 'rock star' es presenta en un festival al Price que havia tingut gran difusió. Hi ha - cambres de cinema, massagistes als camerins, nenes que el volien tocar, gent que fuma herba o va d'àcid, la flor i nata de la cultura... tothom. És el primer festival de rock que es fa a Catalunya. La cosa és bastant forta: en Pau s'arrosegua per terra, la gent puja a l'escenari, es reboten les guitarras, un músic surt a escena en moto, hi ha corredisses - amb la policia..."

A finals del 70 l'Oriol Regàs organitza el Primer Festival de Música Progressiva a l'Iris on actúen els andalusos de Samsh, en Pau Riba, en Sisa, Màquina!, Pan y Regaliz,... Allà s'hi troba gent "rara" de tota la península, i com que hi ha molta marxa i coincideix - amb el consell de guerra de Burgos contra els d'ETA a la sortida de cada recital hi ha enfrontaments amb la policia. Aquí hi havia ja, cosa que va sorprendre els "antics", molts representants de la nova generació de hipis-freaks-radicals que en acabar el batxillerat - o sense acabar-lo- s'havien posat a viure intensament - pel seu compte, passant bastant d'estudis, familia i altres "rollos macabeus".

El maig de 1971 es va celebrar el Festival de - Granollers, que va ser el moment àlgid, la gran concentració pròpiament hipi-psicodèlica (estil Woodstock) que

hi ha hagut al nostre país. Deixo la paraula, altre cop, a MALVIDO (1977, 3: 17), en una cita una mica llarga, però que val la pena doncs descriu molt bé quin era l'ambient que es respirava per allí en aquells moments:

"Todas las tribus de hipis y freaks se dieron cita allí. Grupos de La Floresta, Castelldefels, gente que venía de Formentera para la ocasión, arquitectos y medicos sicodélicos, los snobs curiosos, que llegaban a medio festival a dar una vuelta como quien va a Bocaccio a tomar unas copas, bandas de barrio, y hasta madrileños y andaluces en peregrinación hacia la Catalunya sicodélica (...) los que llegaban a Granollers no iban repartiendo flores. Iban a reafirmarse a sí mismos, a pasar de todo en cantidad, a vacilar ... y a tripar. Porque la gente con LSD en el cuerpo era mucha. Como también eran muchos los guardias civiles que rodeaban completamente el recinto (...). Un numeroso grupo de 'puristas' triposos se quedaron fuera, instalándose a unos centenares de metros en la hierba del campo cerca de un río e hicieron el amor y se lo pasaron muy bien oyendo la música desde lejos. Dentro la efervescencia era intensísima. Mucha gente adivinaba en las caras y en las vibraciones de los otros el estado triposo general. Se encendieron fogatas y porros. La música iba y venía. Habían pequeños conciertos entre la gente tirada abajo. Al amanecer hubo el momento hermoso en el que la bajada del trip y la salida del sol se mezclan en un semisueño cansado, tranquilo y emotivo. Family (el primer grupo extranjero que venia a actuar aquí), con su avión especial y sus miles de vatios tardaba en llegar. La gente empezó a inquietarse, la gente que esperaba al ídolo. Los grupos de triposos se lanzaron a hablar. Nada de Family, que se vayan a la mierda con sus aparatos. Nosotros nos lo pasamos la mar de bien sin ellos. Asambleas, discusiones. Cuando llegó Family mas de la mitad de la gente había decidido boicotearlos y empezaron a largarse cuando empezaban a tocar."

3.2.2.11.- La Floresta, Formentera, les comunes...

A partir més o menys del 69, molts d'aquells hipis que havien decidit "escampar la boira" tan aviat te'ls podies trobar a Amsterdam, al Marroc, alguns ja a Goa, o a Formentera. I encara que la itinerància ha estat una de les característiques del seu tipus de vida, un dels llocs on es va anar concentrant va ser a La Floresta, - centre d'estiueig que en aquella època, amb el furor de la costa, havia entrat en certa decadència i on, si més no a l'hivern, els lloguers eren relativament barats; - com també passava a Castelldefels, on, per cert, s'hi van concentrar bastants sudamericans i va ser un dels primers llocs per on es va moure força la cosa de la co caïna.

A La Floresta, coneguda aixímateix com "la Repúbli ca Independent del Haix" s'hi van instal.lar molts freaks-hipis que, bé sols, bé en grups, bé en parella, llo gaven alguna casa del poble o d'aquelles velles torres d'estiueig i intentaven viure a la seva manera. La seva situació -al "camp", però al costat mateix de la ciutat- ens diu bastant sobre el caràcter del moviment hipiós - autòcton: lluny de la "puresa" yanqui o nòrdica, de hi pi pacífic i místic, aquí es donava una barreja notable entre l'aspecte "freak urbà" i el "hipi pastoril". La - gent vivia del que podia: des del comerç de la xocolata -s'ha de tenir en compte que m'estic referint ja a l'últ ima època d'aquest període, cap al 70-71- als "sablas- sos" a la família (qui podia), passant per tota mena de treballs esporàdics. En general, doncs, es podia portar una vida bastant lliure: llevar-se tard, fer el porro matiner (un matí que podien ser les dues de la tarda), mirar el dia i les plantes del jardí, enrollar-se a fer un dinar la mar de creatiu, disfrutar-lo, anar a fer el café al bar d'en Manel, i després anar a veure algú, per exemple, per intercanviar "proves" d'un "líban" que un havia aconseguit per la d'un "afgà" que tenia l'altre,

o discutir a veure quin era el millor sistema per tal de que les "maries" (o els liris o les mongetes, és igual) sortissin més ufanes...

De vegades, sobretot caps de setmana, pujaven amics de la ciutat que se'ls podien mirar amb certa enveja: - "allà semblava que... tots enteradíssims, tots estaven de tornada de tot i tenien de toot, saps? Així com haix bo, herbes de diverses procedències; també hi havia gent que tenia opi..." Alguns explicaven també -d'altres no- la humitat que feia allí, lo fotuts que podien ser alguns dies d'hivern sense puta pela, els problemes que tenien amb l'amo de la casa, o de vegades, amb la guardia civil... La música hi tenia un paper important en aquella vida, i no només la música rock, sinó també la "tropical": cumbias, salsa... El "tocata" podia estar sonant hores seguides (i, un per l'altre, cremar-se!) i com que un tenia uns secants que es podien tallar a quarts, o un parell s'havien embrancat a veure qui feia una trompeta més grossa (amb dos papers de fumar... amb quatre, amb sis!..) la gent, ben flipada i al·lucinada es podia passar llargues hores ballant, contemplant la nit, xerrant interminablement; els "lligues" i els lios sexo-amorosos podien ser també notables, i fins i tot turbulents, sobretot en les cases més multitudinàries.

Però allà, com passarà també a altres llocs, arribava un moment en què l'ambient es comença a enrariar: molta gent va només de "xupòpter", no es correspon amb els detalls adequats, aquelles normes implícites que els antics respectaven, comencen a desaparèixer coses...:

"A La Floresta el que hi havia també era molt "jeta"... molta cara dura; molta gent que s'apalancava a casa d'un altre i, no sé, semblava que havia passat una "horda de bárbaros": tots els cendrers plens fins dalt, s'acabava tot el tabac, s'acabava tota la cervesa, tot l'alcohol, els plats els havia

de rentar el de la casa, es cremava una alfombra, una vomitada que quedava per allà..."

He parlat al principi d'aquest apartat que alguns d'aquells hipis els podiem trobar ja a Goa. Goa ha estat una espècie de colònia freak-hipi, com un lloc de concentració de la "internacional underground", una "reserva paradisiàca" que amb el temps -i problemes derivats del tràfic de drogues dures, principalment- s'ha anat "malejant". Doncs bé, molts dels autòctons que anaven a Goa, quan estaven per aquí te'ls podies trobar a La Floresta discutint qui havia aconseguit un haix més bo, intercanviant-se adreces... això és significatiu, - doncs vol dir que encara predominava més el ser un grup d'amics que no el ser traficants (ja que un punt fonamental cara a la competència és precisament el de les fonts d'abasteixement: si a unli ha costat tants anys i trifulques el treballar-se uns contactes on aconsegueix un "material més bó i barat", no ho dirà així com així..) Acostumaven a venir per aquí a l'època de les pluges i comerciaven una mica -també amb vestits i coses semblants- veien els amics, la ciutat i després altra cop cap allí, passant per on fos. Amb els anys, per a alguns aquest ha esdevingut ja el seu modus de vida. Fins i tot ha sorgit una espècie d'organització -molt laxa, ja que acostuma a ser gent molt independent, que va molt a la seva- com una comunitat d'ajuda mútua en el sentit de - què si algun queda "penjat" per algun racó del món (problemes de pagar un hospital, alguna fiança a la policia, o que s'han quedat "escurats" per alguna mala jugada...) s'avisen i entre uns quants recullen el necessari perquè el tio pugui tornar a Goa. I, és clar, aquests tenien força prestigi entre els "floresterins" més sedentaris i "enteradillos", entre d'altres coses perquè sempre podien explicar alguna aventura de per aquests món de déu.

Formentera, quan cap al 68-69, hi van començar a anar els primers hipis catalans, tenia ja "tot un nom" i una colònia de hipis estrangers que s'havien començat a instal·lar allí cap al 65-66, buscant una vida pacífica i natural. Segons GIL MUÑOZ (1970), l'any 1969 es pot dir que hi havia uns 200 hipis "permanents" a Formentera, d'entre els quals només en troba cinc d'espanyols. S'ha de tenir en compte, però, que aquest autor fa una rígida distinció entre els "fixes" i els "passavolants" (per tal de poder beneir moralment als primers, que han renunciat a moltes coses, són conseqüents, etc. i "exacrar" als segons, uns aprofitats...) distinció - que no crec que sigui tan clara, donat el caràcter específic -poc "pur"- de la majoria dels hipis del nostre país, com s'ha anat veient. Les cases eren barates (com 400 pessetes al més les més cares), i això els permetia pagar-les tot l'any, incloses les temporades que s'ausentaven per anar al Marroc o a l'Afghanistan. Sembla, doncs, que tenien ben montat "el rollo de la xocolata", podent-se aplicar aquí allò de que en tenien "per donar i per vendre", cosa que feien, doncs eren afables i simpàtics. A més, Formentera començava a tenir referències en la contracultura: aquí hi havia estat en Donovan durant una temporada -segons explicava molt ufanós el xicot d'un bar de San Francisco, la capital de l'illa- i els de King Crimson, un dels màxims grups psicodèlics europeus, farien una cançó dedicada a la "Formentera Lady", publicada en el seu disc "Islands" (1971). També - els Pink Floyd quedarien vinculats a les Pitiuses, doncs van musicar totalment la pel·lícula de Barbet Schroeder, "More" (1970), una història d'amor i droga situada a Eivissa.

La "terra de promisió" dels hipis era La Mola, única zona elevada de l'illa (uns 200 mts.), una espècie de meseta situada a la seva part més oriental, amb un far al final de tot i rodejada d'abruptes acantilats.

El primer estatge al que anaven a parar els hipis en arribar allí eren les platges del peu de La Mola, o les coves que donaven al mar. I molts, que el que volien era precisament estar amb la natura, no s'haurien mogut durant una bona temporada, però resulta que la guàrdia civil no els deixava tranquils. Així doncs, s'havia de trobar alguna casa, però no resultava tan fàcil com en el cas dels estrangers: hi havia més reticències per part dels illencs, la guàrdia civil pretenia portar un estricte control de la gent que vivia a cada casa, i tot això creava problemes. Aquells primers hipis van anar fent estades més o menys llargues a l'illa fins que alguns s'hi van instal·lar per una bona temporada. Entre aquests hi havia en Pau Riba i la Mercè Pastor, que van fer un dels primers parts realment naturals de la "temporada moderna" (res a veure amb els de la De-xeus, eh?), vull dir no tradicionals (16).

Les nits de lluna plena eren profundament festejades, i el contacte del cos nu amb el sol i el mar era un motiu d'exaltació permanent. Però no tot eren flors i violes. Calia treballar: algun es podia dedicar a qüestions editorials o a la música, però n'hi havia més que feien artesanía o treballs ocasionals de peonatge, ajudar a un pagès, rentar plats a un restaurant, etc. El petit comerç dels seus productes, o de robes i avalors de la India, el Marroc o semblants -a més de la "xocolata- també ajudava. S'havia de cultivar ni que fos un hort, o tenir bestiar menut per ajudar a la supervivència i això, amb un sol implacable que rebotia contra els milers de pedres que hi havia, podia resultar molt dur. A més a més, malgrat que durant una temporada es va mantenir un cert equilibri entre els illencs, els hipis estrangers i els nou-arribats, la guàrdia civil de tant en tant buscava les pessigolles als pagesos per la qüestió de les cases, i als hipis per la de la xocolata.

Mentre als estrangers els que els podia passar era que els expulsessin, els de ciutadania espanyola ho tenien pitjor: detenció, "cuartelillo", fitxa, jutjat; pel que sembla, el jutge d'Eivissa passava bastant de tot i els deixava desseguida, però aleshores els podia caure l'aplicació de la Llei de Perillositat Social, que precisament fins aleshores, fins el 1970, s'havia dit "Ley de Vagos y Maleantes". Total, que el practicar un nou tipus de vida, de relacions, l'utilitzar uns embriagants que afavorissin una determinada sensibilitat -en general, aquests primers hipis no prenién alcohol-, tot això, no era un camí de roses: implicava un convenciment ideològic bastant fort per a poder tirar endavant, un dia darrera d'un altre. Aquí crec que es pot apuntar una diferència entre els hipis formenterins i la majoria dels de La Floresta: els primers eren més radicalment hipis.

Aquests hipis havien aconseguit, d'alguna manera, instal·lar-se (si és que es pot utilitzar una paraula -així precisament en aquest context!) a l'illa, crear una xarxa de relacions, viure la seva nova vida.. però aviat les successives onades de Peninsulars de tota mena, que venien per la fama de l'illa; l'agudització de la crisi econòmica; l'augment de la repressió; la circulació cada cop més gran de l'alcohol; el tancament dels hipis estrangers en ells mateixos;... van ser tota una sèrie de factors que van fer canviar el panorama.

Vivien tots aquests hipis en comunes? Depèn del que s'entengui per comunes, però en general em sembla que hi ha una imatge força estereotipada de la qüestió. Si entenem per comuna el no viure en unitats convencionals de família nuclear, cada una aïllada a la seva venda, podem admetre que sí, que en molts casos es va viure -i alguna gent/encara continua vivint- en comuna.

Però si per comuna entenem el fet de posar-ho absoluta-
ment tot en comú, des dels diners, el treball, els sen-
timents o la sexualitat, jo ja dubtaria més de la gene-
ralització de les comunes. Però bé, ara no es tracta -
tant de discutir això sinó d'explicar una mica com es -
vivia en aquests grups. Així doncs parlaré de comunes -
en el sentit més laxo del terme i tenint en compte que
hauré de generalitzar molt: és clar que no és el mateix
tres o quatre persones vivint a Formentera, on es pot -
viure pràcticament al ras i en un context social on po-
den trobar recolzament en altres "com ells", que no vuit
o deu persones al Pirineu: la casa ha de ser molt més -
sòlida, s'està més aïllat d'"iguals", s'ha de treballar
més; hi ha d'haver per tant, més interrelació amb els -
pagesos, etc. etc., qüestions totes que fan més compli-
cat el manteniment d'aquesta manera de viure.

Com ja he dit en parlar de La Floresta, també a -
Formentera o a les masies on havien anat alguns hipis,
l'expedició s'havia fet en parella, o varies parelles,
o gent aparellada i no aparellada; sols era més estrany,
doncs implicava moltes dificultats. Normalment es posa-
ven en comú els diners de tothom. Les primeres tempora-
des, la instal·lació, acostumava a ser lo més divertit;
tothom tenia la il·lusió d'arreglar la "llar", i com -
que acostumava a ser un treball concret, que es feia
amb les mans i anaven apareixent els resultats, era una
cosa satisfactòria. Tant les tasques de la casa (rentar,
cuinar, comprar, etc.) com les activitats productives
es repartien més o menys organitzadament: des de les que
tenien un quadre setmanal amb el que li tocava fer a ca-
da ú, fins a formes més flexibles com decidir-ho entre
tots a les hores de dinar, sobretaula, etc. A més de -
les feines indispensables, els comuners es dedicaven a
fer altres activitats com música, dibuixar, escriure....

En algunes d'aquelles comunes no es prenia vi. La manera de prendre el haix podia variar bastant: des d'aquells llocs en els quals això era una qüestió que es deixava a la iniciativa de cada ú, fins aquells altres en què les fumades més o menys quotidianes -sobretot si no s'anava molt abundant de material- eren ocasió de reunió i de gran alegria per a tot el personal: es comentaven les incidències del dia, es podia jugar a les cartes o fer música. En unes altres, encara, de cair més místic, coïncidia en alguna hora determinada en "l'ordre del dia", era un moment de meditació i/o discussió: en un ambient adient -acostumava a ser el "ràcò oriental" de la casa-, s'encenien espelmes, es posava o s'executava alguna música suau -hi havia fins i tot qui psalmodiaba-, es cremaven barretes d'encens o sàndal i, amb més o menys solemnitat, es feien els porros (no sempre les mateixes persones, però de vegades es tendia a una certa especialització, per exemple, de "mestre de cerimònies") i aquests s'anaven passant de ma en ma -de vegades recollint-lo amb la ma, arropant-lo, com amagant-lo, deixant veure només la seva punta vermella al moment de xuclar- fins que es començaven a notar els seus efectes i uns es concentraven, allà asseguts, un altre explicava calmosament què sentia i un altre podia jeure i... papar mosques. Crec, però, que aquesta forma més cerimonial no estava massa extesa. En canvi, els trips d'àcid sí que en moltes constituïen una espècie de "comunió setmanal", en el transcurs de la qual podien sortir moltes coses. Això era una arma de dues cares: per un cantó molt positiu, doncs parlant (i en aquest cas és un parlar molt més ampli que el merament verbal) la gent s'entén; però per altre podia ser font de tensions, perquè encara que les coses s'entenguin amb el cap els sentiments campen pel seu cantó.

Respecte a Formentera, aquest consum de drogues queda confirmat per unes estadístiques que ens ofereix GIL MUÑOZ (1970: 135-146):

QUADRE núm. 14

CONSUM DE DROGUES ENTRE ELS HIPIS A FORMENTERA
(1969)

a)

FUMES MARIHUANA, HAIX, POT, CÀNEM INDI, etc.?		AMB QUINA FREQUÈNCIA?	
SI	77%	Diàriament	45%
NO	29%	Ocasionalment	28%
N.C.	3%	Alguna vegada	27%

b)

HAS PRES ALGUNA VEGADA HEROINA, MORFINA, etc.		I ANFETAMINES, METREDINA, etc.		BEUS ALCOHOL O LICORS FRE QUENTMENT?	
NO	83%	NO	87%	NO	82%
SI	17%	SI	13%	SI	18%

c)

PRENS DROGUES AL.LUCI- NOGENES, DITES PSICODELIQUES, COM LSD, MESCALINA, PSILOCI- BINE, etc.?		QUANTES VEGADES LES HAS PRES (LSD, etc.)?	
SI	72%	Cap	28%
NO	18%	Menys de 10	42%
N.C.	10%	De 10 a 20	16%
		De 20 a 30	11%
		Més de 30	3%

Crec que el contrast entre a i c, per un cantó, i b, per l'altra, és tan clar, que no necessita comentaris.

Fonts de problemes eren moltes vegades les qüestions de relacions sexuals o sentimentals: les ansietats, els gelos... podien arribar a pesar molt en la vida de tot el grup i per aquí van venir molts mals rolls. Altres problemes venien del treball i l'economia:

molts, la majoria, "urbanites" d'origen i formació, no estaven acostumats a la vida dura del camp. I en moments de flaqueza, desseguida sorgien coses com si un tenia la sensació de que mentres ell estava pencent - com un animal un altre no feia bé la feina, que si no s'acabaven determinades coses a temps després no es podia cobrar, etc. I ja se sap que el que no arribin les peles sempre provoca malestars i frustracions. En un règim com el comunal, basat en l'anti-autoritarisme, totes aquestes qüestions portaven a terribles discussions i situacions que, si no se superaven, podien dur a la dissolució del grup o la seva desmembració per la marxa d'algun dels seus components.

La quantitat de gent que formava una comuna acostummava a oscil.lar entre les quatre i les deu persones, i com en la majoria d'històries que hem anat veient fins ara, predominaven els homes sobre les dones. Des d'aquestta època de què parlem, principis dels setanta, fins ara són moltes les comunes que s'han fet i desfet al llarg del paísos catalans, encara que la seva època àlgida va ser cap a l'any 1975. De Formentera a Tor (sobre la Vall Ferrera), passant per Menorca, Riner (prop de Solsona) o Benitatxell (Alacant) molts grups han buscat els recons que els han semblat més idonis -o que han pogut- - per empendre la seva nova vida. Dins de Catalunya, encara que Girona era una zona desitjada per molts, la saturació i encariment d'aquesta ha fet que la majoria hagin acabat instal.lant-se més avall, cap a la Catalunya Nova, a llocs més asequibles. Es evident que el "rollo comunero" -com tantes altres coses- ha estat mol diferent aquí que als USA, on han existit comunes organitzadíssimes que fins i tot han pogut disposar d'ajudes i coses per l'estil. I encara que aquí no es moment ni - lloc per fer un balanç de les comunes, val la pena dir que no són més que una altra manera de viure que, malgrat molts fracassos, encara hi ha gent per a la qual -

serveix: segons GARAYOA (1982: 14) a Catalunya hi ha -
en aquests moments, com a mínim, unes tretze comunes -
controlades (17).

3.2.2.12.- El haix i els diferents grups. Encara
que és a la part teòrica on estudiarem el caràcter de
subcultura dels diferents grups esmentats aquí, es pot
fer ja una síntesi d'ells per acabar de clarificar la
qüestió:

1) LA SUBCULTURA "FREAK-HIPI-GRIFOTA" ; que a mida que
vagi transcorrent aquest període s'anirà desprenent de
l'últim aspecte, per quedar-se en "hipi-freak". Aquest
grup és al que amb més propietat se li pot atribuir ser
una subcultura referenciada clarament al haix: no només
perquè són alguns dels seus elements els primers que
l'introdueix al nostre país o perquè per a alguns -
d'ells sigui un aspecte més o menys rellevant del seu
"modus vivendi", sinó perquè és un grup molt específic,
amb un gran sentit de solidaritat entre tots els seus
membres, que trenca amb el mode de viure general per in-
tentar-ne un altre, que en relació amb això tindrà una
ideologia força arraigada que li permeti racionalitzar
les seves opcions (i veure per on han de continuar) i -
que, en aquest context, té el haix -associat, en un mo-
ment donat, a l'àcid- com un element central de la seva
vida. A través del seu ús, en molts aspectes, com la -
introspecció, la relació amb els del seu grup -i la di-
ferència amb els que no ho són-, el desenvolupament -
d'una determinada sensibilitat, el plaer, etc., reivin-
dica una manera de ser, reafirmant-se en la seva especí-
fica diferència com a grup.

2) LA LÍNIA "FINA-CALIFORNIANA" MÉS SNOB de l'assumpte. Crec que en un sentit més laxe es pot considerar una subcultura del haix. No precisament perquè trenquin del tot amb la seva vida anterior: molts, situats en activitats artístiques, (intel.lectuals) o universitàries, (per exemple) vehiculen a través d'elles el seu contacte amb l'"under" americà; i serà a través d'elles -activitats sancionades i reconegudes per la societat general- que expandiran el seu "missatge contracultural". Però la simbolització cultural a través de la que es mouen sí que canvia: el haix, a part de ser més o menys consumit (a la vida quotidiana), es converteix -juntament amb l'àcid-, en un motiu central de reflexió, de referència i d'identificació. I encara que en aquest cas l'especificitat de modus de vida que es pretén és més superficial que en el grup anterior, és prou important i, sobretot, és on es prefigura millor la categoria de "moda cultural" que després adquirirà el haix a nivell global.

3) LA SEGONA GENERACIÓ. Aquí em refereixo a les primeres onades dels que acabaven el batxillerat cap a principis dels setantes i passaven, sense enquadraments polítics previs, a una acció directa en un marc en que ja hi començava a haver referències del hipisme (música, vestits, slògans, etc.); marxen de casa per anar-se'n a viure a "colònies hipis" ja existents, com les que hem vist de La Floresta o Formentera, fan treballs alternatius (artesanía i venda ambulat, molts), es "flipen" - en un festival de música i a la sortida es foten d'hòsties amb la bòfia per la repressió, no necessiten d'altres per aconseguir-se la droga, doncs alguns d'ells baixen al moro directament... crec que els primers representants d'aquesta segona generació tenen força especificitat com a grup i una mística que els anima (i, certament, els dona molta marxa), simbolitzada, en part, en el haix i en el seu ús, malgrat que a nivell ideològic s'ho prenguin d'una manera ja més distanciada i, di

guem-ne, tranquil·la. Com desseguida veurem, és en l'època d'aquesta generació que s'ampliarà ràpidament, que algunes actituds, modes de comportament, símbols, etc. (incloent-hi el haix) anirà convertint-se en expressió de diferents grups força heterogenis, alguns dels quals formats pels "joves radicals" que donen el títol al capítol següent, tenen una característica comuna: la contestació més o menys radical i global (no estrictament "política") al sistema.

3.2.2.13.- Dades de la repressió. Per acabar aquest capítol presentaré algunes "dades objectives" per recolzar l'afirmació del creixement del consum de drogues - il·legals a Espanya - i també el de la seva repressió - a través de les dades de la policia, és a dir, dels detinguts per us i/o tràfic de drogues il·legals. Malgrat - ser un indicador indirecte, amb elements distorsionants - com, per exemple, la mateixa eficàcia de la policia - crec que marca una línia prou significativa en diversos aspectes: l'augment de detencions, la progressiva proporció de dones respecte a homes, l'evolució de la mitja d'edat dels detinguts o, en quant a les professions, - l'augment d'estudiants i artistes en detriment dels treballadors especialitzats i els sense ofici. Dades que es poden observar en els següent quadre:

QUADRE núm. 15

US IL.LEGAL DE DROGUES
A ESPANYA

Nombre de persones detingudes a tot Espanya

ANY	ESPANYOLS	ESTRANGERS	TOTAL	%HOMES	% DONES
1968	404	154	558	92	8
1969	551	179	730	90	10
1970	753	496	1.249	86	14

ANY	Edats	
	- 16 ANYS	25 ANYS O MÉS
1968	0,5%	84,3%
1970	1,6%	64,3%

ANY	Professions			
	ESTUDIANTS	TREB. ESPECIALITZATS	SENSE PROFS.	PROF AR.
1968	3,2%	50,5%	27,6%	1,8%
1969	19,0%	31,3%	24,9%	5,5%
1970	23,9%	30,2%	9,9%	6,8%

Les drogues utilitzades més habitualment pel 90% dels detinguts dels tres anys eren les derivades de la canna-bis.

(Font: GONZALEZ DURO, 1979: 161).

A més de l'augment del nombre de persones implicades en el tràfic i/o ús de drogues il·legals, el que podem constatar amb aquestes dades és el canvi d'un tipus de consum tradicional a un altre més modern: es passa -del predomini absolut dels homes adults de classe baixa (que, sense por d'equivocar-nos, podem associar majoritàriament -encara que no exclusivament- als grifotes), a una presència cada cop més gran de dones, gent més jove, i de classe mitja. Així doncs, els grifotes anaven perdent l'exclusiva en un sector que fins aleshores dominaven: el món de la droga. I aquest entrava a formar part de tot un altre sistema de relacions. Entrem ja en el "complex modern" de la droga.

3.2.3.- Els "joves radicals" (1972-1975).

3.2.3.1.- Una crisi que s'aguditza. En el capítol anterior ja hem vist com el país, després d'uns anys - d'alegre creixement (més alegre per a uns que per a d'al- tres) es troba amb unes primeres frenades, tant a ni- vell econòmic, com a nivell polític, en el sentit que la superestructura política, per més operacions de ma- quillatge que li facin, no respòn ja a les exigències i necessitats de la majoria de la gent, possibilitades - per la profunda transformació de l'estructura econòmica, els majors contactes amb l'exterior, etc. Aquesta situa- ció de crisi es mantindrà més o menys larvada però no - massa temps: l'any 1973 es pot dir que esclata d'una ma- nera clara, no només per la quantitat de conflictes que van sorgint per tot arreu (tant a nivell geogràfic com sectorial), sinó per dos fets puntuals però de gran re- percussió: a nivell econòmic, la puja de preus dels crus petrolífers, inici "oficial" de la crisi econòmica mun- dial dels anys setanta, i a nivell polític l'eliminació del virtual successor d'en Franco, Carrero Blanco, a - l'atemptat del 20 de desembre.

Els anys 74 i 75 la crisi no fa més que aguditzar- se: l'atur ja arriba a un 5% de la població activa, hi ha una inflació d'un 20%, la pesseta es debilita, el - flux migratori es veu interromput (també a Europa tenen els seus problemes econòmics, i als primers a qui afec- ten és als treballadors estrangers). Les vagues (que es- tan prohibides!), són un fet quotidià que, a més del - seu caràcter laboral, tenen també un caràcter polític, precisament per aquella prohibició i consegüent repres- sió. El nombre de "conflictes col·lectius" contabilit- zats és de 688 el 1972; 811 el 1973; 2.196 el 1974 i - més de 3.000 el 1975, (vegi's El País Semanal, 30-XII- 79, "Diario de una década"). De tota manera, mentre el desembre de 1973 els principals dirigents obrers detinguts surten del procés 1001

no malparats del tot (hi ha una forta rebaixa de penes) a Barcelona, el març de 1974, és executat l'anarquista Salvador Puig Antich.

Els estudiants, encara que han esmorteït una mica el radicalisme dels anys anteriors, continuen movent-se i és que motius no els en falten: la imposició de la Llei General d'Educació, que és contestada no només per ells, sinó també pel professorat, s'intenta tirar endavant amb "decrets d'excepció", la qual cosa no fa més que enervar els ànims. Durant el curs 1972-73 es produeixen vagues estatals de mestres d'EGB, de professors no numeraris (PNN) i de personal no docent de la universitat (PND). Sota l'autoritat d'un ministre d'educació més propi d'una república tòpica bananera, Julio Rodríguez -que, entre d'altres "genialitats" canvia el calendari lectiu i anomena un tal Sr. Carreras com a rector-comissari de la universitat de Barcelona- es generalitzen les tancades d'universitats i, per tant, els intents d'universitats paral·leles i les manifestacions estudiantils, on hi ha una gran participació de batxillers, sobretot en la lluita contra la Llei de Selectivitat (maig 1974).

Als barris la gent no es vol deixar trepitjar així com així i reacciona cada cop més obertament. Uns elements que dinamitzaran i ajudaran a organitzar la resistència veïnal seran les associacions de veïns -que aleshores adquireixen gran força- que combinant la lluita legal i la il·legal (aquesta moltes vegades portada més directament pels comitès de barri, que actuaven al seu sí), aconseguiran -referint-nos concretament a Barcelona- que la brutal especulació no s'acabi de carregar barris sencers (Sants 1973; Gràcia, Via O i Plaça Lesseps, anys 1972 i ss.; ...), controlar aspectes de la qualitat de la vivenda, del sanejament dels barris, impulsar els equipaments escolars, etc. No cal dir que aspectes

polítics com la solidaritat amb el moviment obrer, la lluita per l'Amnistia o contra la repressió també hi són presents en aquest moviment de barris.

Mentrestant, l'organisme unitari que aplega a quasi tota l'oposició catalana, l'Assemblea de Catalunya, aconseguix les primeres mobilitzacions massives, com la del dia 1 de maig de 1973, que reuneix unes 10.000 persones a St. Cugat del Vallès. També l'oposició a nivell estatal aconseguix crear els seus primers organismes més o menys unitaris: la Junta Democràtica (1974) i la Plataforma de Convergència Democràtica (1975), que posteriorment es fusionaran. D'altra banda, al País Basc l'ebullició -amb la ETA com a focus central- és forta. El govern reacciona amb ma dura: estat d'excepció al País Basc durant tres mesos i el setembre de 1975, execució de tres militants del FRAP i dos d'ETA: seran els últims de la llarga llista signada pel dictador Franco. Però tot s'acaba en aquest món: finalment el 20 de novembre de 1975, el xampany correrà a dojo de punta a punta de la Pell de Brau: havia començat el futur!

3.2.3.2.- Les noves generacions. Les noves generacions que van creixent emmig d'aquest ambient, força explosiu com s'haurà pogut veure, aniran sintonitzant ràpidament amb els "temps que corren". Si per un cantó la repressió és forta, per l'altra l'efervescència encara ho és més i l'estira i arronsa entre aquests dos pols -marcarà -de vegades fins i tot de manera tràgica- el caràcter d'aquests anys. Com he dit en finalitzar el capítol anterior, aquí ens trobem amb la progressiva ampliació d'aquests grups de joves que, uns en finalitzar el batxillerat -o deixant assignatures penjades que la seva immersió en la "marabunta" no els ha deixat prou -

temps per acabar- i d'altres en no trobar la primera -
feina, es llencen a viure a la seva manera.

Comencen a proliferar els pisos nombrosos, on els "fixes" podien ser tres o quatre, però sempre n'hi havia, com a mínim, tants d'altres que s'hi apalancaven; perquè alguns marxaven de casa seva, però d'altres era allò d'estar a casa però en realitat no estar-hi massa, anar-hi només de tant en tant a recuperar forces. I, - molt lluny d'aquells primers pisos comunitaris de portes obertes, en aquests altres els problemes començaran desseguida: als problemes normals de convivència de vària gent, s'hi afegiran els de les "basques" que entren i surten, basques recollides a les Rambles o a la Plaça Real, on havien estat plegats fumant canutos amb tot el descaro del món. I si hi ha una majoria de gent legal, sempre hi ha qui es fica als pisos dels altres a veure fins on se'n pot aprofitar. O també, no cal dir-ho, - bronques amb els veïns perquè les gresques són notalbes. O....

He parlat de l'augment de la repressió. Aquesta, - en quant als hipis, està preparada ideològicament per un cert corrent d'anti-hipisme, al món occidental, molt ben orquestrat per les xarxes mundials dels mitjans de - comunicació de masses -que com se sap, estan dominades per unes quantes grans empreses nordamericanes-, a partir de l'horripilant cas de la "família Manson", quan un paio que es deia així, barbut i amb els cabells - llargs, es va carregar, pel que sembla amb l'aquiescència d'un grup d'amics i enmig d'una espècie de festa, a una actriu (que, a més, estava boníssima!). Aquest va - ser el pretext per montar una gran campanya contra els melenuts=hipis=drogats, que es van convertir en el boc expiatori de tots els mals de la decadència d'Occident. Recordem només -així com de passada- que els freaks estaven donant molta guerra (i molt desconcertant per a -

la gent d'ordre i àdhuc per als revolucionaris o reformistes més clàssics) tant als USA com a diferents llocs d'Europa amb les seves manifestacions pacifistes, ecologistes i semblants.

Bé, doncs en aquest ambient, d'un cert anti-hipisme, per un cantó, i per l'altre de desmadre públic, de pisos amb molta gent i demés, la guàrdia civil va crear una "brigadilla de lo mas moderno" i de la qual molta gent que surt per aquesta història encara se'n recorda: una sèrie de tios peluts i barbuts, que et podien comprar o vendre mandanga o que es podien estar fumant el porro amb tú a les escales de la Plaça del Rei i que en realitat el que feien era quedar-se amb tot el que veien per anar acumulant informació. Però passava que aquests jovenets no havien viscut les èpoques dures de la clandestinitat i... no se'n acabaven d'"enterar", fins que un bon dia, pataplam! els "grisos" tallaven un troç de Rambles i, acompanyant als "señores", començaven a demanar carnets, a registrar macutos, emportar-se a gent... O una nit, quan tot just t'acabaves d'adormir - després d'una bona "juerga", et despertava el timbre insistent i la sinistra veu de "policia" que t'agafaven en pilotes -expressió literal, moltes vegades!- i que el millor que et podia passar era que et fotessin un bon susto, quan no et buscaven llios perquè eres menor d'edat -i aleshores no s'era major fins els 21, recordem-ho-o per trobar xocolata o algun medicament de més per algun racó; després s'anava sabent que a la mateixa nit això havia passat a diferents pisos... I així, aquestes joves generacions, s'anaven assabentant de nous aspectes de la vida. Un estiu, especialment mogut en aquest aspecte, va ser el de 1973, en que hi va haver una redada massiva a Cadaqués -on van caure alguns nois de bones famílies, que aleshores ja no van poder amagar més que el seu fill era un descarrilat- les "ones" de la qual van arribar també a Barcelona, i en què l'Interpol

es mostrà molt activa a l'illa d'Eivissa, convertida ja en el "centre oficial de la perversió i el desmadre".

Aquest augment de la repressió, encara que centrat oficialment en la repressió del tràfic i consum de drogues il·legals -fonamentalment haix, en aquells moments- s'ha de relacionar amb l'augment de la repressió a tots els altres nivells de la vida espanyola del moment, i - també amb el caràcter d'aquest moviment "hipiós-freak-radical" que s'està extenent per una part del jovent de la ciutat, que en alguns instituts ha organitzat verdaeres batalles campals amb la policia, que es mostren - activíssims en les "manis" d'estudiants -encara que de vegades no ho siguin-, o contra la Catalana de Gas per les explosions que hi ha hagut al seu barri (per exemple, Sants 1972), etc. etc., i que poc a poc, anaven - confirmant la teoria d'en Carrero Blanco de "ateos, drogados y anarquistas" que, en aquest sentit, es va avançar als aconteixements: referit a la gent que ho deia - (els estudiants de Barcelona de 1968), n'hi podia haver bastants d'"ateos", però encara poquets de "drogados y anarquistas"; en canvi ara ens trobem que, a més d'un gran nombre d'"ateus i drogotas", molts es declaren o se senten anarquistes, així de forma bastant general, i sorgeixen grups radicals, com els "Estudiants Llibertaris" o els "Marginados Radicales".

L'evolució que van seguir els primers elements - d'aquestes noves generacions va ser, en certa manera, - inversa a la que havien seguit els seus predecessors; - és a dir, enlloc de començar a veure algunes coses, pas sar per la militància política, i després anar cap al - hipisme, aquests altres, quan van sortir de l'ou es van deixar els cabells llarguíssims, van descobrir Dylan, - es van posar barrets d'amples ales i unes quantes flors als pantalons o als vestits, i es "van fer hipis". Però entre l'ambient del país i, més en concret, la repressió,

que també els afectava directament, no té res d'estrany que essent persones amb sensibilitat i marxa no es quedessin aïllades als seus "paradisos" (que ja hem vist - en parlar de la Floresta o Formentera que al final no ho eren tant...) i participessin desseguida i a la seva manera, en una sèrie de lluites -que implicaven a amplis sectors de la població- contra aquella repressió i per una sèrie de coses com defensar-se de les contínues agressions urbanístiques o aspirar a una vida integralment més lliure.

Així doncs les noves generacions, si per un cantó eren més i més llençats, per l'altre eren també més ingenus i vulnerables. MALVIDO (1977, 4: 4-7) explica les diferències entre les dues generacions:

"La primera promoción había heredado los usos y costumbres de la clandestinidad y la prudencia de su anterior militancia política y los había conservado al observar su aislamiento - (...) las nuevas promociones lo vivían todo a la vez: el gran trip, la flipada, la represión. Su ciclo fue mucho más corto. No tuvieron ni el tiempo, ni la tolerancia ni la conducta - clandestina que habrían necesitado para ser hipis. Y entonces lo fueron a la vez: hipis, perseguidos, ratas de ciudad, activistas, triposos descarados."

3.2.3.3.- La "normalització del rollo". Durant aquests anys hi haurà cada vegada més gent que s'anirà "apuntant al rollo" en el sentit que adoptarà molts dels seus modus de comportament, d'entre els quals el de fumar haix no serà el menys important. Un grup d'aquests seran gent de 25-30 anys, contemporanis dels primers hipis, que havien mantingut un cert interès pel rollo, al mateix temps que una certa distància, que ara intenten borrar. Són uns hipis "... de ropas amplias,

limpias, cuidadosas, semi-campestres (...) profesionales, mayores, mas ricos, cuidadosos de su salud y de su estética" (MALVIDO, 1977, 4: 7) que no pas aquelles noves generacions que hem vist ara. Alguns d'aquests, que estaven situats a la societat i tenien certes possibilitats, es van decidir a recolzar iniciatives dels més joves i a rel d'aquesta col.laboració, conflictiva i fecunda en molts casos, van començar a sortir coses cap a l'exterior.

LA MÚSICA

Els grans festivals hipis com el de Granollers o els de Musica Progressiva de l'Iris ja no tindran possibilitat de repetir-se. En tot cas, hi ha dos festivals, l'any 1972, que es poden considerar com el "cant del signe" de l'etapa anterior, que són el "Darling Sisa" on en Sisa, amb el seu surrealisme habitual, havia omplert el Saló Iris de serpentines, confettis i grans munts de caramels Darlings; i el festival de Sants:

"En medio del polvo del campo de futbol desvencijado de un club de barrio, Pau Riba y Toti Soler, electricados en cantidad, se enrollaron muy bien y la gente bailaba enloquecida. Allí estaban los supervivientes de los antiguos y muchas caras nuevas que no tomaban aquello como cosa suya que vacilaban lo que podían." (MALVIDO, 1977, 4: 7).

Però la cosa anava canviant ràpidament. Els festivals anaven perdent aquest aire de rituals específics, d'uns determinats grups de gent, per anar ampliant les seves significacions. Aviat començaran els festivals amb els grans ídols estrangers, que trencaran l'aïllament que en aquest aspecte s'havia mantingut fins aleshores. Aïllament que -per bé o per mal- tindrà una clara repercusió en la música que facin els grups de rock

del nostre país (18). En la majoria de grups que van sorgint durant aquest període, al costat del model anglo-saxó de música, que es pot trobar de Londres a San Francisco, passant per Austria i el Japó, hi ha una clara influència -a partir del jazz- de les famoses "arrels mediterrànies". No sé si és aquesta la definició més correcta, però la qüestió és que en els grups locals de rock hi ha una especificitat que no cal ser un gran especialista per captar-la immediatament. S'ha de tenir en compte que aquí s'han ajuntat dues coses: el relatiu aïllament en què han "mamat" la música la majoria de musics que ara surten a escena i el creixement, a nivell massiu, dels moviments d'identificació amb les pròpies arrels. Aquests factors, juntament amb l'extensió del rolo, possibilita que surtin, a més dels esmentats anteriorment, grups com l'Orquestra Mirasol (finals de 1973), la Companyia Elèctrica Dharma (tardor de 1974) l'Orquestra Plateria (finals de 1974) o Iceberg (primavera del 75).

A part de l'episodi de Family, a Granollers, el primer gran grup estranger que va actuar a Catalunya va ser King Crimson, que actuà el 1972 al poliesportiu de Granollers, emmig d'una gentada terrible i d'un ambient carregadíssim: al final, crec que per un elemental fenomen de la física, es van rebentar les portes. Després seguiria el concert de Santana, al palau dels esports de Barcelona, l'any 1973 i a partir d'aquí començarien ja els tinglados comercials dels grans conjunts del moment.

ELS LOCALS

El maig de 1973 s'inaugura el Zeleste que serà el local més significatiu de tot aquest període (i més...) el lloc per excel·lència on es dona aquesta convergència entre els "hipis polits" i els "freaks rates de ciu

tat", el local "progre i del rollo" per antonomasia; així es conegut a la resta de les espanyes i fins i tot més enllà. Un dels llocs on es podrà fumar porros en públic tranquil·lament serà a les "reserves" dels festivals de rock, però d'aquests no se'n fan cada dia: el Zeleste -o les seves immediacions- serà també una zona on molts jovenets -i no tan joves- s'hauran fumats els seus primers "porros en societat", acompanyant el gintònic, mentre escoltaven algun dels grups progressius -que maldaven per sortir a l'exterior, cosa que bastants van poder fer. De fet, el Zeleste és tot un símbol de que les coses han canviat:

"A través de sucesivas ampliaciones y asimilaciones, el "rollo" ha ido dejando de ser patrimonio de unos pequeños círculos casi clandestinos y muy fuertemente vinculados para ser, en parte, moneda corriente compartida por "progres", jóvenes libertarios y grupos juveniles de barrios populares. La inauguración de Zeleste, local de confluencia de "progres" y músicos procedentes de los antiguos grupos sicodélicos, viene a ser el símbolo de esa incorporación a la vida pública de algunos de los aspectos de aquella vida "rara" - que empezó entre "grifotas", "snobs" e izquierdistas heroicos por las esquinas del barrio chino." (MALVIDO 1977 a:89).

Un altre local significatiu d'aquesta època és el London Bar del carrer Conde del Asalto, amb aires modernistes i lloc de reunió de diferents tribus urbanes al llarg d'una temporada, tal com explica en CARANDELL (1982: 187-188):

"La composició de la clientela juvenil del London era así - en los últimos años del franquismo: primeramente, los 'músicos' gente callada, pero muy entusiasta, por lo general de sexo masculino, que formaban parte de conjuntos y grupos musicales, donde tocaban la guitarra, el saxo, la batería o cantaban; después los 'políticos' de signo más racionalista,

y que gustaban de enrollarse en interminables discursos sobre las estructuras y las superestructuras; seguidamente los 'gurus' y 'goliardos', de más edad, con sus rollos sobre el sexo, la droga, la trascendencia, Nietzsche, Brown, Watts y - las 'communities', cuya especialidad consiste en 'iniciar' a las muchachas en flor en las artes eróticas; los 'pasados' o drogadictos formaban otro grupo, más práctico, y que también se enrollaba lo suyo contando experiencias mágicas; los 'comerciantes' son aquellos que del Africa del Norte y del Asia Meridional traen todo tipo de objetos para vestirse y - adornarse; los 'filósofos' más o menos seguidores de García Calvo y de E. Trias, más raros, pero cuando aparecían encontraban un público selecto e incondicional; finalmente, los - 'pijos' y los curiosos, que después desplazaron a la mayoría de los grupos anteriores, con el visto bueno de la autoridad, convirtiendo el London en un lugar de moda."

He reproduït aquesta cita fins al final perquè crec que l'evolució del London reflexa força bé l'evolució - de moltes més coses, o almenys un aspecte d'aquesta evolució: coses que són pròpies d'una o altra gent, que un grup pot sentir com a molt seves, acaben convertint-se en una moda. I això no s'ha de considerar un implícit - judici de valor..

Un local al que hi estaven adscrits uns sectors intel·lectuals més "nostrats" era la Cucafera, cap a la - part alta de la ciutat (carre Brusi). Com que estava en un carreró molt recollit, en un moment determinat la - quantitat de "flipants" que hi havia a les seves portes era una cosa notable. Molts d'ells eren gent que havien anat al Liceu Francès o l'Isabel de Villena (col·legis o millor dit "institucions" "progres", potser ja no tant en aquella època, però sí més anteriorment), ja anaven per allí, i ara s'enrollaven amb la música i anaven a - les manifestacions: alguns sabien de què anava, d'altres no tant; però era l'ambient que es respirava. El fet de

que els bars, centres de drogues legals, es volguessin convertir també (cosa bastant lògica) en lloc de consum de drogues il·legals per part dels seus consumidors, podia portar problemes als responsables d'aquests locals, sobretot si aquests no estaven prou ben situats com per poder correr el risc. Això es el que va passar a la Cucafera, tal com es pot veure a l'anex núm. 1-IV.

Altres bars que van agafar un cert nom en aquells anys com a punts de reunió de hipiosos, enrollats, fumetes de tota mena i altra fauna molt diferent van ser, - per el barri gòtic, El Portalón, La Barraca.....

LES PUBLICACIONS

Ja hem vist en el capítol anterior que "els cadells de la cultura de l'imatge" estaven ansiosos per sortir a l'exterior, però encara no havien trobat el camí ni el quan per a poder-ho fer, excepte de manera molt esporàdica. A partir de 1974 la cosa canviarà, amb l'aparició del "Rollo Enmascarado", "... gracias a los desvelos de un grupo de dibujantes, verdadera comuna de artistas, formado por los hermanos Farriol, Nazario (el guru del grupo), Mariscal, Pamies, Roger, Guillermo, Capdevila... todos ellos animados por las mismas ganas de dibujar, al nuevo estilo que han visto en los comix que se han traído 'de fuera'. Pero este deseo de hacer cosas 'distintas' va a ser precisamente, lo que sitúa en un contexto marginal a los componentes del Rollo" (VIGIL, 1976: 7). Aquests, en vista de l'èxit, publicaran varis albums més, entre els quals "Catalina", que els va valdre una multa i "Diploma d'Honor", amb les cançons d'en Sisa dibuixades; fins arribar a "La Piraña Divina", que ja va ser massa per a les autoritats que en aquells moments vetllaven per la nostra salut física i moral. Els dibuixants marginals van haver d'amagar-se -

que els bars, centres de drogues legals, es volguessin convertir també (cosa bastant lògica) en lloc de consum de drogues il·legals per part dels seus consumidors podia portar problemes als responsables d'aquests locals, sobretot si aquests no estaven prou ben situats com per poder correr el risc. Això es el que va passar a la Cucafera, tal com es pot veure a l'anex núm. I-IV,

Altres bars que van agafar un cert nom en aquells anys com a punts de reunió de hipiosos, enrollats, fumetes de tota mena i altra fauna molt diferent van ser, - per el barri gòtic, El Portalón, La Barraca.....

LES PUBLICACIONS

Ja hem vist en el capítol anterior que "els cadells de la cultura de l'imatge" estaven ansiosos per sortir a l'exterior, però encara no havien trobat el còmic ni el quan per a poder-ho fer, excepte de manera molt esporàdica. A partir de 1974 la cosa canviarà, amb l'aparició del "Rollo Enmascarado", "... gracias a los desvelos de un grupo de dibujantes, verdadera comuna de artistas, formado por los hermanos Farriol, Nazario (el guru del grupo), Mariscal, Pamies, Roger, Guillermo, Capdevila... todos ellos animados por las mismas ganas de dibujar, al nuevo estilo que han visto en los comix que se han traído 'de fuera'. Pero este deseo de hacer cosas 'distintas' va a ser precisamente, lo que sitúa en un contexto marginal a los componentes del Rollo" (VIGIL, 1976: 7). Aquests, en vista de l'èxit, publicaran varis albums més, entre els quals "Catalina", que els va valdre una multa i "Diploma d'Honor", amb les cançons d'en Sisa dibuixades; fins arribar a "La Piraña Divina", que ja va ser massa per a les autoritats que en aquells moments vetllaven per la nostra salut física i moral. Els dibuixants marginals van haver d'amagar-se -

sota les pedres una temporadeta; sort que aviat es va acabar l'any 1975. Un altre grup de dibuixants, que després formarien l'editorial Pastanaga -l'editorial "under" per excel·lència de Barcelona-, treuen el cap en aquells moments, amb una publicació titulada "Cantidades".

L'any 74 surten també les dues revistes del rollo contracultural barceloní: primer l'STAR, amb una gran vocació marginal centrada en el comix però que, com s'havia de cenyir a uns requisits legals per a poder sortir, aviat tindrà molts problemes amb la llei; i després AJOBLANCO, de caire més intel·lectual i elitista que, potser per això, té una primera etapa molt llanguida. L'any següent, el 1975, apareix també "El Carajillo Vacilón", comencen a sortir els "Tebeos del Rrollo" i apareix la revista ROCKCOMIX, potser amb un aire més formal i centrada sobretot en la música. Un informant, lligat a aquesta última publicació, explica alguns aspectes del que acabem de veure:

"La cosa empezó con el taller de la calle del Comercio, por donde iban esos dibujantes que fueron los introductores del underground aquí, en el sentido de que se estaban chupando a Crumb, a Spain Rodríguez y toda la cosa americana (...) En fin, todos los dibujantes y toda esa gente fumaban, tripan y de todo, no? Y el hecho de hacer un comix donde explicaban cómo y porqué de todo aquello (...) mas que nada no era exhibicionismo, no era provocación; mas que nada era una explicación del porque era todo aquello, y explicar simplemente el mundo de una gente (...) Ganas de publicar ya tenían, ya; lo tenían muy claro que querían sacar un comic... lo único que no tenían claro era la pasta, la cuestión del montaje y la estructura... comercial. Pero de publicar el comix sí que era, y sigue siendo hoy, un medio de expresión muy próximo a la gente. "

Com es pot veure, malgrat la quantitat de canutos fumats entre molta d'aquella gent, el "síndrome amotivacional" sembla que, de moment, no es mostrava per enlloc. Més aviat al revés: tots aquells grups estaven moltivadíssims per fer moltes més coses que no les que els deixaven fer, i d'aquí van venir molts dels seus problemes.

3.2.3.4.- Amsterdam, referència obligada. No hi ha dubte que parlar de hipisme i de drogues a Europa a finals dels anys seixanta i principis del setanta i no fer referència a Holanda seria presentar un quadre incomplet. Encara que aquesta referència ja l'he fet anteriorment, ara em vull referir a alguns aspectes del món "freak-hipiós" i del rolo de la droga a una ciutat com Amsterdam, que vivia en un règim lliberal (i integrador), tan diferent del que, contemporàniament, estavem vivint per aquí. Potser no hauria insistit en això si no hagués disposat de la informació directa del nostre primer informant, al qual havíem deixat fent negocis amb l'herba entre el Marroc i Barcelona i que, cap a l'any 73-74 trobem instal·lat a Amsterdam després d'haver viscut una temporada a Suecia.

Amsterdam, després de la seva mitificació com a paradís de la vida freak i de la droga, s'havia convertit en un centre turístic permanent en què, al costat dels freaks que continuaven fent les seves rutes i que passen a veure als seus vells amics, hi havia quantitat de gent, més o menys disfressada, que anaven a veure què redimonis passava per allí. També bastants d'aquelles noves generacions autòctones van fer la "peregrinació" a Holanda que, en alguns casos, es va complicar enormement (per aquest apartat, veure anex núm. 1-1)

. Amsterdam ja era una ciutat preparada

pel tipus de visitants que tenia: disposava de centres d'acolliment juvenil, de centres d'atenció a estrangers, de barcasses per viure-hi on es pagava molt poc i fins i tot d'una espècie de "reserva" freak, el "golden Park" que quan venia el bon temps la Casa Reial cedia graciosament perquè s'hi podessin instal·lar els peluts i fer-hi allí la seva vida.

La vida "alternativa" era força variada: hi havia editorials (la "central" d'una cadena d'editorials "under" més o menys relacionades, la International Free Press és a Amsterdam), associacions de diferents tipus, botigues de tota mena, o multi-centres com el "Milkiway". Es clar, el que acabava de treure el cap de la nostra "protegida" patria i després de passar pel París mític dels seus majors arribava a Amsterdam i anava a petar a una espècie de "boite" on a més de sales de ball hi havia de tot: restaurant, cine i teatre, sala de meditació, "mercadillo",... es quedava bocabadat. I un "mercadillo" tan ben assortit de teles, gadgets, discos, drogues.... I d'entrada, tot just sortir de l'estació, s'hauria pogut trobar, al bar del davant, amb un "paisa" que li oferia tot tipus de drogues, amb els seus preus corresponents. I si li prenien el passaport (cosa que de vegades passava!) o es quedava "tirat" per algun motiu, no s'havia de preocupar: podia preguntar fins i tot a un policia que, enlloc de menjar-se'l cru a la primera de canvi, -com semblava, moltes vegades, que hauria de passar aquí- li indicava amablement on era el parc dels hipis o el centre d'ajuda als espanyols. Allò, evidentment, era un altre món.

Era un altre món al que el nostre primer grifota s'hi va adaptar ràpidament. Quan va anar al Marroc a fer els seus negocis amb la seva dona sueca, ja portava prou melenes com per haver merescut el qualificatiu de hipi per part de la guardia civil, però quan corria per

Amsterdam no li faltava cap detall, segons pròpia descripció:

"Porque yo iba en Amsterdam muy así, muy pasao, no? mu jipi, no? Pero no iba así como un jipi d'esos que llevan pantalón tejano... sinó que yo llevaba un conjunto de tejano negro: pantalon, camisa y cazadora. Pero d'esos que llevan flecos por aquí, y la camisa con botones de... diamantes, parecía; vaya, un conjunto que me había comprado aquí en Barcelona, en la Calle Conde del Asalto. Un sombrero tejano - negro, también y una capa marroquí negra, abrochada aquí, en el cuello, con capucha y todo, que me llegaba hasta los pies. Y muchos colgantes, pulseras, anillos, las uñas pintadas; y mis melenazas, pero no en un plan de jipis d'estos que duermen por el suelo; yo tenía mi casa y me podía vacilar de alguna manera. Y siempre cargado de droga: cargado por dentro y por fuera."

Era evident que aquella persona no era un hipi, sinó més aviat un aventurer, més semblant a un cow-boy - immers en una cultura urbana en què s'hi movia força bé que, per poder viure al seu aire, intentava fer negocis pel seu compte, cosa que en aquell moment, per a una persona una mica preparada en aquell camp - com era ella - era encara relativament fàcil. Els grans monopolis mafiosos s'anaven concentrant ja sobre l'heroïna i la cocaïna, però la xocolata i els àcids eren un terreny força lliure pel qui s'hi sapigués manegar. I així, un dels proveïdors d'àcid de la nostra ciutat durant aquella temporada va ser el nostre informant. Tan ell com la seva companya van fer varios viatges, sempre per separat, per tal que si hi havia algun entrebanc que els portés a la cangrí, en quedés un a fóra per moure les tecles pertinents: com es pot veure, el típic negoci familiar. Els àcids que passaven eren secants - cada gota, un quadret - que es podien dissimular força bé a les pàgines d'un llibre; però deixem que ell mateix ens expliqui alguns altres aspectes d'aquests "business":

"Primero hice yo un viaje y me traje 5.000 ácidos. Hice con tacto con un pavo; a mi me habían costado a 60 cts. de florín, o sea, a unas 15-20 pesetas. Y yo hice aquí el contacto y se lo vendí al tío ese a 125 pesetas, pero todos. Porque para venderlos de uno en uno no te vale. Se los vendí todos de golpe. Cuando el tío los vendió todos, tardó una semana. Entonces yo cogí la pasta, la dirección del tío, el teléfono, y me fui para allí, para Amsterdam. Y estuve con Paquita y le dije: 'Mira, he visto a mi madre, he visto a mis amigos, está Barcelona más buena y tal y cual...' Claro, Barcelona está buena si traes pasta, sinó... A los tres meses resulta - que Paquita dice: 'a mi me gustaría ir a Barcelona a llevar ácidos y eso'. Y yo le preparo -4.000 ácidos, le preparé- en tres novelas".

I així anar fent....

3.2.3.5.- Extensió del haix i altres drogues. A l'estat espanyol hi ha diferents dades que demostren un augment, encara que fins el 1975 no massa espectacular, de l'ús no mèdic de drogues, amb el cànem com a capdavanter entre les il·legals. Aquesta extensió dels derivats del cànem, que per tot el que hem vist fins ara es pot donar com un fet, la veurem ara quantificada al costat d'altres drogues.

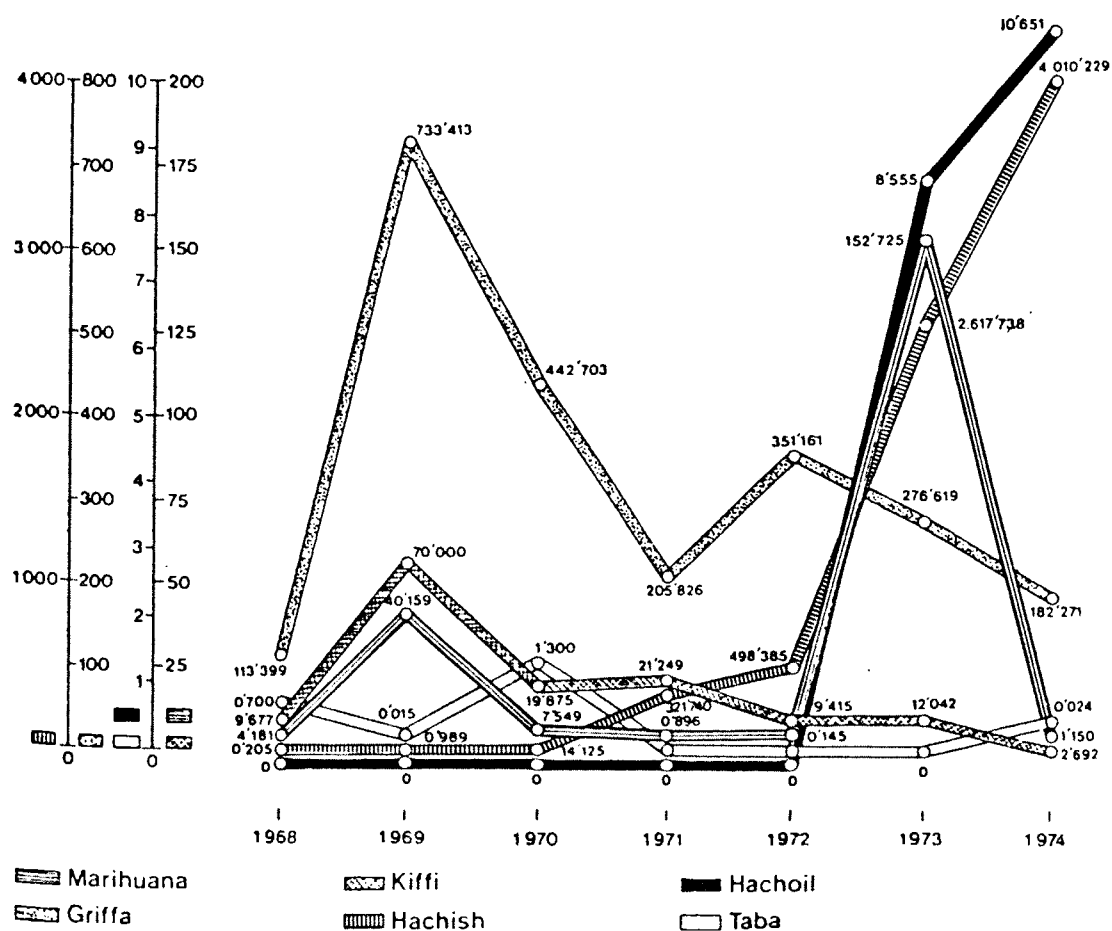
Les dues primeres enquestes importants que es van fer a les universitats espanyoles són, la feta entre 571 universitaris de Cadis el curs 1969-70, en la que CALCEDO (1971) constata l'extensió de l'ús de les amfetamines (60%), molt alt comparat amb el de la grifa (4,8%) i la de LSD (0,58%). L'altra és la que portà a terme el Departament de Farmacologia i Terapèutica de la Universitat Autònoma de Barcelona, que enquestà 2.424 universitaris (808 de l'Autònoma i 1.616 de la Central, el

1974-75) i el consum d'amfetamínics se situava prop del 25%, el de cannabis a un 10%, el de LSD a un 2% i el d'opiacis i cocaïna a un 0,5%. Així com en els dos casos el consum d'amfetamínics destaca molt per sobre qualsevol altre grup de drogues, en canvi veiem que varia força el dels derivats del cànem, que de la primera a la segona augmenta bastant.

Algunes dades més globals mostren també un augment progressiu d'alguns derivats de la cannabis, i més en concret del haixix. Els indicadors indirectes de la policia -s'ha de tenir en compte que, segons declaració pròpia, la policia només acostuma a requisar d'un 5 a un 10% de tota la droga il.legal que circula pel país- ens mostren l'evolució que es produeix del 1968 al 1974 a la gràfica de la pàgina següent. En ella es pot observar molt clarament el descens paulatí, a partir de 1969, de la grifa i del kif, mentre que el haix, a partir de 1970, va pujant i es dispara a partir de 1972. S'ha de comentar també el gran augment dels decomisos d'oli de haix (o haixoil) que confirma el que m'havien comunicat diversos informants; és a dir, que durant una temporada que se situava precisament als volts de 1973, hi va haver una relativa abundància d'aquest producte al mercat, per desaparèixer posteriorment, doncs els anys següents a aquests que comentem només se n'ha trobat de forma esporàdica.

En una altra estadística, on la grifa i el haix -també estan destriats, veiem que els decomisos d'aquest últim comencen a aparèixer a partir de l'any 1971, la qual cosa presuposa que, des del seu "descobriment" cap al 67-68, ja s'havia generalitzat força. I encara que el nombre de grifa decomisada continua creixent, ho fa de forma molt més ràpida el haix:

GRÀFICA núm. 5
 EVOLUCIÓ DELS DECOMISOS DE DROGUES IL·LEGALS A
 ESPANYA (1968-1974)

(Font: GRUPO TRABAJO..., 1975: 487).

QUADRE núm. 16
QUANTITAT DE GRIFA DECOMISADA (1964-1973)

QUANTITATS DE GRIFA DECOMISADES (1964-1973)

ANY	GRIFA - QUILOGRAMS	HACHIS-QUILOGRAMS
1964	137,965	---
1965	358,348	---
1966	350,840	---
1967	352,720	---
1968	233,865	---
1969	495,830	---
1970	601,678	---
1971	402,346	215,017
1972	576,098	585,183
1973	1.079,200	2.116,650

(Font: GRUPO TRABAJO... 1975: 489)

D'altra banda, l'any 1974 la Direcció General de Seguretat va fer una enquesta a tots els detinguts per qüestió de drogues durant aquell any, que eren 1.963, dels resultats de la qual se'n poden extreure algunes qüestions significatives: el 90% continuaven essent homes però, a diferència del que hem vist en el capítol anterior, els menors de 25 anys eren un 76%, amb un 10% menors de 16 anys. Del 30% d'estrangers que hi havia, el major percentatge de tots corresponia als americans (27%) i el més petit als marroquís (16%). Aquí hi ha un canvi notable amb dades dels últims anys seixanta en que sempre que apareixen estrangers, eren majoritàriament marroquís; és un altre indicatiu del canvi del caràcter d'aquesta activitat. El nivell socioeconòmic queda molt repartit entre classe mitja (47%) i baixa (46%), enfront d'un 7% de classe alta. L'existència d'aquest últim percentatge, juntament amb l'alt volum del de classe mitja és un dels altres factors a tenir en compte.

Una altra qüestió a subratllar són els antecedents penals o policials: 25% en tenien per assumptes no relacionats amb drogues, un 7% per tenència o tràfic de drogues i un 0,3% per activitats polítiques considerades - subversives. En aquest últim tant per cent s'hi inclouen, sens dubte, alguns dels protagonistes de la nostra història. L'edat d'inici més freqüent eren els 17-21 anys i en quant al tipus de droga consumida, aquí es veu el caràcter de droga-eix que va adquirint el cànem en els usos del consum il.legal de drogues. Encara que si considerem totes les drogues, aquest caràcter de droga-eix queda molt més clar en l'alcohol i el tabac:

QUADRE núm. 17

PERCENTATGES EN EL CONSUM DE LES DIFERENTS DROGUES

DROGUES	% EXPERIÈNCIA	% CONSUM FONAMEN.
Cannabis	2,48	96,18
Alucinógens (LSD, mescalina etc)	3,69	1,63
Opiacees		
Morfina	0,42	0,12
Heroïna	0,72	0,30
Fàrmacs amb opi	0,31	--
Cocaïna	0,48	0,06
Estimulants	1,93	1,09
Depresors	2,24	0,54

(Font: GONZALEZ DURO, 1979: 167).

Per acabar aquest apartat presento unes dades sobre l'evolució del consum de tabac i medicaments, ja que de l'alcohol en veurem un quadre que comprèn tots aquests vint anys al darrer capítol de la història. En quant al tabac, s'augmenta paulatinament el seu consum

fins arribar a l'època del "desarrollismo" -és a dir, de la transformació de l'estat espanyol en una societat industrialitzada en el seu conjunt- en què aquest s'incrementa de manera clara, increment que continuarà posteriorment. La xifra de tabac consumit per habitant - adult i any (2,5 Kg.) està força per sobre de la mitjana mundial (1,15 Kg.) i fins i tot de la dels països de desenvolupats (2,02 Kg.).

QUADRE núm. 18

CONSUM DE TABAC PER ADULT I ANY A ESPANYA

	1935	1950	1965	1973
Nombre de cigarrets	390	430	1.760	2.260
Tota mena de productes de tabac (Kg.)	1,6	1,4	2,0	2,5

(Font: MENDOZA, 1980: 229)

En quant als medicaments, l'evolució del seu consum és la següent:

QUADRE núm. 19

EVOLUCIÓ CONSUM ESPECIALITATS FARMACEUTIQUES.		CONSUM UNITATS PER CÀPITA
1967	590 milions d'unitats	18,3
1971	659 " "	20,1
1975	895 " "	24,9
1979	967 " "	28,4

(Font: FREIXA, SOLER et al., 1981: 266)

Com es pot observar, més que els numeros absoluts el que té una significació clara és el consum d'unitats per càpita. Un aspecte que tocarem més endavant és el de la utilitat terapèutica de les unitats que s'empassa cada "càpita". Però sense entrar, en aquest tema, ja des d'ara podem dir que una part d'aquest consum va per camins no massa "terapèutics", precisament.

3.2.4.- Una època d'eufòria (1976-1978).

3.2.4.1.- La reforma política i la crisi econòmica. El país estava entrant en una nova fase. La mort del dictador havia aixecat grans expectatives: la gent que feia anys estava lluitant per tal d'aconseguir canviar les coses es va animar moltíssim; d'altres que no feia tant de temps que es movien o fins i tot que fins aleshores havien anat a la seva o havien estat indecisos també es van afegir al moviment. Després -desseguida- s'aniria veient que no tothom lluitava pel mateix i que àdhuc entre els que preconitzaven un canvi més o menys profund en la manera de viure de la gent hi havia concepcions molt diferents. Però de moment, es donava com un "ambient de germanor", de sentir-se pròxim a altre gent que també està pel futur -que ja ha començat? que és una visió utòpica?...- entre una gran majoria de la població, enfront d'una minoria que encara es resisteix i que sembla volguer deturar el temps sigui com sigui.

Efectivament, a nivell polític no és pot dir que el postfranquisme comenci amb la mort d'en Franco sinó més tard. Malgrat les intencions d'un cert canvi que -amb la benedicció de l'Església- es deixen endevinar en el ritual de proclamació d'en Juan Carlos I com a -

rei d'Espanya, el primer govern de la monarquia (desembre de 1975) està format per una sèrie de "reformistes" franquistes que intenten tirar endavant una política - "aperturista"; aperturista en relació als que s'ha tildat de "poders fàctics", com certs sectors financers, - de l'exèrcit o de l'aparell burocràtic de l'estat. Però era una política que en realitat no arribava a ser reformista, era una política de resistència al canvi, a la realitat que estava vivint -o intentava viure- l'immensa majoria del país. Tenint en compte que això es donava en un context de forta crisi econòmica, s'entén la progressiva agudització dels conflictes en aquest període: es calcula que de 1976 a 1979, més de deu milions - de treballadors han estat en vaga (per algunes dades - d'aquest apartat, vegi's El País Semanal, "Diario de - una década", 30-XII-79). Les respostes que dona el poder (representat, entre d'altres, pels inefables Srs. - Martin Villa i Fraga) a les exigències i les pràctiques (de reunió, de vaga, etc.) de cada cop més gent, bé amb la repressió brutal i directa, bé amb el "deixar fer" - -no menys "brutal"- a les bandes d'extrema dreta, l'únic que aconseguixen -a més de moltes desgràcies- és - augmentar la solidaritat entre diferents sectors de la població enfront del poder. Això es veu clar amb els - fets de març de 1976 a Vitoria, on la repressió d'una - vaga general provoca varis morts i desenes de ferits o també en els sagnants fets de Montejurra, el maig del - mateix any.

El que passava és que continuava un fenomen que ja es donava durant els últims anys del franquisme: mentre el conjunt de la societat anava per un cantó, el poder "legal" anava per l'altre, i al no tenir la més mínima legitimació, l'autoritat del moment no era més que un - estorb que calia destruir. Però la característica d'aquesta època històrica és que això no era vist així - "pels de sempre", és a dir, els marginats i marginals -

(entre els quals hi ha els protagonistes d'aquesta història), sinó per molta més gent, encara que cada ú amb els seus motius. D'aquí que, per exemple, en la lluita per una qüestió tan sentida com l'Amnistia coincidissin sectors tan diversos: des de l'oposició clàssica als "freaks", els històrics i els més joves, passant pels nous tipus de moviments que estaven sorgint o els que s'hi van afegir a última hora; i què en les manifestacions que per aquest motiu hi va haver a Barcelona el febrer i març de 1976, "es notés" aquell aire festiu i, en certa manera orgiàstic que, de manera puntual i salvant les distàncies, va recordar a varia gent l'ambient del maig del 68 (o almenys l'imatge que d'ell se'n tenia en amplies capes de la "progresia"; sector de la població que en aquesta època, significativament, sembla que s'aixampla força): el fet que milers de persones, desbordant totalment la policia, ocupin el centre de la ciutat i se sentin els amos del carrer, sense limitacions, prescripcions ni coses semblants, és una nova sensació molt agradable per a molta gent; i força momentània, tot s'ha de dir.

Amb el relleu d'Arias Navarro per Adolfo Suárez a la presidència del govern (3 juliol 1976) sembla que, finalment, la majoria dels sectors dominants han entès que cal que canviï quelcom per tal de conservar el que per ells és la raó de la seva existència: el poder. L'única sortida és la de crear una autoritat que tingui prou legitimació popular com per "fer creure" a la gent, que sembla que, a la pràctica, es comença a acostumar a actuar i viure pel seu compte, i això no pot ser. L'oposició ho sap, i a les seves exigències de llibertat, d'una ampliació i clarificació del joc polític, etc. hi ha la contrapartida d'un cert control del personal. D'aquí neix aquesta espècie de reforma pactada que, a partir del novembre-desembre de 1976 (LLei de Reforma Política) avançarà, amb contradiccions, entrebancs i

"suspenses" de tota mena, al llarg dels anys 1977-1978: amnistia amb compta-gotes; igual que la legalització dels partits polítics, sobretot, és clar, els de l'esquerra; l'espasa de Damocles dels militars planejant com una ombra per sobre el cap de tots ("operación Galaxia", al novembre de 1978, com a primer avís); el fenomen del terrorisme, amb increment de morts tant per part d'ETA com de l'extrema dreta; les eleccions de juny de 1977 i el famós "consens", que va parir els no menys coneguts i denostats "pactos de La Moncloa"; l'estira-i-arrotonsa de la negociació d'una certa autonomia de govern per part de les diferents comunitats que formen això que se'n diu Espanya; i finalment, l'aprovació de la Constitució el desembre de 1978. I tot, emmig d'una crisi econòmica que té un dels seus indicadors més clars en els índex d'atur, que a nivell de tot l'estat espanyol pujen d'un 5% el 1975 a un 7% a principis del 1978. En aquest mateix moment, l'atur juvenil (14 a 24 anys) era ja més greu: el 15,5% (vegi's Mundo Laboral núm. 19, 1-11-79).

3.2.4.2.- L'ocupació del carrer. Mentre és dóna aquest procés de reordenació política, la gent sembla que s'ha aficionat a la cosa de llançar-se al carrer. En part perquè en un moment d'expectatives de canvis continus -a més de la necessitat d'assaborir aquesta sensació de ser "amos del carrer"- es necessita més que mai un contacte amb els altres, uns intercanvis d'informacions, d'opinions, un recolzament mutu, un "fer coses entre tots, ara", sense més dilacions. I, sobretot, perquè motius concrets de mobilització no en falten i, en general, els grans partits d'esquerra organitzen o recolzen moltes manifestacions, que seran elements que pesaran a l'hora de la negociació amb el govern. Sigui com sigui, són milions i milions les persones que es ma

nifesten en l'any llarg que va des de la gran concentració amb motiu de l'enterro de les víctimes del despatx laboralista d'Atocha, el gener de 1977 a Madrid, a les nombroses i nutrides marxes que a finals d'aquell any i principis de l'altre se celebren per tot Espanya contra l'atur, passant per les immenses manifestacions nacionalistes de l'11 de setembre de 1977 a Barcelona (1 milió i mig), el 9 d'octubre a València (mig milió), i el mes de desembre a Andalusia (1 milió) i Galicia (mig milió). A més de les múltiples manifestacions locals per diferents motius: a nivell de barris, per exemple, a Barcelona hi ha molts conflictes relacionats amb l'ensenyament (nous instituts, guarderies, etc.) i l'urbanisme. I també les manifestacions dels nous moviments que després s'aplegaran sota l'etiqueta de "radicals", que en aquests moments surten a la superfície ja de manera clara: anti-nuclears, homosexuals, feministes, presos (COPEL), etc.

Però la gent no surt al carrer només a manifestar-se. El que deia al principi del paràgraf anterior es tradueix també en un sortir més quotidià. A Barcelona -com a d'altres ciutats- a part dels espectacles tradicionals o "normals" als que cal afegir ara els concerts de rock que, amb regularitat, es donen al Palau dels Esports de Montjuïc o al de Badalona, hi ha també més motius per sortir: els "freaks" són els primers en ocupar els carrers o els passadissos del metro per a vendre-hi els seus productes o per posar-se a tocar la flauta, la guitarra o qualsevol altre instrument. Tot això crea un "ambientillo" i desseguida hi haurà més gent -de vegades molt diferent- que s'afegirà a aquestes iniciatives, sobretot la primera. Els períodes de les "batalletes" -amb la policia, principalment la municipal, que pot fer dispersar aquestes activitats de carrer, s'alternen amb els d'inhibició per part de "l'autoritat competent", fins que s'arribi a uns certs acords que posteriorment

acabaran amb la concentració dels venedors ambulants a la part baixa de les Rambles, o la creació d'altres coses, com la "mostra d'art" de la Plaça de St. Josep - Oriol (Aquesta última més en harmonia amb els interessos comercials del barri, a diferència dels primers, que van tenir molts conflictes amb els comerciants del barri de les Rambles). També és agradable veure com la ciutat va canviant la seva fisonomia gris per algunes taques de color, amb les pintades més o menys artístiques que diferents tipus d'associacions (de veïns, col·legis, partits....), i moltes vegades amb caire propagandístic o reivindicatiu, realitzen en les parets que queden lliures per tota la ciutat.

3.2.4.3.- Les festes.... Una altra cosa que treu molt a la gent de casa seva és la quantitat de festes que es comencen a celebrar per barris, pobles, a nivell general....; des de les incontenibles i imparalbes ganes de marxa del moment -és qüestió de passar-s'ho bé ara que es pot, que demà... serà un altre dia-, fins a les ànsies de recuperació de les festes tradicionals, passant per l'interès polític-electoral, són moltes les raons que abonen aquesta eclosió festiva. Els conflictes i tensions al moment d'organitzar-les hi són presents, ja que són diversos els interessos que conflueixen en elles. Aquest comentari de MALVIDO (1977, 5: 20) ens en pot donar una idea:

"Los partidos políticos se han percatado del estado de ánimo de la juventud, que se apunta más a experimentar y a vivir cosas nuevas que a sacrificarse en nombre del futuro. Por eso han acudido a los músicos, a los festivales. Gente metida en los ambientes musicales me han explicado la cantidad de manipuleos, ofertas y líos que están habiendo entre los músicos y los partidos. Desde luego no deja de ser curioso que -

partidos que hasta hace poco criticaban la actitud "frívola" o "pasada" de grupos de músicos de rock, partidos que sólo promocionaban a los "cantautores" de protesta "cívica", ahora dan dinero y beneplácito a los anteriormente considerados como "malditos" para atraer a la gente joven a sus mítines y a sus actos electorales. Y los músicos necesitan plata, esto está claro. Y actúan para los partidos que antes les maldecían. Y a veces, hasta llegan a convertirse en profetas de la democracia, como en el caso de Oriol Tramvia, que hace poco era Oriol "el passat".

La qüestió és que a aquesta primera tanda de festes de la pre-democràcia (19), hi va anar molta gent: els músics i els seus amics, els polítics i idem de idem.; diferents bandes, tribus, colles, famílies, congregacions, individualitats i masses es van trobar allí i sembla que, en general, s'ho passaven bastant bé. Les verbenes de St. Joan al Poble Espanyol, el Ball de l'Estatut a les fonts de Montjuic, o les Festes de la Mercè pel centre de la ciutat van ser ocasió de disbauxa i dissipació. I això de que hi hagués gent que, en plena festa a Montjuïc, es "despilotés" o que a la Plaça de Catalunya -al bell mig del cor de la ciutat!- hi hagués grups de gent que "fumessin droga" (és a dir, que corrien els porros de forma força descarada) o, fins i tot, que se'n veiés a alguns que aprofitaven l'eufòria per cardar per alguns racons a sobre l'herba, va produir l'escàndol d'alguns puritans ciutadans.

3.2.4.4.- ... els embriagants... Certament la festa ha anat sempre força associada als embriagants. I l'augment de l'utilització pública d'alguns d'ells durant aquest període va ser notable. Del "trio" dels més usats en públic -alcohol, tabac i haix; deixo de banda la LSD i els fàrmacs perquè és més difícil de controlar

a nivell d'observació directa-, la cosa no era cap novetat pels dos primers, excepte, potser, un progressiu - augment de l'ús de l'alcohol "fóra de taules", és a dir, ampolles de vi, cervesa o conyac corrent de ma en ma, - enmig de la gresca.

En el cas del porros, la "normalització" del seu ús que es dona als festivals de rock s'extén ara a aquest altre tipus de festes i també a aquesta espècie de terra de tothom en què s'han convertit les Rambles - dels anys 77-79. Però així com els més grans (em refereixo, "grosso modo" a gent de 20-30 anys) els fumen - amb certa normalitat (quan no, encara, amb certa recança de fer-ho públicament), els més jovenets aprofiten - l'ocasió per exhibir la seva depurada tècnica i el seu art: és qüestió de parar-se a un lloc on passi quantitat de personal -cosa no massa difícil a les Rambles-, o d'anar caminant a un ritme lent, que molesti una mica i que, per tant, un es faci mirar -per exemple, a una festa, mentre la majoria de la gent està ballant-, desfer un cigarrets sobre el palmell de la ma, treure el "talego" -o la "china" que en quedí- ambolicat amb el paper de plata, obrir-lo tranquil.lament, cremar la punta que es vulgui desfer amb la flama de l'encenedor posada "a tope" de fort, perquè es vegi bé; amb la ma on hi ha el tabac, oberta, passar-hi unes quantes vegades la flama per tal de que la "xocolata" que s'hi ha posat a sobre s'estovi bé; es barreja a consciència amb el tabac; i - després ve la cosa de ficar el material dins el paper - de fumar. Aquí hi pot haver varis estils, a més d'un altre pas intermig en el cas de que es vulgui fer una "trompeta" i s'usi, per exemple, no un paper sinó dos: aleshores es tracta d'enganxar els dos de manera esbiaixada, cremant la part triangular que sobri i humitejant una mica la juntura amb saliva, per tal de que el foc - no es passi de ratlla (això sempre és una estona més - d'exhibició), per procedir després a omplir-lo, i "liar-

lo". Se segueixi l'estil que es segueixi, sembla que un pas obligadíssim és el de dibuixar una gran corba en l'aire, amb una o altra ma, o amb les dues juntes, des de l'horitzontal on la que queda a sota és la que hi ha el material i encarada a sobre, la del paper, fins a la posició contrària, en què el paper que està sobre el palmell de la ma ha quedat carregat amb el tabac i el haix a sobre. Ja només faltaria posar-hi el filtre a un cantó del paper -un troç de capsa de mistos o de bitllet de metro, com qualsevol altre cartonet, pot servir- per lligar-lo, deixar-li una punta ben aparent i, amb un cert aire de dir: "què passa?!" incendiar-la -més que encendre-la- i començar a fer les primeres i profundes "calades". Tot això s'ho pot montar un de sol, quan no són dos o tres que sembla que facin carreres per veure qui acaba primer de fer el seu, encara que el més normal és que el que ho fa estigui assistit per alguns amatents ajudants (un li prepara el filtre, l'altre li espolsa, a sobre el cigarret encara per tencar, les restes del material que li havien quedat enganxades al palmell de la ma, etc.).

3.2.4.5.- i les Rambles.... De tota manera, aquest no era l'únic tipus d'exhibició que es podia veure a les Rambles en aquells dies, ni és només a les Rambles on, des d'aleshores, es pot veure de tant en tant: de la Plaça del rellotge de Sta. Coloma, a la Plaça Eivissa o la del "nen de l'aro" del Guinardó, qualsevol lloc on hi hagi un mínim de personal és bo per fer-ho. És de les poques "exhibicions" que han quedat a les Rambles, juntament amb les d'alguns dels seus personatges tradicionals, mentre que d'altres (des dels jocs de cartes que organitzaven certs "lumpens" fins a grups musicals, marionetes, malabaristes i semblants) o s'han suprimit o s'han canalitzat més organitzadament, encara

que de tant en tant, desafiant la prohibició, rebrotin a les mateixes Rambles o a d'altres zones com per exemple el Portal de l'Àngel o a la part de dalt de la Plaça de Catalunya.

Quan parlo de personatges tradicionals, parlo tant del "sheriff", que continuament s'enfronta a imaginaris enemics, quan no hi ha algú que fa aquest paper amb unes pistoles no menys imaginàries; de la Maria, una desgastada dona d'edat enigmàtica, que mai s'acaba de saber si va beguda, si està boja, o si està provocant al personal; d'aquell home gran que entremig d'un discurs inintel·ligible se li pot entendre, perquè ho repeteix de tant en tant, "visca l'anarquia i visca la verge de Montserrat"...; com dels trompes anònims i derrotats que van fent esses, els travestis, les putes, els "chaperos", els macarres i "xoros" en general que, sobretot a les rambles nocturnes, són els que dominen el cotarro. Entremig d'ells trobem al nostre "informant principal", que en aquells moments ja ha tornat d'Holanda, amb la seva companya, i tot queixant-se de lo dura que resulta la vida en aquelles condicions, ens explica el seu horari de feina:

"... ella se tuvo que poner a trabajar de camarera, porque además era una chica guapa, joven... que es lo que quieren las cafeterías. Y resulta que salió de camarera porque eran muchos follones, claro. Y a más, a mí tampoco me interesaba de camarera. Sí, de camarera ganaba dinero, pero yo trabajaba más que ella. Yo la tenía que llevar a la cafetería. Tenía que ir a las nueve a sacarla pa cenar -la llevaba a las cinco-. A las diez la devolvía y a las tres de la mañana tenía que estar a recogerla. Y siempre pendiente de.... de la gente, siempre con la navaja en el bolsillo, siempre en plan de chulo, pa dar la cara por una mujer que... que no sabía se iba a salir buena o iba a salir mala, no?"

De les Rambles d'aquesta època, que són descrites així per un periodista:

"Sobre las Ramblas han caído las siete plagas: en los últimos cinco años, todos los desordenes callejeros han empezado o terminado ahí; se ha convertido en el centro del "lumpen grifota"; se ha llenado masivamente de norteafricanos, que forman bandas peligrosísimas; ha habido robos descaradísimos, mientras la gente circulaba indiferente alrededor del atracador y la víctima. Y al fin, zona de diversión para el público popular, le ha caído el drama definitivo del paro";

s'ha passat, a finals de 1981, a una situació molt més controlada:

"... una gran limpieza general, acompañada de una estricta vigilancia, ha convertido las Ramblas y sus alrededores (Plaza Real incluida) en una de las zonas más tranquilas de la ciudad (...). Pero ahora no hay ramblers, ni chorizos ni macarras, ni los grupos de estudiantes que animaban la zona. Solo silencio. Y el silencio podrá gustar a los vecinos a la hora de conciliar el sueño, pero para el barrio es degradación y ruina."

(PEIRO, J.: "Las Ramblas están "limpias" pero vacías" a El Periódico, 21-X-81) (20).

3.2.4.6.- Rollo i afinitats: anarquisme i moviments radicals. Estem en un moment que de forma molt clara, - els primers grups de hipis i freaks, tant els "antics" com els de les "noves generacions" ja no formen part - d'unes comunitats específiques amb unes formes de viure i uns rituals exclusius. Són moltes les coses que d'alguna manera ells preconitzaven o intentaven portar a la pràctica (que és una de les maneres més contundents de

preconitzar quelcom) que en aquests moments són patrimoni de molta més gent: des del consum del haix, tema central que aquí ens ocupa, fins a l'alliberament del sexe, un nou tipus de relació de les comunitats humanes amb la naturalesa o l'actitud pacifista... tot això són temàtiques al voltant de les quals s'han articulat molts diferents grups que formen part d'un ampli corrent de contestació radical al sistema.

Ja durant els últims anys del franquisme i al ritme del desenvolupament de la nostra societat cap a un tipus d'estructura altament industrialitzada, es comença a plantejar la lluita no només per una futura revolució social que automàticament -o millor dit, màgicament- canviarà tota la nostra manera de viure, sinó també per aspectes més pròxims i quotidians de la vida, per anar resolent contradiccions, repressions, dominacions en les que cada ú podia trobar-s'hi implicat per una cosa o altra. Les mateixes contradiccions d'un sistema industrial avançat, al costat de les experiències, cada cop més conegudes i discutides -en certs sectors- de les revolucions polítiques ja realitzades, fan veure la necessitat d'ampliar el que a un nivell teòric se'n diria -els horitzons estratègics dels plantejaments revolucionaris. Però la urgència de lluitar per coses tan elementals o immediates com un mínim de llibertat en tots els aspectes de la vida ajornaven l'eclosió dels plantejaments específics de cada sector, mentre s'anaven aguditzant les contradiccions dins d'ells. Excepte, i això em sembla força significatiu, en els casos dels marginats més marginats com són els bojos i els presos, que ja durant aquests anys -els primers en relació a sectors psiquiàtrics, els segons de manera més aïllada- van protagonitzar tot un seguit de conflictes.

Així doncs durant els primers anys del postfranquisme veiem l'eclosió d'una sèrie de moviments que ha ha-

vien començat a emergir anteriorment, com els ecologistes, els anti-nuclears, els pacifistes, els anti-militaristes, els d'alliberament homosexual, "gais" i lesbianes, els diferents tipus de moviments feministes, uns marginats que fins aleshores havien fet molt moc soroll com els minusvàlids i, com ja he dit, els bojos -"psiquiatritzats" dit de manera més tecnocràtica progressius i els de defensa dels presos, a través de la C.O.P.E.L. (Coordinadora de presos espanyoles en lucha) i els seus comitès de recolzament exteriors. Una cosa que tenen molts d'aquests moviments en comú entre ells i amb els "freaks", molts dels quals participen en un o altre segons les seves circumstàncies particulars és, almenys en aquells moments, allò que tan bé expressava aquella pintada del maig del 68, que deia: "Siguem realistes: demanem l'impossible!". No es tractava només de prevenir un futur més o menys pròxim, sinó de començar-lo a construir ja des d'ara: amb la forma de viure, de relacionar-se amb els altres, intentant impedir que prosperés el poder tecnològic, de manera més o menys directa (per exemple, el sabotatge a les centrals nuclears), intentant eliminar la repressió ("dissolució dels cossos repressius" va ser un crit molt repetit durant aquella temporada), etc.

Si bé al principi els partits polítics d'esquerra (em refereixo als majoritaris) van recolzar, si no totes, sí moltes de les reivindicacions que expressaven aquests moviments i fins i tot alguns dels seus dirigents van participar en algunes de les manifestacions promogudes per ells, a mida que avançava el procés polític i que el consens entre les principals forces polítiques anava acotant el terreny de què es podia assumir ja des d'ara i què calia deixar per a temps millors, es va produint el divorci entre la "política" que es va convertint en una activitat oficial i, sobretot, gran part d'aquella joventut radical que havia començat a

crèixer durant els últims anys del franquisme, que se sent molt més motivada per aquest altre tipus de moviments, més fàcilment entenedors, que toquen aspectes molt concrets que ells pateixen en les seves vides, amb plantejaments molt més immediatistes. També molts d'aquells moviments s'integraran en les regles del joc polític, excepte en els casos en que això és més difícil, tant per la naturalesa del moviment com per l'aïllament a què se'ls sotmet: el cas de l'eliminació-extinció de la COPEL és el més clar.

Passa doncs que molts d'aquells joves veuen en l'anarquisme l'única sortida a les seves ànsies políticovitals, i en la CNT, en molts casos, l'únic espai organitzatiu que els ofereix un mínim de infraestructura - per a poder-se moure, enfront de les perspectives estretament polítiques dels partits. D'aquí el "bluf" de la CNT, que va créixer espectacularment i va ser una de les principals organitzacions encarregades d'organitzar les Jornades Llibertàries Internacionals que, entre el Saló Diana i el Parc Güell, es van celebrar a Barcelona el juny de 1977. Desseguida, les tensions entre els diferents grups, les diverses maneres d'entendre l'anarquia i, sobretot, el sectarisme suposadament antipolític en que molts van caure, defensant per sobre de tot la pròpia organització enfront de les altres (amb la qual cosa es queia exactament en el mateix burocratisme d'altres sectors polítics) van provocar diferents crisis - a les que tampoc hi van ser alienes la forta repressió directa o l'obscura repressió indirecta (cas "Scala") de molts dels seus grups - que, a la llarga, suposarien la "normalització" de la CNT. No voldria acabar el present apartat sense incorporar aquest comentari on es planteja la diferent significació que l'anarquisme tenia en aquells moments per als vells i els joves militants que, entre altres coses, veien de molt diversa manera la qüestió de l'ús d'algunes drogues:

"Los viejos hicieron del anarquismo una vida eternamente - nueva para ellos. De la mas puteada explotación pasaban a un ideal total. Hasta el tabaco lo dejaron. Los jóvenes ven en el anarquismo una confirmación de algo que ya llevan mas o menos encima. Para ellos el anarquismo no es un cambio total sinó un paso mas en su forma de vivir, opuesta a la de los adultos sometidos al orden. Son desmadrados. Y no quiero decir con esto que el desmadre sea algo condenable. - Quiero decir que el desmadre es una reacción ya conocida - frente al orden opresivo. El anarquismo de los viejos era - una cosa desconocida hasta para ellos mismos. Era un gran descubrimiento."

(MALVIDO, 1977, 5: 21).

3.2.4.7.- La delinqüència. El procés de "criminalització" d'alguns consumidors de cannabis. Un fenomen del que se'n va parlar molt durant els primers anys del postfranquisme -sobretot per part de certs sectors interessats- va ser el de l'augment de la delinqüència i, per tant, de la inseguretat ciutadana.

El que cal dir, abans que res, és que aquest augment no va ser més alt que el que es considera normal en l'estadi socio-econòmic que el país vivia en aquells moments: del 1975 al 1978, l'increment no va arribar a un 15%. D'altra banda, el gran creixement de la delinqüència juvenil era un fenomen que s'havia desenvolupat de manera dràstica ja en anys anteriors, concretament - de finals dels seixanta a mitjans dels setanta, en que la delinqüència juvenil passà d'un 5% a un 80% del total de les activitats delictives censades. Referint-nos més en concret al cinturó industrial de Barcelona, - aquest augment encara és més dràctic: del 1968 al 1971 la delinqüència juvenil passa d'un 4,5% a prop d'un 95%, començant per les bandes d'atracadors d'Hospitalet ("el rata" i companyia).

Les causes estructurals d'aquest augment de la delinqüència són vàries, però giren fonamentalment entorn de la crisi econòmica i l'atur, tant en relació als nivells mínims de supervivència d'una persona, com en relació a les exigències a la competència, a la possessió, al consumisme en què es basa gran part de l'engranatge econòmic de la nostra societat; el contrast i la consegüent frustració -al no poder-ho aconseguir- entre el que és presentat com a desitjable o gairebé com a obligatori per la societat (el que en un llenguatge teòric en podriem dir "metes de finalitat", seguint a ESTEVA, 1978) i la negació dels mitjans estipulats com a normals per arribar-hi (atur de pares i fills, males condicions de vivenda, marginació institucional, etc.) són el gran "caldo de cultiu" d'aquesta delinqüència (21).

El canvi de caràcter de la delinqüència va lligat també a la massificació i duresa de vida provinent d'un caòtic desenvolupament industrial i urbanístic com el viscut a l'estat espanyol durant els anys seixanta. D'aquella delinqüència tradicional en que "el piqueras" (el que pispava carteres i coses per l'estil) arribava a comunicar al seu "baranda" (el policia que tenia assignat), les entrades i sortides del "negoci" (per exemple, el "retiro" quan un ja havia estalviat prou com per montar-se un petit negoci: un kiosc, un bar...) es passa a un tipus d'activitat molt més violenta, sobre tot en el cas dels més joves, i amb una relació de gran agressivitat entre les bandes i la policia, la qual cosa no genera més que un cercle viciós que, evidentment, no resol res.

Hi ha alguns factors més conjunturals que influeixen en que aquest augment de la delinqüència aparegui de manera molt evident en aquesta època. D'un cantó, el trencament de la divisió territorial tradicional de l'hampa, en que fins i tot es té por de les noves i agressives -

pandilles juvenils, amb una extensió de la delinqüència al centre de la ciutat. D'un altre, la inhibició de la policia que, a part de veure's colapsada es veu també - massa "controlada", a diferència d'èpoques anteriors: davant la progressiva intervenció de l'autoritat judicial, amb processaments de policies, hi ha grans sectors que s'inhibeixen. Fet que, a partir de la mort - d'en Franco, pot donar-se també com a actitud política, en determinats casos, (en el sentit d'afavorir situacions que es podrien expressar amb allò de "après moi, la déluge!" o "embolica que fa fort"). També s'ha d'incloure en aquest apartat l'extensió i dramatització, interessada políticament, de la gravetat de la delinqüència, - presentant-la com un fenomen inherent a la democràcia.

Finalment -i aquí tornem a lligar més d'aprop amb el fil de la nostra història- hi ha el factor de l'augment del consum de drogues. No hi ha dubte que la desinhibició provocada per l'alcohol o el haix pot facilitar el fer certes coses, que l'impetu necessari per a fer-les el pot proporcionar les amfetamines i que el tràfic d'opiacis -amb el gran volum de diners que significa- o el seu consum -molt lligat, sobretot en sectors més marginats, a una forta compulsivitat- són motivacions molt poderoses per llençar-se a transgredir la llei per tal d'obtenir allò que es vol. I com ara veurem, en aquesta època, a part d'un creixement general - del mercat de les drogues, es comença a advertir ja la presència de l'heroïna a Barcelona. De tota manera una especialització delinqüencial directament relacionada - amb les drogues com és l'assalt a farmàcies triga força en aparèixer per Barcelona, més si ho comparem amb una ciutat amb uns nivells equivalents de consum com Madrid: l'any 1977, mentre a aquesta última ciutat els atracs a farmàcies són 440, a Barcelona són 2, que passen a 147 l'any 1981. S'ha atribuït això, com a probabilitat, a un millor abasteixement de Barcelona, per ser ciutat - portuària.

Un fenomen relacionat amb la delinqüència és el - que es coneix, seguint a JERVIS (1977) com a "procés de criminalització" de consumidors de drogues suaus, concretament cànem, que a Barcelona es dóna a partir dels anys setanta i és en aquesta època que ara tractem quan es pot començar a veure ja els seus resultats en alguns exemples concrets. Encara que la "criminalització" de - les classes populars és una característica del funcionament del sistema capitalista, per la qual cosa no és - cap novetat, sí que ho és l'especificitat d'aquest procés que ha afectat també a joves d'aquestes classes. Però on el fenomen s'ha vist més clar és en els fills de classes mitjanes i altes, entre els que en certa manera - ha estat més complet, per l'intervenció reforçadora del psiquiatra, que entre els altres no es dóna tant.

El procés segueix sempre el mateix camí general: - un xaval que fuma "canutus"; això se li fa incompatible - amb l'ambient i el ritme de vida familiar, sobretot a partir de que se sap que ho fa, que la pressió pot ser molt forta. Una de les formes de sortir-se d'això és - marxar -o ser expulsat- de casa i sumar-se a les grans "basques", com veiem que havia ocorregut força durant - el període 1972-1975. Això suposava, tard o d'hora un - abandó dels estudis, haver de viure de treballs eventuals, dels amics, etc. Mentrestant, l'anar a determinats llocs, amb determinada gent i determinades pintes pot provocar per part de la gent d'ordre l'acusació de ser un "drogat", un amoral, un immadur, etc. a més - d'incidents amb la policia. De vegades aquesta vida no es pot aguantar més i s'acudeix a la familia que, com a condició, o agafant al xaval en un moment "amb la guàrdia baixa", o perquè en realitat no saben què fer, el - porten a tractament a un psiquiatra o, encara pitjor, - l'internen durant una temporada en un "sanatori privat" que són aquests llocs que algunes bones famílies paguen perquè els aguantin durant una temporadeta els seus nois

descarriats. L'experiència, en un o altre cas, és totalment negativa i si la persona no queda totalment anul·lada, el xaval pot optar per la fugida altre cop cap al "medi", on l'exaltació de l'objecte perseguit -la droga- i l'identificació per oposició a la societat "normal" - poden acabar amb l'adopció de la imatge del "drogat", - que no és més que una construcció de la ideologia dominant, com a símbol de llibertat per part dels consumidors. Al mateix temps, la repressió fa més difícil i cara l'obtenció de la droga, el tràfic de la qual passa de ser un assumpte entre amics a anar a parar a mans dels "baixos fons". Així, el cercle viciós, que s'estreny amb les detencions per part de la policia, continua amb l'haver-se de mantenir d'alguna manera, i vendre droga no només per a fumar-ne sinó ja com a activitat lucrativa; els reforços i els contactes necessaris per ser un bon "camell" s'enforteixen molt a la presó. Així, en els contactes amb la "mala vida organitzada" - es van creant uns llaços de solidaritat fomentats per la comuna marginació, mentre els que podien haver estat els companys d'un grup "contracultural" primitiu van quedant cada vegada més lluny. L'arribada de l'heroïna, que aquí a Barcelona es comença a veure de manera clara durant aquests anys dels que ara parlem, no farà més que solidificar la situació d'aquesta persona, doncs començar a fer "bisnes" amb el "cavall" ja és com una consagració en l'ofici, i lligat a això, una activitat generalment molt més rentable, que compensa el risc i el continuar en ella. D'aquesta manera, el cercle s'ha anat tancant cada vegada més.

Una situació com aquesta és la que expressa el nostre informant amb les següents paraules:

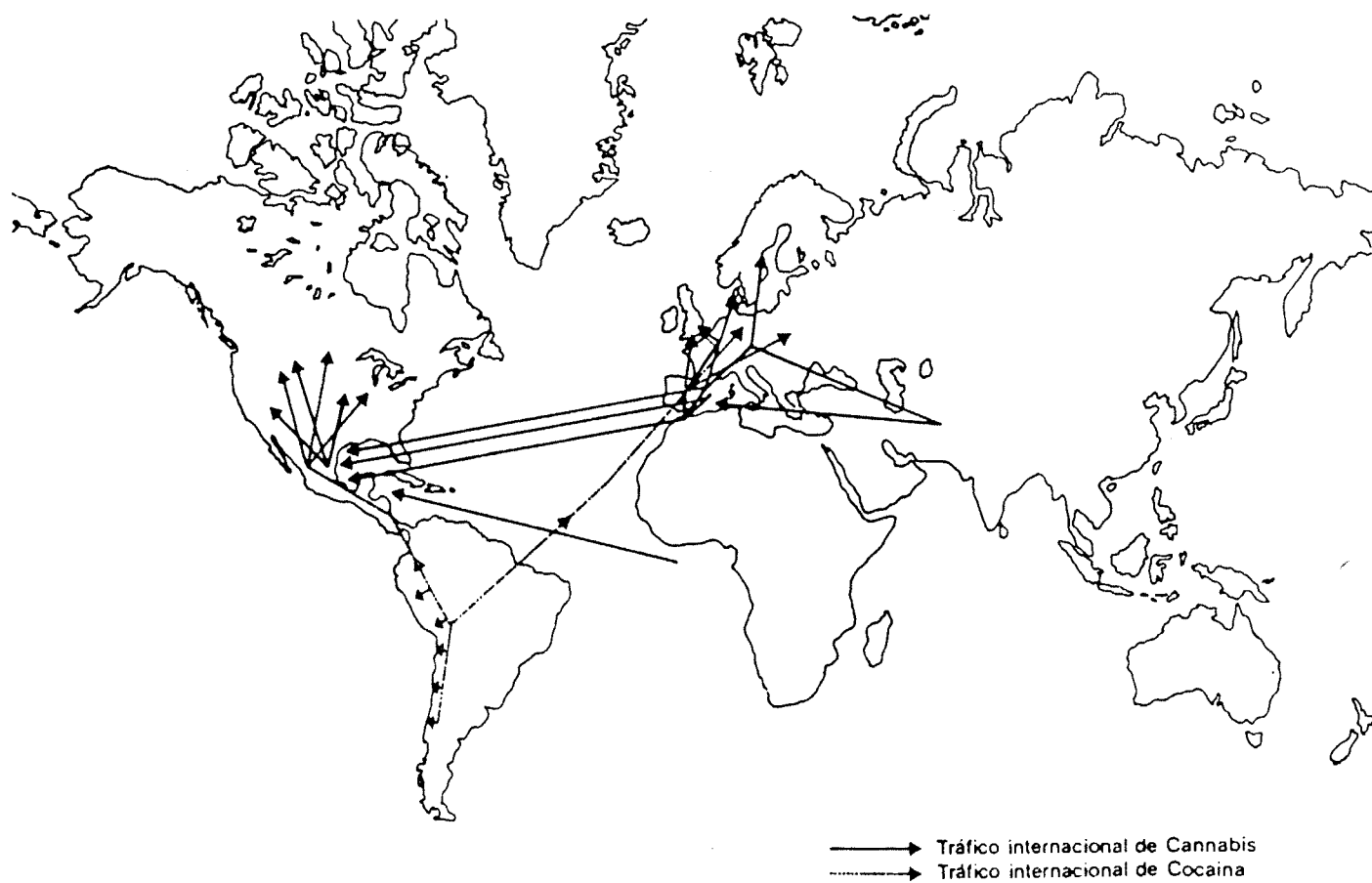
"Aquests, tots es punxen i comercien (...) i aleshores no foten res amb tot el dia: els veus tot el dia pel bar d'allà sota, ara aquí, ara a la taula d'allà davant, fumant porros -

constantment, també. Amb problemes, tots amb problemes... els xoros no, els xoros es van espabilant; però els que estan en l'ambient aquest però no són xoros, que són gent d'allà, del poble de tota la vida, d'una família que el pare té una botiga i coses d'aquestes; doncs aquests han tingut problemes i bastant serios. Tots ells han estat cinquanta vegades al Frenopàtic. N'hi havia un, per exemple, que el pare l'anava seguint pel carrer, l'amenaçava, que denunciaria a tots els seus amics, i coses d'aquestes. També els ha enganxat la pasta mària diverses vegades... i no foten absolutament res, eh? Només això."

3.2.4.8.- El mercat de les drogues il.legals: ampliació i transformació. L'adulteració. En aquest capítol em cenyiré, principalment, a estudiar l'augment de la circulació de les drogues il.legals, doncs m'interessa remarcar l'incidència que té això en l'ampliació del seu mercat, amb unes característiques específiques que el fan molt diferent del mercat de les drogues legals. El balanç global de l'augment de drogues de tot tipus es veurà en el capítol següent.

Es ben sabut que la Península Ibèrica ha estat sempre un lloc de contacte entre dos móns: quan el Vell Món encara no coneixia Amèrica, els diversos "finisterres" que hi ha a la costa occidental de la península - el més famós dels quals és el cap geogràfic que queda al final del camí de Santiago- eren com les portes de comunicació amb el Més Enllà. Després, la península ha tingut sempre una important posició d'enllaç entre Europa i Amèrica. El tràfic internacional de drogues s'ha cenyit a aquestes pautes i des de que els conqueridors espanyols van portar les primeres fulles de tabac i de coca fins a l'actualitat, aquesta posició d'enllaç central també ha estat ben clara en aquest aspecte, tal com es pot apreciar en el mapa núm. 4.

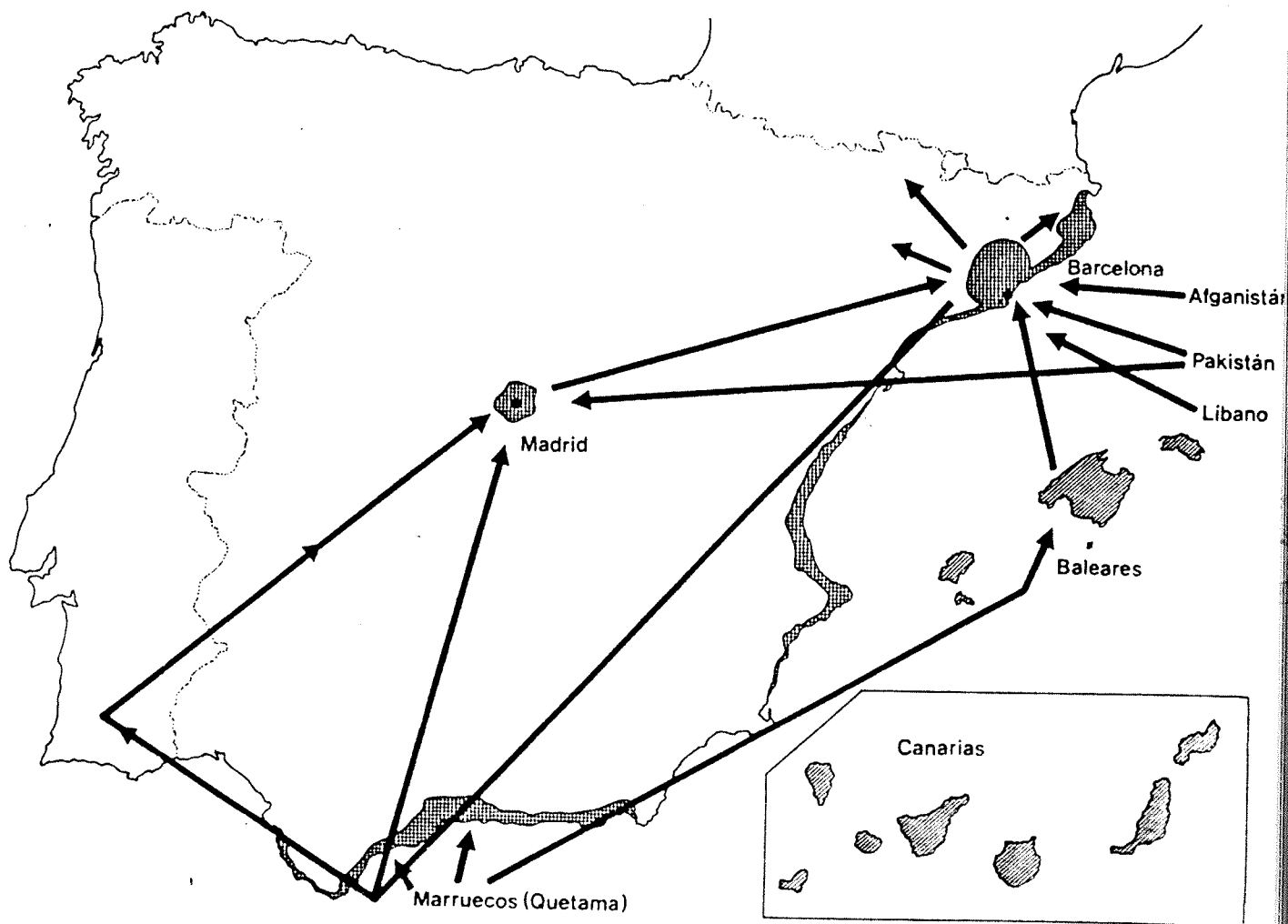
MAPA NÚM. 5
POSICIO DE LA PENINSULA IBÉRICA EN EL TRÁFIC
INTERNACIONAL DE DROGUES

(Font: Grupo TRABAJO... 1975: 491)

MAPA NUM. 6

ZONES PRINCIPALS DE CIRCULACIÓ DEL CÀNEM A LA
PENINSULA IBERICA (1975)

D'altra banda, abans ja m'he referit a una zona - d'Andalusia com la principal zona receptora del cànem que prové del Marroc. El que prové de l'Orient, en canvi, acostuma a entrar per Barcelona i costes més pròximes, llocs on hi ha un mercat segur que fa que es pugui distribuir immediatament. S'ha de tenir en compte també el paper de Palma de Mallorca, com a escala del material que va cap a Barcelona o també, de vegades, a València. A Madrid hi ha un factor que no s'ha de menys- tenir pel fet de no poder aportar dades definitives i concludents: és l'influència que tindrà -en un medi so- cial abonat, com serà la perifèria madrilenya- la pre- sència de la base americana de Torrejón de Ardoz en - l'extensió del consum del haix, així com també en la - d'altres "costumbres modernas". En canvi, sembla que - per tractar-se de situacions específiques força dife- rents, l'influència que pugui haver exercit a Zaragoza la presència de la base americana de Rota ha estat molt menor. La qüestió és que amb els dos principals punts - d'entrada per Andalusia i Barcelona, a més de la distri- bució per tota la costa oriental de la península, Ma- drid i les illes (Balears i Canàries), tenim el mapa - complet del tràfic de cannabis a l'estat espanyol cap als anys 1974-1975 (vegi's mapa núm. 5).

Però a partir d'aleshores s'inicia una extensió - del mercat cap a d'altres zones en que la redistribució es dona a partir de ciutats grans, a més de les tradi- cionals que són Sevilla-Málaga, Barcelona i Madrid: co- mencen a jugar aquest paper, sobretot, València, Zarago- za, Bilbao, Donosti, Santiago... que abastiran a pobla- cions més petites. Així, per exemple, a les comarques - tarragonines, mentre que les zones de la Conca de Barbe- rà, Montblanc i pròximes s'abasteixen de la xocolata - provinent de Barcelona, via Tarragona (més en concret, algun dels seus barris, com el de Bonavista, havien es-

tat punts importants de la xarxa de distribució), altres zones, com la de Tortosa, tenen el seu centre d'abasteixement a València. Per altre cantó, malgrat la decisiva importància que la distribució per via terrestre té en aquests moments, sembla que no s'ha d'oblidar tampoc la que té la via marítima, sobretot per tota la zona nord de la península.

Sobre aquesta estructura bàsica del mercat dels derivats de la cannabis s'hi aniran introduïnt altres drogues, com l'heroïna i la cocaïna. En parlar del fenomen de l'escalada (pàg. 92-3) ja hem vist que una de les causes que facilitava l'extensió de les drogues dures era que estaven en un mateix àmbit d'il·legalitat que els derivats del cànem i que, per tant, funcionaven per les mateixes xarxes socials i idèntics canals de distribució. Els ritmes d'introducció d'aquestes altres drogues dependrà també de condicions locals, però hi ha un fet que s'ha pogut constatar més d'una vegada i a diferents llocs, i és el del retraïment de l'oferta del haix, acompanyat de vegades d'una espècie d'"oferta de llençament" de drogues més cares "bones i barates", és a dir, amb una relació preu-qualitat més avantatjosa per al consumidor que el que és normal. Segons les meves informacions, això va succeir a Barcelona cap a principis de la temporada 1977-78 (és a dir, finals d'estiu-principis de tardor de 1977), a Madrid cap a finals de l'any 1977, i una cosa semblant és el que passava a Tarragona cap a finals de l'any 1978:

"Ara s'ha observat una radical baixada en el volum de circulació de haix a les nostres contrades. Es comenta que això és degut al fet que els que abasteixen el mercat volen introduir opiacis. L'absència de les drogues normalment usa des pot ajudar que el "fumeta" deixi el "cohet", el "porro", i es dediqui a inhalar cocaïna o a provar l'heroïna. Malgrat tot, a Torredembarra i a la part del litoral que va d'allí -

fins a Tarragona es fàcil fer-se amb tres o quatre mil pesse-
tes de "mandanga"."
(GERHARD, 1979: 5).

Així doncs, tenim ja les drogues dures en escena, i més en concret els opiàcis, que "han passat de consti-
tuir una dependència d'etiologia iatrogènica i molt re-
duïda, a una dependència d'etiologia múltiple que com-
prén grups amplis de la població, especialment d'edat -
jove." (AJUNTAMENT SABADELL, 1981: 1). Unes dades que -
poden confirmar això són les de l'evolució dels decomi-
sos d'heroïna per part de la policia, que passen de 266
gr. al 1975 a 7.242 el 1978, i dels detinguts per aquest
mateix motiu, que passen de 19 al 1975 a 317 el 1979; al
costat de les enquestes fetes sobre diferents grups de
població on podem advertir la presència dels opiàcis, -
malgrat que proporcionalment encara sigui petita, a més
d'un augment del consum de totes les drogues respecte a
etapes anteriors.

Així, CARBONELL (1978), en una enquesta realitzada
al final del curs 1975-76 sobre 422 universitaris de Va-
lència troba que un 21,8% d'ells ha pres drogues il.le-
gals, repartides d'aquesta manera: haix 12%; marihuana
10%; LSD 3,7%; grifa 1%, i opi 0,47%. En el resum de -
l'informe policial de l'any, tasca realitzada durant -
l'any 1977 a Barcelona es pot llegir que l'augment del
consum de drogues suaus va paral.lel a l'augment de la
"petita (?) delinqüència" (prop d'un 10%), constatant
que les drogues dures "... no constituyen por ahora un
grave problema. Su elevado precio las hace inaccesibles
para la mayoría de los ciudadanos." (Mundo Diario, 15-
11-78). D'altra banda, a la presentació que fa SOLER IN-
SA (1979) dels primers resultats d'una enquesta realit-
zada durant el curs 1975-76 a la qual van respondre 818
alumnes de batxillerat de diferents instituts de Barce-
lona, hi ha prop d'un 10% de consumidors de drogues, que

consumeixen estimulants, 66,2%; cannabis 41,5%; tranquil·litzants 27,2%; hipnòtics 18,0% i al·lucinògens, 6,4%. Aquí no ens parla del consum d'opiàcis que podem suposar, més tractant-se de gent tan jove, que és una xifra molt petita. En una enquesta, molt més reduïda, a la que em van contestar 182 estudiants de batxillerat nocturn de l'institut de Sta. Coloma de Gramanet, d'entre 15 i 21 anys, a l'abril de 1978, deien haver pres drogues il·legals alguna vegada el 31%, i continuar prenent-ne el 24%. El percentatge d'alumnes que, sobre el total enquestat, havien pres haix era d'un 26%; marihuana un 19%; LSD i amfetamines un 6,5%; cocaïna un 3,2% i opi un 2,2% (ROMANÍ, 1978: 177-178).

En l'estudi que CIDUR-EDIS (1979) realitzà sobre 1.596 joves de 12 a 24 anys (amb un 51,3% d'homes i un 48,7%) hi ha un 18,4% de consumidors habituals, dels quals, 72,2% de haix; 16,3% de marihuana; 3,4% de grifa i d'amfetamines; 1,7% de cocaïna i d'opi; i un 1,3% de LSD. D'altra banda, el mateix tipus d'enquesta que s'ha via realitzat els cursos 1973-74 i 1974-75 a les facultats de medicina de les universitats de Barcelona, s'extén durant el curs 1977-178, a més de a les esmentades, a les facultats de medicina de Badajoz, Bilbao, Cadiz, Múrcia i Santiago de Compostela, així com també a l'escola "Normal" del professorat d'EGB de St. Cugat del Vallès, amb un total de 9.380 enquestats. De LAPORTE (1980), n'extraïem els següents resultats:

QUADRE núm. núm. 20
PROPORCIO CONSUM DROGUES IL·LEGALS UNIVERSITARIS ESPANYOLS

CENTRE	Proporció de consum			
	Al·lucinògens	Cocaïna	Opiàcis	Disolvents
F.M.U. Autònoma				
Barcelona	2,4%	1,4%	0,6%	1,5%
F.M. Barcelona	1,8%	1,4%	0,4%	1,4%
F.M. Cadiz	1,3%	0,8%	0,6%	1,5%
F.M. Murcia	0,7%	2,8%	0,4%	3,4%

CENTRE	Proporció de consum			
	Al.lucinògens	Cocaïna	Opiàcis	Disolvents
F.M. Badajoz	0,3%	1,1%	1,7%	1,3%
F.M. Bilbao	1,7%	1,2%	0,7%	1,0%
F.M. Santiago	1,3%	0	2,-%	4,8%
E. Prof. EGB St. Cugat	2,5%	1,5%	0,4%	0,4%

En la discussió dels resultats generals de l'enquesta l'autor assenyala la gran proporció d'estudiants que fumen tabac, tant en relació a la població general, com en relació a grups d'estudiants d'altres països; la menor ingestió d'alcohol que la mitja de la població general d'Espanya; el descens en el consum habitual d'amfetamines; el considerable ús dels derivats del cànem (un 20% de mitja, al voltant d'un 10% de manera habitual) i el seu augment en els darrers anys: "... en la U.A.B. - en 1974, la proporció de los que habían fumado derivados del cáñamo era del 9,6% (actualmente 22,2%). De manera análoga, en la encuesta realizada el año siguiente en la U.B., la proporció de los que habían fumado era del 8,4% (actualmente 22%) y el uso habitual era solo del 1,4% (actualmente 8%) de los encuestados. En ambos casos, por consiguiente, las frecuencias de uso se han más que doblado en tres o cuatro años" (LAPORTE, 1980: 38). Finalment, mentre que a les facultats de medicina ha baixat una mica el consum d'opiàcis (d'un 0,7% a la U.A.B. i un 0,9% a la U.B. s'ha passat a un 0,6% i un 0,4% respectivament), hapujat el de cocaïna (d'un 0,4% a la U.A.B. i un 0,5% a la U.B., a un 1,5% a cada una d'elles).

Per acabar amb aquesta "ràfaga" de dades, citaré alguns aspectes que em semblen força significatius, de l'introducció de l'heroïna a Espanya, segons MONEGAL:

"L'heroïna comença a arribar a les grans ciutats espanyoles pel consum interior l'any 1973. Fins llavors les ciutats no - eren més que llocs de pas cap a altres països (Nordamèrica). Era la màfia qui dominava aquest tràfic. Però és a partir del 76-77 quan s'adquireix sense dificultat en ciutats, no ja com Madrid i Barcelona, sinó en capitals de província i àdhuc algunes ciutats de certa importància.

S'introdueix amb el sistema anomenat "tràfic de formiga", - és a dir, en quantitats de 50-100-200 grs. La porten principalment de Tailandia, on el preu actual de gram al 90% de puresa oscil·la entre les 500 i 1.000 ptes. Els traficants són, la major part, heroinòmans que així aconseguixen les quantitats necessàries pel seu ús personal (en dos o tres viatges anuals), destinant la resta a la venda. La forma preferida - per a passar les aduanes consisteix en posar el pols en preservatius que després són guardats en el recte. El preu en el mercat espanyol és, més o menys, invariable, sigui quina sigui la seva puresa, entre les 18.000 i les 20.000 ptes. el gram" (CONSELL NACIONAL JOVENTUT CATALUNYA, 1982:124).

De l'estudi de totes aquestes dades se'n poden treure moltes conclusions, però de moment fixem-nos només en la tendència a augmentar el consum de totes les drogues, tendència ermig de la qual els derivats de la cannabis s'hi destaquen clarament, i la irrupció de les drogues dures i, més en concret, la heroïna.

Aquest augment del consum de drogues il·legals, al costat de l'augment de la crisi econòmica, incideix en l'estructura tradicional del mercat de la cannabis. Ja hem vist anteriorment que d'un predomini total del grifotes en aquest camp, s'ha passat a una més gran diversificació. Les etapes que normalment seguia l'herba o la xocolata, en la seva versió més llarga, eren: el "moro", el que passava la frontera, el dels kilos, el de mig kilo o un quart, i el que comprava de 100 a 25 grs., què és

el que en farà barretes o "talegos" (vegi's ACHON, 1979). Amb l'entrada dels hipis i, sobretot amb l'extensió posterior a més sectors juvenils, es produeix la "baixada al moro" directament d'un o més amics, que després distribuïran el producte en els seus cercles. Així, el preu i les qualitats també variaran segons la distància amb el contacte, i es podia passar d'una xocolata de 90-110 ptes. que es podia revendre a 120-125 ptes. el gram, fins a la de 300-500 ptes. el gram, que eren unes qualitats "de les que ja no se'n veuen". Després els preus van pujar lleugerament, però sempre per sota del nivell general de la vida, així, per exemple, els preus a principis dels 80 eren, per a la qualitat mitjana "comercial", i sempre referint-nos a pessetes-gram, de 75-200 al major i 200-350 al detall; i per a la bona o "superior" de 250-500 al major i 350-750 al detall. D'altra banda, la qualitat ha anat baixant paulatinament, en general. ACHON (1979), explica aquest fet de la següent manera:

"La estabilidad de los precios ha sido debida en gran medida al aumento del consumo, que produce un aumento de la oferta. La proliferación de pequeños traficantes que vendían entre los amigos, y por tanto con un margen comercial menor ofreciendo mas cantidad llevó a una estabilización o, en algunos casos, aumento de la cantidad por "talego" (1.000 ptes.) de hachís. Esto estaba vinculado a que, con el aumento de la demanda, la cantidad se había hecho demasiado exigua, cosa que obligaba a "buscarse la vida", esto es, a comprar mas cantidad a fin de revender. A medida que el consumo se amplia se tiende a una relación cantidad/precio estabilizada. Dado que la oferta es mas accesible para la demanda esta se generalizará, pues al ampliar su consumo, dada la naturaleza social en que se efectúa, generará la creación de nuevos consumos, sobretodo en la medida en que éste se generalice en ciertos espacios."

Aquest mateix sistema de posar uns quants diners - cada ú, entre un grup d'amics, per baixar a comprar-se el material, i després revendre'n una petita part per, a més de poder-ne fumar, pagar-se les despeses, és utilitzat també de vegades per anar a Holanda, per exemple, a comprar àcids.

Però cap aquesta època (1978), si bé poden haver-hi grups de gent que encara continuïn amb el mateix sistema hi ha molts factors que han pressionat per tal de que aquest sector funcioni com qualsevol altre del mercat, amb els conceptes de rendabilitat, risc, etc., factors com l'estatut legal d'aquestes drogues, aspectes del - procés de criminalització que hem vist, l'agudització - de la crisi socio-econòmica... A més, entra en el negoci un altre tipus de gent que fins aleshores no hi havien tingut res a veure com famílies en atur, en que el pare, el fill o l'àvia es poden dedicar a passar uns - quants grams per treure el ventre de pena. Si això passa a Andalusia, sobretot, al País Basc ens podem trobar amb "caseros" que fleten embarcacions, per transportar herba des de, per exemple, Colòmbia, on han adquirit - els contactes necessaris a través dels seus parents instal·lats allí des de fa ja temps. O bé que el "trapi- cheo" el faci el fill, però amb la col·laboració dels altres membres de la família, com en aquest cas:

"... recordo que una vegada el vaig acompanyar a casa seva, perquè viu allà prop de l'Almirall, i portava un tros gros així de haix, per vendre. Ens va obrir la seva mare, i ell lo primer que li diu és -té, amaga això- i la seva mare sí, sí, ho va agafar i tal, com la cosa més normal del món..."

Al tractar-se d'un negoci com qualsevol altre i a l'haver de mantenir uns mínims marges de beneficis, apareix cada cop més freqüentment l'adulteració dels productes. Així, amb l'herba es poden fer diferents "combi

nacions", com es pot apreciar en l'anex núm. 1-I, El haix pot portar moltes vegades te, goma aràbiga, henna, llet condensada, mel, centramines... et poden vendre com a àcids des de llavors d'albergínia ben seques i pintades de coloretts, fins a un troç del plàstic que envolta els carnets d'identitat, com si fós un secant. La circulació de l'heroïna "tallada" en un 90-95% amb altres productes és força corrent, i s'usen des de diferents tipus de fàrmacs, fins a sal comú, farina de soja, midó, talc, estriçnina, glucosa, lactosa, sacarosa, bicarbonat, etc.

En relació a aquesta temàtica, podem llegir que, segons dades de la Brigada Central d'Estupefaents, l'any 1978 van morir a tot Espanya 24 persones per consumir un excés de drogues. Més en concret:

"... el mayor número de muertes, diez, se produjo por consumir drogas de tipo psicotrópico (estimulantes y tranquilizantes); otras cinco muertes se deben a la heroína; una, a la morfina; una, a estupefacientes sintéticos; otros dos casos figuran como suicidios por haberse inyectado o haber ingerido drogas duras, y cinco no se especifica la droga. La mayoría de las personas que consumieron drogas duras que les llevaron a la muerte (...) habían ingerido o se habían inyectado estupefacientes que estaban adulterados, y muchos de ellos se encontraban mezclados con elementos de tipo tóxico".
(Mundo Diario, 6-XII-1979).

Al costat d'això, la competència s'anirà fent cada vegada més forta i a més de tots aquests tipus de venda que hem vist fins ara, en començaran a aparèixer d'altres que semblen força més organitzats i de caire més mafiós.

3.2.5- De la transició al passotisme.... (1979-1980....)

3.2.5.1.- L'estructuració de l'estat i la joventut.

Un cop establertes les pautes generals de l'estructura de l'estat per mitjà de la Constitució, l'any 1979 és - un any decisiu per a l'acabament d'aquesta estructura-
ció formal de l'estat. Si a nivell de tot el seu con-
junt abans he parlat del desembre de 1978 com a data -
significativa del canvi polític, a nivell d'Euskadi i -
Catalunya aquesta data s'allarga fins a l'octubre de -
1979, en què són aprovats en referèndum els estatus -
d'autonomia. A partir d'aquí, es pot dir ja que la demo-
cràcia funciona plenament. Insisteixo que m'estic refe-
rint a un nivell estrictament formal, doncs no plantejo
aquí la discussió de si la democràcia està realment con-
solidada o no, que és tota una altra qüestió que ens po-
dria portar molt lluny (tan lluny com la mateixa discus-
sió del concepte de democràcia).

A diferència de les grans mobilitzacions massives de l'any 1977, ara ens trobem amb una participació de -
la població força més limitada, en general una partici-
pació molt més delegativa, expressada a Catalunya amb -
la celebració de quatre consultes electorals en l'any
que va de març de 1979 a març de 1980. Tenint en compte
les tres consultes anteriors (Referèndum per a la Refor-
ma Política, 1976; Eleccions generals 15-3 1977; Refe-
rèndum aprovació Constitució, desembre 1978) i aquests
quatre (eleccions generals març 1979; eleccions municipals abril 1979; referèndum aprovació Estatut d'Autonomia, octubre 1979; i eleccions Parlament Catalunya, -
març 1980), són set consultes en quatre anys, la qual -
cosa produeix un cert cansament, tal com es pot obser-
var, per exemple, en el més del 40% d'abstenció que hi
va haver en el referèndum d'aprovació de l'Estatut.

És evident que el cansament no era l'única causa de l'abstenció que va progresant al llarg de l'any 1979. A nivell polític es podrien adduir moltes explicacions -com ja s'ha fet- d'aquesta tendència. Però el que més ens interessa aquí és que a nivell juvenil, malgrat haver-se establert oficialment la majoria d'edat als 18 anys, també es pot observar la mateixa tendència. Pel que fa a la participació electoral, menys que els adults: a les del Parlament, el 20-M 1980, la mitja d'abstencionisme va ser del 40%, mentre que en la gent de 18 a 21 anys només era del 26%. Però pel que fa a la identificació política amb ideologies o grups concrets, la cosa és bastant diferent. En una enquesta feta l'estiu de 1977, a nivell de tot l'estat espanyol, aquesta identificació era força marcada:

QUADRE núm. 21

IDENTIFICACIO POLITICA DE LA JOVENTUT (ESPANYA, 1977)

TENDÈNCIES	% JOVES QUE S'IDEN- FIQUEN AMB CADA TENDÈNCIA	% DE VOTS RESULTATS APROXIMATS (elec. 15-J 1977).
Extrema esquerra	13	(no legalitzats)
Comunistes	10	9
Socialistes i altres d'esquerra	45	38
Partits d'UCD i altres de centre	20	42
Franquistes, falangistes i altres conservadors	5	11
No contesten	14	-

(Font: DE MIGUEL, 1979: 91)

D'aquí es passa a una situació on, de manera aproximada i a nivell de Catalunya (aquí predominen en línies generals, les mateixes tendències que a la resta -

d'Espanya) ens trobem amb que no se senten identificats amb cap ideologia o partit polític d'un 50% a un 65% de la joventut, segons les zones considerades (vegi's CASAL, 1981; A. BARNA, 1981). D'aquesta manera s'evidencia un fet: mentre en els últims anys del franquisme i primers dels postfranquisme l'interès dels joves per la política no feia més que augmentar, en aquest últim període la cosa ha anat al revés. Això queda confirmat - per aquesta seqüència temporal de dades que presenta NAVARRO (Documentación Social, 46: 40) sota l'epígraf: - "interés per la política", basant-se en diferents fonts:

QUADRE núm. 22
INTERÈS DE LA JOVENTUT PER LA POLITICA

	<u>1968</u>	<u>1975</u>	<u>1977</u>	<u>1979</u>
Molt	4	8	11	9,2
Bastant	15	22	34	23,3
Poc	30	40	34	35,9
Gens	48	30	20	31,1
No contesta	3	-	1	0,5
Molt-bastant	19	30	45	33
Poc-gens	78	70	54	67

Què ha passat aquí? En el capítol anterior ja he esboçat algunes de les qüestions que provoquen un divorci cada cop més gran entre una joventut que té una sèrie de problemes molt immediats i què intenta viure a la seva manera, i una "política", que per més que els diguin que existeix per a resoldre aquells problemes, - ells veuen cada cop més llunyana, una activitat més "oficial".

No deixa de ser curiós que aquest canvi d'actitud que comentem es detecti precisament l'any 1979, és a dir, quan la reordenació formal de l'aparell de l'estat és pot donar per completada. Cada cosa torna a estar al

seu lloc -encara que les "coses" i els "llocs" siguin diferents dels d'abans- i resulta que, per exemple, - gent que s'ha pogut veure a una manifestació gai, anti-nuclear o a favor dels de la COPEL ara estan en una situació (llocs de certa responsabilitat política, per exemple) en què les coses es veuen d'una altra perspectiva. I això, que forma part d'uns processos objectius, d'evolució socio-política, pot fer sentir a gran part - del jovent que tornen a estar, no sols -perquè són molts els que estan com ells-, però sí que no es pot confiar en unes instàncies col·lectives, grups i actuacions que s'identifiquen amb la política.

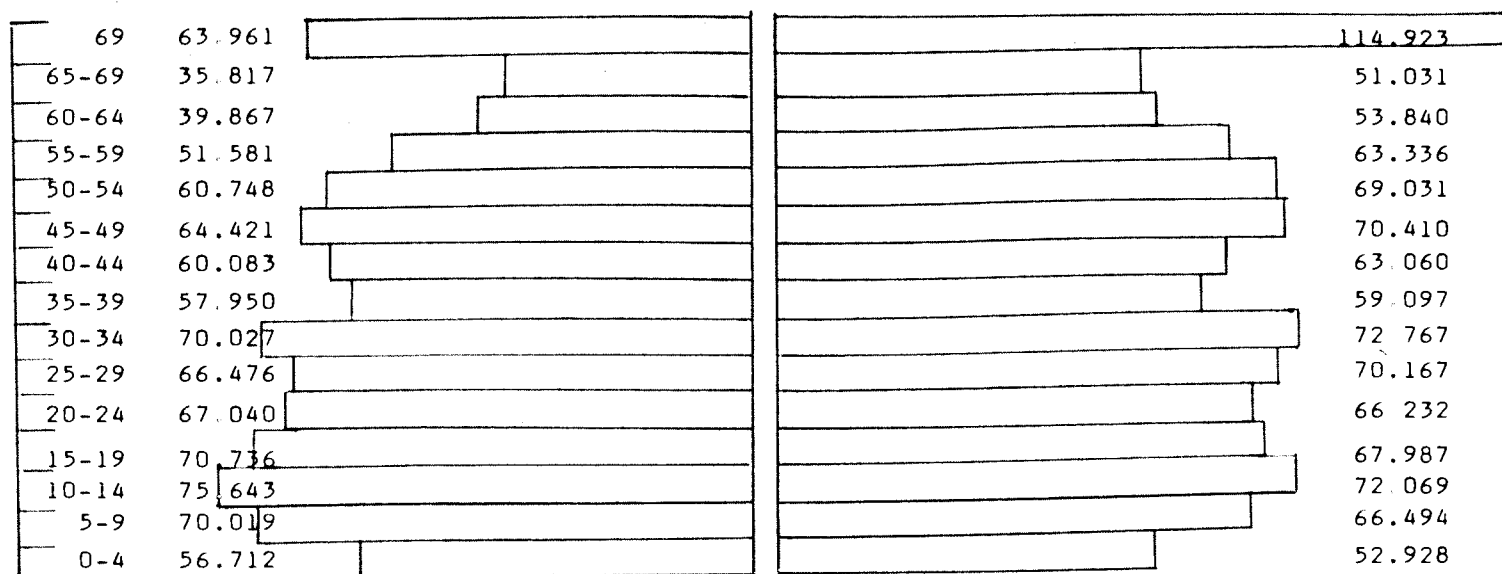
No sé si el concepte de "desencant", després de - l'abús que se n'ha fet per tot arreu, seria el més indicatiu per descriure una situació com aquesta, però, certament, la sensibilitat que alguns grups polítics mostren cara a certs plantejaments concrets de la joventut, sembla anar-se diluint a mida que passa el temps -sempre hi ha altres prioritats-, o com a mínim, no es tradueix en qüestions concretes. Els ajornaments tàctico-estratègics es fan molt difícils d'entendre per part - d'una majoria de joventut, que viu sobretot en el moment present. I arribem, amb això, a una altra qüestió: el "presentisme" com una destacada característica ideològica de la joventut actual; presentisme que moltes vegades es lliga a aquest altre fenomen etiquetat com a "passotisme"; fenomen que, entre altres coses, es caracteritza també pel consum d'algunes drogues. Un breu repàs a alguns aspectes d'una part important de la joventut dels 80 ens pot donar unes quantes pistes sobre - aquests temes (22).

3.2.5.2.- Estructura social i joventut urbana. Segons dades del Consell d'Informació i Documentació de Catalunya del novembre de 1981, la població de Catalunya se situa en aquests moments prop dels sis milions d'habitants (5.958.233). La taxa de creixement demogràfic - respecte a 1975 és del 5,3, la qual cosa significa que es redueix pràcticament al creixement vegetatiu. A partir de 1975 és clar, degut principalment a la crisi, es tanca el cicle demogràfic expansiu que s'havia iniciat uns vint anys abans. Així, mentre hi ha dotze comarques que perden població (principalment de caire agrícola i muntanyenc de l'interior), les que més creixen són fonamentalment industrials i amb una posició central en la xarxa d'autopistes: com el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Vallès, el Gironès i el Tarragonès.

En aquest context, la ciutat de Barcelona que, com hem vist, durant els anys seixanta havia crescut d'una manera impetuosa, caòtica i salvatge, estabilitza la seva població a partir dels anys setanta, i a finals d'aquesta dècada presenta ja una piràmide de població en la que es pot observar un assentament de la mateixa, i el gruix de la qual està format per joves i adults d'ambdós sexes (veure gràfica núm. 6). L'origen de la població barcelonina del moment reflexa molt bé la importància que ha tingut el fenomen migratori en la història contemporània de la ciutat; tal com es pot apreciar a la pàgina següent.

Segons el cens de 1981, la població de Barcelona és de 1.755.386 habitants, la qual cosa significa tot un rècord de densitat, ja que correspon a més de 18.000 habitants per kilòmetre quadrat, cosa que ens situa en cap de les grans densitats poblacionals asiàtiques - -Oh! Calcuta- amb l'agravament que aquí disfrutem-patim de molts més cotxes "per capita". A més, Barcelona és el centre d'una àrea metropolitana on hi ha concentrada

GRÀFICA núm. 6
 PIRÀMIDE DE LA POBLACIÓ DE BARCELONA (1980)
 HOMES DONES

(Font: El Periódico, 12-XI-81)

QUADRE núm. 23

ORIGEN POBLACIÓ BARCELONA
 (1980)

Nascuts a Barcelona	1,010.654
Nascuts a Andalusia	210.532
Nascuts a Castella, Extremadura i Lleó	190.615
Nascuts a la resta de Catalunya	176.516
Nascuts al Nord i Aragó	170.367
Nascuts a València, Murcia i Balears	104.431
Estrangers	46.980
Canàries i Àfrica	4.953

(Font: El Periódico, 12-XI-1981)

més del 50% de la població de tot Catalunya (3.099.507). Una gran proporció d'aquesta forma part del que s'ha anomenat la primera corona proletària que rodeja Barcelona (serien excepció en ella, pel seu caràcter predominantment no proletari, St. Cugat del Vallès, Tiana, St. Climent del Llobregat, Sta. Coloma de Cervellò i Papiol) a la que s'hi hauria d'afegir, per similaritat geogràfica i social els districtes II, IX i X del municipi de Barcelona. Arribem ara al final d'aquesta petita "excursió estadística" que m'ha semblat adequada per contextualitzar el grup sobre el que centrarem la nostra atenció: la joventut proletària urbana, representada en aquest cas pels més de 300.000 joves (de 14 a 24 anys) proletaris que viuen a la Corporació Metropolitana de Barcelona. I ens fixem amb ell perquè és potser el grup social que ha sofert les conseqüències de la crisi de manera més clara: es calcula que uns 150.000 joves d'aquests estan en atur (23).

Encara que és en la discussió teòrica on plantejem el concepte d'integració social, el que ja es pot avançar és que en una societat que està articulada al voltant del treball, el no participar en aquest és un factor decisiu de marginació objectiva, que es farà present no només a nivell de les xarxes socials primàries de l'individu, sinó també a nivell dels seus valors i actitud general davant la vida. Si a això hi afegim que una gran part de la joventut que treballa ho fa en una situació de sobreexplotació (24) podrem entendre força bé que la valoració del treball com a concepte-clau al voltant del qual s'ordena la vida d'una persona (no en altres sentits d'un utilitarisme més directe), estigui francament en decadència.

D'altra banda, l'experiència vital d'aquesta joventut certifica de manera palpable que el treball no porta cap al triomf i l'èxit social, doncs han vist que -

els seus pares s'han afartat de treballar (25) i entre les poques coses que han aconseguit (a part d'una salut molt desgastada, un carnet de la Seguretat Social amb el que es poden aconseguir fàrmacs a baix preu per a tota la família, o un cotxe que els fa canviar d'humor radicalment), són uns pisos petitíssims -d'una mitja de menys de 50 mts² -on "viuen" germans, pares i avis, en un edifici on a l'estiu et pots fregir de calor i a l'hivern fa un fred que pela, i a uns barris on anar a buscar l'autobús en un dia de pluja podia significar atravessar grans fangars, o en els que morir electrocutat per un cable d'alta tensió dels mils que passaven -per allí era perfectament possible. Barris en què l'escola era poc més que el lloc on t'obligaven a anar mentre els pares eren a treballar, i els avis es trobaven com perduts al mig del carrer, sense saber massa què hi feien allí, i on un es trobava amb els companys enfront d'una institució amb la que estaven en lluita perpètua: lluita amb uns llibres que parlaven d'unes coses absurdes que no tenien res a veure amb ells; amb unes notes que si no aconseguies, bronca; amb uns mestres de "palo y tente tieso" o amb uns altres que tan si com no et volien fer "participar" dels seus rollos... en fi! Un pro^utitut de 13 anys expressava de manera ben entenedora algunes d'aquestes qüestions:

"No quiero acabar reventao como mi padre, después de currar doce horas seguidas, pa que luego no llegue ni pa comer. Yo me saco en un par de horas lo que mi padre se saca en una semana" (Tele-Exprés, 19-V-80).

Així doncs, la gran marginació de la classe treballadora dels beneficis de l'activitat productiva, amb les males condicions de vida emmig d'un caos urbanístic terrible com a una de les seves conseqüències més palpables; la no integració en el procés productiu, amb tot el que això significa (que és molt); i el mal funciona-

ment de dues institucions socialitzadores bàsiques, - com són la família i l'escola, són factors fonamentals en la configuració d'una joventut urbana -una part molt important d'ella- que a partir de la seva pròpia situació vital, condicionada per una sèrie d'elements inconexes, fragmentaris, etc., va creant una cultura pròpia i "diferent" a la cultura general o dominant. Però és tal el pes d'aquesta joventut -i les múltiples explotacions que d'ella se'n fan (26)- que lluny de trobar-nos davant d'unes subcultures molt determinades crec que es podria parlar amb més propietat de grans segments culturals on predomina un tipus de formes de vida, d'expressió, de relació, etc., "divers".

Algunes d'aquestes formes "diverses" serien, en una mera enumeració de trets més o menys sobresortints, sense cap ordre preferencial; un tipus de llenguatge específic, molt condensat, (un) argot que s'ha conegut com a llenguatge "passota"; el rock dur; una determinada manera de vestir (texans estrets i caçadora, ells; texans o minifalda, no menys cenyits, elles) amb multitud de variacions menors, en les quals hi poden intervenir des del pentinat, fins al tipus i quantitat de diversos "gadgets" (xapes, amb la fulla de la marihuana, el cantant de "Police", un cavall blanc...; cinturons, botons, o altres coses de metall); els tatuatges (amb noms, dates, punts, daus, creus, ales, serps...); el passar l'estona amb les màquines electròniques, la lectura de còmics, al bar, al cine, o "buscant-se la vida" per qualsevol racó; el fet d'anar amb "basques" força canviants (27); un consum força elevat d'alcohol, haix i fàrmacs de tota mena, a més de l'heroïna que, tot i no ser tant massiva, es fa sentir molt pels "mals rollos" que comporta; una ideologia (espero que ara es pugui entendre una mica millor) en què l'únic que importa és l'ara i l'aquí; etc.

Un altre factor significatiu és l'influència que aquest tipus de cultura juvenil té sobre la resta de la joventut pertanyent a grups socials més elevats. Crec que a més del pes numèric podriem trobar altres raons. Però de moment em limito a constatar un fet que mostra una diferència ben clara amb el que ocorria als volts de l'any 1970, tal com es pot apreciar en aquestes paraules d'URENDA (1981: 19):

"Parece como si las ondas de comunicación cultural se desplazasen de la periferia al centro y no al revés. Nos influye el suburbio multirracial anglosajón y la minoría gitana, que conforman buena parte de los gustos de nuestra juventud - proletaria y ésta, a su vez, influye en los jóvenes de las clases medias, aislando al mundo adulto. Nunca como ahora ha habido tantos estudiantes universitarios en Barcelona, pero como grupo social no se hacen notar, a diferencia de otras épocas en que los estudiantes fueron protagonistas, o coprotagonistas decisivos, en el proceso histórico que puso fin al franquismo."

Passem ara a veure quina és l'extensió del consum general de drogues, del qual en viuen molta gent - i també en sobreviuen part dels joves que acabem de veure - amb l'exposició d'algunes dades de les que disposem.

3.2.5.3.- Alcohol, tabac, fàrmacs, haix i heroïna: diferents productes per a un mercat ampli i diversificat. Començaré aquest apartat comentant les dades sobre el consum d'aquests tipus de productes per part de la joventut de Catalunya. En quant a l'alcohol, la primera cosa que cal subratllar és l'alt percentatge d'abstemis entre la joventut, en general molt menys bebedora que la gent gran. Això és lògic, si pensem que el ser bebedor, status totalment integrat en la nostra societat, -

requereix un procés d'iniciació del qual els joves, en tot cas, n'estan a les primeres etapes; a més d'altres factors de control social, el viure amb la família, el no disposar de masses diners.... De tota manera s'ha de tenir en compte que si tinguéssim dades referides només als sectors juvenils que vèiem en l'apartat anterior, - de segur que els abstemis, entre ells, serien molt menys. El percentatge d'abstemis vindria expressat en aquesta taula:

QUADRE núm. 24

CONSUM D'ALCOHOL JOVENTUT, CATALUNYA (1980)

OSONA	CERVESES	COMBINATS	LICORS
no consum entre setmana	55,1	89,6	93,1
no consum finals setmana	55,7	62,9	82,7
	- 0,6	+ 26,7	+ 10,4
CORNELLÀ			
no consum entre setmana	48,0	86,1	93,0
no consum finals setmana	55,7	51,7	85,3
	- 7,7	+34,4	+ 7,7
BARCELONA			
no consum entre setmana	43,5	73,5	75,4
no consum finals setmana	42,8	48,3	67,5
	-0,7	+25,2	+ 7,9

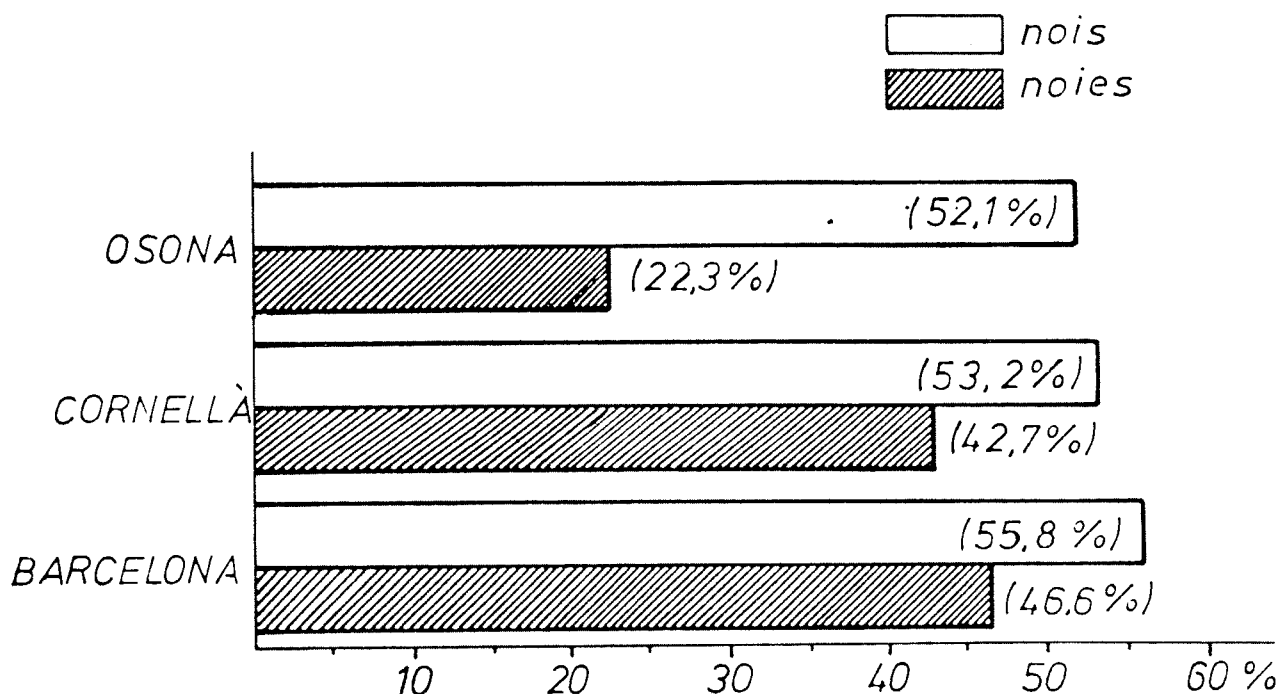
(Font: CASAL, 1981: 243)

Aquí es pot apreciar una clara diferència entre - els dies feiners i els finals de setmana, on hi ha un major consum, especialment de combinats ("cubatas" gin-tònics i semblants) que és el que s'acostuma a prendre en els pubs i discoteques, on es reuneixen molts d'ells durant aquests dies. Una gràfica sobre el consum de nois i noies durant els finals de setmana ens servirà per -

veure també que, mentre a Barcelona i Cornellà la diferència de consum segons el sexe no te massa rellevància, a Osona és més marcada, la qual cosa denotaria una perseverància més gran de característiques tradicionals en aquest sentit:

GRÀFICA núm. 7

CONSUM DE BEGUDES ALCOHÒLIQUES DURANT ELS FINALS DE SETMANA.

(Font: CASAL, 1981: 247)

En quant al consum de haix, les dades que tenim - van confirmant l'extensió del mateix en aquests darrers anys i no només a les zones metropolitanas, sinó també a les zones rurals. De fet, això seria una manifestació paral·lela (encara que potser temporalment una mica pos

terior), a l'extensió d'unes determinades diversions - (boites), maneres de vestir no tradicionals (texans, caçadores), etc., és a dir, de la urbanització general - dels modus de vida que s'ha donat en aquests últims - anys. D'aquesta extensió per zones rurals, que jo ja ha via detectat a la tesina (vegi's ROMANI 1978: 234-235) se'n pot veure un bon exemple a la gràfica de la pàgina següent (gràfica núm.), on els percentatges globals d'Osona són força semblants als de Barcelona i Cornellà.

El que cal remarcar, però, és que encara que hi ha gi d'un 35% a un 40% de joves que hagin fumat porros, - les freqüències amb que això es fa són força diferencia des entre una zona on predomina un tipus de vida més du ra, com Cornellà on el consum habitual és més alt, i - les altres zones, amb una més gran diversificació inter na, on la mitjana del consum habitual va creixent així mateix el consum, que als setze anys ja hi ha força - gent que ha fumat porros (sobretot a Cornellà) i que, - mentre que entre els que en consumeixen alguna vegada - no hi ha masses diferències de sexe (excepte a Osona), a mida que el consum és més freqüent es va marcant una clara diferència, a favor d'un major consum dels nois.

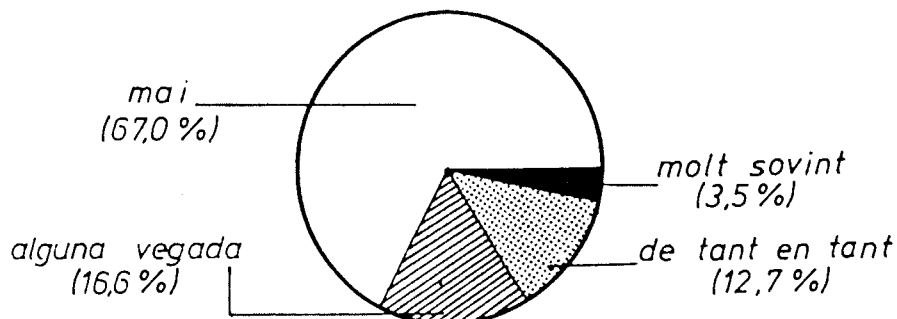
En quant a fàrmacs, el següent quadre sembla conf r mar que quan el seu consum es dona entre els joves, això és sobretot en els ambients més marginals, poc represen tats en les dades de l'estudi que estem comentant. Així, entre uns nivells generals de consum de fàrmacs molt baix, destaca Cornellà amb un 4% de consumidors habitu als d'aquests productes.

En quant a l'heroïna, no dispo de dades estadís tiques específiques de la joventut catalana, però el - que si confirmen plenament totes les informacions és que la seva entræda en aquests darrers anys ha influït molt en un canvi d'ambient en determinats sectors juvenils;

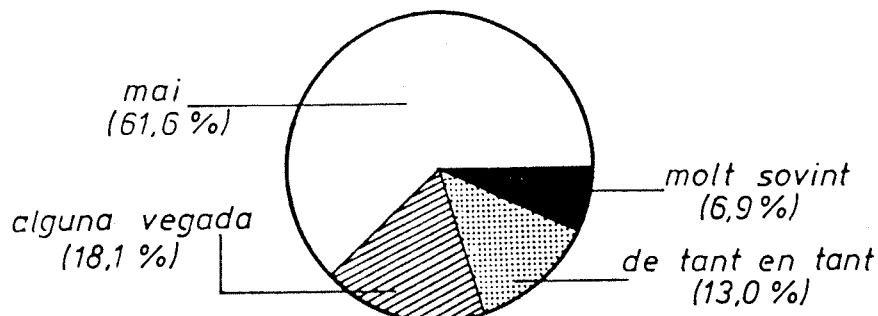
GRÀFICA núm. 8

CONSUM DE MARIHUANA I HAIXIX

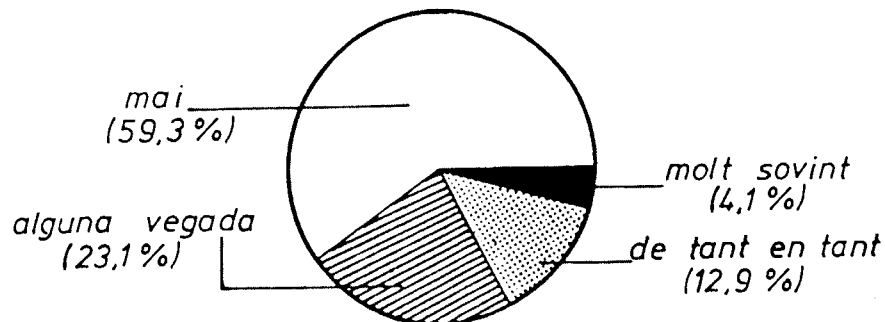
OSONA

CORNELLÀ

BARCELONA

QUADRE núm. 25

CONSUM DE FÀRMACS

	Osona		Cornellà		Barcelona	
N.C.	3	0,6	-	-	51	2,5
Mai	444	95,9	348	92,8	1824	91,1
Alguna vegada	10	2,2	3	0,8	85	4,2
Si no hi ha porros	1	0,2	6	1,6	6	0,3
De tant en tant	3	0,6	15	4,0	30	1,5
Sovint	2	0,4	3	0,8	6	0,3
Total	463	100	375	100	2002	100

(Font: CASAL, 1981: 263)

juntament amb altres aspectes de la crisi que continua desenvolupant-se en aquests moments (i a la que l'intro-
ducció de l'heroïna s'ha de lligar, almenys en la forma
en què s'ha donat) ha contribuït molt a l'enrarament de
l'ambient. En medis diguem-ne "integrats", l'heroïna, a
nivell individual pot portar a un procés de marginació
força contundent (vegi's, per exemple, els casos de -
l'anex núm. I-IV) o pot fer canviar ràpida-
ment situacions anteriors, com es pot apreciar per el -
que explica aquest informant:

"Aquests últims anys he anat veient bastanta gent enganxada
amb l'heroïna (...) i el cavall, normalment, canvia les rela-
cions entre la gent i la manera de ser dels individus, perquè
acaba sent només l'únic centre d'interès, el cavall... i puta-

des i coses d'aquestes, perquè aleshores, a més, la majoria s'enganxen amb el tràfic: és clar, és l'única manera que tenen d'aconseguir-lo: comprar un gram, tallar-lo i revendre'l. Aleshores, si poden, sempre en falta pel pes...; no tornen les peles, o no paguen... sempre històries d'aquestes (...) conec una parella que han tingut històries bastant sinistres, tant amb la bòfia (...) com amb uns tios amb escopetes retallades que se'ls hi van emportar la cosa... és clar, és que amb el cavall et canta tothom. A la gent que pren i que trafiquen amb el cavall, aquests els enganxa la bòfia cada dos per tres. Aleshores els deixen anar, amb l'amenaça del "monkie" i tot això, i de tant en tant: "ja ho saps; has de venir per aquí a retratar-te i a explicar coses....". I aleshores vénen, no a gent que està vinculats amb ells, sinó a uns altres."

Així doncs, una de les figures característiques dels medis de l'heroïna serà la del "yonqui-xivato", l'adicte que en un moment donat pot ser utilitzat tant per la policia com per altra gent (28). Però també en medis ja prèviament delinqüencials, l'entrada de l'heroïna ha representat uns canvis notables:

"Una altra variable que condiciona el fet delinqüencial és l'entrada de droga dura (heroïna) tant dins els àmbits delinqüencials com fóra d'ells. Aquest fet canvia l'ideal i l'actuació del jove i si en un primer moment actua per tenir diners i d'aquests fer-ne el que vol, de manera que llavors entrava en el joc del consum social i fins i tot per aquest mitjà, famílies senceres vivien diàriament (podien comprar menjar, roba, etc.), ara tots els diners van dirigits cap al consum d'heroïna o qualsevol altra tipus de droga; aquesta es converteix en el "déu" i en l'objectiu principal i secundari, redundant això en l'enfonsament físic i intel·lectual dels joves, perdent conceptes referencials del temps, de l'espai, etc..." (FRANSOI, 1981: 6).

Per tal de veure quina ha estat l'evolució del consum en la població d'una institució, en aquests darrers anys, presentaré els resultats més sobresortints de l'enquesta que, al novembre de 1981 vaig fer a l'Institut d'Ensenyament Mitjà "Puig Castellar", de Sta. Coloma de Gramanet, repetició de la que havia fet l'abril de 1978, inclosa en la tesina (ROMANI, 1978: 236-237).

Un 38% dels alumnes enquestats deien haver provat drogues il·legals alguna vegada, i un 30% continúen fent-ho. Els percentatges dels productes que han provat representen, sobre el total, un 31% haix, 20% marihuana, 6% amfetamines, 4% cocaïna, 3% LSD, 2% heroïna i un 1% opi. (Les respostes, l'any 1978, eren: 31% n'han provat i 24% continúen prenent-ne. I han consumit: haix 26%; marihuana 19%; LSD i amfetamines 6,5%; cocaïna 3,2% i opi 2,2%). Malgrat que els percentatges de consum, força elevats, poden estar distorsionats en part per errors de confecció de l'enquesta (veure not.14 capl) crec que en línies generals donen una orientació de per on va la cosa a Sta. Coloma, una zona d'elevat consum de tot tipus de drogues. Sigui com sigui, els percentatges de consum són més alts ara que no fa quasi quatre anys, i això crec d'interès remarcar-ho perquè és una evolució que segueix la tònica general, malgrat que a nivell de la institució hagin canviat força coses (29).

Alguns altres elements a destacar, principalment de caire cognitiu, serien el grau de perillositat de les diferents drogues, que veuen així: de més o menys perillós, per aquest ordre: l'heroïna (36%), la LSD (28%), les amfetamines (10%), l'opi (7%) i l'alcohol (5%); el coneixement d'altres drogues o "productes per a col·locar-se" no esmentades a l'enquesta, on destaca un 16% que coneixen la cola de fuster (al costat de percentatges molt petits que parlen de "medicines+alcohol" peiot, "chocolate" -aquí hi ha una evident confu-

sió terminològica-, canela...); o l'alt desconeixement de les lleis sobre estupefaents (49% que no les coneix, enfront d'un 16% que sí i un significatiu 35% que no contesta).

El nombre total d'heroinòmans -és a dir de consumidors d'heroïna fonamentalment, encara que no exclusivament- que hi ha a Catalunya en aquests moments no se sap amb certesa, però a partir d'alguns indicadors indirectes, sobretot els referits a l'assistència en els diferents centres existents avui dia a Barcelona com a d'altres indrets de Catalunya, però també d'altres (decomisos policia, comparació amb altres països, etc.) alguns autors donen la xifra aproximada de deu mil (vegi's per exemple, VILA ABADAL 1982: 127).

D'altra banda, en un estudi fet a Biscaia l'any 1980, es va arribar a la conclusió que els consumidors habituals (2 ó més cops a la setmana) de cannabis eren uns 6,7%; els de tranquil·litzants un 3%; d'amfetamines un 1,4%; de barbitúrics un 0,5%; i de LSD, opiacis i cocaïna, un 0,4%. Cosa que extrapolada a tota la població de Biscaia significava aproximadament, en xifres absolutes, uns 60.000 consumidors habituals de cannabis; uns 26.5000 de tranquil·litzants; uns 12.500 d'amfetamines; uns 4.500 de barbitúrics; i uns 3,500 d'opiacis, cocaïna i LSD (INTER-DROGA, 1981: 25).

M'ha semblat interessant esmentar l'únic estudi que conec que es refereixi explícitament al País Basc - doncs, pels informes que jo en tinc, allí -o almenys en alguns dels seus indrets- l'entrada, principalment de drogues dures (heroïna) s'ha viscut d'una forma força crispada, i sembla que les implicacions socio-polítiques que pugui tenir el seu ús és fan més evidents que en altres llocs.

Finalment, amb un repàs, encara que sigui breu, - d'unes estadístiques referides a la població general de tot Espanya, podrem tenir una visió que ens complementa rà, i en alguns casos matitzarà, les coses que hem vist fins ara (30).

La droga més utilitzada és el tabac, que l'usa - diàriament un 48,9% de la població i el consum del qual -en què predominen els homes- ha anat augmentant paulatinament en els darrers anys, sobretot el tabac ros, - tal com es pot observar en aquest quadre del consum de cigarrets:

QUADRE Núm. 26

CONSUM DE CIGARRETS A ESPANYA (EN MILIONS D'UNITATS)

	Cigarrets negres	Cigarrets rossos	Total de cigarrets	Nombre cigar. per habitant y any.
1973	51.084	5.538	56.622	1.619
1977	55.101	11.708	66.809	1.822
1978	52.264	11.223	63.487	1.711
1979	55.442	15.021	70.463	1.854

(Font: MENDOZA, 1980: 230)

Venen després els fàrmacs: els analgèsics, consumits per un 33,8% de la població, amb un predomini de - dones i d'adults. Les amfetamines, en canvi, les consumeix un 6,1% de la població però, contrastant amb el - que veiem en parlar del consum de la gent jove a Catalunya, hi ha un 15% de joves de 15-17 anys que en consumeixen.

D'altra banda, l'alcohol és consumit diàriament per un 28,7% de la població. En la gràfica núm. 27 podem obser

var que, mentres que la beguda alcòholicà més tradicional, el vi, experimenta alts i baixos al llarg dels vint anys considerats, els licors i les cerveses augmenten de manera clara i persistent, amb la qual cosa la mitjana d'alcohol per habitant i any pràcticament es dobla durant aquest període.

En quant al haix, hi ha un 41,42% de gent entre 15 i 20 anys que l'ha provat alguna vegada, encara que els consumidors habituals d'aquest mateix grup d'edat és un 11,55% i el percentatge de consumidors habituals de la població total és d'un 5%. Les edats més freqüents en l'inici del consum ronden entorn del 30% tant dels 15 als 17 com dels 18 als 20 anys, i predominen també els homes.

En quant a d'altres drogues, els percentatges sobre el total de la població són d'un 3,5% de consumidors de cocaïna, que es dobla en l'edat de 15 a 17 anys, en què n'ha pres un 7% de la població; un 2,6% de LSD; i un 2% d'opiacis (amb un 0,2% de consumidors habituals). En tots aquests casos, el predomini de freqüències és en homes i en edats joves.

S'ha de remarcar que l'àrea metropolitana de Barcelona és la que presenta uns índexs més alts de consum de pràcticament totes les drogues, i que malgrat que en línies generals és en les ciutats grans on hi ha més consum, aquest també es troba a les ciutats petites amb la característica que, per a determinades drogues com els opiacis o els tranquil·litzants, hi ha també uns percentatges molt alts a ciutats de tipus mitjà (100.000-200.000 habitants), probablement nuclis propers a les grans ciutats.

QUADRE núm. 27
 PRODUCCIÓ I CONSUM DE BEGUES ALCOHOLIQÜES.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1955	1684700	52,13	6,77	100	73195	1,65	0,72	100	168329	5,79	0,34	100	7,86	100
1956	2114400	65,85	8,55	126,2	65000	2,24	1,01	135,8	182723	6,23	0,37	107,6	9,94	126,3
1957	1736500	52,01	6,76	99,7	57052	2,28	1,02	138,2	237061	8,02	0,48	138,6	8,27	105,1
1958	1983400	59,21	7,69	113,5	86590,7	2,766	1,24	167,7	289705	9,72	0,58	168,2	9,52	121
1959	1727800	50,05	6,50	96	76049,7	1,429	0,64	86,6	329500	10,96	0,65	189,7	7,81	99,2
1960	2125700	54,26	7,05	104	87165	2,80	1,26	169,7	343300	11,10	0,66	191,9	8,98	114,1
1961	2018400	56,73	7,37	108,8	92047,1	3,018	1,35	182,9	409984	13,40	0,80	231,7	9,56	121,2
1962	2422200	63,30	8,22	121,4	110004,4	3,45	2,55	209,2	466688	15,09	0,90	260,5	10,68	135,8
1963	2555400	64,46	8,37	123,6	138519	4,41	2,98	267,4	568465	18,20	1,09	314,6	11,45	145,6
1964	3417500	66,35	8,62	127,2	156682	4,95	2,22	300	690609	21,87	1,31	378,1	12,16	154,6
1965	2645200	60,32	7,84	115,6	203107	6,373	2,86	386,5	749710	23,49	1,40	406,2	12,12	154,0
1966	3074900	64,34	8,36	123,4	183712	5,798	2,60	351,7	835222	25,89	1,55	447,8	12,52	159,2
1967	2331000	60,32	7,84	115,6	192981	6,018	2,70	365	941805	28,89	1,73	449,6	12,28	156,1
1968	2313300	55,29	7,18	106,0	222465	6,814	3,06	413,3	1026006	31,14	1,86	538,6	12,12	154,1
1969	2461900	56,00	7,27	107,4	236902	7,236	2,57	438,9	1075519	32,30	1,93	558,7	12,47	158,5
1970	2560500	53,00	6,88	101,6	232485	7,099	3,18	429,8	1230695	36,57	2,19	632,4	12,27	156,0
1971	2432500	53,28	6,92	102,1	250907	7,491	3,37	454,4	1218355	35,80	2,14	618,9	12,44	158,1
1972	2656000	58,65	7,54	111,3	246222	7,179	3,23	435,4	1233248	35,81	2,14	618,8	12,93	164,3
1973	3999900	60,80	7,90	116,6	249465	7,227	3,25	438,3	1475463	42,34	2,53	723,1	13,69	174,1
1974	3619000	64,00	8,31	122,7	270888	7,778	3,50	471,8	1548269	43,90	2,63	759,1	14,45	183,7
1975	3246500	65,60	8,52	125,8	279950	7,931	3,56	481	1662602	46,58	2,79	805,4	14,89	189,2
1976	2432700	61,30	7,96	117,5	308657	8,67	3,90	525,9	1712709	47,42	2,84	820	14,71	187,0
1977	2182000	59,20	7,69	113,5	341400	8,98	4,04	544,52	1727310	47,26	2,83	817,5	14,56	185,2
1978	2903100													
1979	4900400													

1.- ANY
 2.- PRODUCCIÓ EN MILERS DE LITRES
 3.- CONSUM EN LITRES PER HAB./ANY
 4.- CONSUM EN LITRES D'ALCOHOL PER HAB.
 5.- INDEX
 6.- PRODUCCIÓ EN MILERS DE LITRES
 7.- CONSUM EN LITRES PER HAB./ANY
 8.- CONSUM EN LITRES D'ALCOHOL PER HAB./ANY
 9.- INDEX
 10.- PRODUCCIÓ EN MILERS DE LITRES
 11.- CONSUM LITRES HAB./ANY
 12.- CONSUM LITRES ALCOHOL HAB./ANY
 13.- INDEX
 14.- LITRES ALCOHOL HAB./ANY
 15.- INDEX.

CERVEESA ALCOHOL

VI LICORS

(FONT: FREIXA et al., 1981)

Capítol apart, i força extens, mereixeria la qüestió dels medicaments, en la que no m'hi puc entretenir massa (31). De tota manera, em sembla interessant assenyalar unes mínimes dades, com aquesta classificació dels medicaments en diversos grups, ordenats segons el percentatge de la seva venda al mercat:

QUADRE núm. 28
VENDA DE MEDICAMENTS

Medicaments per a l'aparell digestiu	19,5%
Medicaments per a l'aparell respiratori	18,5%
Medicaments per al sistema nerviós	16,5%
Medicaments anti-infecciosos (via general)	12 %
Medicaments per a l'aparell cardio-circulatori	7 %
Medicaments dermatològics	5,5%

(Font: SOLER, a FREIXA et al, 1981: 270)

Per a fer-nos una idea de per on van les coses, diré que l'any 1979 es van vendre 160.000.000 d'unitats, amb un valor de més de 10.000.000.000 de ptes., de medicaments per al sistema nerviós; és a dir, que aquestes xifres representen només un 16,5% del volum total del mercat.

No cal glosar l'importància que té aquest sector dins l'economia general del país i la lògica per la qual es regeix el seu funcionament, que no te massa a veure amb la salut pública. Per exemple, entre 1978 i 1979 la venda de medicaments ha augmentat en un 20% i, com en tota altra mercaderia, la influència de la publicitat hi ha jugat el seu paper: tant la publicitat directa, a través de premsa, ràdio, TV o valles publicitàries, com la indirecta, amb tota mena de "recomanacions" dels laboratoris farmacèutics als metges; amb la qual cosa, el mínim que es pot dir és que hi ha una "forta interferència" d'aquestes grans empreses en la decisió

de quins i quants medicaments es receptaran als pacients (32).

Però potser encara resulti més significatiu veure l'evolució del nombre de receptes per assegurat, complementant això amb les despeses que en els últims darrers anys, representen els medicaments dins el conjunt del cost farmacèutic de la Seguretat Social i respecte al mercat total. Amb això tindrem unes indicacions, no només de l'augment absolut de consum de medicaments, sinó també del que pot arribar a representar a nivell econòmic (amb totes les conseqüències que d'aquí se'n deriven) el fet que, malgrat que el cost de la prestació farmacèutica dins el cost total de l'assistència sanitària hagi baixat d'un 49% a un 21% de 1967 a 1980, en aquest últim any, en canvi, el cost de la prestació farmacèutica de la Seguretat Social representi el 80% del mercat total, a diferència del 41% que era el 1967.

QUADRE núm. 29

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE RECEPTES PER ASSEGURAT (MITJANA MENSUAL).

ANYS	NÚM. RECEPTES
1967	1,62
1968	1,79
1969	2,11
1970	2,18
1971	2,28
1972	2,37
1973	2,63
1974	2,59
1975	2,73
1976	2,79
1977	2,89

(Font: PORTA et al., 1981)

QUADRE núm. 30
 PERCENTATGES DE LA PRESTACIÓ FARMACÈUTICA DE LA SEGURETAT SOCIAL SOBRE EL COST TOTAL
 DE L'ASSISTÈNCIA SANITÀRIA DE LA SEGURETAT SOCIAL I SOBRE EL MERCAT TOTAL.

ANY	ASSISTÈNCIA SANITÀRIA (EN MILIONS) (A)	TOTAL PRESTACIÓ FAR- MACÈUTICA (*) (EN MILIONS, COST) (B)	% DE (B) SOBRE (A)	% S.S. SOBRE M.T.
1967	20.780	10.083	49	41
1968	25.550	12.860	50	44
1969	32.654	17.366	53	51
1970	44.059	21.692	49	58
1971	56.738	28.056	49	63
1972	76.333	35.187	46	69
1973	105.088	46.670	44	69
1974	133.699	53.834	40	70
1975	175.108	63.614	36	74
1976	221.927	76.910	35	74
1977	312.202	88.395	28	80
1979	435.737	95.862	22	80
1980	480.075	100.816	21	80

(*) inclou aportació del treballador.

(Font: PORTA et al., 1981)

Crec que per acabar-nos de fer una idea global de la intoxicació que pateix la nostra societat en aquest aspecte (sort que aquí no entrem a considerar altres tipus d'intoxicacions com els contaminants de les indústries, els del menjar, etc. perquè sinó, no acabariem mai!), que complementa les dades que hem vist fins ara amb una major quantitat de numeros absoluts, que sempre donen un aire con més concret a la qüestió, serà útil aquesta cita de MENDOZA (a FREIXA et al., 1981: 615), tenint en compte que el total de la població espanyola en aquests moments és d'uns 38.000.000 habitants:

"... En la actualidad hay más de 15.000.000 de drogodependientes en nuestro país. La farmacodependencia más extendida es el tabaquismo, que afecta al 45% de la población mayor de 16 años -unos doce millones de españoles-. La segunda en extensión es el alcoholismo: un 2,5% de la población general es alcohólica (950.000 españoles en 1980) y un 5% está en alto riesgo de serlo (1.900.000 personas en 1980). La tercera es la dependencia de los barbitúricos, tranquilizantes, anfetaminas y algunos analgésicos, que afecta al menos a dos millones de españoles. En cuarto lugar está la cannabis, consumida habitualmente por 1.400.000 (4,5) jóvenes. Finalmente, tenemos también un número pequeño pero creciente de heroinómanos, cocainómanos y de niños que consumen disolventes industriales."

Així doncs, tenim drogues per a tots els gustos i per a tot tipus de consumidors: joves i vells, rics i pobres, homes i dones, normatius i contestataris, dilatants o desesperats. Crec que això és un bon exemple d'aquesta integració de la diversitat que es dona en les societats industrials avançades com ara la nostra: no és tant el Soma únic del "Mundo Feliz" de Huxley, com una especialització de "somas" per a diversos sectors, grups, situacions, etc. Un cop més, la realitat supera la ficció.

3.2.5.4.- "Què s'ha fet d'aquelles flors ?". L'herència contracultural. Bé, i enmig d'aquest maremagnum de xifres d'habitants, de joves "passotes" i de consums de coses tan diverses, ... què se n'ha fet dels nostres vells freaks-hipis? Evidentment, una qüestió serà els camins personals que hagin seguit, les històries de cada un d'ells, i una altra la influència que hagi pogut tenir la seva existència com a grup, en un moment històric determinat, sobre la història posterior de la nostra societat.

En quant al destí dels hipis que van formar els primers nuclis a la nostra ciutat, per les informacions que jo tinc el podriem dividir en quatre grups, l'últim dels quals seria força més nombros que cada un dels altres tres. El primer seria el dels que han seguit el que en podriem dir el modus de vida hipi més estricte, ja sigui a la India, al camp, o en una itinerància més o menys constant. El segon seria el d'aquells pocs que han seguit un procés d'integració social o d'"instal·lament", en aquest sentit, encara que sigui per camins diversos: des de l'emmaranyament sectari darrera d'algun "guru", al comerç, ja sigui de la droga dura (recordi's el "procés de criminalització"), ja amb l'explotació de la moda psiquedèlica i posteriors; o a l'"escalada" en el món cultural i polític. En el tercer grup, també molt pocs, hi hauria els que s'han marginat definitivament d'aquesta societat i potser -no sé si ho podrem saber mai del tot- per una extrema clarividència, o sensibilitat, o no ho sé, la qüestió és que no ho han resistit i han deixat aquest món físicament, de manera total i definitiva.

Finalment, gran part d'ells, seguint el seu caràcter de vida entre hipi i freak, s'han integrat en una sèrie d'activitats -moltes de tipus creatiu- i grups molt més amplis que els seus primers "rollos", amb mol-

ta més i variada gent, i que en molts casos de manera - més o menys organitzada i pública, intenten tirar endavant unes formes de relació, d'expressió, etc. relacionades amb nous projectes de vida (cosa que no sempre - queda així d'explícita): des del moviment comunal, fins a medis d'expressió com el còmex, la música, les ràdios lliures o el vídeo, activitats sovint organitzades en - forma de cooperatives; o també en la lluita anti-nuclear, per esmentar només un dels "moviments radicals" dels - quals hem parlat abans, es pot seguir el rastre i trobar l'empremta de molts dels primers "hipi-freaks-fumes" de Barcelona i rodalies.

Tampoc voldria donar l'impressió -falsa- de que - tot està ben clar: uns aquí, els altres allí, i cada ú al seu lloc. Potser la cita d'aquestes paraules d'un informant, dites -com una espècie de balanç sintètic- en una atrotinada redacció d'una revista de còmex, ens podrien donar una idea més cabdal d'aquell destí, amb tota la seva ambigüetat:

"I ara, molts que estaven -o que estàvem- fòra, tornem dins, però d'una altra manera... no sé, potser es pot dir que el seny ha guanyat a la rauxa. Hi ha moltes coses que toquen als demés i que no es poden fer lleugerament i, a més, tots som ja una mica grandets, els que hem tornat... i de manera molt diferent, ja ho pots veure; són altres maneres d'enrollar-se, de sobreviure... filles de lo altre, però que no hi tenen massa a veure...."

I quin ha estat el destí de la seva cultura, de la subcultura de finals dels seixanta, principis dels setanta?. Aquí el rastre que es pot seguir tampoc és unívoc. No hi ha dubte que la seva influència cara a la implantació d'usos i costums "moderns" ha estat decisiva: des de la cosa dels cabells llargs, fins a la llibertat en el vestir, passant per la diferent valoració del sexe

o del treball, o el fet de fumar porros, tots aquests -
-i moltes més- són uns usos i costums que ara formen -
una part integrant de la nostra vida quotidiana. La ins-
trumentalització social que poden tenir pot ser força -
diferent.

Pel que fa a l'"herba", per exemple, i deixant a -
part els amplis sectors que fumen o han fumat haux, -
avui dia es poden trobar plantacions casolanes de "ma-
ria" a moltes cases, i també masies, de "famílies ben -
normals", és a dir, que les han plantat els fills o bé
els pares -en aquest cas una característica comuna a la
majoria d'ells serà el tenir menys de 40 anys-, que no
són per força uns freaks o uns "modernos de tomo y lomo"
(cosa, a més, que en aquests últims ja no els quadraria
tant; en aquest sentit, fa molt més "moderno" la cosa -
sintètica). I, d'acord també amb les estadístiques que,
"grosso modo", atribueixen un major consum o actitud -
més favorable a les drogues il·legals a gent d'esque-
rres, no per força "passen de tot", sinó que entre ells
n'hi poden haver que militen i col·laboren activament -
en certes activitats del barri, al centre de treball o,
fins i tot, al partit.

D'una altra banda, és ben clar que a partir ja dels
primers anys de la dècada dels setanta hi ha hagut to-
tes unes operacions d'integració, per la via de la comer-
cialització, de la cultura anomenada psiquedèlica o, mi-
llor dit, dels seus aspectes més fàcilment vendibles. -
El que ha passat en el món musical n'és un bon exemple:
la gran desproporció que hi ha entre l'artista i la in-
dústria s'ha resolt de vegades, per la marginació més o
menys voluntària del primer per canals alternatius o co-
ses semblants, o la majoria de les vegades -estic par-
lant de la gent que es planteja la música com quelcom
més que un negoci- essent ben conscient de que hi ha -
una situació de simbiosi artista-indústria, i acòtant -

uns mínims -d'independència, qualitat, etc.- i veure - fins on es pot resistir d'aquesta manera.

També el vestit, la decoració, la indústria editorial o, no cal dir-ho, la de diferents drogues, serien uns altres exemples de la integració de característiques del "món hipi" o de la "cultura psiquedèlica" per la via de la seva conversió en mercaderies que poden ser comprades per qualsevol persona que pot estar a les antípodes d'aquella cultura freak-hipiosa, però que "vol fer una excursió" per "l'exotisme" o la "contestació prefabricada". Per continuar ben cenyits a la nostra temàtica, podriem posar l'exemple dels àcids. Encara que - aquests no s'han generalitzat tant com el haix -doncs constitueixen, realment, una experiència més forta- sí que hi ha hagut una certa extensió i trivialització del seu ús, una certa des-sacralització. I a més, al ser àcids amb molt de "speed" la majoria dels que corren per aquí des de gairebé sempre, s'han integrat força fàcilment en un tipus de consum urbà, formen part de "la massificació de drogues en el context de la crisi", un tipus de consum, en general amb connotacions molt més sòrdides que en èpoques anterior. I ara, els que s'ho pensen dues vegades abans de prendre un àcid, no són precisament aquells joves "xoros" del cinturó industrial, si no els vells freaks:

"Jo, al començament, els àcids me'ls prenia amb força tranquil·litat; en canvi ara quasi no m'atreveixo, en públic, a prendre'm un àcid. Home, mira, fins a l'època aquesta de - després de la mort d'en Franco, que hi va haver moltes festes al carrer, on hi havia bastant bona relació; semblava - que tothom es coneixia, enmig d'aquestes festes multitudinàries i tot això. Aleshores anaves molt bé, amb un àcid. - Però després, aquestes festes multitudinàries són, d'això..... són amb més violència, hi havia borratxeres tontes, cada -

cop més baralles i coses d'aquestes. I aleshores no estàs tan bé, has d'estar més controlat amb un àcid, no?".

Així doncs, l'herència contracultural, del que en un moment històric donat van ser unes subcultures amb - una situació de marginació-oposició al sistema dominant ben clara, es pot rastrejar en un ampli vano d'aspectes de les actuals formes de la nostra vida social: des de determinats sectors -de vegades ben floreixents- del comerç i la indústria, passant per usos i costums ja indisolublement lligats a les formes de vida occidentals - d'aquest període històric de crisi (de civilització?), fins a tota una sèrie de moviments que avui dia són potser els que plantejen de manera més radical una lluita per un tipus de vida ben diferent del que ara impera sobre el planeta Terra.

NOTES

- (1) D'aquest període, a part de la bibliografia històrica citada més amunt, donen informació sobre aspectes concrets que ara anirem tocant, COLOMER (1978), OLIVER et al. (1978), VAZQUEZ MONTALBAN (1980), i alguna pel·lícula, sobretot la de B. MARTIN PATINO "Canciones para después de una guerra", excel·lent documental de l'època.

Per a l'ambient general de la vida a la Barcelona d'aquella època, es poden veure, també, les novel·les de MARSE (1976), MORA (1977), MOIX (1970). La de MANDIARGUES (1979), centrada en una descripció del Barri Xino (encara que un xic "francesament turístic-literària"), està situada ja als primers anys seixantes.

- (2) Ho poso així, encara que sé que l'expressió correcta gramaticalment seria "xinès" perquè col·loquialment sempre he conegut la primera forma d'anomenar-lo. Encara que aquesta denominació no és excessivament antiga:

"¿Cuándo pues, llegaron los chinos?. Llegaron un día del año 1924 en la maleta de un escritor raro y extravagante, Miguel Toledano, que firmaba con el seudónimo Manuel Gil de Oto. Hizo un viaje a los Estados Unidos y al regreso publicó un libro titulado Los enemigos de América, un libro violento y ácido donde pintaba con subidos colores el China Town de una gran ciudad norteamericana. Poco después, un maestro de la pluma, Angel Marsá, entonces muy joven y muy brillante reporter, en una información acerca de una academia de ladrones que funcionaba en la casa de dormir La Mina de la calle del Cid, se le ocurrió, pensando en Toledano, escribir que aquello tenía mucho de un barrio Chino. Y el definitivo lanzamiento del nombre corrió a cargo de Francisco Madrid, otro inquieto reporter, con un libro acerca del truculento -

quinto en cuya portada campeaba el título Sangre en Atarazanas. El libro lleva pie de imprenta del año 1926. La denominación gustó, se hizo popular, empezaron a emplearla los horteras que el sábado por la noche recorrían el distrito quinto en busca de diversión; la utilizaron los matrimonios burgueses que acudían a fingir que se encanallaban en La Criolla y acabó adoptándolo España entera y, poco después, los escritores franceses especializados en bajos fondos."

(SEMPRONIO, citat a CARANDELL, 1982: 188-189)

- (3) Sobre el concepto d'anomia (desestructuració social -desajustament cultural) es pot veure MERTON (1964), encara que aquí també es pot fer referència al concepte de DURKHEIM (1971).
- (4) Sobre les diferències, funcions i transformacions entre indicis, signes i símbols, es pot veure SPERBER (1978) així com l'article PUJADAS i COMAS (1982), on es planteja la polisèmia i heterogeneïtat dels símbols, la seva historicitat.
- (5) Aquest Congrés, al qual se li va donar una gran pompa i "boato" oficial, es podria considerar com l'intent de contestar, per mitjà de l'utilització de determinats significats simbòlics per part de l'estat franquista, la primera manifestació de Catalunya com a comunitat enfront d'aquell estat, feta aprofitant les festes de l'entronització de la mare de déu de Montserrat a l'abril de 1947. En elles, més enllà dels estrictament religiosos, hi van participar tots els sectors catalanistes oposats al Règim. Les estructures creades per a preparar-les (sobretot la coordinadora "Comissió abat Oliva"), per exemple, van actuar en molts casos com a embrions d'oposició unitària al Règim. Sobre aquest tema es pot veure BENET (1978) i FRIGOLE (1980), aquest últim com a anàlisi d'un cas de manipulació simbòlica.

- (6) El "narguilé" és com una pipa d'aigüa (en la que, naturalment, s'hi poden posar altres líquids que no siguin aigüa) típicament "moruna". Sobre el recipient per al líquid hi té una cassoleta on s'hi posa l'herba (i normalment el tabac, encara que l'herba també es pot posar sola); tot això es comunica per l'interior de la columna, que és buida ("el pont") amb uns orificis que hi ha al peu: un generalment més petit, que serveix per a "descomprimir", i un altre, o més, que és on s'hi posen els tubs a través dels quals es fuma. També se'n pot dir "argyla".
- (7) De tota manera, s'ha d'assenyalar que aquesta transformació no es pot considerar total, almenys a nivell formal, fins que no inclogui també el nivell polític. Per posar una data, podem dir que això no es dona fins el desembre de 1978, amb l'aprovació de la Constitució.
- (8) Moltes de les dades estadístiques que incloc en aquesta part seran referides a temes que, en la literatura sociològica, s'han pres com a indicadors de "modernitat". Tenint en compte que sota d'aquest concepte s'amaga un determinat tipus de transformació de la societat; les dades estadístiques no parlen per sí soles sinó sobretot pel contexte en el que es donen; i altres precaucions pertinents, crec que són una informació necessària, que en certs moments ajuda a fer-se idea de les coses.
- (9) Per exemple: un dels més avançats "conjuntos modernos" del que després parlaré, "Los Salvajes", havien estat a Alemanya: "De allí volvieron con largas melenas y vestidos de negro, no al estilo Beatles de entonces (americana sin cuello y melenita), sino más bien al estilo Rolling Stones" (MALVIDO, 1977, 1: 8).

- (10) Sóc ben conscient de que aquí estic fent unes generalitzacions un tant abusives, i que caldria veure aquests processos a cada lloc en concret. Qüestions com la idiosincràcia anterior de la població (seguint, per exemple, la clàssica distinció que, entre altres, fan Josep PLA o VICENS VIVES, entre costa i interior en quant a talant més obert o més tancat) fins al tipus concret i quantitat de turisme, passant per altres factors històrics més singulars, poden modificar aquest quadre general. Però crec d'altra banda, que és una plausible hipòtesi general per explicar-nos les reaccions -en aquest cas per part de diferents grups d'edat- entorn del fenomen turístic.
- (11) Espero que, a aquestes altures, vagi quedant clar que les etiquetes que utilitzo estan agafades d'elements, normalment de caire simbòlic, que poden abarcar a tot un conjunt de gent amb algunes característiques comunes -generacionals, sobretot-, però que tenen una heterogeneïtat notable derivada d'altres factors com els de classe, els "ètnics", de residència, històries personals, etc. etc.
- (12) Suposo que és casualitat, però sembla que la típica imatge del "botones", xicot simpàtic, espabilat i una mica més pinta que d'altres queda confirmada aquí doncs, a més d'aquest, hi ha un altre informant que va tenir el seu primer contacte amb l'herba a través d'un "botones", en aquest cas a Madrid:

"La primera vez que tomé hierba, tendría unos quince años o poco más, fue con un amigo que tenía, que era botones -ya sabes, el trabajar, y en un oficio así, es una cosa que da... que aprendes de la vida. Pues ese chaval un día tenía un cigarro de hierba, grifa debía ser, y me dijo que si quería. Lo estuvimos fumando y después, resulta que su padre trabajaba en un circo, fuimos a ver el circo que estaba en una plaza de

las afueras de Madrid. Y, claro, pasamos un día fabuloso entre todo aquello, viendo los animales, lo que hacían aquella gente..."

(13) Per cert, va ser sota el govern laborista de Wilson, que durant la seva campanya electoral es va fer fotografiar amb els Beatles, quan es van prohibir les ràdios pirates, donant així un cop mortal a les possibilitats d'expansió de tota aquesta música rock-psicodèlica, i d'altres aspectes de l'"under" britànic. També van augmentar les trabes legals a certs locals, publicacions, etc. (vegi's LEDUC, 1976).

(14) "... Y para aguantar en eso (el nou tipus de vida) había que montarse un rollo mental fuerte, tan fuerte como la vida misma que estábamos llevando. Y lo necesitábamos también porque siempre habíamos tenido un rollo mental o ideológico con que reforzar o justificar nuestra actitud rebelde. La gente que procede de ambientes proletarios o delictivos de toda la vida se hacen duros desde que nacen. Los que nos hicimos "malos" procediendo de familias un poco más ricas y bienpensantes, hemos tenido que endurecernos aceleradamente, dándole muchas vueltas al "coco"."

(15) El "tarbas" és un tipus de turbant àrab. El "subsi" és una pipa marroquí per a fumar herba. El "mato" és com un macuto petitet, una espècie de "bossa de judes" (encara que acostuma a ser de forma quadrada) per a guardar-hi l'herba.

(16) Referint-se precisament a ells, MALVIDO (1977, 4: 5) explica que: "Parieron allí a sus primeros hijos sin médicos ni comadronas, a la luz de la vela y con el agua de la cisterna, lo que les valió re-

putación de brujos entre los payeses, que ya se habían acostumbrado a parir en las clínicas de Ibiza."

(17) Com s'haurà pogut observar, en aquest capítol he tractat alguns aspectes que depassen clarament el seu marc temporal. M'ha semblat que era més aclaratori mantenir el fil expositiu, tan cara a la seva immediata comprensió, com per la comoditat que pot representar posteriorment el fer-hi referència sense haver de fragmentar massa el discurs que s'estigui fent.

(18) "Los ídolos extranjeros de momento permanecían en un mundo muy lejano, al otro lado de unos Pirineos y unos mares que separaban cantidad. Quizás eso fue una suerte. El rollo no se pudo importar comercialmente por desconfianza de los capitalistas del espectáculo y por dificultades legales. Los de fuera quedaron fuera y aquí el rollo nos lo montamos nosotros por nuestra cuenta. Y así salieron músicos locales enrolladísimos, quizás malos en plan técnico pero muy agarrados a la gente que les rodeaba y les animaba. Como el "Cromo" con su flauta por los metros y por los festivales, haciendo la guerra por su cuenta, y como tantos otros, que cuando llegaron los grandes ídolos (que llegaron cuando ya casi habían dejado de serlo) ya tenían su rollo montado y aguantaron y siguieron y hoy tenemos una música mucho más nuestra que de los otros países europeos, arrastrados por la moda yanqui o inglesa". (MALVIDO, 1977, 3: 14).

(19) Considero que no es pot parlar formalment de que l'estat està estructurat democràticament fins després de l'aprovació de la Constitució, el desembre de 1978. Per tant, ara m'estic referint estrictament als anys 1977 i 1978 (el 1976 encara no havia començat aquesta gresca).

- (20) No em resisteixo a transcriure el "comentari sociològic" -contrapuntat amb la descripció de temps - "prehistòrics" per part del periodista- que respecte a aquesta qüestió, relacionada amb el procés - d'europèitziació, apareix en el mateix article:

"-Lo que ocurre aquí lo ví hace diez o doce años en Frankfurt y Hamburgo-, me cuenta Juan Vigo, propietario del Villa Rosa, que lleva veinte años en los locales de la zona, desde aquel Tabú en que Rudy Ventura tocaba la trompeta acompañado de una vaca que le cantaba el muuú, muuú, mientras pululaba por el local ofreciendo leche recién ordeñada a la clientela. Y añade: -Nos adaptamos a sus horarios y costumbres, y nos ocurrirán las mismas cosas."

- (21) Les dades més concretes d'aquest apartat provenen principalment de: URENDA (1981); El País Semanal, 30-XII-79; i comunicació personal del comisari - Leandro Gil a la trobada sobre La incidència de la crisi en la joventut de les gran àrees urbanes, organitzada pel PSC-PSOE a la Corporació Metropolitana de Barcelona el 17 d'octubre de 1981.

- (22) Des del meu punt de vista, i plantejat fóra d'aquest context, potser tindria més interès teòric la pregunta inversa, és a dir, quins són els mecanismes que en determinats moments històrics fan possible que hi hagi gent que pugui viure el seu present en funció d'un futur, més que no en referència a aquest mateix present. Encara que aquest tema -que no és nou en ciències socials- no és aquí el moment de discutir-lo, l'he esmentat perquè s'entengui que plantejo la qüestió del presentisme no perquè em sembli més exòtic o sorprenent que d'altres postures, sinó perquè ho comporta la lògica del treball.

- (23) La caracterització d'aquestes dades l'he extret - principalment d'URENDA (1981), que fa una definició descriptiva de proletaris:

"... grupo social integrado por aquellos que no pueden tener otras rentas relevantes y legítimas que las que proceden de su trabajo como obreros, empleados y funcionarios de los niveles inferiores o de la explotación de pequeños negocios - (comercio de barrio al detall, etc.)."

D'altra banda, per calcular el nombre del tipus de joves que aquí ens interessien, fa les següents passes:

- joves d'ambdós sexes, entre 15-24 anys; 14,64% població total de la Corporació Metropolitana de Barcelona, 1980.
- població total C.M.B. i Barcelona (1981): consigna al text.
- població C.M.B., sense Barcelona (1981); 1.344.121.
- població 15-24 C.M.B. sense Barna (15,19%), 1980: 204.306.
- població 15-24 Barna municipi (14,85%), 1980: 259.797.
- població total 15-24 C.M.B. (14,97%) 1980: 464.103.
- població total districtes II, IX i X (1981); 693.086.

"si a los restantes habitantes de la ciudad de Barcelona (1.062.300) les aplicamos el porcentaje medio de jóvenes 15-24 de su municipio, es decir, - 14,85%, obtendremos el número de jovenes no proletarios que viven en Barcelona: 157.220; que restados del total de efectivos de 15-24 de la C.M.B. da: 306.883...."

Finalment, la joventut en atur la calcula així:

- segons dades oficials, el juny del 81, l'atur juvenil (-19 fins a 24 anys) a la província de Barcelona és el 45,3% sobre l'atur general (101.476 indiv).

- sabem que les dades oficials estan per sota les reals. Segons Banca Mas Sardà (maig 81), l'atur afecta als joves del conjunt de Catalunya així:
14-19 anys, 40% 91.745
20-24 anys, 25% 55.791; total: 147.536
- considerant, a més, que l'atur juvenil té més incidència a la província de Barcelona que a la resta de Catalunya; que el "no registrat" -i més el juvenil- és proporcionalment més gran a les grans àrees urbanes; que afecta més greument als llicenciats de segons quines facultats i als joves proletaris de la indústria i la construcció; i que la prolongació d'estudis és moltes vegades un atur encobert,
- el nombre de 150.000 a la zona considerada, és una "avaluació prudent".

- (24) A Catalunya, els salaris més freqüents oscil·len entre les 20-25.000 ptes./mes a Osona (21%), les 15-30.000 a Cornellà (41,7%), i les 10-15.000 a Barcelona- ciutat (CASAL, 1981).
- (25) I amb uns horaris que moltes vegades han fet que els veiessin molt poc. D'aquí, el desdibuixament de la figura del pare amb totes les seves conseqüències des d'un punt de vista freudià, hi ha uns intrincats camins en els que no penso ficar-m'hi.
- (26) Em refereixo a la indústria dels tinglados musicals (festivals, discos, revistes...) del vestit, de les drogues, etc. que agafant elements amb els que saben que aquests grups s'identifiquen, i després d'una atenta "expurgació", en potencien al màxim alguns d'ells a través del potents medis de comunicació-dissuasió de què disposen.

- (27) Després de la llarga vida que han tingut les pandilles i d'una certa ressurrecció de les bandes en els inicis de l'actual crisi-econòmica, sembla que actualment, a part de que els grans grups del barri es van diluïnt, els que estan lligats a activitats delinqüencials tendeixen a actuar en petits grups, de 2 ó 3, i no massa vegades els mateixos. (vegi's FRANSOI, 1981).
- (28) Crec molt oportú recordar aquí un "floril·legi" de frases escollides d'un article titulat "Un chivato nos abre su corazón" (CONY, Laura, STAR, núm. 31, 1978: 41-43):

"Es dedica a fer de camell, a més de xivato ocasional de la policia, "... primero porque es una manera segura de tener siempre droga y después, claro está, porque me proporciona dinero (...) Me propusieron colaborar con ellos a cambio de devolverme la libertad que me habían robado y algo de heroína que también se habían apropiado por este método (...) Yo no tengo principios, en este oficio cada uno obra de manera independiente y autónoma (...) Todos los que están metidos en esto saben a lo que se exponen y los riesgos que corren. Yo no tengo amigos, yo no traiciono a nadie, me limito a sobrevivir de la mejor manera que pueda, no puedes tener escrúpulos, si no vas apañado (...) Ahora vivo, y como a veces tengo una chica en mi cama, el mañana me preocupa de una manera muy relativa. Verás, siempre queda el recurso de cambiar de ciudad, de país, de mundo, o de suicidarme que es otra de las posibilidades a tener en cuenta."

- (29) En aquest temps, i a part d'alguns aspectes més directament acadèmics, l'institut ha canviat en el sentit que hi ha moltes més activitats en què hi participen els alumnes: des d'un any que van dedicar força temps a repintar-lo i endreçar-lo tot, de dalt a baix, fins als tres grups de teatre exis

tents, els del taller d'arts plàstiques, els equips (futbó i bàsquet) i altres activitats regulars de caire esportiu, les xerrades que es fan de tant en tant, en què el tema "drogues" s'ha tocat més d'una vegada, el cine-fòrum, música... Però - aquest millor "ambient", més grau de participació, motivacions, etc. no contrarresta, pel que sembla, les tendències generals de la societat que envolta l'institut. És a dir, en aquest cas, cap a un major nombre de consumidors de drogues il·legals.

- (30) Les dades estadístiques d'aquesta part estan tretes de EDIS (1981), excepte en els casos en què - s'indica una altra cosa.
- (31) Qui estigui interessat en el tema, se'n pot fer - una bona idea consultant, per exemple, el capítol de "Abuso y dependencia de medicamentos" de SOLER INSA, a FREIXA et al., 1981: 257-282.
- (32) Per conèixer algunes històries concretes entorn - d'aquests temes, es pot veure CABALLERO, O. "La mafia de los medicamentos" a Entreviu núm. 122, sept. 78, pàg.: 12-16; i PEREZ VARGAS, A. "Drogas para todos, paga el Seguro!" a Entreviu núm. 136, des. 78, pàg. 38-40.

4.- LES DROGUES: D'UN COMPLEX TRADICIONAL
A UN COMPLEX MODERN

4.1.- INTRODUCCIÓ

4.1.1.- Introducció.

En aquest capítol veurem els principals aspectes - del procés social que va des de les societats tradicionals (en el sentit que li donàvem a la introducció teòrica, pàg. 29) a les societats industrials desenvolupades, centrada en el camp del consum de drogues i totes les seves implicacions, a través d'una reflexió teòrica que té un dels seus punts "de recolzament" fonamentals en la història que acabem de veure en el capítol anterior.

Més en concret, parlo de "complex tradicional" en referir-me al conjunt cultural en què es dona el consum del haix i altres drogues fins a l'època de la subcultura hipi i del "complex modern" fent referència a la situació de la mateixa qüestió en les societats industrials amb un alt grau de desenvolupament que, com es podrà veure, és bastant més complexa, i que anteriorment ja hem qualificat per una de les seves característiques principals (la massificació del consum de drogues) com a "societats intoxicades".

Analitzarem quin ha estat el paper jugat per la subcultura hipi en aquest context, i per a poder-ho fer es fa indispensable que prèviament es defineixi en quin sentit precis s'utilitza el concepte de subcultura en aquest treball, cosa que es fa en aquesta introducció. També s'ha de precisar que quan parlem de subcultura hipi ho fem com a referència global a les tres subcultures que s'han vist al capítol anterior. Després ens deturarem en l'anàlisi de similituts i diferències entre les subcultures grifota i hipi, ja que el procés d'evolució de l'una a l'altra es dona -i contribueix a que així sigui- en un moment decisiu d'aquella transforma-

ció social a què ens acabem de referir més amunt. Després d'una part dedicada a analitzar quin és el rol que juguen els diferents tipus de drogues en una societat urbano-industrial desenvolupada, entrarem ja a considerar més en concret el paper del moviment contracultural en tota aquesta transformació, per acabar el present capítol amb una breu reflexió sobre la situació de l'individu a la nostra societat actual, centrada en la seva relació amb el consum d'embriagants.

4.1.2.- Una aproximació al concepte de subcultura.

Encara que fins aquí he utilitzat el concepte de subcultura sense definir-lo prèviament estic segur que donada la seva gran utilització en les ciències socials s'ha entès, almenys a nivell intuïtiu i contextual, el que volia dir quan l'usava. De tota manera, crec que ara es fa necessari un intent de definició més explícita, en el moment d'iniciar aquest capítol, en el qual la discussió se situarà predominantment a nivell més teòric que no descriptiu.

Abans de definir què entenem per subcultura però, cal parlar de cultura. No m'engrescaré aquí en una discussió del concepte de cultura que ens podria desviar massa de la temàtica central que ens ocupa malgrat que, evidentment, al ser un dels conceptes-clau de l'anàlisi antropològica, qualsevol discurs que s'inclogui dins d'aquesta perspectiva s'hi relacionarà per força. TYLOR a la primera pàgina de la seva obra Primitive Culture - (1871), diu que cultura "... és tota aquesta totalitat complexa que compren coneixements, creences, arts, moralitat, lleis, costums i altres capacitats i hàbits adquirits per l'home com a membre de la societat".

Partint d'aquesta clàssica definició, tenint en compte les principals aportacions posteriors (vegi's per exemple, BENEDICT, 1939; BEALS i HOIJER, 1963; MALI NOWSKI, 1967; NADEL, 1974, o LINTON, 1976) i essent ben conscient de la simplificació que suposa, utilitzaré un concepte de cultura que fa referència a tot allò que l'home és i realitza que no provingui només de la seva naturalesa biològica, relacionat principalment amb el seu comportament i cognició. La cultura es dona en unes coordenades d'espai i temps que li confereixen una historicitat i d'aquí que també s'entengui per cultura, a partir del concepte dual que planteja BOAS, com un grup determinat d'homes definits com a unitat gràcies a una sèrie de trets comuns i específics que els caracteritzen.

A partir d'aquí entendrem per subcultura una "part" d'aquest "tot" que constituïria la cultura tal com l'hem definida. Aquell terme, que des de la seva aparició en el camp de les ciències socials, als EEUU de després de la segona guerra "mundial", ha estat molt utilitzat i de molt diverses maneres, és difícil de dotar-lo d'un sentit inequívoc. Per això, partint d'una definició molt general, el que farà serà situar-lo en funció de les temàtiques per les quals el concepte és fonamentalment utilitzat: les de marginació o desviació social. D'aquesta manera:

"mentre que els patrons culturals afecten tota la població, les subcultures no fan referència a la societat o al grup general, sinó sols als subgrups, segons uns criteris locals, unes estratificacions o (...) unes diferències d'edat. Comsevilla (...) que les subcultures no sempre existeixen en harmonia amb la cultura general, poden admetre valors no acceptats a nivell de la societat global." (SALCEDO, 1974: 24).

Però, què vol dir que hi ha segments socials, o subgrups, que estan en una relació de desharmonia amb les pautes culturals generals d'una societat concreta?. Tota societat té unes normes de funcionament, unes a nivell explícit, altres a nivell implícit, que s'han anat configurant al llarg de la seva història i de la lluita i la interacció entre els diferents grups que la componen, per la qual cosa aquestes normes acostumen a respondre, en última instància, als interessos dels grups dominants en ella. Així doncs, les coses que són acceptades i/o exercides per la majoria de la població es defineixen com a "normals", mentre que les que s'aparten d'això són "anormals" o "desviades". Per tal de que se'ls apliqui aquesta última denominació, però, n'hi ha prou amb que siguin coses que, tot i ser ben "normals" en segons quins contextos, es donguin "fòra de lloc":

"Quan algú es rasca el cap o el nas no ens n'estranyem a no ser que ho faci d'una manera 'desplaçada' -per exemple, per comunicar-se amb algú altre- doncs normalment els moviments d'aquest tipus no són elements utilitzats en les comunicacions convencionals" (LAING, 1971: 133).

Però no tots els individus i grups tenen els mateixos comportaments respecte a les convencions socials, produint-se unes conductes socials "anormals", "desviades", que ho són sempre en relació als patrons socials establerts. Aquest fet, a més de la violació de la norma, implica també una relació conflictiva amb les diferents agències socials de control, i la busca d'uns recursos per a protegir-se enfront de l'aparell de l'estat, a les necessitats del qual responen aquestes agències socials. Quant aquesta desviació és un punt central del comportament vital i quotidià d'una persona, aquesta tendeix a desenvolupar tot un estil de vida al seu voltant, creant així una sèrie de valors, normes i conductes específiques a la seva situació. Aquest procés

es dóna paral·lelament a la seva identificació amb els individus o grups que es troben en una situació semblant i d'aquesta manera, a través de l'auto-reconeixement - com a "diferent", d'una justificació ideològica, una - busca de solidaritat, de seguretat, és com arriba a - cristal·litzar en molts casos, una subcultura:

"El modo de tratar a los desviantes les niega los medios ordinarios para continuar con la rutina de la vida diaria accesible a la mayor parte de la gente. A causa de esta exclusión el desviante debe desarrollar forzosamente rutinas ilegítimas." (BECKER, 1971: 35).

Aquí ja he presentat el concepte de subcultura involucrant-lo en el context de la desviació. Abans de continuar per aquí cal dir, però, que en una concepció de la cultura tal com la veiem a la pàg. 56, com a composada per la relació dinàmica de diverses subcultures entrelaçades jeràrquicament, no s'ha d'identificar forçosament subcultura amb desviació o marginació. Sobretot a les societats industrials desenvolupades, dotades de gran diversificació interna, hi ha també una jerarquitització de valors, i el que es tracta de veure és com s'organitza aquesta en un moment històric determinat:

". . . . como ha insistido ya E. Shils, el sistema central de valores no constituye la totalidad del orden de valores y creencias profesadas y observadas en la sociedad. En toda sociedad diversificada, los sistemas de valores se distribuyen a manera de un espectro; las variaciones del sistema central de valores oscilan desde una hiperafirmación de algunos de sus componentes hasta la recusación extrema de ciertos elementos que se encuentran rechazados o subordinados dentro del sistema central de valores. Son estas variantes y sus grados de variación lo que mas debiera importar a quienes emplean el término de subcultura" (WOLFGANG i FERRACUTTI, 1971: 117).

Al mateix temps, aquest "sistema central de valors" no és inamovible, sinó que precisament per mantenir la seva funcionalitat de màxima integració dels diversos sectors de la societat va evolucionant al ritme dels equilibris de forces socials que es produeixen en ella. Aquesta perspectiva ens permetrà veure, en el nostre cas, com la desaparició de les subcultures relacionades amb el haix que han existit en un moment donat, no ha comportat per força la integració de tots els seus valors en la societat general: mentre alguns d'ells, efectivament, han impregnat usos i costums que ara es consideren "normals" en aquesta societat, d'altres continúen "subordinats o rebutjats dins el sistema central de valors", encara que en aquests moments siguin uns altres els subgrups o segments socials que els fan seus.

Crec adequat ara, clarificar les relacions que entre el concepte de subcultura i de contracultura es donen en el marc del present treball. YINGER (1960) en la seva coneguda anàlisi de la subcultura delinqüent fa una distinció entre aquests dos conceptes: la subcultura seria la cultura d'una comunitat determinada (normalment tradicional) que pel seu aïllament no es podria assimilar del tot a la societat global; en aquest sentit no seria disfuncional. La contracultura, en canvi, seria el resultat de la conscienciació d'un grup que viu en una situació conflictiva i frustrant i que elabora un sistema de normes pròpies oposat al sistema de normes dominant; seria, per tant, disfuncional respecte a la cultura dominant.

Aquí, evidentment, no segueixo aquesta distinció. Primer de tot, perquè uso el terme contracultura per a referir-me a un determinat conjunt d'ideologies i pràxis que, sorgits a mitjans dels anys seixantes d'aquest segle als Estats Units d'Amèrica del Nord, s'extenen posteriorment per determinats sectors juvenils de bona

part del món occidental desenvolupat, fins a disol-
dre's-ampliar-se al sí de la societat general de diver-
ses maneres, segons els llocs i situacions: parlo, -
doncs, d'uns determinats grups històrics coneguts com a
"hippies" que s'insereixen dins d'un corrent constitu-
tiu de la cultura occidental que, sobretot a partir del
gran triomf de la Raó al Segle XVIII, ha quedat relegat
a segón terme -i moltes vegades com a ideologia de re-
canvi: diferents etapes d'ells serien el romanticisme,
el nihilisme, els expressionismes, surrealismes o futu-
rismes i els antecessors directes d'aquells "hippies",
és a dir, les joves generacions "opaques" de la postgue-
rra (vegi's FISCHER, 1975).

Però tampoc crec que la contracultura, plantejada
en els termes de YINGER, sigui tan disfuncional com pu-
gui semblar a un primer nivell d'anàlisi. A les socie-
tats constituïdes sobre el conflicte, l'existència -
d'uns grups que contestin les seves normes, mentre no
depassin un cert grau d'aïllament i fragmentació, i mal-
grat totes les contradiccions i tensions que això pot
comportar, de vegades poden jugar, "malgré lui", un pa-
per funcional a les classes dominants cara a la seva -
contínua actualització del poder a través dels seus sis-
temes de control. Seria la concepció de la marginació -
com un fet inherent a les societats capitalistes desen-
volupades, que la necessiten per a la seva reproducció
a tots nivells (des de l'estrictament econòmic fins a -
l'ideològic).

Per acabar de subratllar l'òptica dinàmica de les
subcultures, el punt de vista de l'interaccionisme sim-
bòlic ens facilita la consideració de la seva potencia-
litat a partir de la noció de categoria, aplicada al tí-
pues de vida col·lectiu que porten determinats individus
amb unes característiques específiques. GOFFMAN (1963:
36) en referir-se als estigmatitzats en conjunt, parla

de què no formen un sol grup ("... no poseen ni una capacidad para la acción colectiva, ni una pauta estable y totalizadora de interacción mútua...") però tendeixen a reunir-se en petits grups socials de la mateixa "categoria particular": és a través d'aquesta categorització prèvia que, de vegades fins i tot de manera molt organitzada, poden arribar a convertir-se en una subcultura:

"Una categoría puede funcionar para favorecer entre sus miembros el establecimiento de relaciones y formaciones grupales, lo cual no significa, sin embargo, que la totalidad de sus integrantes constituya un grupo."

La categorització cada cop més "afinada" dels diferents grups socials cara a un més fàcil control social és una característica de les societats urbano-industrials desenvolupades. Una part, i força important, d'aquesta categorització es refereix a les minories existents dins la societat, per a les quals, aquella categorització es pot traduir a nivell territorial en uns espais on poden desenvolupar determinades subcultures, encara que normalment "domesticades", és a dir, a partir de la degradació dels seus propis codis culturals:

"Hay también medios urbanos que poseen un núcleo de instituciones auxiliares que proporcionan una base territorial a prostitutas, drogadictos, homosexuales, alcohólicos y otros grupos ignominiosos. Estos establecimientos son, según los casos, compartidos por diferentes clases de proscriptos." (GOFFMAN, 1963: 35).

Això és el que ha ocorregut principalment a la meca del superdesenvolupament capitalista, és a dir, als EEUU, a partir sobretot de la crisi dels anys setanta i, més en concret, de la crisi fiscal de l'estat: amb l'establiment d'un suposat "laissez-faire" a determinades zo

nes (la majoria barris negres, i no per casualitat), - aquestes han acabat convertint-se en veritables ghettos controlats per la criminalitat organitzada i envoltats per la policia per tal que els de "dins" no contaminin als dels altres barris. D'aquesta manera l'estat posa - en pràctica un tipus de control social més "indirecte" a nivell ideològic, no tant evident com la presó i tot l'aparell repressiu en general, i que al mateix temps - li surt molt més barat (sobre aquest tema vegi's MELOSI, 1980: 190-192).

Sintetitzant, doncs, tot i reconèixer la virtualitat de considerar les subcultures com a parts integrants de tota cultura, aquí es subratlla el concepte de subcultura en el seu aspecte concomitant als fenòmens de desviació, ja que la subcultura hipi de finals dels - anys seixantes a Barcelona entraria de ple dins d'aquesta caracterització. És en aquest context que s'utilitza el concepte en l'anàlisi de la història cultural del - haix entre nosaltres.

4.2. - EL "COMPLEX GRIFA" I EL "COMPLEX HAIX": GRIFOTES I HIPIS.

Aquí, a través de l'anàlisi d'alguns dels seus aspectes fonamentals, intentaré establir les principals característiques dels dos grups considerats, per tal de poder-los comparar posteriorment en el marc del context social general que van existir. Seguint analògicament la proposició de RUBIN (1975) en parlar del complex tradicional de la cannabis, que anomena "complex ganja", aquí esmento sota l'epígraf "complex grifa", la subcultura tradicional del cànem entre nosaltres, és a dir, la dels grifotes. Seguint la mateixa analogia, anomeno "complex haix" al mode de consum "modern" dels derivats del cànem al nostre país, d'una manera equivalent al que seria el "complex marihuana" als USA. De tota manera, i tal com es pot observar en la gràfica núm. 2 (pàg. 42), el "complex haix" que es donaria en el marc de la subcultura hipi seria només el primer pas dins el "complex modern" de les drogues, que és analitzat amb més extensió al punt. 4.3.

Crec que a partir d'aquí es podran detectar algunes qüestions bàsiques de la diferència entre l'un i l'altre, que es produeix en el marc d'un procés general molt important, ja que a Catalunya representa el pas d'una societat capitalista lliberal de caire tradicional a una societat urbano-industrial desenvolupada, amb totes les característiques de "modernitat" que això implica. En el present apartat es considera als components d'aquests grups principalment des de l'òptica de consumidors de determinades drogues. Com es podrà observar, es dividirà cada un dels següents punts en un apartat: a) dedicat als grifotes i un apartat: b) dedicat als hipis.

4.2.1.- Composició social dels grups.

a) El consum de grifa o kif entre les capes més baixes de la població va tenir un cert caire de normalitat durant tota la llarga postguerra. Encara que aquest consum, per les informacions de les que disposem fins ara, es donava principalment entre els sectors que s'han conegut, a partir de MARX, com a "lumpenproletariat", és a dir, les classes més baixes i desheredades de la societat, tampoc es pot dir que fos una cosa exclusiva d'ells. La distribució territorial dels diferents grups socials no s'acostuma a donar mai d'una manera rígida i amb un aïllament total entre ells, sinó que, al barri xino, per exemple, a més dels grifotes de tota la vida, hi trobem altres sectors de classes populars. I malgrat els mecanismes de valoració -dels altres i d'un mateix- de que disposa l'individu en el sí dels diferents grups socials per tal de preservar certs usos i costums que es consideren propis i favorables per al grup, i rebutjar-ne d'altres, sempre hi ha una òsmosi, sobretot a nivell juvenil, que en aquest cas es manifestava en el consum de "petardos" de grifa també per part d'alguns joves que no eren precisament els clàssics grifotes. Una situació que ajuda a explicar això és que en aquells moments el consum de grifa no estava perseguit, i moltes vegades es feia tranquil·lament en públic a determinats bars, balls o festes populars. A Barcelona, a més del barri xino i el Camp de la Bota, sembla que també es podia comprar, o almenys es consumia, a determinats llocs de la Barceloneta i de Sants.

De tota manera, és evident que els grifotes estaven formats majoritàriament pels sectors més pobres de la població i que aquesta, després de la guerra, s'havien aixamplat considerablement: la "davallada social", producte de la guerra i de les seves conseqüències posteriors, l'extensió de la repressió o l'anada a la Legió com a única sortida amb l'accentuació de l'aïllament

social que això representava, etc. va suposar la "lumpenproletarització", en un moment donat, de sectors força importants de les classes populars. Així, la grifa:

"... era consumida casi exclusivamente en los estratos mas inferiores e "ignorados" de la sociedad española, por gente marginada, "degenerada" e indeseable, tales como ex-legionarios, maleantes de poca monta, rufianes, prostitutas baratas, golfantes, vagabundos, borrachos, quinquis y hampones de mala muerte; en definitiva, por gentes cuyas necesidades estaban muy lejos de ser conocidas y de interesar a las capas más elevadas de la sociedad, ni a sus técnicos, ni a sus fuerzas vivas" (GONZALEZ DURO, 1979: 73).

b) En canvi, els components del que aquí hem anomenat subcultures al voltant del haix, és a dir, dels hippis, freaks i autòctons, formen part d'una molt més àmplia gamma de classes i capes socials. Ja hem vist que entre ells hi incloïem, en un bon principi, a alguns joves grifotes i gitans; joves fills de treballadors i d'una depauperada classe mitjana d'alguns barris de Barcelona que en aquells anys (cap a la meitat de la dècada dels 60's) es comencarien a "recuperar econòmicament" a base d'uns horaris laborals llarguíssims (amb hores -extres o "pluriempleo"); fills d'una classe mitjana més "acomodada", tant de Barcelona com de fóra d'ella, que és on es podria situar a la majoria d'estudiants d'aquells moments; i també a alguns joves professionals i joves rics, amb la característica comuna -a més de la joventut i una bona posició social- d'un cert esnobisme, més o menys elaborat segons els casos.

Es pot afirmar que aquest inter-classisme en el consum del haix -el mateix que avui dia es dona en el consum de pràcticament totes les drogues-, va tenir un primer moment creatiu socialment, en el sentit que es produïa una relació de gent provinent de camps molt diver-

sos, en uns àmbits molt restringits, i la interacció, - encara que només abarqués moments molt concrets de la vida de cada individu, acostumava a ser força intensa. Per als joves burgesos, tots aquells contactes, l'haver-se d'endinsar en el món del Xino, va constituir el descobriment d'uns aspectes de la vida que, en tot cas, no més s'intuïen. En alguns casos això potser no va depassar l'aventura romàntica, tan típica de la bohèmia, de barrejar-se en la vida cràpula i dura dels esglaons més baixos de la societat. Però en d'altres, certament, va crear unes relacions personals, i va influir en les seves actituds davant la vida. Per als joves proletaris o lumpens, aquella droga que venia acompanyada per tota una cultura, va significar també l'accedir a un cert tipus de cultura: una música en què les lletres tenien la seva importància, unes determinades lectures, la participació en discussions... activitats a les que es veïen motivats per tal de sentir-se més plenament "in", dins el "rollo"; en definitiva, per estar més ben integrats al grup.

Amb la generalització de la "xocolata" a principis dels setanta, aquests aspectes es deslliguen paulatinament. Això no vol dir que no hi hagi gent per a la qual la contracultura no pugui continuar essent una via de culturització, o que a través del "rollo" no vagin ampliant les seves perspectives vitals. Però es dona en una situació més oberta en la que ser del cercle de fumadors d'"herba" o de "mandanga" ja no és un criteri tan decisiu com en l'etapa immediatament anterior. Per altra part, i ja des d'un bon principi, es dona també la situació inversa, és a dir, individus per als quals el contacte de gent molt diversa a través d'aquesta droga es centra només en ella, es parla i es discuteix sobre ella, es fuma, se l'exalta, es compra i es ven.... però tots els altres aspectes de la vida queden com suspesos. Són, per tant, unes relacions de "via úni

ca", centrades només en la droga, i que la majoria de -
les vegades se'n van tal com han vingut quan deixa de -
funcionar el seu motiu, és a dir, la droga.

4.2.2.- Les substàncies consumides.

a) Els derivats del cànem consumits pels grifotes eren sobretot la grifa, el kif i també la "rama". Encara que no tots els autors es posen d'acord en la correspondència dels diferents noms als diversos tipus de substància (suposo perquè, almenys per la meua experiència personal, a nivell dels mateixos consumidors informants tampoc la cosa està tan clara), es pot utilitzar el nom de "grifa" com a més genèric, el de "rama" per a una qualitat inferior de grifa, en què abunden els tronquets i les llavors de cànem emmig de les fulles triturades, i el de "kif" per a una qualitat superior, en què hi entrarien les fulles i flors premsades i tractades segons es pot veure a l'anex núm. 1-1, pàg. 24-25. Al costat d'això, i a diferència dels consumidors de cànem clàssic del Nord d'Àfrica, els grifotes consumien també alcohol, i de vegades en grans quantitats, alguns sobretot a partir de l'encariment de la grifa, quan sigui aquell l'única alternativa que els queda per a poder-se embriagar amb pocs diners.

Per a molts dels grifotes, la grifa era una substància força equivalent a l'alcohol. És interessant assenyalar que quan va començar a sonar amb certa insistència la paraula droga, amb l'arribada de les primeres notícies del que passava a Amèrica i del haix, alguns grifotes consideraven a aquest últim una droga, mentre que la grifa tenia el mateix estatus que el que podia tenir l'alcohol, tant entre ells com entre la gent més

"convencional": de la grifa es podia accentuar més que era "vacilona", que "posava bé", i prou, a diferència de l'alcohol, que anava acompanyat d'uns significats culturals molt més variats (vegi's per exemple, a FREIXA et al., 1981: 162); però en tot cas, tant l'un com l'altre, i des de les respectives perspectives, no eren considerats drogues.

En el cas de l'alcohol, les raons d'aquesta consideració no crec que calgui ja explicar-les aquí. En el de la grifa, les raons es podrien centrar en la normalitat amb que molts grifotes, la majoria, havien conegut aquesta droga des de ben petits en el medi on es movien, al costat de la llibertat i pràcticament total tolerància que fins a mitjans dels anys seixanta hi va haver - cara a aquest producte per part de les autoritats. No - tenia, per tant, cap connotació sòrdida, sinó més aviat al revés: era un producte que pels seus efectes de relaxació i d'eufòria induïda ajudava a fer suportable la sordidesa de les seves vides.

b) En el cas dels hipis, i tal com s'ha anat veient al llarg de la nostra història, les principals substàncies consumides van ser el haixix, i a un nivell molt més baix, la marihuana i també la LSD. El haix s'obté a partir de les inflorescències del cànem que desprenen unes substàncies resinoses i es presenta premsat en forma de plaques, podent ser la seva potència psicotròpica unes cinc-deu vegades superior a la de l'"herba" (vegi's pàg. 112). Com ja s'ha vist, també, els seus efectes que afavoreixen més una actitud d'introspecció mental que no pas aquella, van ser molt ben apreciats - desseguida pels hipis.

La marihuana se'ns presenta com un indicador força clar de la contradictòria especificitat del "rollo hipi" al nostre país. D'una banda consisteix bàsicament en el

mateix que el kif i, en canvi, entre aquests nous grups de consumidors del producte no es conserva el nom tradicional d'origen àrab, sinó que s'utilitza el nom que - malgrat tenir un origen castellà a terres de Mèxic i el Caribe, es coneix a través de la contracultura anglosaxona dels USA. D'altra banda, mentre que als EEUU la - substància psicotròpica que més consumeixen els hipis - d'allà és la marihuana -de la que n'hi ha grans plantacions a Mèxic, i a pesar de la prohibició, també a les terres càlides de l'interior de les seves fronteres- entre nosaltres l'herba queda en un discret según lloc, - mentre que priva el consum de haix marroquí i també de l'Orient. Encara que no crec que hi hagi una explicació definitiva d'aquestes diferents preferències, algunes - pistes les podriem trobar esbrinant des de factors de tipus ecològic, fins a factors psicosocials i culturals, com la possible millor adequació del haix, en un moment donat, a la major duresa existencial de l'underground autòcton; a part dels factors més directament econòmics i polítics que ja hem vist en el seu moment (més fàcil de traficar, de camuflar, més còmode, etc.)

L'utilització de l'àcid, sobretot en el moment àlgid de la subcultura hipi (1969-70), la marcarà profundament, principalment a nivell expressiu. En aquest producte sí que s'estableix una diferència abismal entre hipis i grifotes: mentre que per als primers, a més d'un joc és, en molts casos, una experiència transcendent, i malgrat el risc psicològic que pot comportar es considera que la presa d'un àcid de tant en tant és compensatòria a nivell vital, i té un gran prestigi entre ells; per als segons és sobretot un producte que els dona marxa (ja que l'experiència que es té entre nosaltres és principalment de l'àcid amb "speed"), però que es miren amb força respecte, equiparant fins i tot a l'heroïna en quant a perillositat (vegi's, per exemple, l'anex, - núm. 1-1, pàg. 149). No passa així, en canvi, entre la

juventut urbana que hem etiquetat sota l'epígraf de "passota", que sembla que no té respecte per cap producte, i menys si és sintètic.

4.2.3.- Formes i caràcter del consum.

a) Entre els grifotes hi havia diverses formes de consumir la grifa, condicionades en gran part pel context en el qual això es fés. Mentres estaven a la Legió, és a dir, al Nord d'Àfrica, el consum acostumava a ser col·lectiu, i els companys habituals de la rotllana de la grifa (el seu funcionament es pot veure a la pàg.

199) eren un punt de referència que podia donar una certa seguretat afectiva a l'individu. El grup de fumadors de grifa, tot i estar molt influenciat per la cultura magrebí, tenia també les seves especificitats, com el consum simultani d'alcohol emmig de les fumades. De fet, aquests grups eren un exemple evident de sincretisme cultural, tant per les diferents influències que es podien advertir, per exemple, en la forma de disposar-se (en rotllana), de seure (recolzats a la paret), de fumar o de beure (alcohol o té "moruno"), com pel llenguatge, un argot compost principalment per mots d'origen àrab, andalús i gitano. A l'anex núm. 2 (pàg. 242 i ss.) podem veure com alguns d'aquests termes continúen usant-se amb la seva incorporació a l'argot d'un medi més ampliat com és el del "rollo". D'altra banda, es donava també un consum de caire més individual, integrat a la vida quotidiana, consum que podríem qualificar de social: en els descansos de la instrucció, mentre s'estava per la caserna, quan s'anava al poble, etc.

Quan es tornava a la Península, el consum col·lectiu també es podia donar, encara que d'una forma molt més limitada, tant per la quantitat i el tipus de gent (moltes vegades no eren més de dos o tres, i no podien

ser tant els mateixos que com quan estaven a la Legió), com per altres factors de temps (a la Legió tothom disposava de força temps i en uns ritmes comuns) o d'espai (aquí moltes vegades no es podia fer tan còmodament com allí: encara que de vegades es fumés públicament en segons quins establiments o festes ja no es formava la típica rotllana de la grifa). Per altra part, el consum individual que es podia donar a la Península, moltes vegades era realitzat en un medi molt hostil, en què això era considerat un vici, una cosa despreciable, i es feia, per tant, ermig d'unes tensions que de vegades podien desencadenar actituds paranoïques. En altres ocasions, el fumar en solitari, encara que no existissin aquestes tensions degudes especialment al fet de fumar grifa, podia "actualitzar" tota la sordidesa de la vida que s'estava portant i per tal de "curar" la depressió que això suposava, s'acudia a l'alcohol que, com ja hem vist, acabà essent el consum predominant en molts d'aquests medis.

Si adoptéssim una perspectiva psicoanalítica, moltes de les anàlisis que fa SAMI ALI (1971) respecte als grups de fumadors d'Egipte es podrien aplicar també, amb certes matitzacions, als grups de grifotes al Marroc. De fet, la descripció que fa aquest autor del grup de fumadors -al qual atribueix una estructura edípica que es manifesta en la temàtica inconscient més sobresortint expressada en l'humor- en els quals hi ha una "... igualtat simbòlica de rols socials, intercanviables i complementaris, on no és admesa cap rigidesa a l'interior d'una organització fluïda, inestable i sense contorns precisos", crec que és força útil cara al coneixement del funcionament interior d'un grup de fumadors. L'emergència, de vegades, de la figura d'un líder ("el rollista"), al que s'exigeix que sigui "... spirituel, loquace et généreux" (SAMI ALI, 1971: 270), és a dir, tot el contrari de la figura prohibidora del pa-

re, completaria la visió del grup des d'aquesta perspectiva (1).

El que més interessa assenyalar aquí, però, és que aquest tipus de consum no tenia cap cobertura ideològica explícita, que el situés contra la societat establerta i, en aquest sentit, era paral·lel al de l'alcohol. Per part dels grifotes no es va intentar mai racionalitzar ideològicament el consum de grifa, sinó que era un fet que es donava, ocorria sense més explicacions; per això anomenaria a aquest tipus de consum "factual". Els grifotes no necessitaven justificar-se ni davant unes autoritats que passaven olímpicament dels elements del subproletariat o fins i tot de les classes treballadores fumessin quelcom o s'ofeguessin en alcohol, ni davant del propi medi, on ja hi havia prou feina a sobreviure per part de tothom com per ficar-se amb els petits vicis del veí. D'altra banda, tampoc esperaven descobrir res d'especial a través de la grifa, sinó simplement que els ajudés a aguantar la dura realitat tot passant unes quantes estones més agradables que d'altres.

b) En el cas de la subcultura "hipi-freak", la forma més significativa del consum era també col·lectiva. Ja hem vist com això es donava juntament a d'altres activitats en els primers pisos d'"enrollats" de Barcelona (pàg. 276) o a les comunes, amb més o menys ritual segons els casos (pàg. 297). El ritual bàsic sempre era el de la "comunió" al voltant del porro, més que de qualsevol altre tipus d'instrumental com pipes i semblants, encara que de vegades sí que, a més de la seva funció ornamental, servien també per a fumar; ritual que tenia tota una gamma de possibles variacions que podien anar des de les maneres d'agafar el porro fins a l'ambientació general: llum, olors, música....

També es podia donar el consum individual que algunes vegades anava lligat a activitats de caire contemplatiu. Més d'un informant m'ha explicat que quan -sobretot al principi- alguna vegada havia fumats sol, s'ha via dedicat a pensar en les seves coses estirat o sobre el llit, mentres, per exemple, escoltava música o dibuixava. Però també va existir el consum individual que en un moment donat es va tornar angoixós: això no va ocórrer tan al començament de tot del "rollo", quan les famílies de classe mitja no en tenien ni idea de què podia anar la qüestió de la "mandanga", sinó sobretot a alguns d'aquells elements més joves de la segona generació els primers dels quals a la història he qualificat de "joves radicals", quan en alguns medis familiars podien estar ja més o menys "al tanto" i el fumar en un medi -hostil podia ser una actitud voluntarista que manifestava una rebel·lia però que, degut a les tensions emmig de les quals es realitzava, no resultava gens agradable per a l'individu.

Entre els grups de fumadors de haix hipis trobem - alguns aspectes comuns amb els que vèiem en els grifotes: la identificació afectiva del grup, molt potenciada per la capacitat relacional que possibilita el haix - amb l'aixecament d'inhibicions i amb l'exacerbament de la sensibilitat; el plaer compartit que s'expressa a través de l'humor, amb l'absurd o amb els jocs de paraules que, segons FREUD (1969) tenen una gran afinitat - amb l'estat d'intoxicació; el descobriment -moltes vegades simultani, a més- de la trivialitat d'algunes coses quotidianes... però a diferència dels grifotes aquí ens trobem davant un consum amb una gran càrrega ideològica. El fumar haix vindria a ser una forma d'expressar la diferència per part d'uns que volen viure "al seu aire", de posar distàncies respecte a un modus de vida que es rebutja: és simptomàtic, en aquest sentit, que aquest -distanciament del mode de vida dominant comencés preci-

sament per l'apropament als sectors més marginats i rebutjats d'aquesta societat i es coincidís amb ells a través d'una activitat que era més despreciada que rebutjada, com era el fumar grifa. Si l'emmarquem en aquest context, no ens ha d'estranyar que en aquell moment les "veus responsables" de la societat es comences sin a fixar en aquella "despreciada activitat" i, tot captant el missatge subjacent a aquella actitud d'alguns fills preclars de la burgesia, li donguin molta més importància que la que podés tenir el "fet en sí".

A partir d'aquí, i per l'incidència de múltiples factors entre els que cal considerar des de l'alarma que causa la "contaminació" d'alguns fills de les èlites socials per certs usos i costums de les classes més baixes de la societat, fins a la situació depenent d'Espanya en l'òrbita de la política internacional dels EEUU de Nordamèrica, es desenvolupa un típic procés de reacció social (BECKER 1966 i 1971) en què les racionalitzacions ideològiques de tots els implicats es renoven constantment: així, els grups de hipis s'han de justificar tant cara a ells mateixos, per reforçar-se en les seves conviccions i activitats, com cara als seus antics medis de relació primària, dels quals la dinàmica del procés anirà apartant cada vegada més -almenys per una bona temporada-, com cara a la societat en general, per tal de contrarrestar d'alguna manera els intents d'"enfonsament", tant social com político-ideològic, per part de les autoritats constituïdes. D'aquí que el consum del haix, situat al centre d'una situació com aquesta -i de la que n'hem exposat unes línies generals però que no s'exhaureix, ni molt menys, amb el que hem dit- sigui bastant més que el consum hedonista d'un producte, encara que aquest aspecte formi també part de la situació i de vegades sigui viscut, per part d'alguns dels seus protagonistes i a nivell conscient, no més com a això.

4.2.4.- La simbologia.

4.2.4.1.- Les formes.

a) Els elements icònics de caire simbòlic que podríem assenyalar com a més característics dels grifotes es centren sobretot en els tatuatges. També el llenguatge és ben característic. En canvi, altres aspectes de la presentació personal o els medis expressius, tot i podent-les-hi atribuir una especificitat en una anàlisi contextual, no són tan rellevants com els que veurem després en el cas dels hipis.

Els motius més recurrents dels tatuatges els podríem dividir en dos grans blocs: els que fan referència a qüestions d'un fort arrelament tradicional, com són els de "amor de madre"; els referents a la novia, que es poden expressar, per exemple, amb "amor eterno" i aquí el nom que sigui, acompanyat de vegades del típic cor travessat per una fletxa; diferents noms de dona; l'altra versió del sexe femení, és a dir, dones nudes a les que se'ls remarquen molt les mamelles i el "turó de Venus", i que normalment tenen unes grans melenes; elements relacionats amb la religiositat, el principal dels quals és la creu, però també elements iconogràfics propis d'alguna mare de déu, com una determinada corona, un mantell, o d'altres... tots aquests elements, com es pot veure, fan referència a dues sèries paral·leles de valors tradicionals que es centren principalment en la dona, absent de la seva vida de legionari; en aquest cas, doncs, el paper d'evocació substitutiva del símbol és el que predomina de forma més clara: per un cantó els símbols sagrats (la mare, la novia, la verge); per l'altre, l'altra cara de la moneda indissolublement lligada a la primera: la dona que equivaldria a la tan arraigada expressió popular de "puta", indispensable per a subratllar el masclisme de l'home que les domina (ni que sigui a nivell purament iconogràfic).

Tindríem després tots els tatuatges que fan referència més o menys directa al món de la Legió i del Nord d'Àfrica: l'escut de la Legió o d'algun dels seus coscos; siluetes d'armes, encreuades o en diverses posicions; legionari disparant; un "narguilé", de vegades amb els seus tubs enroscats fins que es converteixen en serps; una palmera; animals "africans", signes de potència i agressivitat, com el tigre (que en realitat no sigui propis del Nord d'Àfrica no té cap importància pel nivell simbòlic); dones amb el típic vel àrab; etc. - Aquí es remarquen, doncs, alguns elements que tradicionalment -a través d'una cultura popular que ha tingut molts contactes i referències amb el món islàmic del Nord d'Àfrica- s'han considerat com a característics de l'entorn vivencial dels "lejías", del context sociocultural en què es trobaven mentres estaven a la Legió. De fet, el tipus de relació asimètrica que -almenys a nivell institucional- tenien amb els indígenes àrabs, degut a formar part d'unes forces d'ocupació colonial, no feia més que reforçar els estereotips transmesos a través d'aquella cultura popular, cosa que en els tatuatges queda ben reflectida.

En quant a d'altres aspectes de la presentació personal (formes de vestir, de moure's, cabells....) els grifotes, en el context urbà de les ciutats de la Península, no pretenen (i no en sentit intencional) sinó seguir els patrons dominants, burgesos, de presentació de l'individu en públic (sobre això es pot veure GOFFMAN, 1979). Malgrat això, però, i com sol passar normalment, en general no poden amagar la seva pertinença social, ja que una de les funcions de la moda a les societats industrials -almenys fins a un grau mitjà de desenvolupament i referint-nos principalment a la moda de vestir masculina- és que, malgrat l'aparença d'uniformitat que hi ha a primera vista, es pugui apreciar clarament, a través de tota una sèrie de signes amb diferent relle-

vància que ho indiquen (des de la cura corporal de cara i mans, que és el que més es veu; a la qualitat i disseny dels vestits emprats, la forma de dur-los, els moviments, etc.), qui és realment el "model" i qui la "cariatura" (vegi's BARTHES, 1978).

Les formes expressives més específiques dels grifotes es troben en l'argot, en el qual es pot advertir a nivell simbòlic el sincretisme cultural que s'expressa a través d'ell, com ja s'ha vist anteriorment. En quant a cançons, frases fetes, jocs típics, etc., pel que es pot intuir (més que pel que, en realitat, he arribat a veure en aquest camp) crec que, si no és ja massa tard per investigar-ho, potser es podria arribar a conèixer l'existència d'un "folklore grifota", molt lligat, en tot cas, al folklore del legionari.

b) Amb els hipis entrem en un món que si, en principi, és totalment diferent de l'anterior, veurem també que hi té alguns punts de contacte, com no podia ser - d'altra manera, almenys entre nosaltres, donats els lligams històrics de les diferents subcultures.

El camp de la presentació personal és bàsic dins els esquemes hipis, ja que forma part de la seva ideologia de contestació al sistema, basada més en la percepció sensible i actual d'una sèrie d'aspectes que puguin xocar d'alguna manera amb el mode de vida dominant, que no en una elaboració i exposició verbal d'estratègies i tàctiques a curt o llarg plaç. Creuen que a través d'una sèrie de signes externs poden expressar molt millor el seu "ethos" (2) -en realitat, aquesta preferència per la imatge enfront del verb forma part d'ell- que no - d'una altra manera. Podem assenyalar, doncs: els cabells llargs, tant en les dones com en els homes, acompanyats moltes vegades, en aquest últim cas, de barbes més o menys salvatges; els vestits amples, folgats, còmodes,

de diversos i variats colors, predominant els vestits - llargs en les dones (encara que també podien portar pantalons) i els pantalons amb camises d'aquell tipus per part dels homes (encara que de vegades també podien portar túnica o semblants. Veure, per exemple, a l'anex - núm. I-III, pàg. 196); els ornaments varis, com collarets, anells o pulseres més o menys treballats que podien portar gent dels dos sexes; l'aire unisex que la combinació de tots o alguns d'aquests elements podia donar en segons quins casos; d'una manera no tant comuna, també podia formar part de l'abillament general, especialment en ocasió de festes o celebracions, algunes flors que es podien posar al cap o entre els vestits, - el pintar-se la cara amb diferents formes o colors.....

En la parafernalia hipi es pot apreciar una clara diferència entre el que es portava aquí i als USA: entre nosaltres era, en general, molt més discreta, la qual cosa no vol dir que moltes vegades no fós tant o més xocant que allí, donades, evidentment, les diferències de context socio-polític. Hi ha un punt en què la diferència es força notable i és en el d'exhibir eslògans concrets, acompanyats o no de determinats símbols, moltes vegades en unes xapes que es podien posar als vestits o a d'altres llocs: a nosaltres, la moda de les xapes -acompanyada de les "pegatines"- ens arribarà amb la lliberalització política. Però en els anys de transició de la dècada dels seixanta als setanta era impensable poder exhibir segons quines frases pel carrer; - potser la única que va entrar força aviat va ser la de "fem l'amor i no la guerra", acompanyada del signe pacifista (☺) que seria possiblement una de les que després faria més fortuna... i es convertiria, a la llarga, en un dels elements quasi indispensables de la "moda hippiosa" que s'extendria entre amplies capes de població juvenil de la societat.

Altres elements expressius de la subcultura hipi - serien els referits a la decoració dels ambients, on po dia predominar un "aire oriental", expressió molt general que abarcaria des de el "narguilé" fins a les alfom bres tipus persa, passant per l'eliminació de sillons i sofàs, substituïts per coxins i matalasos recoberts de teles hindús, o la presència del "subsy" i del "mato" - àrabs (veure nota 6 , pàg. 386); i, no cal dir-ho, la literatura "under" o beatnik (ja que no es pot parlar d'una literatura hippie), els primers comix USA, i la música psiquedèlica: tots aquests elements tenien un va lor simbòlic que anava més enllà del contingut explícit que podéssin expressar; el tenir un dels primers discos del Jimmy Hendrix o de la Velvet Undergrouns era un sig ne d'identificació tan important com l'abillament perso nal o el fumar porros. Tots ells conservaran la seva virtualitat significativa fins que es comencin a genera litzar, multiplicant-se els seus significats d'acord amb els diferents segments socials a través dels quals es vehiculin. El mateix passarà amb l'argot hipi. La mostra que presento a l'anex núm. 2 respòn ja a una situació posterior, en què el "rollo" s'ha generalitzat molt i té moltes més influències. Però de tota manera, en ell podem advertir encara moltes paraules d'origen anglés que van entrar i es van incorporar al llenguatge específic dels freaks autòctons, a través de la cultura de la droga que ens arribava fonamentalment dels EEUU.

He esmentat més amunt alguns objectes d'origen àrab que també trobavem representats en el món dels grifotes, com per exemple el "narguilé". El que s'ha de dir és que la valorització d'aquests elements, que van arribar a esdevenir simbòlics d'una determinada cultura es dóna sobretot a través de la contracultura yanqui, com la gran majoria d'elements simbòlics aquí descrits. El fet que alguns d'ells ja es coneguessin a través del contacte amb els grifotes, malgrat ser indicador d'una

situació històrica concreta, no és tan significativa - com que s'integressin en tot un estil de vida que venia elaborat culturalment a través d'aquella contracultura que és la que, amb totes les matitzacions pròpies de la situació -la majoria de les quals crec que han quedat - força explícites a tot el capítol històric- adoptaran - els nostres "freaks-hipis" com a racionalització ideològica de les seves actituds vitals.

4.2.4.2.- Els continguts.

a) Tenint en compte tots els elements simbòlics - descrits en el paràgraf anterior corresponent als grifotes, es pot afirmar amb força seguretat que el que expressen aquests símbols és una visió del món bàsicament conformista amb la societat que els ha tocat viure. - Tant els tatuatges de caire tradicional, com els d'inspiració "mora", es poden interpretar tant com a elements d'identificació amb la pròpia cultura tradicional, com amb l'institució i amb l'ambient general emmig del qual s'està vivint (la Legió i el Magreb). Ja hem vist anteriorment com aquests elements simbòlics funcionaven a nivell social de diferent manera: a la Legió, com a elements d'integració i de prestigi; en el medi urbà, i - més en concret en el marc de la família i altres institucions, com a elements de conflicte i d'estigmatització, encara que continuaven exercint també la seva funció identificadora entre iguals (veure, pàg. 250)

D'altra banda queda molt clar -almenys a nivell explícit- que els grifotes ni amb el fet de fumar grifa ni d'altres maneres es plantejen cap mena de trencament més o menys dràstic amb el medi social en què es troben immersos, en analitzar la seva presentació personal o en trobar-nos amb l'inexistència d'un folklore propi,

d'ells que, en cas d'existir, es pot pensar que seria molt difícil destriar-lo d'un folklore legionari més general. (Potser aquesta és una de les raons que, juntament amb el desinterès generalitzat que fins ara ha existit al nostre país per a l'estudi d'aquests grups humans ha contribuït a la dificultat d'esbrinar si realment existeix o no). En l'argot és on potser podriem trobar de manera més clara una actitud diferencial respecte a la societat general, però tampoc s'ha de "fer de la necessitat, virtut": obligats a viure en gran part al marge de la llei, l'ús d'un llenguatge específic era una arma d'auto-defensa enfront de possibles ingerències externes que podien fer perillar d'alguna manera la seva sobrevivència diària.

El que he dit fins ara no exclou que si profunditzéssim més en l'anàlisi de la simbologia grifota, no podéssim veure en alguns dels seus elements, o en la forma d'estar presentats, una queixa de la seva situació; queixa que no questionaria però, el marc social que la provoca.

b) El simbolisme hipi expressa, en canvi, una actitud contestatària davant la societat que els ha tocat viure. El fet de que molts d'aquests elements simbòlics que aquí qualifico de contestataris fossin posteriorment integrats a diferents nivells de la societat capitalista, no desvirtua aquesta qualificació, tenint en compte el context socio-històric en què es van donar. L'anar vestit de manera estrambòtica o el dur els cabells llargs a l'Espanya de mitjans dels anys seixanta era encara un atreviment que, -depenent evidentment de regions i zones geogràfiques i socials- fins forces anys després va produir, en moltes ocasions, conflictes de tipus laboral, familiar... és clar que això d'una determina "pinta" se solia presentar juntament amb altres qüestions, com el ser "descarat" amb el "jefe", o arribar a la ca-

sa paterna a altes hores de la matinada, depassant la -
sagrada frontera de les deu de la nit. Fins i tot als
patis de la universitat de l'europea i lliberal Barcelo
na la presència d'algun dels pocs grenyuts que en -
aquells moments existien entre nosaltres cridava l'aten
ció.

De fet, el que s'intentava expressar a través de -
tots aquests signes i símbols era una concepció del món
oposada al model burgés dominant, l'expressió més típi
ca del qual seria el mode de vida repetitiu, programat,
gris i tancat de la classe mitja urbana. HALL (1970: 61-
62) analitzant els "hippies" americans fa un llistat de
valors i contra-valors que es podrien aplicar al nostre
cas, com a orientació general que caldria adaptar més -
específicament a la situació de Catalunya, Malgrat això
crec que és útil per indicar-nos què era el que s'ex-
pressava a través de la simbologia hipi:

"Convencional"

opulent
privilegiat
blanc
urbano-industrial
sofisticat
experimentat
adult
home/dona
masculí
genital
treball
dolor
postergació gratificacions
tens
lògica lineal
paraula

"Hippie"

pobre
desfavorit
indi
pastoral o urbano-arcàdic
simple
naïf
nen
joventut
femení
"polimorf pervers"
joc
plaer
l'immediat, l'"ara" existen
cial
relaxat
lògica metafòrica i analò
gica
imatge

poder	amor
individualista	comunitari
força	flor
ordenat	espontani
planificat	desorganitzat
rutinari	anàrquic
instrumental	expressiu
net	desastrat
societat	ser (individu)
cos	ment
raó	intuïció, instint
objectiu	personal

Com desseguida veurem, a través de molts d'aquests contra-valors es pot atribuir als hipis una clara orientació cap a situacions de "communitas" que els emparentarà, en alguns aspectes, amb moviments de caire milenarista.

4.2.5.- Els dos complexos: les subcultures grifota i hipí.

a) Encara que a nivell general de vegades potser presentaria certa dificultat el poder distingir uns trets específics dels grifotes respecte a d'altres elements del subproletariat, per un cantó, i respecte a d'altres legionaris, per l'altra, el fet de centrar l'anàlisi en la intersecció d'aquests dos grups socials (és a dir, homes pertanyents al subproletariat que van ser legionaris durant una època de la seva vida que els va marcar profundament i que estaven estretament relacionats al consum de grifa), ens donarà el segment social específic que constituirà una certa subcultura.

De tota manera, com acabem de veure, i tenint en compte també el marc social en que es va donar, la sub-

cultura grifota tindria un caràcter factual molt marcat, i fins i tot si adoptem una concepció estricta de subcultura, no se'ls podria aplicar aquest concepte, per la manca d'una ideologia de referència clarament diferenciada de la resta de la societat general, i d'altres aspectes simbòlics, tal com s'ha analitzat. En aquest sentit, estaria d'acord amb GONZALEZ DURO (1979: 112), quan diu que:

"... la grifa no generaría propiamente una subcultura, sino que fue mas bien un medio de expresión y de comunicación para unas gentes previamente marginadas, desplazadas e inmersas en una situación anómica (...) a través de una "conducta de retraimiento", en la acepción de Robert K. Merton; pero sin llegar a constituirse como una típica "conducta desviada", ya que los grifotas no violaban seriamente las normativas institucionalizadas del sistema social."

De tota manera, crec que se se'ls pot aplicar el terme en el sentit més ampli del mateix que vèiem en definir-lo (pàg.339 ss), encara que parlem d'una "subcultura adaptativa", que és en realitat el paper que va jugar el consum de la grifa entre ells. Es evident que malgrat no tenir una ideologia ni un cert tipus d'organització, alguns dels seus trets característics els diferenciaven clarament de la resta de la societat; entre aquests trets, té força importància el de la seva posició marginal respecte al procés de producció que, com desseguida veurem, és un dels factors definitoris de la marginació a les societats capitalistes. I el que els dona la seva especificitat és que aquest tret -comú en aquells moments a més gent que no eren grifotes- s'entrecreua amb d'altres de caràcter històric (el fumar grifa, principalment). Elements, aquests últims, que al donar-se en aquell marc social i per part d'aquells individus, no van despertar en la resta de la societat cap mena d'interès especial.

Es interessant veure aquí què va passar amb alguns grifotes que no van desaparèixer amb el "desarrollismo" i els nous corrents de fumadors de haix, sino que es - van saber adaptar a les noves circumstàncies. A partir de la generalització d'aquest tipus de droga i de la so lidificació del seu mercat que, després d'estar una tem porada en mans de la contracultura -amb un funcionament intern entre ells en què la llei de la oferta i la de manda estava interferida per factors de tipus ideològic i social (vegi's pàg. 353)- havia passat a mans de la pe tita hampa, a través del procés de "criminalització" del haix i els seus consumidors, aquest pocs grifotes als - que m'estic referint, després de passar una temporada - "enquistats" a alguns sectors del "rollo", tornaran a - predominar en el tràfic il.legal de drogues (ja que en tre la petita hampa tenen molta més experiència ells que no pas els vells contraculturals). Així, en tot aquest procés, a més d'una certa "culturització", hauran adqui rit un cert -i molt relatiu- estatus socio-econòmic un xic més elevat que l'anterior. Sobretot, és clar, si a més s'han sabut situar, més recentment, a algun nivell de les organitzacions que sembla que d'una manera paula tina, van dominant el camp del tràfic de drogues il.le gals (sobretot les dures) també al nostre país. Encara que aquí entrem ja al camp de les suposicions més o - menys raonades, donada la falta de material de base per a poder fer certes afirmacions amb seguretat.

b) En el cas dels hipis no hi ha dubte que el seu caràcter de subcultura és molt més clar ja d'entrada, i més complet, en el sentit que abarca factors econòmics (marginació dels canals habituals de producció-consum), socials (grups de relació tancats i específics), i ideològics (elaboració d'una ideologia explícita, simbologia, etc.). Mentre que la subcultura grifota era el pro ducte social d'una situació històrica molt concreta, en el marc d'una determinada formació social on, malgrat -

predominar ja el mode de producció capitalista, tenien encara un gran pes diferents factors de la societat tradicional, la subcultura hipi no apareix fins que no hi ha un cert grau de desenvolupament que no permeti a alguns sectors socials valorar des de dins alguns aspectes negatius d'una societat del consum i de l'opulència -molt relativa, tot s'ha de dir-. Això és el que permet que aquesta subcultura pugui esser molt més elaborada -culturalment: aquí no es dóna només el fet de viure - d'una determinada manera marginal que, en alguns aspectes, pot xocar, sinó de grat, per força, amb els modus imperants del sistema social establert, com podia passar en el cas dels grifotes. Aquí, la marginació, a més de no ser estrictament obligada en la gran majoria dels casos, prefigura, encara que sigui de manera fragmentària i contradictòria, totes unes noves formes de vida - per a les quals hi ha molta altra gent que hi està lluitant: un tipus de societat comunitària, alliberada de l'exploació de l'home per l'home, en què les potencialitats dels individus es puguin desenvolupar al màxim, etc.

Aquí crec indispensable assenyalar que el moviment freak al nostre país (més que la subcultura hipi en sentit estricte) té encara -a part de les que s'han anat veient- una altra característica específica: quan es va començar a generalitzar el "model hipi-freak", a principis dels setanta, les autoritats de l'estat van intentar, com en tots els altres estats occidentals, aïllar-los socialment al mateix temps que els assimilaven a tot tipus de contestació més general. Però en això mateix consistia la debilitat de la seva tàctica, ja que eren els representants d'un estat que estava totalment en crisi i era precisament la oposició a aquest estat la que "unificava" d'alguna manera molts i molt diferents sectors socials. Així, si en un país que era una dictadura es va poder desenvolupar el moviment freak,

amb totes les limitacions del cas, però en forma força paral·lela a d'altres països occidentals, una de les raons la podríem trobar segurament en un cert recolzament o, com a mínim, una major tolerància per part de grups més convencionals a determinats aspectes de la seva existència, ja que com s'ha vist, la crisi d'autoritat estava molt generalitzada. Això no vol dir que l'alarmisme (interessat i dirigit) que va produir la contracultura no es donés també entre nosaltres ja que, també aquí, va ser un dels factors dels quals es van intentar aprofitar les ideologies més reaccionàries per estendre's entre determinades capes de la població. Però el que en altres situacions (com la d'Alemanya, per exemple) va resultar més efectiu, aquí va quedar diluït en part per la situació de crisi en la que es va produir.

Per acabar aquesta síntesi comparativa d'alguns aspectes rellevants de les dues subcultures, presento una llista amb les característiques que he anat atribuïnt a cada una d'elles a través dels diferents punts d'aquest apartat, incloent-hi al final també els aspectes del que en podríem dir la seva ressonància social, assenyalats en aquest mateix punt.

QUADRE núm. 31

CARÀCTER DE LES SUBCULTURES GRIFOTES I HIPIS

	<u>"grifotes"</u>	<u>"hipis"</u>
1.- Composició social dels grups.	lumpenproletariat	inter-classista
2.- Substàncies consumides	grifa, kif i rama/ alcohol	haix i marihuana/ àcid
3.- Formes i caràcter del consum	factual	ideològic

4.- Simbologia:	1. Les formes	"tradicional-mora"	"moderna-yanqui"
	2. Els continguts	conformista	contestataria
5.- Ressonància social		desinterès	alarmisme

Ara es podrà interpretar amb força més coneixement de causa la gràfica núm. 2, de la pàg. 42, ja que és en aquest capítol quan hem tingut ocasió d'acabar de veure que en el pas d'uns grups que consumien grifa a uns altres que consumien haix, hi ha força més aspectes que no només un canvi de producte. La subcultura hipi significa ja una primera fase dins el "complex modern" de les drogues, però que, com s'ha vist, té encara alguns aspectes en comú amb el "complex tradicional". Hauran de passar uns quants anys encara, per tal que la subcultura hipi desaparegui i el consum de la droga que va estar associada tan característicament a ella, el haix, s'integri en l'actual "complex modern" de les drogues. El que es discuteix a l'apartat següent, són temes relacionats amb algú dels seus aspectes més rellevants.

4.3.- LES SOCIETATS URBANO-INDUSTRIALS: DROGUES I CONTROL SOCIAL.

4.3.1.- Marginació i integració.

Un primer aspecte important que emergeix en l'anàlisi de la història del haix a Barcelona és el paper que la marginació té en la configuració del tipus de societats que estem tractant en aquest capítol, és a dir, de les societats urbano-industrials amb un alt grau de desenvolupament i que, simplement a efectes d'una més gran agilitat expositiva, aquí designaré amb el nom de "modernes".

Sintetitzant somerament els diversos enfocaments sobre la marginació que més s'han utilitzat en ciències socials, a més de les teories de l'interaccionisme simbòlic i de la reacció social ja esmentades anteriorment, es pot afirmar que són marginats tots aquells que -sempre a partir d'un cert nivell que determinarà el context socio-històric- no s'adapten a les normes establertes en una societat, per moltes raons, que poden anar des de la impossibilitat física (diferents tipus de minusvàlids) fins a la voluntat explícita. El fet de no adaptar-se a les normes dominants no vol dir que no es regeixin per altres sistemes normatius (recordi's el que hem vist en parlar de la subcultura) o que, fins i tot, en el cas de grups que es regeixen per normes que, objectivament, se subordinen a la normativa dominant, no se'ls exclouï per raons de tipus històric i social molt concretes, a partir d'algun element diferencial (com seria el cas dels jueus en la història d'Espanya, per exemple). Finalment, també entrarien en aquesta categoria els individus o grups ambigus, indefinits, "liminals" (vegi's DOUGLAS, 1978), que encara que no facin res que des de la mateixa moral dominant es pugui designar com a dolent, el seu estat indefinible els fa perillosos, ja que poden crear inseguretats i confusió als

que tenen els rols més fixats. D'aquí que, si es volen reintegrar a la societat, hagin de passar per determinats rituals d'assimilació, com en el cas d'ex-presidaris o ex-drogadictes:

"Al hombre que ha pasado un tiempo "dentro" se le coloca permanentemente "fuera" del sistema social ordinario. Si no existe algún rito de asimilación que pueda asignarle definitivamente un nuevo puesto, permanece al margen, junto con otras personas a quienes de modo similar se atribuye irresponsabilidad, resistencia a la enseñanza, y todas las actitudes sociales equivocadas." (DOUGLAS, 1973: 133-134).

Això ens donaria unes pautes per interpretar el sentit de les post-cures de rehabilitació (una re-situació de l'individu a la societat) o de les variades formes de reinserció social que es van intentant -entre no saltres encara de manera molt minoritària, en realitat- com a alternatives als sistemes clàssics de marginació institucional.

De tota manera, una visió global de la dinàmica integració marginació a partir d'un determinat model d'estructura social ens facilitarà la utilització d'aquests conceptes. En aquest sentit em sembla molt útil la consideració del quadre núm. 32 D'acord amb ell, JULIANO (1981: 62) defineix qui es pot considerar integrat i qui marginat:

"En líneas generales, podemos decir que en una sociedad dada están integrados aquellos de sus miembros que comparten las expectativas y las pautas de valores generalizadas en el grupo, y están marginados aquellos que, ya sea por su falta de incorporación al sistema productivo, por dificultades de endoculturación y por asimilar y/o plantear pautas de valores distintas a las del grupo, no pueden, o no quieren, o no se les permite participar de un determinado tipo de actividad

des del grupo: las actividades integradoras (o los rituales de integración)".

Una distinció operativa cara als propòsits del present treball és la que distingeix als marginats dels marginals. Hem d'entendre com a marginats tots aquells individus i grups que, sigui quina sigui la raó principal de la seva marginació, tenen en comú que s'han trobat en aquesta situació sense tenir una capacitat de maniobra social que els hagi donat opció a una altra cosa: en aquest sentit, els grifotes serien uns marginats típics. Considerarem marginals, per altra part, a aquells que podent optar -naturalment sempre dins uns determinats límits- en el continuum integració-marginació, s'han situat molt més a prop d'aquest últim pol que no del primer, del qual, en la majoria d'ocasions, en provenien: no cal dir que el fenomen més clàssic d'aquesta marginalització voluntària de la societat -en més o menys grau- que es pot presentar és la dels hipis.

Quin és el rol estructural de la marginació en les societats capitalistes modernes? A partir ja d'algunes afirmacions de DURKHEIM, alguns autors com DAHRENDORF o ERIKSON, que situen el conflicte com a condició típica d'aquestes societats, plantejen el paper d'innovadors socials que acompleixen els grups desviats. La desviació social seria, doncs, conducta induïda pel grup social que contribuiria a la seva maduració (vegi's PITCH 1980: 140-146). Això, però, no és un fenomen unilateral, en el sentit que si el procés d'evolució del control social està marcat en gran part per les successives desviacions que han anat sorgint com a resposta a la normativització social, el resultat, fins el moment, ha estat doble i contradictori: per un cantó, les classes dominants, al trobar-se enfrontades a les successives desviacions han anat adaptant-superant diferents mecanismes del sistema cara a la seva supervivència com a tals;

QUADRE núm. 32
INTEGRACIÓ I MARGINACIÓ EN UN MARC ESTRUCTURAL COMÚ

NIVELLS	INTEGRACIÓ	INTEGRACIÓ PARCIAL	MARGINACIÓ
Infraestructura	Els que estan inclosos en el procés: producció-distribució-consum.	Treball mal pagat o no pagat (ex. dones).	Els no inclosos en el procés productiu (nens, aturats, lumpen pro.)
Estructura	Els que estan inclosos en xarxes socials (parentiu, amistad, intercanvi serveis).	Aïllament relatiu, residència temporal (ex. vendimiadors).	Aïllament físic, estrangers.
Superestructura	Els que compareixen l'escala de valors, els que la propagen.	Deficiències d'endoculturació	Desconeixement de les normes. Qüestionament de les mateixes.

(l'integració en qualsevol dels nivells no implica integració en els altres).

(Font: D. JULIANO, 1981: 63)

però, per l'altra, aquest procés és el que ha donat com a resultat l'actual configuració d'aquestes societats, no precisament idíllica, ja que el fort grau de contradiccions existents en elles es manifesta actualment per la situació de profunda crisi socio-econòmica.

Un exemple força clar d'aquesta funció de la desviació podria ser, considerant en aquest cas la desviació o marginalitat política, el de les caixes de resistència dels treballadors parats del segle XIX, que acaben convertint-se, a la majoria d'estats moderns, en -

l'assegurança d'atur. Així, quelcom que sorgeix com a desviat en un moment donat, fomenta una "adaptació evolutiva" del sistema, si se'm permet un decimonònic símil biològic. Però això no acaba aquí. Aquella assegurança es dóna quan hi ha unes determinades condicions; i quan en un estat democràtic hi ha llargües vagues - que de vegades poden ser "salvatges"-, el fet de l'existència legal de l'assegurança és un criteri esgrimit pels tribunals per declarar la il·legalitat de les caixes de resistència d'aquestes vagues. Així doncs, el que és un dret conquerit pels treballadors -que, de pas demostra la bondat del sistema-, es pot convertir també en un mitjà de restringir alguns drets, que posa en evidència, però, el caràcter classista d'aquell sistema.

Aquesta perspectiva de doble funció dels grups desviats crec que queda confirmada en analitzar l'evolució dels consumidors de haix entre nosaltres, tal com l'hem vist a la part històrica del treball. De la poca rellevància social que tenen els grifotes en una societat en què les normes s'imposen bàsicament per la coacció de la força, es passa a la "dramatització" del hipisme per part d'un poder que necessita justificar cada cop més - les seves actuacions davant el conjunt de la societat, per la qual cosa es recolza també en aspectes com la "lluita contra la droga", o la "preservació de la moral pública". Mentre la presència de grups desviats marginats com els grifotes remet, a tot estirar, a una estratègia de contenció per part del poder, orientada a que aquelles marginacions no depassin un cert grau de conflictivitat que pugui fer perillar el relatiu equilibri social sobre el qual està basat, la presència d'uns grups desviats marginals requereix ja una lluita ideològica més explícita, que es combinarà amb els processos d'integració de la contracultura per altres vies com la comercialització. Després, quan els hipis desapareguin com a subcultura, veurem que seran altres sectors de la

joventut els que passaran a ocupar una posició marginal dins el sistema.

En les nostres societats, podem observar, doncs, - la permanència d'espais socials de marginació que en cada etapa històrica són omplerts prioritàriament per diferents grups socials. El que aconseguix la societat - general amb la reinterpretació dels "signes de contradicció" que expressen les diferents subcultures juvenils, amb l'ampliació dels límits de la comunicació entre - aquestes i la resta de la societat, és generalment desvirtuar o diluir un determinat grup subcultural, però - no el fenomen de la marginalitat en sí. (vegi's MONOD, 1970: 112-114). De fet, i encara que en la situació - d'aquests darrers anys no hi he pogut aprofundir, es pot afirmar que, pel que sembla, la marginació (3) d'amplis sectors de la joventut que vèiem en l'última etapa històrica (a partir de 1979-80) és molt més greu que la de la subcultura hipi. Pot portar aquesta situació a - què es produeixin "mutacions" importants en l'evolució del nostre actual sistema social?.

4.3.2.- El control social i la pràctica assistencial.

No crec que aquí pugui respondre directament a - aquella pregunta del punt anterior. El que és clar és que pot ajudar a clarificar la consideració del tema del control social en les societats desenvolupades "modernes", control que relacione en gran manera amb tot el "complex modern" de les drogues, sabent que la focalització en aquest aspecte, que és el que més ens interessa des de l'òptica del nostre treball, ens obligarà a deixar-ne d'altres de banda.

La "diferència" és un element bàsic de la societat humana des dels principis de la seva existència. Malgrat que hi ha algunes diferències bàsiques (edat i sexe) - que des de la constitució de la societat humana com a tal s'han tingut en compte en totes les cultures de la terra, el que diferit d'unes a altres ha estat la forma en que aquestes diferències, i moltes més, s'han valorat i aprofitat per a la construcció de les diferents comunitats humanes (vegi's nota 3, capítol 1, pàg. 70). Els primers brots de poder polític podien haver sorgit, segons alguns autors, de determinades posicions en la societat, possibilitades, en part, per la manipulació social d'elements diferencials (vegi's per exemple, CLASTRES, 1974). Sigui com sigui a partir de l'existència dels primers estats, es pot advertir ja una tensió entre els sistemes de domini de les classes més poderoses, a través d'una tendència uniformitzadora, i la pluralitat inherent a la vida social. Es clar que aquesta "tendència uniformitzadora" des de la perspectiva actual, - pot semblar irrisòria. En molts casos tampoc no pretenia ser massa globalitzant: l'imperi incaic, per exemple, no imposava el seu sistema simbòlic religiós als pobles que conqueria sinó que, amb la condició que el Sol figurés per sobre de tots els déus particulars, com a signe de submissió al que representava (recori's capítol 2.2.2), mantenia intactes totes les religions locals. Al ritme de l'evolució social, del procés d'especialització i de la lluita que aquella significa les classes dominants - van perfeccionant també els seus instruments de dominació (comprenent-hi aquí des de la organització social - fins a elements tecnològics com les vies de comunicació, per exemple) i la Revolució Industrial, a les societats occidentals, és un pas decisiu en aquest aspecte.

Ja he parlat a la introducció teòrica de la importància que té el segle XVIII europeu occidental en l'assentament de la burgesia ascendent, que per tal de ra-

cionalitzar la base sobre la que es sustenta, la producció econòmica, ha d'anar aprofundint els sistemes de control de la població que, en general, no es mostra massa submisa (rebel·lions espontànies, poc respecte a la propietat privada, fenòmens de vagabunderia massiva, retorn al camp, promiscuitat i altres "vicis", etc.; vegeu's BRAUDEL, 1974). Això fa que vagi imposant una sèrie de normes que produeixen una gran ampliació de la desviació, com es pot observar a la França de finals del segle XVIII i principis del XIX; en aquell moment es reforcen els vincles entre la delinqüència organitzada i el poble perquè:

"las nuevas formas del derecho, los rigores de la reglamentación, las exigencias, ya del Estado, ya de los propietarios, ya de los patronos, y las técnicas más estrechas de vigilancia, multiplicaban las ocasiones de delito y hacían caer del otro lado de la ley a muchos individuos que, en otras condiciones, no habrían pasado al campo de la criminalidad especializada." (FOUCAULT, 1980: 280).

Aquest fenomen continuarà també al llarg del segle XX i és aleshores quan les drogues entren en joc a nivell massiu. La història de la criminalització de la marihuana als Estats Units, en l'etapa que va des de 1914 a 1937 (de la Llei Harrisson a la "Marihuana Tax Act") o, en general, la prohibició de determinades drogues, s'ha d'analitzar des de la doble vertent del control dels grups socials que es poden veure implicats en el seu ús (4) i de l'atractiu i mitificació indubtable que dota la prohibició a alguns productes com la marihuana, que "per se", potser no haurien passat de ser un divertiment més o menys inofensiu de determinada gent (al mateix nivell que es podria situar la "dependència" i perillositat" de certs esports, per exemple). Això és el que porta a GARCIA CALVO (1977: 136) a fer les següents consideracions:

"¿qué es lo que en realidad les ha dado a estas costumbres de las drogas, bastante indiferentes de por sí -yo creo- el interés y el atractivo de que gozan?; probablemente las que mas han contribuido son las autoridades, y las proclamas y persecuciones de la gente de orden y los poderes deberían - resultarnos altamente sospechosas; se dice, en efecto, que en los reinos orientales los gobiernos favorecían abiertamente las prácticas del opio y similares como medio de tener al pueblo quieto; los gobiernos, naturalmente, se han vuelto progresivos y democráticos, y no iba ahora a practicar esa táctica tan descaradamente; pero un alegato bien dirigido contra los gobiernos americanos o europeos podría sin duda acusarlos fieramente de corruptores de la juventud, de propagandistas y favorecedores del uso de las drogas, en cuanto que ninguna propaganda como la de la prohibición legal, la persecución policiaca y la denuncia periodística trabaja tanto por dotarles de estímulos y aumentar sus alicientes; y - ¿cómo aquello que los gobiernos exaltan y cultivan vamos nosotros a exaltarlo ni cultivarlo?"

Tal com s'haurà pogut observar al capítol històric, el procés de desenvolupament cap a una societat industrial moderna ha comportat el creixement del consum de tot tipus de drogues i si això s'ha produït a Espanya - d'una manera molt clara durant els anys que hem analitzat, també als altres estats occidentals moderns de l'època àlgida del creixement del consum de drogues coincideix amb les etapes del seu desenvolupament cap a la situació actual (UNESCO, 1974). Podem afirmar amb seguretat, doncs, que la massificació del consum de drogues és un fenomen inherent a les societats industrials modernes. A més de les raons estrictament econòmiques (drogues = mercaderies; negocis complementaris com per exemple tot el que pot representar els bars respecte a l'alcohol, o els hospitals respecte a la indústria farmacèutica, o la indústria del disc relacionada amb la psicodèlia, en un moment donat; necessitat de determina

des drogues per a mantenir uns ritmes de producció, per "estar a to" en algunes feines, etc.) i imbrincant-se en part amb elles, hi ha les grans possibilitats que ofereixen les drogues per realitzar a través d'elles un control social a diferents nivells: des del control directe, psico-físic, dels individus, quan per exemple, se'ls considera malalts i el que es pretén es reincorporar-los el més aviat possible a la cadena productiva ("... actualmente se prefiere aprovechar los progresos de la psicofarmacología y devolver esos enfermos (mentales) a la sociedad como imitaciones de seres normales, bien que envueltos en sus camisones de pura química": BASTIDE, 1976: 8); quan se'ls vol tenir aletargats, ja que "no convé" que estiguin massa "al tanto", etc. o bé un control més o menys mediatitzat, quan es prefereix tenir a determinada gent pendent d'un producte més que no d'altres coses, quan amb la criminalització d'algunes drogues es pot controlar millor a sectors de la població "massa" inquiets (5), o quan se'ls presenten valors de prestigi associats a algunes drogues, etc.

No crec que les raons de la massificació d'embriagants a la nostra societat actual s'exhaureixin aquí. - Hi ha tota una altra lectura en què hi entrarem més endavant. Però abans voldria aprofundir encara en un altre aspecte del control social que es manifesta a través de les drogues, i és la gran importància que avui dia es dóna a la seva problemàtica, amb totes les conseqüències que això té.

Efectivament, consultant qualsevol estadística es podrà veure com els "desajustaments" (aquí em refereixo principalment a morts i malalties) produïts per les drogues il·legals són molt menors que els produïts per les drogues legals, i que aquests són també menors que els produïts per altres aspectes del nostre mode de vida occidental (principalment, malalties cardiovasculars, cànc

cer i accidents laborals i de tràfic). Perquè doncs, en una escala inversa, se li dóna aquesta importància prioritària a les drogues, especialment il·legals?.

Potser no cal aprofundir gaire en les causes de la contaminació industrial o dels accidents laborals o de tràfic perquè s'hagi de replantejar globalment tota la manera de viure de les nostres societats occidentals, si de debó volem resoldre aquests problemes. Potser cal ja aprofundir una mica més, però arribem a la mateixa conclusió quan el "problema de la droga" s'investiga fins a les seves arrels. Però la diferència està en que mentre en el primer cas la "lectura a fons" seria potser més unívoca i xocaria molt directament amb forts interessos creats (6), en el cas de les drogues, tot i donar-se també això últim, actualment s'ha plantejat de tal manera que el que permet el seu tractament, de pas és un considerable aixamplament i diversificació dels especialistes i agències de control social, concretat sobretot en els psiquiatres i en els treballadors socials; o dit, d'una altra manera, en el reforçament de la pràctica i de la ideologia assistencial.

Seguint a COMELLES et al. (1982: 14-29) veiem que els dispositius destinats a l'assistència a malalts i desvalguts -o, més en general, a unes determinades categories de persones que són definides com a assistibles- que funcionen a la Península Ibèrica (i tots amb força tradició) són els de la medicina oficial, els de la medicina popular tradicional i les xarxes d'institucions que, sorgides sobretot dels innumbrables camins de peregrinacions i santuaris, han estat principalment en mans de l'església. Malgrat que en gran part continúen essent-hi, en els últims anys sembla que s'ha accelerat el pas de determinats sectors d'aquestes institucions a mans de les autoritats civils i n'han sorgit d'altres,

encara molt marginals, regides en general per associacions privades no religioses (en el sentit institucional del terme), en un moviment de renovació assistencial relacionat molt directament amb el camp dels drogadicte que, com ja s'haurà pogut suposar, és a la categoria d'assistible que em vull referir aquí. Un exemple d'elles serien les "comunitats terapèutiques" i, més en concret, el moviment de "El Patriarca" (7). Això s'inscriu en un procés en què:

"Entre el nivel ideológico y la práctica concreta se establece un mecanismo por el cual la ideología informa a la práctica y esta práctica induce a su vez transformaciones en las instituciones o en el propio modelo ideológico"
(COMELLES et al., 1982: 25).

Malgrat aquestes "escaramusses" entre alguns grups de base i les instàncies dominants en el camp de l'assistència (aquí tindriem un altre exemple del paper d'"innovadors" dels grups "desviants"), el que ara per ara resulta clar és la contribució de la problemàtica de la droga al procés -que es dona d'una manera constant des del segle XIX- de progressiva ampliació de la intervenció de la medicina oficial en camps cada vegada més diversos de la vida social. En la última etapa d'aquest procés són passos significatius l'assistència a l'embaràs amb la institucionalització del part hospitalari, i el disseny de polítiques de prevenció de la malaltia -com, per exemple, la higiene mental (vegi's COMELLES et al., 1982: 20), en el marc del que situariem el tractament de la problemàtica de la droga. No insistiré en el poder dels metges com a corporació social (8), però en el cas que ens ocupa es pot observar que malgrat la importància que es concedeix explícitament a la no excessiva "medicalització" del problema de la droga, el paper dels altres especialistes en ell (psicòlegs o altres treballadors socials) en general és encara subordinat.

I ja que parlem de diversos especialistes, s'ha de dir també que el tractament de la problemàtica de la droga ha entrat en la dinàmica pròpia de tot procés d'imposició de regles. Segons BECKER (1971: 113-124), la imposició d'una determinada regla (és a dir, el fet de que es faci aplicar una llei o que s'intenti que es creï si no existeix) és un acte d'iniciativa que es produeix quan hi ha algú que dóna publicitat a una infracció o pretesa activitat nociva per a l'individu i/o per a la societat, perquè hi té un interès personal (o grupal) -la qualificació del qual ara no ens interessa, ja que pot ser molt variada-. Això és ben clar en les diferents actituds que hem vist que, en la història de l'Espanya contemporània, s'han tingut amb els diferents grups de consumidors de derivats del cànem en diversos contextos històrics i socials, o en el mateix exemple que posa BECKER de la Llei de l'Impost sobre la Marihuana ("Marihuana Tax Act") de 1937 als EEUU.

El que acostuma a passar és que hi ha una diferència fonamental entre el que mateix autor ara citat anomena els "instigadors de la moral" -que poden ser "reformadors", "humanistes"- i els "impositors de regles", és a dir, els tècnics i/o funcionaris encarregats d'aplicar les lleis. Tot nou conjunt de regles crea també un nou conjunt d'institucions encarregades d'aplicar-les. Així, l'any 1967, l'adequació de la legislació espanyola al Conveni Unic sobre Estupefaents de 1961, implica la creació de la Brigada Central de Estupefaents

. En aquest sentit, el cas de la policia és dels més paradigmàtics: segons ells mateixos han afirmat repetidament, no tenen la funció de jutjar si les lleis són bones o dolentes, sinó d'aplicar-les. Per les informacions que tinc de casos concrets, i pel que he pogut observar en diversos actes i debats públics, en l'abordatge sanitari de les drogues crec que s'està evidenciant la mateixa dinàmica: els "reformadors" o

"humanistes" intenten estendre els mètodes que ells - creuen més correctes per al tractament del problema, - subordinant-hi a ells les necessitats de la institució amb la que puguin estar relacionats, mentre els tècnics i funcionaris tindran diferents argumentacions per subordinar l'acció sanitària a la dinàmica institucional, cosa que, d'alguna manera, redundarà en un reforçament de la institució (9). D'aquesta manera el tractament de la droga en el marc de la sanitat entra a formar part - d'unes controvèrsies que, si bé poden tenir connotacions corporativistes, s'expressen sobretot a un nivell polític-ideològic, a més del tècnic.

Efectivament, tot i que des d'una òptica sectorial -que no és la que s'ha adoptat aquí- s'hagi de reconèixer que la xarxa assistencial dedicada a la problemàtica de la droga és encara totalment insuficient -com - molt insuficients són, vistos des d'els seus sectors - respectius, els mecanismes per protegir-se o defensar-se de molts altres mals de la nostra civilització-, el que també es pot observar aquí és que tota institució, pel sol fet d'existir, tendeix a auto-justificar-se, - ampliar-se i perpetuar-se. Això serà més fàcil de realitzar com més consens hi hagi a nivell general sobre la necessitat d'aquell tipus d'institucions. Cosa que - es pot relacionar, en part, amb la importància de la - lluita ideològica entorn a la qüestió de la droga, un símptoma de la qual és la gran quantitat de publicacions, reunions, comissions d'estudi, seminaris i semblants. Es podrà afirmar -i jo crec que és totalment - cert- que el volum d'institucions dedicades a la lluita-prevenició contra l'extensió de l'ús de drogues és irrisori comparat amb d'altres institucions, sobretot de - caire econòmic (pensem, per exemple, amb els milions - que pot arribar a moure l'alcohol). I això no fa més - que confirmar el doble paper d'aquelles institucions, - molt característic de les societats industrials moder-

nes: la funció confessada, explícita, i la fàctica. - Així, la institucionalització d'una labor preventiva en el camp de la droga, per evitar, per exemple, "que la joventut caigui sota el seu esclavatge", pot significar també l'aprofundiment de determinats aspectes de control social sobre capes concretes de la població juvenil. Un exemple en què ja tenim una certa perspectiva històrica seria el de la generalització de la "higiene" -"més salut per a tothom"- que ha estat un factor important de disciplinarització i "igualitarització" dels individus que ha permès, a través de mecanismes simbòlics una molt més fàcil classificació del personal per part del poder constituït. Aquests aspectes queden encara més clars en el cas de les institucions policials, car tenen en general unes implicacions polítiques més directes, tal com veurem en el següent apartat.

Abans d'acabar em referiré a l'altra lectura de la massificació del consum d'embriagants a les societats modernes. Es evident que totes les induccions al consum de què hem parlat fins ara es basen en la manipulació d'unes necessitats reals per part de l'home, amb una integració problemàtica, i de vegades angoixosa, en les societats industrials modernes (vegi's ESTEVA, 1981: 83-101), en la que no s'ha resolt de manera satisfactòria aquella contradicció cultura-natura que plantejava al principi del treball (vegi's pàg. 25): necessitats de comunicació, de plaer, de transcendència... Aspectes que, al sí de la nostra cultura han estat distorsionats entre altres coses, per l'afavoriment d'un determinat tipus de drogues al costat de la prohibició d'unes altres. Cosa que s'ha d'entendre en el marc d'unes concepcions de la vida que definiran què és bó i què dolent per a l'home i per a la societat i, dins d'això, què es pot considerar sa i què malalt. Segons les cultures, hi haurà coses que es consideraran malaltia o no:

"Per exemple, en l'actualitat coses tals com la situació d'èxtasi, la possessió, les experiències visionàries i les inversions de les conductes sexuals són considerades com a normals per unes cultures i patològiques per altres."

(FRIGOLE, a PUIGDENGOLAS/MIRANDA, 1978: 11).

A la nostra societat, la majoria de coses esmentades en aquest paràgraf s'emmarquen dins la categoria de patològiques o de coses a controlar, com a mínim (integració-control de les conductes sexuals no normatives, per exemple). El que m'interessa subratllar però, és que les situacions d'èxtasi i possessió es relacionen negativament amb els valors dominants de la nostra cultura. El somni, a diferència d'altres cultures en que es considera una guia per al món de la realitat (DEVEREUX, 1973), aquí queda relegat a les golfes de l'inconscient, i té en tot cas, utilitat com un element més de classificació dels individus per part dels especialistes pertinents. La massificació de l'ús d'embriagants - doncs, s'ha de relacionar també amb aquestes necessitats que la nostra cultura s'entesta en negar quan no pot aprofitar d'alguna manera concreta. El trànsit que, segons BASTIDE (1976: 110) seria a les nostres societats occidentals "... desafuero, vértigo, ebriedad; pertenece al campo de lo lúdico" -en contrast amb el "... trance africano o afroamericano, que pertenece al campo de lo serio (...); lejos de ser desafuero es condicionamiento"- seria una forma d'expressar aquestes necessitats, per més que també estigui mediatitzada per dos camins principals: el de la integració al consum (el cas més típic seria el dels festivals de rock) i el de la prohibició de drogues que hi puguin ajudar.

Dins d'aquesta orientació es poden inscriure els valors que legitimen les opcions prohibicionistes en el camp de les drogues, que considerem a partir d'un exemple dels EEUU de fa uns quants anys, però que actualment són plenament aplicables a la nostra situació: 1)

la "ètica protestant" de rebutjar tot allò que pugui - fer perdre l'auto-control a una persona; 2) la condemna de l'èxtasi per ell mateix, és a dir, quan no està emmarcat en una justificació sancionada socialment. Crec que aquests dos punts s'han de relacionar directament - amb la importància central que es dona a les nostres so - cietats a la capacitat productiva de l'individu; i 3) l'ideal humanitari de protegir als propis consumidors - de la dependència de les drogues (vegi's BECKER, 1971: 124-126).

4.3.3.- Poder, consens i drogues.

Un altre aspecte a través del qual podem acabar - d'entendre la massificació del consum de drogues a les societats que estem tractant és el de les seves manipu - lacions en relació al poder i les seves justificacions ideològiques. La mistificació ideològica és un element essencial en el funcionament de les societats industrials avançades d'Occident, organitzades políticament en de - mocràcies parlamentàries i que s'han de basar, per tant, en un consens general de les seves poblacions entorn uns temes fonamentals, cosa complementada, d'altra ban - da, per la regulació d'un més o menys ampli espectre de varietats diferencials en el seu sí (10). En elles, doncs, és central el paper de la ideologia, entesa en el sentit que exposa BUXO (1978: 72-73):

"Las ideologías sirven para justificar las acciones, y asegurar la identificación y la regularidad del comportamiento de los individuos en sociedades específicas. Pero, a la vez, toda - ideología, según la tradición nietzschiana y marxista, es ideo - logía de poder. Y de esta ideología participan todos los miem - bros de la sociedad: dominantes y dominados."

Es tracta, en última instància, que tots els sectors de la societat interpretin la realitat d'acord amb els interessos de les classes dominants, de fer aparèixer com a "normal" una determinada situació social (vegis LOMBARDI, 1978). Així, en referir-nos a la mistificació ideològica (vegi's l'elaboració del concepte en MARX i ENGELS, 1970), parlem més en concret del fenomen de la dualitat entre el que es proclama com a principis rectors d'una societat, les seves normes i valors explícits, i el que són les seves pràctiques habituals, que moltes vegades no coincideixen amb aquells valors, els quals serveixen, però, per emascarar o justificar el sentit de les mateixes. Aquest fenomen va adquirint importància a mida que l'aspecte de la violència en la dominació social es fa insostenible a partir dels mateixos valors de les classes dominants. Com ja hem dit, és a partir de la revolució burgesa quan les tècniques de dominació, amb les seves conseqüents interpretacions ideològiques, s'especialitzen i es diversifiquen ampliament.

El període en què es dona el pas de la subcultura "grifota" a la "hipi" és també el període en què, a l'estat espanyol, es comença a produir el pas d'una societat basada en un model polític autoritari a una altra basada en un model polític consensual. No serà fins bastants anys després que aquesta transformació es completarà, però el seu origen s'haurà de buscar en la transformació de la societat que es produeix durant aquells anys. Aquesta transformació social dels anys seixanta coincideix amb una crisi de model del consens contractual que era el dominant al món occidental des del final de la segona guerra "mundial". Mentre al mateix cor d'aquest món occidental es produeix una contestació generalitzada, del consens, de la disciplina acordada, del formalisme en la participació democràtica, a Espanya això -

s'encavalca amb la lluita contra un estat exclusivista i molt poc consensuat. Així, tot el període de la transició democràtica (que, per fixar unes dates, i d'acord amb el capítol històric, podem situar entre 1973 i 1978) es pot interpretar com l'intent de les classes dominants per controlar d'alguna manera (amb períodes de violència i altres d'acords amb uns i altres sectors socials) l'aspiració d'àmplies capes de la població a viure d'una altra manera, a canviar el model social existent.

La integració de les drogues en aquest context ha tingut diversos aspectes. Per un cantó, les drogues legals han intensificat el seu rol de conformadors del individu al sistema dominant, a través, principalment de: les seves funcions "lubrificadores" tant a nivell individual com grupal (pensi's principalment en l'alcohol i la seva adaptació des dels modus de beure tradicionals als "moderns". Vegi's pàg. 245 - 246); la seva adscripció a determinats valors normatius (prestigi social, elegància, poder, "modernitat", etc. en el cas del tabac i l'alcohol, principalment); el control social exercit per la medicina, recolzant la productivitat amb la classificació de la gent i tot tipus de "crosses" sintètiques, i contribuïnt decisivament a la difusió d'una "cultura popular" en què es donen la mà la mitificació de la ciència i la tècnica (les masses no poden intervenir sobre els seus propis destins, no ja per raons de tipus moral o polític, si nó perquè ja "hi ha uns especialistes que són els qui realment saben de què van les coses") amb una concepció màgica dels medicaments (11); situació que afavoreix el reduccionisme d'interpretar molt diversos problemes individuals i socials en una única "clave mèdica" (Vegi's DRAETTA, a GIACALONE, 1980; 157).

Per un altre cantó tenim el paper de les drogues - il·legals la integració de les quals a la nostra societat és un complex global del que en destacarem alguns - aspectes principals des de l'òptica que ara tractem. Un tema que ja ha sortit, és el de la contribució a la seva mitificació-difusió per part d'una actitud moralista intransigent, que ha estat la dominant a la societat espanyola d'aquests anys (12). Mentre per un cantó es manté aquesta actitud, per un altre es va veient les possibilitats de manipulació integradora que ofereixen, tant a nivell econòmic (a través del mercat, no tant de les mateixes drogues, qüestió que ja es dona per suposada, com de les diferents "modes" adscrites a elles), com socio-polític: el manteniment de la seva il·legalitat fa que qui en vulgui consumir hagi de dedicar-se, a nivell comparatiu, més temps i diners que en el cas d'altres activitats legals; al mateix temps que permet establir unes "àrees de permisivitat" que aquí es centren al voltant dels festivals de rock (ROMANI, 1978: 152-153) que, a més d'un aprofitament econòmic, faciliten també la distribució, i per tant, el control, de sectors concrets de la població. Es la distorsió i cosificació d'aspectes que formaven part de propostes alliberadores de la contracultura dels 60's, procés que si entre nosaltres ja ha aparegut en aquests moments, s'ha donat amb molta més força als USA:

"No es asombroso que uno de los lugares comunes del rock de los años setenta, el rock nacido de los ghettos blancos de Nueva York y Londres, constituya un ataque al lifestyle de la década anterior, al que se acusa de haber suministrado el tejido ideológico de una nueva opresión soft, hecha de sexo, música, psicofármacos (legales o no), macrobiotica, manías de vida sana y falsa participación: "beat up the next hippy I see!" amenaza el grupo punk de los "Dead Boys". (MELOSSI, 1980: 189).

Això ens porta a parlar del consum dels al.lucinògens en el context de la subcultura hipi. En aquell moment van ser instruments que van ajudar a descobrir nous aspectes de l'existència humana, que van afavorir un cert "des-control" del cos -i per tant, de l'individu en general- que va poder "afluixar el corsé" en què el mantenia la cultura tradicional (i més en un país -com el nostre en què un estat dictatorial accentuava els aspectes repressius d'aquesta cultura): això es va traduir en l'establiment de nous tipus de relacions en determinats grups, en l'intent de realitzar un nou tipus de vida, en un distanciament -marginalització de la societat general que va possibilitar la denúncia de molts dels seus aspectes que quedaven més emmascarats... i de fet no va ser només contemplació, sinó també activisme, el que va acompanyar al consum del haix i de l'àcid en aquell moment (vegi's pàg. 283). Com ja hem vist, posteriorment l'herència de la contracultura va ser diversa: des de contribuir a la integració social de capes "problemàtiques" des de l'òptica del poder (juventut), a través d'una certa "cultura de la droga", fins a l'assumpció d'aspectes bàsics de la contracultura -a la qual el consum d'al.lucinògens estava estretament lligat- al si dels moviments radicals dels anys setanta. Crec, per tant, que s'ha d'assenyalar aquest moment històric en què el consum del haix es va donar en -i va contribuir a- un context alliberador i progressiu. A diferència d'etapes anteriors i posteriors en què el consum d'aquesta i altres drogues es pot interpretar com l'expressió d'un "malestar social" que no passa, però, d'aquest nivell, purament d'indici.

Considerem, ara, la instrumentalització política -més clara de les drogues il.legals. Els al.lucinògens, en concret, s'associen a una contracultura contestatària que es considera més o menys perillosa. D'altra banda, es presenten les "drogues" (només les il.legals, és

clar) com un virus maligne, identificant la figura del "drogat" (que no és, evidentment, ni el grifota ni el clàssic i selecte morfinòman, sinó la del jove i meletut contestatari) a la del "possés", per intentar aïllar-lo al màxim de la resta de la població, que es podria "contaminar" (13); i es tendeix a assimilar tot tipus de contestació als "vicis més abjectes" des de determinades òptiques (recordem la frase de "anarquistas, drogados y ateos" d'en Carrero Blanco). En aquest context concret és on s'haurà de situar també la seva utilització partidista i desqualificadora per part de sectors reaccionaris (14). Així, la criminalització dels consumidors de drogues il·legals permet anar-los arraconant cap a uns mateixos espais que altres "criminals"- el que s'entén normalment per "comuns" i també (i no només a l'època franquista) alguns "polítics" (15)- cosa que permetrà un més fàcil control sobre ells a més de crear un tipus de debat polític en gran part fictici, en el sentit que situa com a problema central (droga) un fenomen que depèn d'aspectes molt més generals.

"La policía (...) lucha contra la droga, pero a quien en realidad detiene y encarcela es a sus consumidores, y a los pequeños traficantes "camellos" (que trafican, muchas veces, para poder sobrevivir al margen de la familia), es decir, a jóvenes "drogados" a los que paradójicamente pretende salvar del "vicio". Y en una docena de años, la policía habrá "complicado la vida" a varios miles de jóvenes implicados en el consumo y pequeño tráfico de drogas. Jóvenes "salvados" en teoría, pero de hecho "marcados" fichados y empujados a la progresiva marginación familiar y social."
(GONZALEZ DURO, 1979: 145).

Així es pot entendre que, per fer aquest tipus de feina, una institució com la Brigada Antidroga tingui, l'any 1982 i a nivell de tot Catalunya, 11 membres, xifra que suposo que seria totalment insuficient si l'es-

tat tinguéss realment interès en "controlar" (en un sentit totalment diferent a l'actual) els centres del tràfic il.legal de drogues.

Finalment, s'ha d'inscriure en la perspectiva que he presentat fins ara la possible utilització de l'heroïna -principalment- per crear una dependència en determinats sectors i, per tant, per des-estructurar grups socials que poden resultar problemàtics per al poder. Així, per exemple, la introducció més o menys massiva de l'heroïna a les presons de l'estat espanyol, de la que ja parlava a la tesina (ROMANI, 1978: 125-126) s'ha vist després plenament confirmada, i les seves implicacions en determinats aspectes de la situació actual al País Basc té ja antecedents històrics en altres indrets (16).

Per acabar aquest apartat crec que pot ser molt -il.lustratiu un paral.lelisme històric que ens demostrarà que l'ampliació de la desviació gràcies a les pressions del poder és una tàctica molt vella, i que amb la "criminalització" s'acostuma a aconseguir el contrari -del que suposadament -o almenys explícitament- es preté.

ELIADE (1977: 115-120) ens parla del procés de criminalització dels "benandanti", uns mags benefactors de l'Itàlia del segle XVI que practicaven uns rituals de fertilitat molt simples. Després d'unes primeres denúncies, a partir de 1575, la Inquisició els comença a perseguir i després de molts processos, l'any 1634 els "benandanti" acaven reconeixent la seva identitat amb els bruixos, contra els quals precisament lluitaven les quatre nits de tèmpestes per assegurar la fertilitat de les collites (vegi's també GINZBURG, 1980). Aquest és:

"... un caso bien documentado del proceso mediante el cual un culto arcaico y secreto de fertilidad se transforma, bajo

la influencia de la Inquisición, en una mera practica de magia, de magia negra, incluso (...) lo que se convirtió en las epidemias de brujería de los siglos XIV, XV y XVI tiene sus raíces en algunos escenarios mítico-rituales arcaicos, comparables con los que sobreviven entre los benandanti italianos y la cultura popular rumana. En tiempos de crisis religiosa y social, bajo presión económica o eclesiástica, esos residuos populares pueden haber tomado, sea espontáneamente o a consecuencia de los juicios inquisitoriales, una nueva orientación -específicamente, hacia la magia negra". (1977: 132).

Crec que aquí tenim un antecedent prou eloqüent del procés de destrucció de la contracultura hippí, al mateix temps que de l'extensió de les drogues dures -per pressions econòmiques i de l'actual religió dominant, polítiques-, en un context de crisi social, com perquè m'hi hagi d'extendre més (17).

4.4.- EL MOVIMENT HIPI I LA SOCIETAT INTOXICADA.

En aquest capítol es tractarà de discutir els aspectes que es considerin més significatius de la integració del moviment hipí a la societat general, aquesta societat que hem qualificat d'intoxicada, terme que després de tot el que hem vist fins ara, crec que podem usar amb prou justificació. Encara que aquest procés s'anàlitzarà dividit metodològicament en tres nivells diferents, allà on aprofundiré més l'anàlisi per considerar-ho de més interès per aquest treball és en l'aspecte ideològic.

4.4.1.- La integració del moviment hipí.

4.4.1.1.- Nivell econòmic. El primer que cal considerar aquí és la importància fonamental que el factor de la transformació econòmica d'Espanya a partir de 1959 va tenir cara a la posterior transformació de la societat en general i, per tant, cara a la creació d'un marc socio-econòmic que fés possible l'emergència del moviment hipí. Efectivament, ja he dit en un altre lloc - i cal reconèixer que aquesta idea no és cap gran originalitat - que perquè podessin sorgir els hipis com a moviment d'oposició a un mode de vida basat en la societat de consum calia abans que aquesta existís. I aquesta es va desenvolupar, almenys a Catalunya, al llarg dels anys seixanta, quan la majoria dels que formarien part d'aquella subcultura passaven per l'adolescència. Això és important, ja que tot el que van veure i viure en aquell moment de creixement (d'ells i de la societat) contrastat amb els principis en què la majoria d'ells - havien estat educats, va influir en l'actitud de rebuig d'una societat que, si en principi semblava que oferia molt, en realitat exigia també la renúncia a una sèrie de coses vitals, per la qual cosa no hi van voler passar.

El relatiu benestar econòmic de l'època permetia - també que fos més fàcil sobreviure al marge d'una integració plena al sistema productiu. No només els freaks, sinó força estudiants d'una classe mitja que amb prou feienes es podia permetre el luxe de prescindir d'un sou per a la família i li era difícil mantenir econòmicament una carrera, es pagaven els seus estudis i, fins i tot, en podien tenir pels "seus vicis", amb algun treball de mitja jornada (a qualsevol oficina o tenda, de moço, etc.) o algú altre tipus de treball esporàdic (repartidor, fer enquestes, alguna feina editorial....).

Com ja s'ha vist en parlar d'aquesta època, els hipis que se n'anaven a Formentera o a alguna comuna posaven en comú les poques pertences que tenien. Si tenien sort de poder-se recolzar econòmicament en algú una mica més ben situat (com de vegades havia succeït, que algun artista o professional ja madur, o fins i tot algun parent "simpatitzant" i amb mitjans, els podia deixar un pis o coses per l'estil), molt bé; sinó també. Com sabem, a més dels que es dedicaven a la "xocolata" -o a més de fer petit tràfic amb ella- es dedicaven bàsicament a l'artesanía i feines esporàdiques. El final de l'època hipi coincideix amb un progressiu enduriment de la situació econòmica, i aquest és un factor que contribueix també a la seva disolució: la societat ja no ofereix tan fàcilment aquesta possibilitat de viure al marge, cosa que fa que molta gent ja no s'hi llençi -si no és per força- i que d'altres que hi eren s'hagin de reinsertar d'alguna manera en sectors (encara que siguin marginals) de l'aparell productiu.

Aquesta última situació és la que influeix -juntament amb altres major possibilitats a nivell social i polític- en què s'expandeixi el que en diré la "petita comercialització" de la contracultura (per diferenciar-la de la "gran comercialització" de la moda contracultu

ral). Si volen sobreviure, no ja com a grups tancats, - sinó dins d'un més ampli moviment freak, s'han de plantejar aquesta mínima integració dins els circuits econòmics de la nostra societat, sobretot tenint en compte - el caire comercial de les seves principals activitats - (artesanía i medis d'expressió).

Podriem dir que la "petita comercialització", encara que ja vé d'abans, té el moment de la seva màxima expansió durant la primera de les etapes intermitjes de la nostra història (1972-1975), mentre que la "gran comercialització", que s'inicia precisament durant aquesta etapa, es generalitza sobretot a partir de la segona d'elles (1975-1978), en part basant-se en la primera i en part com a fenomen específic de la gran indústria de l'oci -principalment-, tan típica de les societats industrials desenvolupades. Activitats característiques de la primera van ser, a part de les ja esmentades, com un comerç molt "personalitzat" (recordem el que vèiem de la "xocolata" entre grups d'amics, pàg. 353), poques més: - recitals de música folk o rock que es muntaven entre - uns quants amb l'indispensable estructura comercial i - legal que permetés realitzar-los; l'"insuflament de vida" a alguna editora de discos, com "Els 4 Vents", que si bé no va sorgir del grup de freaks que eren la majoria de rockers progressius, sí que una gran part d'ells, en un moment donat, hi van estar molt lligats -i, per - cert, sembla que no va ser cap "negoci", encara que tampoc era aquesta l'intenció principal-; les publicacions de còmic, alguns em pla "salvatge" i d'altres en pla legal, així com la de les revistes ("Star", "Ajoblanco" i "Rock-Comix") que, entre d'altres coses -però no en un lloc secundari- precisament per haver-se de cenyir a la legalitat vigent la majoria de les vegades no van poder fer res més que la viu-viu... la línia que vindria directament d'aquí seria la que mantenen encara actualment alguns freaks, que s'han enrollat en treballs que "els

enrollen", i que els puguin donar un mínim per viure. - Per això moltes vegades s'han montat cooperatives o organitzacions més o menys, paral·leles (generalment en ràdios, revistes o altres medis d'expressió) o alguns, fins i tot, han aconseguit mantenir aquesta "digna posició" al comerç.

La "gran comercialització" va més lligada a organitzacions industrials, a empreses, que veient que hi ha una sèrie de gustos i necessitats específicament juvenils que han anat sorgint amb el desenvolupament de la societat "moderna", i dels quals se'n poden treure bons beneficis, s'hi llancen amb entusiasme, potenciant-los al màxim: és quan s'organitzaran els festivals de rock amb les grans "estrelles" quan la indústria del disc, - el disseny, del vestit... s'orientarà cap a la "moda jove", tant a partir de petites empreses (per exemple, botigues), com de grans magatzems o multinacionals del so.

Entre els dos tipus de comercialització que he plantejat hi ha un tall de significat: mentre la primera - s'inclinaria més cap a uns modes lligats a un moviment freak que conserva encara de manera rellevant trets característics de la subcultura hipi, la segona ja està totalment integrada a la societat general, té precisament el significat general de constituir la codificació d'una sèrie d'aspectes del que havia estat una cultura juvenil específica, traient-li les possibles "arestes punxants" i intentant fer creure a la joventut - i també a gent no tan jove que tenien la sensació d'haver perdut el tren- que perquè es compraven una roba "informal", la xapa amb el signe pacifista o anava a un recital de rock -depenent del sector juvenil de què es tractés- ja s'oposaven al sistema. /

El que hi hagi aquest tall de significat, no vol dir que no hi hagi una continuïtat entre una i altra comercialització. A nivell econòmic, els hipis, o millor dit, el moviment contracultural, va ser una d'aquestes minories "desviantes" que fan com de "banc de proves" de la societat general, que comprova en elles la rendabilitat d'alguns elements, tal com es veurà després també a nivell ideològic. Es clar que quan es comprova aquesta rendabilitat no acostumen a ser les minories que han fet de "conilletes d'indies" les que se n'aprofiten, sinó sobretot qui té més a mà els mitjans per a manejar els negocis. Amb la qual cosa no vull negar un fet que ja hem vist, com és el de que també alguns vells freaks es van apuntar a la cosa del negoci.

Precisament el cas del haix és un exemple on es veu molt clara aquesta experiència de rendabilitats: és un assumpte que -a part de provenir de sectors marginats- és intern de determinats sectors marginals. Quan s'observa -i de moltes maneres es contribueix a qui sigui així- que és una qüestió que, acompanyada d'un "joc de miralls" ideològic -la seva mitificació entre una ideologia i una contra-ideologia de la droga- s'extén fàcilment, el negoci passa a altres mans que no són precisament les d'aquells grups marginals- que, com a tals, a més, ja no existeixen -, per més que, "amb el canvi d'amos del negoci, hi hagi també algun "trasvàs de personal".

4.4.1.2.- Nivell social. Ja hem vist com els orígens socials dels primers grups de "fumetes" eren força diversos, i com en l'època de la subcultura del haix, aquesta es podia dividir en tres grups principals (vegi's pàg. 298), encara que aquesta és, sobretot, una categorització teòrica que a l'hora de la realitat era

força més flexible: hi havia una òsmosi entre els diferents grups, sobretot entre els de la "primera generació" i els "snobs", per un cantó, i entre aquells primers i els joves de la "segona generació", per l'altra.

Hem parlat també de la disgregació d'aquestes subcultures com a tals i de l'adscripció dels seus membres a grups i xarxes molt més amplis i diversos dels que s'havien mogut en un principi. Així, si a nivell polític a alguns d'ells els podem trobar avui dia des de l'anarquisme fins a algun grup de l'esquerra clàssica, passant pel "passotisme" més militant i gairebé tota la gamma de moviments radicals, a nivell professional podem dir que entre ells hi ha gent dels següents oficis: músics, comerciants, algun metge, "artistes", dibuixants, agricultors, algun periodista, artesans, algun professor, etc. a part dels que continuen amb feines més o menys ocasionals per anar trampejant la situació i que no poden ser definits des del punt de vista de la seva ocupació laboral.

Aquesta "re-inserció" (d'"una altra manera", com ens recordava aquell informant més enrera) en el marc de la societat global i a través d'aquests grups més amplis, es va produir en gran part perquè aquests grups havien assimilat moltes de les coses que els hipis havien estat els primers -i durant una temporada, els únics- de posar en pràctica. Però aquesta generalització de determinats usos i costums no volia dir que les coses fossin més fàcils, fins i tot a nivell de relació social, sinó més aviat al contrari. Així ho podem veure a través del que ens explica un dels protagonistes de l'època, cita que ens servirà ja per lligar amb el punt següent:

".... muchos que salimos de pequeños grupos hippies superenrollados y aislados hemos idos a parar a una situación más -

abierta y también mucho más contradictoria. Hemos debido vivir los problemas de la "vida moderna" de la juventud. Dinero, trabajo, casa, conflictos sentimentales, conflictos sociales. Desde entonces hasta ahora la sociedad entera ha cambiado. Cuando nosotros éramos los únicos "modernos" en medio de un mundo uniforme, gris, estrecho, moralizante, nuestra exaltación, nuestra conciencia de la brutal diferencia que había entre nosotros y el mundo, esa sensación de gran aventura nos protegía un poco de las propias contradicciones. Pasada la gran borrachera cósmica nos hemos encontrado con una sociedad en la que ya es normal hablar de aparejamientos libres, porros, comunidades, partidos. Nuestra pequeña gran aventura es vivida ahora por muchos miles de jóvenes de una forma menos "cósmica" y más práctica. Sus problemas se discuten en revistas y libros. Hoy en día cuando un joven peludo, con poco dinero, con ganas de rollo, contrario al orden imperante, porrero, etc., sale a la calle puede encontrarse con muchos ejemplares de su misma especie. Se puede considerar a si mismo como relativamente normal en relación a la gente de su edad. Esa "normalidad" que proporciona la masividad del asunto y la mayor tolerancia de la sociedad no significa que sus problemas estén resueltos. Que va. A veces la impotencia masiva es más frustrante que la clandestinidad minoritaria."

(MALVIDO, 1977, 5: 19).

4.4.1.3.- Nivell ideològic: de la communitas a l'estructura. Per a l'anàlisi d'aquest nivell partiré de considerar la subcultura hipi com una "communitas" que es dóna en el marc d'una "estructura", segons una tipologia elaborada per TURNER (1972), referida a dos tipus alternatius d'organització de les relacions socials, tipus que en una relació dialèctica, s'anirien succeïnt en la vida de qualsevol grup social;

L'"estructura" té un caire cognitiu i, des d'aquest punt de vist és sobretot un model amb un conjunt de classificacions per a ordenar la vida pública. En ella la societat consisteix en un sistema molt jerarquitzat de posicions econòmiques, jurídiques i polítiques, altament diferenciat i fortament estructurat, és a dir, un sistema de rol-status que, al llarg del temps, han de recórrer tots els individus de la societat o grup en qüestió, de manera total o parcial. En oposició a l'"estructura" i implicant un estat de suspensió de la mateixa, la "communitas" es presenta com a comunitat o comunió no estructurada -o molt poc estructurada- i relativament indeferenciada d'individus iguals. Segons una síntesi de FRIGOLE (1980: 9):

"La "communitas" té una qualitat existencial, implica una relació de tot ésser humà amb els altres éssers humans (...) En la situació de "communitas" la vida del grup tendeix a convertir-se en homogènia i indiferenciada, és tot l'home el qui interessa i no els seus rols socials concrets (...). L'única classificació i valoració vigent consisteix en afirmar-se com a una sola humanitat concreta i delimitada. La divisió de funcions i de tasques, la distribució de la responsabilitat i l'obligació de donar comptes són pròpies d'una situació d'estructura. La situació de "communitas" apareix quan els individus se'ls permet d'actuar espontàniament, sense que la seva conducta estigui mediatitzada per rols concrets, sense les valoracions que acompanyen aquests rols. La situació de "communitas" és un sinònim de solidaritat no interessada, de fusió, d'espontaneïtat i de festa. La "communitas" té també un aspecte de potencialitat, es una situació generadora de nous símbols rituals i models que poden servir per a una nova ordenació i classificació de la realitat social."

Així mentre que algunes característiques de l'estructura són la desigualtat, el sistema de nomenclatura, la propietat, l'estatus, la cura de l'aspecte personal,

la distinció de la riquesa, la secularitat, etc., la "communitas" es distingirà per, respectivament, l'igualtat, l'anonímia, l'absència de propietat, l'absència de status, el descuït en l'aspecte personal, l'absència de distinció de riquesa, la sacralitat, etc. Aquests dos conceptes van íntimament lligats a la situació en la que es troba l'individu d'una societat determinada, situació que ha estat socialment definida a través d'uns ritus de passatge, que segons VAN GENNEP, són els ritus que acompanyen qualsevol modificació de lloc, d'estat, de posició social i d'edat. Els ritus de passatge tenen tres fases: 1) La separació, quan s'assenyala simbòlicament que aquell individu deixa de pertànyer al que fins ara era el seu grup o condició social; 2) El període marginal o liminal, durant el qual es considera a l'individu en un estat "anormal", fòra de la societat i del temps, sense status (aquest període pot durar el temps d'una cerimònia o més, com en el cas del dol d'una vídua); i 3) L'agregació o incorporació, quan es bimbolita el seu nou status, revestint-lo dels signes corresponents, i l'individu entra a jugar un nou rol, amb tots els seus drets i deures (per a l'anàlisi de rites de passatge, vegi's LEACH, 1978).

La "communitas" té doncs, moltes característiques de la situació liminal. I en totes les societats s'ha considerat les situacions liminal amb propietats màgiques o religioses, essent molt ritualitzades, ja que es pensa que són situacions perilloses o que poden "contaminar" a la resta dels individus. Això pot ser degut a que:

"... des del punt de vista del que està interessat en el manteniment de l'estructura, qualsevol manifestació consistent de "communitas" l'hi apareix com perillosa i anàrquica i ha de ser limitada amb prescripcions, prohibicions i condicions.

A més... el que no pot ser classificat o queda en un espai in-
termig, entre les fronteres classificatòries, és considerat -
giarebé sempre "contaminant i perillós".

(TURNER, 1972: 125).

Si es confronta la llista de valors hipis que, en oposició als convencionals presentàvem a la Pag. 424 es podrà observar que molts d'aquests valors són coincidents amb les característiques que aquí, seguint el model de TURNER, he aplicat a la descripció de la "comunitas". D'aquesta manera podem considerar la subcultura hipi com una "communitas", un moment de suspensió temporal de l'"estructura" de la societat en un segment concret d'ella, als al·lucinògens com un dels seus elements simbòlics essencials, i la contra-ideologia de la droga, o els estereotips negatius sobre els hipis- quan no la repressió directa -com un intent de ritualitzar les relacions de la resta de la societat amb aquests grups liminals que la podrien "contaminar".

Abans hem parlat - - - - d'una característica específica del moviment hipi a Catalunya, com era que la seva existència (i sobretot l'existència del moviment -freak post-hipi) s'havia donat en el marc d'un estat en què el principi d'autoritat estava en crisi i que per aquesta raó, hi havia hagut més coincidències entre grups més convencionals i els freaks que no les que s'haurien pogut esperar en una altra hipòtica situació social més "normalitzada". Crec que aquest aspecte pot quedar ben contextuat si considerem a diferents nivells, el període històric estudiat en aquest treball des de la perspectiva del model "communitas-estructura".

FRIGOLE (1980) planteja l'anàlisi processual entre dues unitats político-administratives, que són la Catalunya autònoma i l'Estat franquista, seguint aquest mateix model de TURNER, des del 1936 fins a l'actualitat.

Aquí considerarem doncs, el període històric que va de 1936 fins a 1980, i a l'interior d'aquesta perspectiva és on situarem la subcultura hipi. Seguint FRIGOLE, la Catalunya de 1936 (com, d'altra banda havia ocorregut en el conjunt de l'estat espanyol fins aleshores), presenta una situació d'estructura, és un ordre social, - amb pluralisme ideològic, un govern i ordenació jurídica i política pròpies. L'"alzamiento nacional" es presenta en un principi com una "communitas" que s'aixeca contra una estructura que considera negativa: enfront de les classificacions i la diversitat ordenades de l'estructura, es presenta com una "comunió" (el "movimiento nacional"), amb un gran afany unitarista per esborrar qualsevol tipus de diferenciació interna o externa al grup. Un cop arribada al poder, aquesta "communitas" es va "estructurant" i és aleshores la Catalunya autònoma vençuda la que passa a una situació de "communitas" que engloba totes les seves diferències internes en un projecte general de "redreçament". Aquesta situació perdurara mentre duri l'Estat franquista. Aquí es pot considerar també, que, el conjunt d'Espanya, s'accentua una situació de "communitas" de la societat civil enfront d'aquest mateix Estat, que de manera clara abarcarà els últims anys de la seva existència i els primers del post franquisme, situació de la que n'emergeix una nova estructuració de la Catalunya autònoma en el marc del nou estat espanyol, que es pot donar per completada l'any 1979

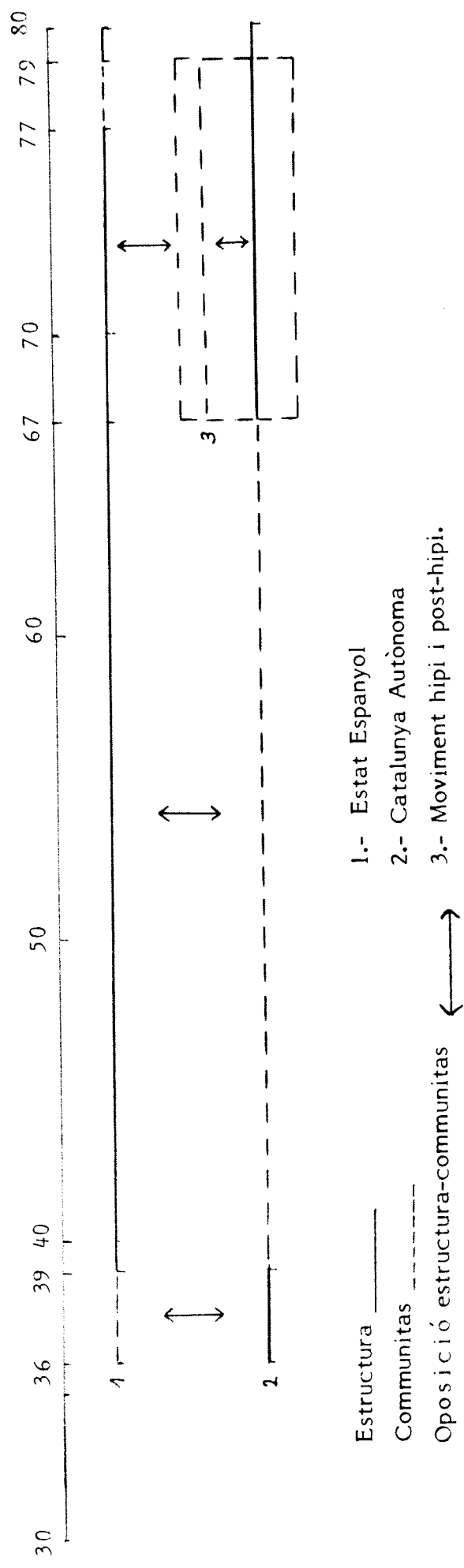
En aquest context d'una Catalunya en una situació de "communitas" a nivell polític, és quan apareix la subcultura hipi -que aquí considerarem com a un embrió d'anti-societat- que és, al seu entorn, i a un nivell més estrictament social que polític, un moviment de "communitas" a l'interior d'una situació que, en relació a ella, és d'"estructura". Tenint en compte l'íntima relació entre els nivells social i polític (18) i considerant a

més la situació de "communitas" de Catalunya respecte a l'Estat franquista, podem entendre ara, a nivell estructural, que malgrat una oposició social a nivell intern "estructura-Catalunya" -"communitas-hipis", hi haguessin també punts de coincidència entre una situació de "communitas-hipi" i de "communitas-Catalunya" enfront d'una "estructura" "Estat franquista" (sobre els models duals, vegi's LEVI-STRAUSS, 1969). Podriem considerar - les manifestacions per l'Amnistia i l'Autonomia de febrer i març de 1976 com a moments rituals àlgids d'aquesta convergència. Tot aquest procés el podem esquematitzar com s'indica a la gràfica de la pàgina següent.

Una de les característiques de la "communitas" és la potencialitat de generar nous models i símbols que es poden utilitzar per a una nova ordenació de la realitat social. Tal com vèiem en parlar d'una sèrie d'usos i costums que havien estat específics dels hipis i ara s'havien convertit en "normals" a la nostra societat, és un aspecte sentit, -a més de perquè participen de certs valors comuns- es podria veure una certa analogia d'ella amb els moviments milenaristes. Si, de manera tan superficial com esquemàtica, considerem el milenarisme com a un moviment de salvació, amb les característiques de ser col·lectiu i terrestre, al mateix temps que sagrat, total i imminent (vegi's, principalment COHN, 1973; LANTERNARI, 1965; PEREIRA, 1978) podem advertir unes proximitats ideològiques que es confirmaran a nivell sociològic si, seguint a ARANZADI (1982) considerem que, mentre l'anomia social és el motiu de l'emergència dels moviments milenaristes, la seva funció és la de la integració social.

Aquesta analogia es pot matitzar més si tenim en compte que, per un cantó, el hipisme sorgeix en un moment de des-estructuració de la vida tradicional, que

EVOLUCIÓ DE LES SITUACIONS DE "COMMUNITAS-ESTRUCTURA"
DURANT EL PERÍODE 1936-1979

és el mateix "caldo de cultiu" del qual sorgeix el mes-
sianisme, una categoria concreta del milenarisme (LAPLA
NTINE, 1977); dins del qual, baixant a un altre nivell
de concreció, podriem situar també l'anarquisme que, -
tal com hem vist, tant ideològicament com històricament
ha tingut diverses connexions amb el moviment contracul-
tural (sobre l'anarquisme vegi's TERMES, 1977); i per -
l'altre, que molts aspectes de la conducta contracultu-
ral es podrien considerar com a rituals de rebel·lió, -
els quals segons MAX GLICKMAN a la nostra societat con-
sisteixen en processos de marginació deliberada amb -
una funció integrativa, com podem veure a través dels -
exemples que posa el mateix autor:

"Sit in"	-	seure en sillons
Cabells llargs	-	cabells curts
Vida de grup	-	vida de parella
"Pop music"	-	música clàssica
marihuana	-	alcohol

Aquí podem veure una altra vegada, a diferent ni-
vell, aquell paper de "conillets d'índies" de les mino-
ries que, en una posició d'avant-guardia, avancen aspec-
tes que després es generalitzaran. Així, la integració
del hipisme, integració conflictiva que es produeix en
base a que és una societat radicalment conflictiva la
que l'integra (i ja hem vist que traces d'aquesta inte-
gració es poden trobar des de la "opressió soft", pàg.
450 , fins als moviments polítics radicals), la po-
driem sintetitzar en el pas de les vivències hipis a la
moda psicodèlica, que seria el pas del Mite -instrument
i expressió de la funció simbòlica de la comunicació- a
la Ideologia -patologia degenerativa d'aquell, ja que -
fixa els símbols, buidant-los de la seva riquesa polisè-
mica i convertint-los en signes unívocs.

4.4.2.- L'individu a les grans societats industrials desenvolupades: intoxicació i supervivència.

Sabem que les drogues són un element essencial de la humanitat des dels seus primers temps; que les primeres lleis conegudes, a través de recopilacions com el codi de Manú (Índia) o el d'Hammurabi (Babilònia) ens parlen principalment de tres temes com són la regulació de la vida social, la religió i l'ús d'embriagants. Hem vist en capítols anteriors alguns exemples d'utilitzacions primitives o tradicionals d'aquests productes que ara anomenem drogues (després d'haver-los separat d'altres tipus de productes químics, com les "espècies" o els "aliments") d'entre els milers extesos per tota la Terra i els usos dels quals moltes vegades responen a unes tradicions que es perden en l'obscuritat del temps. En base a tota la informació de què avui dia disposem, doncs no és erroni afirmar que l'home és un "animal drogat".

Malgrat la dificultat que encara representa la sola utilització del terme de droga, carregat de connotacions ideològiques (que ara, moltes vegades, es presenten en versions més omnicomprensives i científiques - "neutres" del mateix) crec que el que acabem de dir ens defineix, efectivament, una característica important de l'home. Però plantejada de forma tan general, té l'inconvenient de presentar-se com una possible proposta metafísica que emmascara situacions concretes. Per això, en aquest treball, m'ha semblat interessant, a partir de les grans diversitats d'usos de les drogues en els diferents grups humans i per tal de poder arribar a unes mínimes generalitzacions sobre el tema, establir-ne dues de principals, com són els seus usos en les societats tradicionals i en les societats urbano-industrials.

Una de les diferències més clares que emergeixen - de l'anàlisi dels dos tipus de consum és el de la massificació que es dona actualment en el consum de drogues (i no només en ell, sigui dit de pas) a les nostres societats. Ja hem vist que en el model cultural - d'Occident, i més en concret, ho hem vist també en la nostra societat, hi ha tot tipus de pressions i manipulacions que han propiciat el pas d'un us de determinades drogues, amb forta tradició i força ritualització, a un us més compulsiu de les mateixes i d'altres que - van entrant al mercat: la majoria - i no sempre només les legals, precisament - de manera directa o indirecta a través d'aquestes potents multinacionals que són les indústries farmacèutiques; d'altres - una minoria, però "curiosament" les que han fet més rebombori - a través - de determinats grups situats en un moment donat en una situació perifèrica dins la societat.

Així, una societat basada en el benefici com a motor principal, va creant uns ambients socials totalment inhabitables, exigeix uns ritmes de moviment, de trasllat d'un cantó a l'altre, d'esforç pautat temporalment (i la gran majoria de les vegades no precisament sobre ritmes biològics) representatius d'un tipus de vida que per ella mateixa podria generar i explicar ja la massificació i compulsivitat en la busca dels embriagants - per part de l'home (19). Però com a un altre aspecte central d'aquesta societat hi ha també - com ja hem vist - tot un conjunt d'institucions ben arrelades a la base - econòmica, que constitueix la mèdula de la nostra societat, i amb molt diferents "branques" ideològiques - que les justifiquen - que, unes potser de manera més visible que d'altres, afavoreixen també aquesta massificació del consum. Ara per ara, doncs, i a nivell purament descriptiu, hem de reconèixer que a les societats industrials desenvolupades d'Occident, l'home sobreviu, entre altres coses, gràcies al consum d'algun tipus de - droga.

Les alternatives que es donen a aquesta situació depenen molt de l'opció ideològico-política de qui les proposi. De tota manera, n'hi ha unes més clares que d'altres. Així, no entraré a considerar aquí les alternatives prohibicionistes referides estrictament a les actuals drogues il·legals als països d'Occident, les "medicalitzadores" de tot l'espectre social ("tot tipus de drogues per a tothom sota control mèdic..."), o les que van embolcallades en teories religioses o para-religioses -suposadament novíssimes- que no són més que un aspecte de la degeneració d'una contracultura ja plenament domesticada.....

Crec més interessant dir, per exemple, que **no** em sembla una alternativa vàlida per a tothom el deixar de dependre d'un producte per passar a dependre d'una institució, tot "fent-se monjo del segle XX" (no hi ha dubte que el moviment de "communita" sorgit com alternativa a la toxicomania té molts aspectes concomitants amb el monaquisme d'altres èpoques històriques). Que em sembla elitista el que podriem denominar l'actitut "revolucionarista" que, a nivell més directament polític i en llenguatge col·loquial, es podria expressar amb allò de "com més fotuts estiguem tots millor, perquè més aviat petarà tot això!". En relació amb aquesta, la proposta de l'abstinència total en base a l'argument de "no enfortir l'Estat", sense tenir en compte la possible necessitat, també, de la col·laboració de la química per aconseguir l'"ajustament raonable" que l'home pot necessitar en diferents moments de la seva existència, és paral·lela a una que es manifesta així mateix en el camp de la psiquiatria; em refereixo a aquelles propostes que per rebutjar l'integracionisme que -enfront de la psiquiatria tradicional- suposen noves alternatives més obertes -i certament, adaptacionistes- s'obliden de la subjectivitat del pacient (vegi's MENENDEZ, 1979: 152-153). O que és força inconseqüent ser anticonsumista (per tal de no contribuir a la reproducció de l'actual sistema dominant)

en un camp concret com el de les drogues i no ser-ho (i per tant, abstenir-se) en el cas del cotxe o del toca-discos, per posar només dos exemples ben evidents.

No crec que aquest sigui el treball adequat per plantejar cap altre tipus d'alternativa concreta. Però sí m'ha semblat adient, en base al que hem vist fins ara i en la mateixa línia d'intentar mostrar què hi ha darrera les apariències de la vida social -una de les característiques del treball antropològic que em semblen més interessants-, esboçar unes breus reflexions sobre la problemàtica de l'individu a les grans societats industrials i algunes de les possibles alternatives, que formen part d'ella.

NOTES

- (1) Una clàssica anàlisi del líder al sí dels petits grups es pot veure a REDL (1955). Com és del tot evident, un tipus d'enfoc psicologista no és el predominant en aquest treball i crec que la majoria d'anàlisis de tipus psicològic que fins fa poc s'han fet en el camp de les drogues mereixen una dura crítica perquè és un dels temes on es veu més clar que "... psiquiatras y psicólogos han demostrado, en general, mucho mas ingenio para el etiquetamiento de los fenómenos de comportamiento que para descubrir las variables responsables de su aparición o mantenimiento, y se han pasado más tiempo en concursos semánticos que en los laboratorios" (BAYES, 1977: 125). De tota manera, a nivell microsòcial resulten de gran utilitat les anàlisis de comportaments individuals o de petits grups efectuades des de determinades perspectives psicològiques, quan aquestes no responen tant a una ànsia purament taxonòmica com a un treball de camp degudament contextuat. En aquest sentit, la postura del psicoanalista àrab SAMI ALI (1971: 253) crec que és prou clara: "és impossible estudiar el fenomen del consum del haix sense tenir en compte l'estructura social que li assigna el seu lloc, la seva funció i la seva finalitat. Qualsevol altre camí es tancaria en la descripció abstracta dels efectes "psicològics" d'una droga de la que se subratlla el seu caràcter capriciosós.... Pocs treballs responen, en definitiva, a aquesta exigència d'un quadre de referència socio-cultural en tant que condició sine qua non de tota interpretació concreta".

- (2) "Ethos", en el sentit que el defineix GEERTZ (1973: 15) serien "...los aspectos morales (y estéticos) de una cultura dada, los elementos evaluativos (...) El ethos de las personas es el tono, carácter, y calidad de vida, su estilo y su modo moral y estético; es la actitud básica hacia sí misma y hacia su mundo que la vida refleja".
- (3) Aquí potser és on es veuria de manera més clara, - per un cantó, la funció central de la marginació a les societats capitalistes "modernes" i, per l'altre, que potser la mateixa utilització del terme - marginació resulta un tant abusiva quan amb ell de finim un tipus de vida tan generalitzat, per més - que no s'atengui al sistema normatiu dominant. En tot cas, aquí es podria parlar amb més propietat d'una gran ampliació de la desviació i no només en el sentit d'aprofundiment qualitatiu de la mateixa que li dóna BECKER (1971).
- (4) Es molt significatiu, en aquest sentit, el canvi - de tipologia dels consumidors de drogues estudiats als Estats Units des de la primera dècada d'aquest segle fins als anys seixanta: entre els primers hi havia força dones i, a més, "... la mayor parte de los toxicómanos eran nativos, blancos y de edad ma dura. Durante los 20 años siguientes los nuevos toxicómanos fueron predominantemente varones de raza blanca (...) Durante los últimos años, cerca de - las tres cuartas partes del total de toxicómanos - registrados en el Bureau of Narcotics han sido ne-gros, puertorriqueños o chicanos. Una tercera parte de estos tenían menos de 25 años de edad" (CLAUSEN, John A. "Toxicomanías: aspectos sociales" a Enciclopedia Internacional de las Ciencias Sociales Vol. IV, pàg. 19, Editorial Aguilar, Madrid - 1974).

- (5) "La lluita contra la droga és un element utilíssim per a controlar altres desviacions: grups extra-parlamentaris o suposadament "terroristes", locals de barri on es reuneix la joventut, mitjans de comunicació rebels al consens generalitzat, individus incòmodes que estan en llocs d'influència, etc" (ROMANI, 1978: 209).
- (6) Les campanyes de tràfic, per exemple, sempre s'han circumscrit a un nivell més tècnic i, malgrat l'existència de components ideològics, aquests no s'han presentat amb la dramatització de la "qüestió droga". La qual cosa no vol dir que en aquest altre tipus de "desajustaments" no es puguin donar també operacions rentabilitzadores cara al sistema, com en el cas del càncer: "El horror producido por esa enfermedad genera reacciones irracionales que, tamizadas de buena fe no exenta de mala conciencia, canalizan campañas de dudosos objetivos, donde la estructura asistencial capitaliza descaradamente la superstición y la desinformación de la opinión pública"(PRAT et al., 1981: 62).
- (7) Moviment originat a França fa uns anys per un matrimoni -"El Patriarca" i la seva dona-que va abandonar el comerç per iniciar un tipus de rehabilitació de drogadictes que, centrat en comunitats rurals, es basaria en la convivència, el treball, el contacte amb la natura i determinades tècniques naturals: tisanes, massatges, gimnàs, etc.
- (8) Hi ha molts exemples d'aquest poder mèdic, però, un que m'ha semblat molt significatiu, potser per recent, ha estat l'exclusió dels metges, juntament amb els militars, de la majoria de punts de la llei d'incompatibilitats dels funcionaris públics. En-

front d'una possible racionalització de l'aparell de l'estat, s'han imposat els interessos sectorials de dues corporacions que -més enllà de la - "maranya" de construccions ideològiques que moltes vegades ens impedeixen veure les coses tal com són, tan típica de les societats industrials desenvolupades, segons GODMAN (1975)- tenen en les seves mans l'exclusiva legal d'uns poders fonamentals: el poder sobre la vida i sobre la mort.

(9) Sense que intenti prejudicar l'eficàcia d'uns o altres mètodes (eficàcia que, a més, previament s'hauria de definir en què consisteix), la polèmica entre la proposta de "comunitats terapèutiques" -un tipus d'alternativa no massa espectacular, que pot abarcar poca gent, força a llarg plaç i que, ara per ara, requereix algunes fortes inversions- i la d'un tractament que podriem qualificar de més ambulatori -que permet, per tant, que "x" nombre de persones puguin passar per un servei en un temps determinat (cosa que es pot convertir en una estadística) sense massa complicacions, crec que s'ha d'inscriure en el context ara descrit.

(10) "La aceptación de la diferencia en algunas de las sociedades de capitalismo avanzado ha alcanzado un nivel de visualización del cual no tenemos referencia comparativa en ningún otro tipo de formación. (...) Hay sociedades que han aceptado la homosexualidad como normal; hay nichos culturales para la canalización de la epilepsia en algunas sociedades "primitivas". Pero no hay sociedades anteriores a algunas de las actuales donde sea admitido tal conjunto de diferenciaciones que, además, aparecen establecidas y/o legitimadas en muchos casos, o en vías de contestación para hacer asumir dicha diferencia. No queremos plantear con esto que exista

una salud mayor en esta diferencia: lo que queremos establecer son los límites históricos y sociales a conceptualizaciones que pretenden desde una perspectiva unilateral el entendimiento de la locura. Admitimos, en consecuencia, que se intenta etiquetar a nivel intencional y funcional, admitimos que se intenta, por lo mismo, un proceso de psiquiatrización y, por último, admitimos que se trata de controlar la diferencia. Asumimos además, que estos tres procesos conforman un intento de controlar y diferenciar determinadas conductas establecidas como desviadas". (MENENDEZ, 1979: 59).

- (11) Era ben clar aquest Director General d'Ordenació - Farmacèutica quan deia:

"Yo creo que el medicamento es un instrumento extraordinario y utilísimo; es, de alguna manera, la eucaristía donde se materializa o donde se ha venido, mejor dicho, materializando la fe que el paciente ha depositado en el saber del médico y del farmacéutico (...) Ya el medicamento (...) ha expropiado esa fe para sí mismo, y ahora es, digamos que excesivamente, el centro de toda la cuestión." (REOL, 1978?)

- (12) En la línia de l'article de POMBO (1973) o d'unes declaracions del que aleshores era Fiscal General de l'Estat, Herrero Tejedor, que deia que "este tráfico de drogas, estas manifestaciones delictivas, encierran en sí una peligrosidad muy acusada y además pueden producir un daño social y moral - muy grande. Hay que (...) adoptar ante ellas unas actitudes firmes y enérgicas" (La Vanguardia, 23-X-74).

- (13) En aquest sentit, i encara que tinc ben clar que és una altra situació històrica, crec que hi ha alguns aspectes del que representava la figura del "drogat" als anys seixanta que als anys setanta ha

passat a representar-les la figura del "terrorista": analitzant-ho a nivell purament formal, són dos processos d'ampliació de la desviació en que es creen unes imatges que s'utilitzen de "boc expiatori" de determinades situacions per tal de reforçar el poder -o millor dit, per cenyir-nos al mateix nivell,-la seva imatge. (vegi's REINARES-NESTARES, 1982).

(14) De la qual en podrien ser exemple les següents notícies i comentaris:

- "Giravolt" denunciado por un programa sobre drogas(...). La redactora Georgina Cisqueña, del programa televisivo "Giravolt", pasó la noche del domingo al lunes en la cárcel de La Trinitat -no en la modelo tal com se ha dicho en otros lugares-, - encarcelamiento motivado por una denuncia (...) - que atribuía a la redactora de "Giravolt" el que hubiese incitado a fumar unos cigarrillos de hachí o de alguna otra droga suave a cuatro muchachos de 16, 18, 20 y 21 años" (Tele-Expres, 24-V- 78).

- "Hace quince días un abogado esgrimió como motivo básico para que a la mujer con la que había tenido dos niñas le negaran la custodia de sus hijas, que su excompañera "vivía en una comuna". Hace una semana, otro legado explicó, como argumento fundamental contra su esposa que "ella era una buena -chica, pero se había visto influenciada por esos -grupos feministas que, como se sabe, están formados por drogadictas" (sic (Tele-Expres, 3-VII-78).

- Un comentarista polític, comentant els resultats d'una enquesta sobre consum de drogues del servei d'alcoholics i toxicòmans del psiquiàtric de Bétera, es centra en els resultats que mostren que hi ha un tant per cent molt més elevat de consumidors de drogues il·legals entre els agnòstics o ateus,

i entre els partidaris dels partits d'esquerra, i diu, entre altres coses: "(...) es aplastante la - mayoría de los viciosos entre los militantes marxistas. No es extraña la relación entre el consumo de estos venenos y la ideología colectivista (...) incluso las drogas mas suaves, y conforme a la índole del sujeto que las gasta, trasladan la mente a un mundo irreal o excitan al consumidor dándole - fuerzas artificiales a la ilusión de que con ellas puede realizar cosas extraordinariamente imposibles. Muchos ladrones, y a menudo los sicarios de las - bandas marxistas, las emplean por este mismo motivo (...) esta obnubilación de la mente es, pues, - análoga a la que produce en los mas desafortunados de sus partidos el marxismo que (...) cuando se trata de sus adeptos mas convencidos, casi deja de ser - un tema político o filosófico para incluirse ya en el campo de la psiquiatría (...) etc." (SORIA, Mario. "Droga y política" La Hora Leonesa 8-VIII-79).

- (15) "Independentistas y toxicómanos, dos sectores marginados en Canarias: (...) Los sectores independentistas, reducidos y marginales, salen en algunos casos de la universidad o de sus contornos, y de los barrios más pobres. Son fruto de la marginación burguesa o de la marginación proletaria. Y - en esas mismas zonas sociales, la droga hace estragos (...) Algunos de los traficantes o de los consumidores previamente interrogados reconocieron tener relaciones con el MPAIAC o con otros grupúsculos terroristas." (Diario de Mallorca, 26-III-78).
- (16) La possible, com a mínim, connivència del poder en l'extensió de l'heroïna a determinades zones del País Basc, denunciada principalment per l'esquerra abertzale (vegi's, per exemple: "Ortzi: utilizan - la droga en Euskadi" a El Periódico, 18-IV-80), no

seria, efectivament, una tàctica nova: la seva ràpida difusió s'ha donat en altres zones potencialment explosives (Harlem, barris subproletaris del Nord d'Itàlia) o en un moment donat, "modelicament alternatives" (el Haight Ashbury de San Francisco). En un altre cas, les relacions, en concret a Itàlia entre les bandes de traficants d'armes i drogues, per un cantó, i les relacions de tots aquests amb membres de les Brigades Rojes, d'una banda, i amb, almenys, tres carabinieri del nucli anti-droga de Milano, posades en evidència en un cas tan significatiu com el "cas Moro", crec que poden fer pensar una mica. (vegi's per exemple El Periodico del 15-III-79 i el del 19-I-82).

- (17) La última obra que ens ha deixat el director de cinema alemany K.R. Fassbinder abans de morir (per sobredosi?) als seus 36 anys, ha estat el film titulat "La ansiedad de Veronika Vöss" crec que una - molt bona - i molt bella- paràbola sobre droga i poder.
- (18) Aquestes organitzacions consisteixen en unes determinades formes d'estudiar la realitat, però no cal dir que aquesta no es conforma als models teòrics, sinó que és sempre molt més rica i complexa.
- (19) Referint-se en concret a la medicina, PEREZ MOTA (1981: 13) afirma:

"El círculo no puede ser mas perfecto: se va estructurando una sociedad productora de enfermedad por su única motivación en busca del beneficio y al mismo tiempo se hace un negocio de la atención a los enfermos producidos (ejemplos: industria farmacèutica o de fabricació d'aparells sanitaris)".

El mateix es pot afirmar del "cercle viciós" que conforma la organització d'"activitats productives-oci".

5.- CONCLUSIONS

1) Analitzant la documentació existent sobre el tema de les drogues, és a dir, en relació a tots aquests productes als quals s'atribueix el poder de modificar - l'estat psicològic de l'individu tot transformant el seu comportament aparent, es pot veure que la seva presència es dona en la pràctica totalitat dels pobles de la terra, amb una importància més o menys gran segons la cultura de la qual es tracti. Sense entrar a considerar les teories de tipus innatista, que no concerneixen als plantejaments en què s'emmarca el present treball, i després d'analitzar com funciona el consum de diverses drogues a diferents societats, podem afirmar que els seus rols -que es reconeixen com a universals- d'"equilibradors subjectius" de les tensions produïdes per la mateixa existència social de l'home, i la seva funció mitogènica es troben presents en totes les cultures estudiades.

2) De l'anàlisi dels diversos exemples exposats en aquest treball, i més en concret, de la història contemporània del haix al nostre país, es dedueix que hi ha dos models generals d'utilització de les drogues: el corresponent al que he anomenat societats tradicionals, i el corresponent al que he anomenat societats urbano-industrials. Mentre que les característiques principals que emergeixen de les primeres serien les de tradició i ritualització, les segones es caracteritzarien sobretot per la massificació i la compulsivitat.

Aquests models generals es presenten a partir de característiques que es consideren més significatives en cada societat estudiada, per tal d'intentar una sistematització que faci possible unes mínimes generalitzacions que ens "expliquin" quelcom sobre el tema. Però com en tota proposta teòrica, no es pot pretendre que la realitat s'adapti a ella amb tota exactitud. Una

qüestió pendent seria, doncs, la de confirmar o refutar l'existència d'aquests dos models generals i les seves principals característiques amb altres estudis etnogràfics; ja que és evident, per exemple, que molts usos en societats tradicionals escapen a una estricta ritualització comunitària (com el cas del "coqueo" en el seu aspecte energètic), o que, d'altra banda, aquella pot tenir una presència molt marcada en determinats sectors de les societats urbano-industrials (per exemple, els medicaments en el marc sanitari).

3) La variabilitat de la funció social de les drogues, depenent de les variables plantejades al primer punt de l'enunciat de les hipòtesis d'aquest treball, es pot comprovar a través, principalment, de:

a) l'existència i funcionament de diverses drogues a diferents societats: així, s'ha vist que es podia detectar una gran varietat de funcions socials en el cas de l'ús de la coca al Perú, del peiot a Mèxic, de determinades herbes i bolets a la Catalunya tradicional, o del haix, l'alcohol i d'altres a la Catalunya "moderna".

b) l'existència de diverses drogues a una mateixa societat: aquí em refereixo a l'"especialització sectorial" de les drogues que s'ha pogut posar en evidència sobretot a través de l'anàlisi de les drogues a les societats urbano-industrials, i que queda confirmada principalment en les últimes etapes de la història del haix entre nosaltres.

c) la història d'una mateixa droga en una determinada societat: analitzant la història central d'aquest treball es pot arribar a la conclusió que, en el marc de la nostra societat, s'ha assignat als derivats de la cannabis uns rols socials molt diferents en el context

de la subcultura grifota, de la subcultura hipi o, en el de la joventut de la segona meitat dels anys setanta, i s'ha vist que aquests rols estaven condicionats per determinats factors de tipus ideològic, socio-polític i econòmic.

La mediació ecològica es veu aquí com està molt limitada per factors històrico-culturals si observem que en una mateixa àrea circummediterrània, amb unes grans similituds generals de terres i climes, es pot dividir perfectament entre un Nord cristià on predomina la vinya i un Sud islàmic on predomina la cannabis, i que aquesta divisió tradicional és la que ha estat transformada -a nivell de consum- pels factors esmentats més amunt.

4) D'altra banda, la funció que juguen les drogues de contribuir a la integració de l'individu al seu sistema socio-cultural, és un aspecte que es pot trobar en totes les societats, tant tradicionals com urbano-industrials.

En el cas de les societats tradicionals i dins d'elles, de les més simples, aquesta capacitat integrativa es pot observar directament a través, per exemple, de la funció xamànica, en el sentit ampli del concepte. A les societats urbano-industrials, si bé moltes vegades en el cas de les drogues legals aquesta funció apareix de manera clara, en el cas d'algunes drogues il·legals el procés és més complex i, en realitat, problemàtic. - Es un tipus d'integració que aquí s'ha contextualitzat en la perspectiva de considerar el conflicte com un dels elements constitutius més característics d'aquest tipus de societats, cosa que implica l'existència en elles de models alternatius més o menys controlats, al costat d'un consens generalitzat en determinades qüestions centrals.

5) De tota manera, i considerant la droga com un element expressiu, s'ha pogut comprovar també que el seu ús es pot considerar moltes vegades com a expressió de "malestar social" a l'interior d'un determinat sistema socio-cultural, funció que, segons el que s'ha pogut analitzar en aquest treball i tenint en compte també la literatura etnogràfica consultada, seria més característica de les societats urbano-industrials.

Aquest ús de la droga com a mitjà d'expressió d'un "malestar social" pot estar més o menys elaborat segons els casos. Així, pot existir -encara que molt emmascarat degut al seu caràcter tan integrat i tradicional en la nostra cultura- en determinats usos contextuals -sobretot a nivell individual- de l'alcohol. També es pot detectar, malgrat que no n'hi hagués una explicació conscient, en el cas de l'ús del cànem pels grifotes, i de manera més clara que en l'alcohol, tant pel caràcter -marginat dels seus usuaris, com pel caràcter "exòtic" del producte en aquells moments. En canvi, està elaborat a nivell ideològic, i de manera ben explícita, en el cas de la subcultura hipi.

6) La conceptualització de les societats urbano-industrials desenvolupades com a "societats intoxicades" crec que queda ben establerta a partir de dos paràmetres fonamentals:

a) L'extensió i intensitat del consum de tot tipus de drogues en elles, l'evolució de les quals s'ha pogut constatar clarament en el marc de la història -del haixix a la Barcelona contemporània.

b) La "inherència" d'aquest tipus d'intoxicació - (l'anàlisi d'altres tipus d'intoxicacions que es donen en aquestes mateixes societats i que aquí s'han esmentat

marginalment és qüestió d'altres estudis específics), - en les dites societats, tant a nivell de la infraestructura econòmica, (multinacionals farmacèutiques, multinacionals vitivinícoles i tabaqueres, multinacionals del tràfic de drogues), com dels altres nivells de la societat (relació social, control ideològic, "ajustament" individual, manipulació política....).

7) Finalment, l'anàlisi de l'evolució del consum del haix a la Barcelona contemporània i, més en concret, del seu "procés de criminalització" -que és estudiat com un específic tipus de processos d'ampliació de la desviació-, en una etapa històrica en que es produeix la crisi en la forma de l'estat constituït, revela la seva utilització com a mitjà d'eixamplar el consens social entorn del poder, amb l'intent d'aïllar determinats sectors contestataris -almenys en potència- i assimilar a ells tot altre tipus de contestació que es consideri perillosa. Si això no s'aconsegueix, en part, a nivell estrictament polític, és degut precisament perquè aquesta situació de crisi que esmentava fa un moment va dificultar-ho.

El que s'ha pogut constatar en aquest treball, però, és que a un nivell més ampli que l'estrictament polític, i per sobre de la forma concreta de l'estat, el problema de la droga ha contribuït a una progressiva -sofisticació dels sistemes de control social en molt diversos aspectes.

6.- BIBLIOGRAFIA

(A) TEORIA I METODOLOGIA

- ADORNO, Theodor W.
1979 "Filosofía y superstición" Alianza Editorial. Madrid.
- ADORNO, T. i HORKHEIMER, M.
1969 "La sociedad. Lecciones de sociología". Ed. Proteo. Buenos Aires.
- ALTHUSSER, Louis.
1970 "Sobre el trabajo teórico: dificultades y recursos". Cuadernos Anagrama. Barcelona.
- AMIN, Samiz.
1975 "Elogio del socialismo" Cuadernos Anagrama 88. Barcelona.
- ARANZADI, Juan.
1982 "Milenarismo vasco. Edad de Oro , etnia y nativismo" Taurus Ediciones, Madrid.
- ARNOLD, D.O.
1970 "The Sociology of Subcultures", Berkeley.
- ATTALI, J.
1981 "El orden canibal" (Vida y muerte de la medicina). Editorial Planeta. Barcelona.
- BACHELARD, Gastón.
1973 "Epistemología" Editorial Anagrama. Barcelona.
- BALANDIER, Georges.
1962 "Sociología, Etnología y Etnografía", a Tratado de Sociología, GURVICH, T.I. Ed. Kapelusz, Buenos Aires.
- BANTON, Michael (Comp.)
1980 "Antropología social de las sociedades complejas" - Alianza Universidad. Madrid.
- BARNES, J.A.
1980 "Class and Committees in a Norwegian Island Parish", in Herman Relations, 7. pàg.: 39-58.
- BARTHES, Roland.
1978 "Sistemas de la moda" Ed. Gustavo Gili. Barcelona.
- BASAGLIA, F.
1973 "La mayoría marginada" Ed. Laia. Barcelona.
- BASTIDE, Roger.
1971 "Anthropologie appliquée" Petite Bibliothèque Payot. Paris.
1976 "El sueño, el trance y la locura". Amorrortu Ed. Buenos Aires.

- COMELLES, J.M^a.; ANDREU, A.; FERRUS, J.; PARIS, S.
1982 "Aproximación a un modelo sobre antropología de la -
asistencia" Arxiu d'Etnografia de Catalunya, núm. 1.
pàg.: 14-29. Tarragona.
- 1982 a) "Guies de treball sobre assistència: 1.- Malaltia;
2.- Terapèutica i remeis empírics". Arxiu d'Etnografia
de Catalunya, núm. 1. pàg.: 157-176.
- CONTRERAS, J.; TERRADES, I.
1972 "Representatividad y significatividad cultural de la
comunidad en función del trabajo de campo" Actas de la
1ª Reunión de Antropólogos Españoles. Sevilla.
- CRESSWELL, R.; GODELIER, M.
1981 "Utiles de encuesta y de análisis antropológicos". Ed.
Fundamentos. Madrid.
- DE MIGUEL, Amando.
1976 "La profesión médica en España" Papers, núm. 5. pàg.:
147-182.
- DE MIGUEL, Jesús M.
1979 "La sociedad enferma" Akal editor. Madrid.
- DEVEREUX, Georges.
1966 "Ensayos de Etnopsiquiatría General" Editorial Barral.
Barcelona.
- DONZELOT, J.
1979 "La policía de las familias" Pre-textos. Valencia.
- DORFLES, Gillo.
1967 "Símbolo, comunicación y consumo" Ed. Lumen. Barcelona.
1974 "Las oscilaciones del gusto". Ed. Lumen. Barcelona.
- DORFMAN, Ariel; MATTELART, Armand.
1972 "Para leer el pato Donald. Comunicación de masa y co-
lonialismo". Siglo XXI de Argentina, ed. Buenos Aires.
- DOUGLAS, Mary.
1973 "Pureza y ^{peligro} ~~castigo~~. Un análisis de los conceptos de con-
taminación y tabú". Siglo XXI de España, ed. Madrid.
1978 "Símbolos naturales" Alianza Ed. Madrid.
- DURKHEIM, E.
1968 "Las formas elementales de la vida religiosa" Ed. Sha-
pire. Buenos Aires.
1970 "Las reglas del método sociológico" La Pleyade. Buenos
Aires.
1971 "El suicidio. Estudio de sociología". Shapire, Ed.
Buenos Aires.

- ECO, Umberto.
1968 "Apocalípticos e integrados ante la cultura de masas".
Ed. Lumen. Barcelona.
- ELIADE, Mircea.
1957 "Mythes, rêves et mystères" Ed. Gallimard. Idées. Pa-
ris.
1977 "Ocultismo, brujería y modas culturales". Ed. Marymar.
Buenos Aires.
- ENZENSBERG, Hans Magnus.
1974 "Elementos para una teoría de los medios de comunica-
ción" Cuadernos Anagrama, núm. 35. Barcelona.
- ESTEVA FABREGAT, Claudio.
1973 "Cultura y personalidad" Redondo edit. Barcelona.
1978 "Cultura, sociedad y personalidad" Promoción Cultural
S.A. Barcelona.
1980 "Cultura y salud mental" a Kenny/De Miguel pàg.: 83-
101.
- EVANS-PRITCHARD, E.E.,
1967 "Antropología social" Ed. Nueva Visión (Col.lecció En-
sayos). Buenos Aires.
1978 "Los nuer". Ed. Anagrama. Barcelona.
- FLAGGER, Edward K.
1980 "Relaciones interétnicas en Nuevo México a comienzos
del siglo XVIII" Ethnica, núm. 16. pàg.: 75-88. Barce-
lona.
- FOUCAULT, Michel.
1967 "Historia de la locura en la época clásica" F.C.E.
Brevarios. México.
1976 "Histoire de la Sexualité" Ed. Gallimard. Paris.
1980 "Vigilar y castigar" Siglo XXI de España, ed. Madrid.
1981 "Las palabras y las cosas" Siglo XXI. México.
- FRANK, André G.
1971 "Sociología del desarrollo y subdesarrollo de la socio-
logía" Cuadernos Anagrama, núm. 16. Barcelona.
- FREUD, S.
1969 "Le mot d'esprit dans ses rapports avec l'inconscient"
Ed. Gallimard. Paris.
1970 "El malestar de la cultura y otros ensayos" Alianza
Editorial. Madrid.
- FRIGOLE REIXACH, J.
1972 "Algunas consideraciones sobre las unidades de análisis
cultural" Actas de la 1ª Reunión de Antropólogos Espa-
ñoles, pàg.: 177-191. Universidad de Sevilla.

FRIGOLE REIXACH, J.

1980 "Inversió simbòlica i identitat ètnica: una aproximació al cas de Catalunya" a: Quaderns de l'I.C.A. núm. 1. pàg.: 3-27. Barcelona.

1980 a) "El problema de la delimitació de l'objecte d'investigació i anàlisi en antropologia. Crítica d'alguns models emprats per a l'estudi de la Península Ibèrica". a: Quaderns de l'I.C.A. núm. 2. pàg.: 163-179. Novembre. Barcelona.

FROMM, Erich.

1979 "La por a la llibertat" Edicions 62. Barcelona.

1980 "Tenir o Esser" Ed. Claret. Barcelona.

GARCIA CALVO, A. et al.

1977 "De los modos de integración del pronunciamiento estudiantil" Materials núm. 2. pàg.: 117-145. Març-abril. Barcelona.

GARCIA DILS, Ramon.

1981 "La marginación en las sociedades capitalistas" I Congreso de Sociología. Setembre. Zaragoza.

GEERTZ, Clifford.

1973 "Visión del mundo y análisis de símbolos sagrados". Pontificia Universidad Católica del Perú. Lima.

**

GLUCKMAN, Max.

1978 "Política, derecho y ritual en la sociedad tribal". Akal ed. Madrid.

GODELIER, Maurice.

1976 "Funcionalismo, estructuralismo y marxismo" Cuadernos Anagrama. Barcelona.

GOFFMAN, Erving.

1963 "Estigma" Amorrortu ed. Buenos Aires.

1976 "Internados. Ensayos sobre la situación social de los enfermos mentales" Amorrortu ed. Buenos Aires.

1979 "Relaciones en público". Alianza Unio. Madrid.

HALL, E.T.

1978 "Más allá de la cultura" Gustavo Gili. Barcelona.

HARNECKER, Marta.

1971 "Los conceptos elementales del materialismo histórico" Ed. Siglo XXI. México.

HARING, D.G. (Edit.)

1964 "Personal character and cultural milieu" Syracuse University Press. Syracuse.

- HARRIS, Marvin.
1974 "Vacas, cerdos, guerras y brujas" Alianza Ed. Madrid.
1978 "El desarrollo de la teoría antropológica" Siglo XXI de España, edit. Madrid.
- HELLER, A.
1977 "Sociología de la vida cotidiana" Ed. Península. Barcelona.
- HERSKOVITS, Melville J.
1969 "El hombre y sus obras. La creencia de la antropología cultural" F.C.E. México.
- HOBBSBAWN, Eric J.
1968 "Rebeldes primitivos" Editorial Ariel. Barcelona.
- JULIANO CORREGIDO, Mª Dolores.
1981 "Integración y marginación en la cultura rural catalana. Análisis de endoculturación". Tesis Doctoral. Fac. Geografía e Historia. Univ. Barna. Barcelona.
- JUNG, C.G.
1974 "El hombre y sus símbolos" Editorial Aguilar. Madrid.
- KAJA FINKLER.
1977 "El cuidado de la salud: un problema de relaciones de poder" América Indígena (III), Vol. XXXVII, núm. 2., abril-junio, pág.: 435-456. México.
- KENNY, M; DE MIGUEL, J.M. (Eds.)
1980 "La antropología médica en España" Editorial Anagrama. Barcelona.
- KARDINER, A.
1945 "El individuo y su sociedad" F.C.E. México.
- KLINEBERG, Otto.
1963 "Psicología social". F.C.E. México.
- KLUCKHOHN, Clyde.
1974 "Antropología" Breviarios del F.C.E. Madrid.
- KLUCKHOHN, C.;MURRAY, H.A.; SCHNEIDER, D.M.
1977 "La personalidad en la naturaleza, la sociedad y la cultura". Ed. Grijalbo. Barcelona.
- KUHN, Tomás S.
1978 "La estructura de las revoluciones científicas" Breviarios del F.C.E. México.
- LA BOETIE
1976 "Sobre la servidumbre voluntaria" Ed. Etcétera. Barcelona.

- LACAN, J.
1972 "Escritos" Vol. I, Siglo XXI Editores, S.A. México.
- LAING, R.D.
1971 "Ritualisation et comportement anormal" in Le comportement rituel chez l'homme et l'animal. pàg.: 129-135. Julian Huxley, ed. Edit. Gallimard. Paris.
- LAKATOS, I; MUSGRAVE, A.
1975 "La crítica y el desarrollo del conocimiento" Grijalbo ed. Barcelona.
- LANTERNARI
1965 "Movimientos religiosos de libertad y salvación en los pueblos oprimidos". Ed. Seix Barral. Barcelona.
- LAPLANTINE, Françoise.
1977 "Las voces de la imaginación colectiva: mesianismo, posesión y utopía" Granica ed. Barcelona.
- LEACH, E.R.
1975 "La ritualization chez l'homme par rapport à son développement cultural et social" in Le comportement rituel chez l'homme et l'animal, pàg.: 241-248. Julian Huxley, ed. Ed. Gallimard. Paris.
- 1978 "Cultura y comunicación. La lógica de la conexión de los símbolos" Siglo XXI de España editores. Madrid.
- 1980 "L'unité de l'homme" Ed. Gallimard. Paris.
- LEEDS, Anthony.
1981 "Sociedades complejas y ciencias sociales: categorías desarticuladas y sociedades articuladas" Seminari I.C.A. (Apunts). Desembre. Barcelona.
- LECLERC, G.
1973 "Antropología y colonialismo" Alberto Corazón, ed. Comunicación, Serie B. 28. Madrid.
- LEFEBVRE, Henri.
1972 "La vida cotidiana en el mundo moderno" Alianza Ed. Madrid.
- 1974 "Critique de la vie quotidienne" Ed. Grasset. Paris.
- LEVINE, Robert A.
1977 "Cultura, conducta y personalidad" Akal Ed. Madrid.
- LEVI-STRAUSS, Claude.
1964 "El pensamiento salvaje" F.C.E. México.
1965 "El totemismo en la actualidad" F.C.E. México.
1969 "Antropología estructural" Eudeba. Buenos Aires.
1969 a) "Tristos tròpics" Ed. Anagrama. Barcelona.
1970 "Raça i Història" Ed. 62. L'escorpi núm. 6. Barcelona.

- LINTON, Ralph.
1976 "Cultura y Personalidad" Breviarios del F.C.E. Madrid.
- LISON, Carmelo.
1974 "Perfiles simbólico-morales de la cultura gallega" - Akal Editor. Madrid.
1980 "Invitación a la Antropología Cultural de España" Ed. Akal, bolsillo. Madrid.
- LOMBARDI SATRIANI, L.M.
1978 "Apropiación y destrucción de la cultura de las clases subalternas" Ed. Nueva Imagen. México.
- LOPEZ LINAGE, Javier et al.
1977 "Grupos marginados y Peligrosidad social" Campo Abierto. Ed. Monografías, núm. 2. Madrid.
- LOWIE, H. Robert.
1976 "Religiones primitivas" Alianza Universidad. Madrid.
- LUQUE, Enrique.
1972 "Estudio antropológico social de un pueblo del sur" - Ed. Tecnos. Madrid.
- LLOBERA, Josep R. (Ed.)
1975 "La antropología como ciencia" Ed. Anagrama. Barcelona.
1980 "Hacia una historia de las ciencias sociales". Ed. Anagrama. Barcelona.
- MAESTRE ALFONSO
1974 "Introducción a la Antropología Social" Akal Ed. Madrid.
- MALINOWSKI, Bronislaw.
1967 "Una teoría científica de la cultura" Ed. Sudamericana. Buenos Aires.
1969 "Sexe i repressió a les societats primitives" Ed. 62. Llibres a l'abast. Barcelona.
1975 "Los argonautas del Pacífico Occidental" Ed. Península. Barcelona.
- MANHEIM, Karl.
1966 "Ideología y utopía. (Introducción a la sociología del conocimiento)". Ed. Aguilar. Madrid.
- MARCUSE, Herbert.
1969 "Vers la libération" Denoël. Paris.
1971 "Per una nova definició de cultura". Ed. 62. L'Escorpi. núm. 32. Barcelona.
- MARGEN, C.
1977 "Sobre la delincuencia" Ed. Etcétera. Barcelona.

- MARX, K.
1971 "El Capital". Editions Sociales. Paris.
- MARX, K.; ENGELS, F.
1970 "La ideologia alemanya (Feuerbach)" Ed. 62, Col·lecció L'Escorpi, núm. 5. Barcelona.
- MATTELART, Armand.
1978 "Un diagnostico de clase sobre la comunicació". Entre vista de Domènec Font. El Viejo Topo, núm. 16, gener. pàg.: 55-58. Barcelona.
- MATZA, David.
1981 "El proceso de desviación" Taurus Ed. Madrid.
- MAYER, Adrian C.
1980 "La importancia de los quasi-grupos en el estudio de las sociedades complejas" a: BANTON (Ed.) pàg.: 108-133. Alianza Ed. Madrid.
- MEAD, G.H.
1953 "Espíritu, persona y sociedad" Paidós Ed. Buenos Aires.
- MEAD, Margaret.
1978 "Sexo y temperamento en las sociedades primitivas" Ed. Laia. Barcelona.
- MELLOSSI, Dario.
1980 "Las estrategias del control social en el capitalismo" in PAPERS, núm. 13. pàg.: 165-196. Barcelona.
- MENENDEZ, Eduardo L.
1979 "Cura y control. La apropiación de lo social por la - práctica psiquiátrica" Ed. Nueva Imagen. México.
- MENENDEZ, E.L.; DI PARDO; RENEE, B.
1982 "Alcoholismo. Características y funciones del proceso de alcoholización. Alienación, enfermedad o cuestionamiento". Cuadernos de la Casa Chata, 56. Centro de Investigación y Estudios Superiores en Antropología Social. México.
- MERCIER, P.
1969 "Historia de la Antropología Cultural". Ed. Península. Barcelona.
- MERTON, Robert K.
1964 "Teoría y estructura sociales" F.C.E. México.
- MONOD, Jean.
1970 "Un air marginal" L'Homme et la société, núm. 16. pàg.: 303-322.
- 1971 "Les basjots. Ensayo de etnología de las bandas de jóvenes" Ed. Seix Barral. Barcelona.

- NADEL, S.F.
1966 "Teoría de la estructura social" Ed. Guadarrama. Madrid.
1974 "Fundamentos de Antropología Social" F.C.E. México.
- NAVARRO, Vicente.
1978 "La medicina bajo el capitalismo" Ed. Crítica-Grijalbo. Barcelona.
- PARSONS, T.
1976 "El sistema social" Ed. Revista de Occidente. Madrid.
- PAZ, Octavio.
1967 "Corriente alterna". México.
1975 "La mirada anterior" próleg a Las enseñanzas de D. Juan, pàg.: 9-23. F.C.E. Madrid.
- PEREIRA DE QUEIROZ, M.I.
1978 "Historia y etnología de los movimientos mesiánicos". Siglo XXI, editores. México.
- PEREZ MOTA, Arturo.
1981 "Sanidad y Salud" in Documentación Social, núm. 43. pàg.: 9-25. Abril-junio. Madrid.
- PAYLLIS PALGI
1975 "The Traditional Role and Symbolism of Hashish among Moroccan Jews in Israel and the Effect of Acculturation" in RUBIN (Ed.) pàg.: 207-216.
- PIAGET, Jean; LAZARFELD; MACKENZIE et al.
1979 "Tendencias de la investigación en las ciencias sociales" Alianza Universidad. Madrid.
- PITCH, Tamar.
1980 "Teoría de la desviación social". Ed. Nueva Imagen. - México.
- PITT-RIVERS, Julian.
1973 "Tres ensayos de antropología estructural" Anagrama Ed. Barcelona.
- PRAT i CAROS, Joan.
1980 "Els estudis etnogràfics i etnològics a Catalunya" a: Quaderns de l'I.C.A. núm. 1. pàg.: 29-63. Barcelona.
- PRAT, J.; CONTRERAS, J.
1979 "Les festes populars" Ed. Dopesa. Col.lecció Conèixer Catalunya. Barcelona.
- PRAT, J.; PUJADAS J.J.; COMELLES, J.M.
1980 "Sobre el contexto social del enfermar" a Kenny/De Miguel pàg.: 43-68.
/

- PRATS i CANALS, Llorenç.
1982 "Els precedents dels estudis etnològics a Catalunya: Folklore i Etnografia (1853-1959)" a: Ciència, núm. 15, pàg.: 20-27. Abril. Barcelona.
- PUJADAS, J.J.; COMAS d'ARGEMIR, D.
1982 "Identitat Catalana i símbols Culturals" a Ciència - núm. 15. pàg.: 28-33. Abril. Barcelona.
- RADCLIFFE-BROWN, A.R.
1974 "Estructura y función en la sociedad primitiva" Ed. Península. Barcelona.
- READ, Margaret.
1968 "Cultura, salud y enfermedad". Centro Ed. de América Latina. Buenos Aires.
- REDL, F.
1955 "Group emotion and leadership" in Hare, P. et al. (ed.) Small groups, pàg.: 75. Knopf. New York.
- REINARES-NESTARES, Fernando (comp.)
1982 "Terrorismo y sociedad democrática" Akal editor. Madrid.
- REMESAR BETLLOCH, Antoni.
1976 "Metodología para el estudio comparativo del cómic y el comix marginal". Seminario de Investigación, Dpto. de Psicología. Fac. de Fª. i C. de la Educación, Universidad Barcelona.
1979 "Aproximacions a l'anàlisi del tebeo I" in Guix núm. 21-22, juliol-agost. Barcelona.
- REMESAR BETLLOCH, A.; RIBA, C.; RODRIGUEZ, J. Ll.
1982 "Tres ensayos sobre comunicación. De la naturaleza a la cultura". Ed. Mascarón. Barcelona.
- RIESMAN, David.
1974 "Individualismo, marginalidad y cultura popular" Ed. Paidós. Buenos Aires.
- ROSSI, I.; O'HIGGINS, E.
1981 "Teorías de la cultura y métodos antropológicos" Ed. Anagrama. Panorama A.C. Contemporáneos, núm. 1. Barcelona.
- RUITENBECK (Ed.)
1975 "Hacia la locura" Ed. Ayuso. Madrid.
- SABATE, J.; PASCUAL, J.Mª.; BONAL, R.
1981 "La història de vida en l'estudi de la delinqüència juvenil a Barcelona: possibilitats i límits" Primeres jornades Catalanes de Sociologia (A.C.S.) 30 Abril. Barcelona.

- SCHAFF, A.
1969 "Sociología e ideología" A. Redondo Ed. Barcelona.
1979 "La alienación como fenómeno social" Ed. Crítica. Barcelona.
- SIGERIST, Henry E.
1948 "Civilización y enfermedad" F.C.E. México.
1974 "Historia y sociología de la medicina" Ed. Guadarrama. Bogotá.
- SONTAG, Susan.
1981 "La enfermedad como metáfora" Muchnik Editor. Madrid.
- SPENCER, Heriberto.
1973 "La ciencia social. Fundamentos de la sociología". Ed. Atlanta. Barcelona.
- SPERBER, Dan.
1978 "El simbolismo en general". Promoción Cultural: temas antropológicos. Barcelona.
- STAVENHAGEN, Rodolfo.
1973 "Siete tesis erróneas sobre América Latina" in: Tres ensayos sobre América Latina. Ed. Anagrama. Barcelona.
- SUBIRATS, Eduardo.
1976 "Revuelta y cotidianidad" a: El Viejo Topo, núm. 2. pàg.: 20-23.
- SUSSER, M.W.; WATSON, W.
1967 "Medicina y Sociología" Ed. Atlante. Madrid.
- SZASZ, Th.
1974 "La fabricación de la locura" Ed. Kayrós. Barcelona.
- SZCZEPANSKI, Jan.
1979 "El método biográfico" a: PAPERS núm. 10. pàg.: 231-259. Ed. Península. Barcelona.
- TERRADAS SABORIT, I.
1979 "Las colonias industriales com a particularisme històric: un estudi entorn del cas de l'Ametlla de Merola" Ed. Laia. Barcelona.
- TIMIO, Marco.
1979 "Clases sociales y enfermedad. Introducción a una epistemología diferencial". Ed. Nueva Imagen. México.
- TURNER, Victor W.
1972 "Il processo rituale. Struttura e antistruttura". Morciana. Brescia.
1973 "Simbolismo y ritual" Pontificia Universidad Católica del Perú. Lima.

- TYLOR, Edward, B.
1973 "Antropología" Ed. Ayuso. Madrid.
- VARIS .
1979 "Control social" a El Viejo Topo, Extra núm. 7. Barce
lona
- VIÑA CARREGAL, Balbino.
1981 "Salud y cultura" a: Documentación Social, núm. 43.
pàg.: 51-62. Abril-junio.
- WILKINS, L.T.
1964 "Social Deviance" Tavistock. London.
- WOLF, Eric R.
1975 "Los campesinos" Ed. Labor. Barcelona.
1980 "Relaciones de parentesco, de amistad y de patronazgo
en las sociedades complejas" a: Banton (ed.). pàg.:
19-39.
- WOLF, E.R.; MORE: MARCUSE.
1977 "Crítica de la tolerancia pura" Editora Nacional. Ma-
drid.
- WOLFGANG; MARVIN, E.; FERRACUTTI, Franco.
1971 "La subcultura de la violencia" F.C.E. México.
- WRIGHT MILLS, C.
1969 "La imaginación sociológica" F.C.E. México.
1976 "La élite del poder" F.C.E. México.
- YINGER, J. Milton.
1960 "Contraculture and Subculture" a: American Sociological Re-
view, vol. XXV, núm 5. octubre, pàg.: 625-635.
- * BENEDICT, Ruth.
1939 "El hombre y la cultura" Ed. Sudamericana. Buenos Aires.
- ** GINZBURG, Carlo.
1980 "Les Batailles Nocturnes (Sorcellerie et rituels agraires en
Frioul, XVI-XVII siècle)" Ed. Verdier.
- *** MORENO, Isidoro.
1978 "Cultura y modos de producción" Ed. Nuestra Cultura. Madrid.

(B) HISTORIA, CONTRACULTURA I JOVENTUT

He englobat els tres temes en aquest mateix apartat perquè molts dels que parlen de joventut i, sobretot, de contracultura, són enfoc històrics, i no crec útil fer una classificació absurdament rígida.

- ALIBES, J.M.; CAMPO, M.J.; GIRAL, E.
1975 "La Barcelona de Porcioles" Ed. Laia. Barcelona.
*
- ALOCLARO.
1978 "La delincuencia juvenil" Ed. Popular. Madrid.
- ANONIM.
1977 "Jovenes españoles: más progres que nadie" Cambio 16,
núm. 311, 27-11-77, pàg.: 61-64.
- ARANGUREN, J.L.
1982 "Bajo el signo de la juventud" Ed. Salvat. Temas Clave. Barcelona.
- ARDIT; BALCELLS; SALES
1980 "Història dels Països Catalans". EDHASA. Barcelona.
- ARGULLOL, Rafael.
1978 "Desolaciones de la quimera: la movilización estudiantil italiana" Viejo Topo, núm. 10. pàg.: 18-19. Enero. Barcelona.
- ARGULLOL, R.; FERNANDEZ BUEY, F.; PEREZ, A.
1977 "Diez años de movimiento universitario" Materials, núm. 2. pàg.: 49-102. Març-Abril. Barcelona.
- ARMAND, Emile.
1982 "Formas de vida en común sin estado ni autoridad". Ed. Hacer. Barcelona.
- BAS-RABERIN, Philippe.
1975 "Rolling Stones" Ed. Júcar, Los Juglares. Madrid.
- BAUM, Patricia.
1975 "La comuna, una alternativa a la familia" Ed. Guadarrama. Madrid.
- BENET, J.
1978 "Catalunya sota el franquisme" Edicions 62. Barcelona.
- BONAL, Raimon; COSTA, Joan.
1980 "La delinqüència juvenil avui: el cas de Matarò" Fundació J. Bofill. Barcelona.
- BRAUDEL, F.
1974 "Civilización material y capitalismo" Ed. Labor. Bibl. Univ. Barcelona.

- BROWN; MARCUSE; LAING; FROMM et al.
1974 "Ensayos sobre el apocalipsis" Ed. Kairós. Barcelona.
- CANDEL, Francesc.
1968 "Els altres catalans" Edicions 62. Barcelona.
- CANTALAPIEDRA, Ricardo.
1974 "Música pop y juventud" Publicacions ICCE. Madrid.
- CAPMANY, M^a. A.
1969 "La juventut, és una nova classe?" Edicions 62. Barcelona.
- CARANDELL, Josep M^a.
1972 "Las comunas: una alternativa a la familia" Tusquets ed. Col.lecció Cuadernos ínfimos. Barcelona.
1973 "La protesta juvenil" Bibl. Salvat. G.T. núm. 58. - Barcelona.
1982 "Nueva guía secreta de Barcelona" Ed. Martínez Roca. Barcelona.
- CARLES, Philippe; COMOLLI, Jean-Louis.
1973 "Free-jazz, Black-Power" Ed. Anagrama. Barcelona.
- CASAL i BATALLER, Joaquim.
1981 "La joventut a Catalunya. Informe sociològic sobre el jovent a la comarca d'Osona, Cornellà de Llobregat i Barcelona-ciutat" Direcció Gral. Joventut, Departament de la Presidència. Servei Central Publicacions Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- CASTELL ABELLÀ, Jaume.
1970 "Barcelona com a problema. Vissió apassionada dels homes i la ciutat". Ed. Bruguera, Quaderns de Cultura. Barcelona.
- COL.LECTIU AJO
1977 "Dossier: Jornadas libertarias" a: Ajoblanco, núm. 25 pàg.: 25-45.
1978 "Dossier drogas" a Ajoblanco, núm. 31, març, pàg.: 31-47.
- COL.LECTIU
1982 "La juventud en la década de los 80" Documentación Social, núm. 46, enero-marzo.
- COLOMER i CALSINA, Josep M.
1978 "Els estudiants de Barcelona sota el franquisme" Ed. Curial (2 vol.) Barcelona.
- COMES, P.; VERGES, O.; RUIZ CALONJA, J.
1980 "Història contemporànea de Catalunya" Ed. Teide. Barcelona.

- CONFEDERACIÓN ESPAÑOLA DE CAJAS DE AHORROS.
1977 "Estructura social de España. Comentario sociológico"
Enero- junio. Madrid.
- COSTA, Joan; BONAL, Raimon.
1981 "El problema de la delinquència al barri de St. Cosme
del Prat de Llobregat" Fundació Jaume Bofill. Barcelo
na.
- DE MIGUEL, Amando.
1979 "Los narcisos. El radicalismo cultural de los jóvenes"
Ed. Kairós. Barcelona.
- DISTER, Alain.
1981 "Los Beatles" Ed. Júcar. Los Juglares. Madrid.
- DORFLES, Gillo.
1969 "Nuevos ritos, nuevos mitos". Ed. Lumen. Barcelona.
- EDE (Equipo de Estudios)
1976 "La lucha de barrios en Barcelona" Elias Querejeta, ed.
Madrid.
- ENTREVISTA. STAR.
1977 "La transformación Allen Giusberg 1977" Star núm. 26.
pàg.: 51-54. Barcelona.
- ERIKSON, Erik H.
1968 "Identidad, juventud y crisis" Ed. Paidós. Buesnos -
Aires.
- ESPAÑA, Ramón de.
1981 "En la cèsta de la nueva ola". Ed. Icaria. Barcelona.
- FABRE, J; HUERTAS CLAVERIA, J.M.
1975-1977 "Tots els barris de Barcelona" Vol. 2 i 7. Edicions 62.
Barcelona.
- FANES, Fèlix.
1977 "La vaga de tranvies del 1951" Ed. Laia. Barcelona.
- FELIX TEZANOS, José.
1975 "Estructura de clases en la España actual" EDICUSA.
Madrid.
- FERNANDEZ, Juanjo.
1977 "Algunos aspectos de la europresión o de lo que se nos
viene encima" a Ajoblanco, núm. 25. pàg.: 6-13.
- FISCHER, Ernest.
1975 "Problemas de la generación joven" Ed. Ayuso. Madrid.
- FLEURY, Jean-Jacques.
1978 "La nueva canción en España" Hogal del Libro. Barcelona.

FOESSA (ed.)

- 1971 "Síntesis del informe sobre la situación social de España 1970" Euroamérica. Madrid.
- 1976 "Estudios sociológicos sobre la situación social de España 1975" Euroamérica. Madrid.

FRANSOI i MOLINA, Pius.

- 1981 "Els equips de carrer" a l'Encontre sobre la incidència de la crisi en la juventut de les grans àrees urbanes.

FRITH, Simon.

- 1980 "Sociología del rock". Ed. Júcar. Madrid.

GALLO, Max.

- 1971 "Historia de la España franquista" Ed. Ruedo Ibérico. Paris.

GARAYOA, J.M.

- 1982 "Los que se fueron al campo a vivir otra vez" a: El Dominical, núm. 7, febrer. pàg.: 12-14.

GARCIA SOLER, Jordi.

- 1976 "La nova cançó" Edicions 62. Barcelona.

GEORGEL, Jacques.

- 1972 "El franquismo. Historia y balance 1939-1969". Ed. - Ruedo Iberico. Paris.

GIL MUÑOZ, Carlos.

- 1970 "Juventud marginada (Estudio sobre los hippies a su paso por Formentera)" DOPESA. Barcelona.

GIMENEZ-FRONTIN, José Luis.

- 1976 "6 ensayos heterodoxos" Ed. Madragona. Barcelona.

GIMENEZ-SALINAS, E.

- 1981 "Delincuencia juvenil y control social" Círculo editor Universo. Esplugues de Llobregat.

GINSBERG, Allen.

- 1975 "Testimonio en Chicago" Ed. Fontamara. Barcelona.

GOODMAN, P.

- 1975 "Problemas de la juventud en la sociedad organizada". Ed. Península. Barcelona.

GRAINE, Ph.; PLENTIN, J.P.; MANDEL, J.

- 1977 "La droga vista por la prensa de la juventud" R.E.A., U.S.A., Francia, Italia, G.B. 1973-1975. UNESCO, (EPDAY/4) Febrero. Paris.

HALL, Stuart.

- 1970 "Los hippies: una contracultura" Ed. Anagrama. Barcelona.

- HARO IBARS, Eduardo.
1975 "Gay Rock" Ed. Júcar. Los Juglares. Madrid.
- HERMET, Guy.
1974 "L'Espagne de Franco" Armand Colin, Ed. Paris.
- HUXLEY, Aldous.
1981 "La isla" Edhasa, Barcelona.
- IZQUIERDO, Ciriaco.
1980 "Delincuencia juvenil en la sociedad de consumo" Ed. Mensajero. Bilbao.
- KEROUAC, Jack.
1967 "Els pòtols místics" Ed. Proa, núm. 129. Barcelona.
- KINKADE, Kathleen.
1978 "Un experimento 'Walden Dos'. Los cinco primeros años de la comunidad Twin Oaks ". Ed. Kairós. Barcelona.
- LEARY, T.
1969 "The Psychedelic Experience - A Manuel Based on the Tibetans Book of Dead". University Books. New York.
- LEDUC, Jean-Marie.
1976 "Pink Floyd" Ed. Júcar. Los Juglares, Madrid.
- MAFFI, Mario.
1975 "La cultura underground" Ed. Anagrama. Barcelona.
- MAINAT, Joan Ramon.
1982 "Tretze que canten". Ed. Mediterrània. Barcelona.
- MALVIDO, Pau.
1977 "Nosotros los malditos" a: Star (núm. 23: 1 "Rock y fut bolines en el 64"; núm. 24: 2 "1967, izquierdistas y grifotas; núm. 26: 3 "1970, alucinados en masa"; núm. 27: 4 "Represión, Formentera, Flipada 1972"; núm. 28: 5 "La borrachera moderna"). Barcelona.
1977 a) "Los raros" a Interviú, extra verano, pàg.: 84-89. Barcelona.
- MANDIARGUES, Pieyre de
1979 "El marge". Ed. Proa. Barcelona.
- MANRIQUE, D.
1977 "De qué va el rock macarra". Ed. de la Piqueta. Madrid.
- MARAVALL, J.M.
1978 "Dictadura y disentimiento político. Obreros y estudiantes bajo el franquismo". Ed. Alfaguara. Madrid.
- MARSÉ, Juan.
1976 "Si te dicen que caí" Ed. Seix-Barral. Barcelona.

- MARTI, F.; MORENO, J.
1974 "Barcelona ¿a dónde vas?" Ed. Dirosa. Barcelona.
- MAYS, J.B.
1968 "Cultura adolescente en la sociedad actual" Ed. Lumen.
Barcelona.
- MACLUHAN, M. et al.
1969 "El medio es el masaje. Un inventario de efectos" Ed.
Paidós. Buenos Aires.
1973 "La galaxia de Gutenberg" Edicions 62. Barcelona.
- MELVILLE, Keith.
1972 "Las comunas en la contracultura" Ed. Kairós. Barcelona.
- MESQUIDA, B.; MONTANA, C.
1977 "Julian Beck & Judith Malina: los campos de azuleños
no quieren emborracharse con cócteles molotov" a El -
Viejo Topo, núm. 7, pàg.: 15-19.
- MILLET, Pat.
1981 "Ministro de Justicia: he fumado porros. Entrevista a
Fernández Ordóñez" a Sal Común, núm. 35, pàg.: 61-64.
- MOIX, Terenci.
1970 "El dia que va morir Marilyn" Edicions 62. Barcelona.
- MONOD, Jean.
1970 "Un air marginal" L'Homme et la societé, núm. 16.
pàg.: 303-322.
1971 "Los barjots. Ensayo de etnología de las bandas de jó
venes" Ed. Seix-Barral. Bibl. Breve. Barcelona.
- MONTAÑA, Claudi.
1974 "Picarol: el "underground" como forma de supervivencia"
a: Ajoblanco, núm. 2, pàg.: 12-13.
- MORA, Victor.
1977 "Els plàtans de Barcelona" Ed. Laia. Barcelona.
- NAVAJO, Ymelda.
1982 "Allen Ginsberg, la otra conciencia de América" a:
El Pais Semanal, núm. 11, abril, pàg.: 12-14.
- NUTTAL, Jeff.
1974 "Las culturas de postguerra" Ed. Martínez Roca. Barce-
lona.
- OLIVER, Joan; PAGES, Joan; PAGES, Pelai.
1978 "La prensa clandestina. Propaganda y documentos anti-
franquistas" Ed. Planeta, Col.lecció Textos. Barcelona.
- ORDOVAS, Jesus.
1977 "De qué va el rollo". Las Ed. de la Piqueta. Madrid.

- ORDOVAS, Jesus.
1979 "Bob Dylan" Ed. Júcar, Los Juglares. Madrid.
1979 "Miguel Ríos: los viejos rockeros nunca mueren (si no se pinchan)" a Sal Común, núm. 21, pàg.: 31-32.
- PANASSIE, Hugues.
1967 "Historia del verdadero jazz" Seix-Barral. Barcelona.
- PARTRIDGE, William L.
1973 "The Hippie Ghetto: the Natural History of a Subculture" Holt, Rinehart and Winston Inc. New York.
- PINILLA DE LAS HERAS, E.
1973 "Immigració i mobilitat social a Catalunya" ICESB. Barcelona.
- PIVANO, Fernanda.
1975 "Beat, hippie, yippie" Ed. Júcar. Gijón.
- POCIELLO, Juan
1975 "La comuna no nace, se hace" a: Ajoblanco, núm. 7. pàg.: 5-7.
- POMBO ANGULO, Manuel.
1973 "Delincuencia juvenil" a: La Vanguardia, 22 setembre, pàg. 8.
- RACIONERO, Luis.
1977 "Filosofías del underground" Ed. Anagrama. Barcelona.
1979 "De qué (iban) van los 60. Mitos y ritos". Las Ed. de la Piqueta. Madrid.
- RANDALL, Margaret.
1975 "Los hippies. Expresión de una crisis" Ed. Siglo XXI. Madrid.
- ROCA, Francesc.
1977 "El pla Macià. De la gross. Barcelona al Pla Comarcal" Ed. de la Magrana, núm. 6. Barcelona.
- ROCK COMIX.
1976 "Zappa & Madres" núm. 1. Barcelona.
1976 a) "Rock Duro" núm. 2. Barcelona.
1976 b) "Rolling Stones", núm. 4. Barcelona.
1977 "Rock Català" núm. 6. Barcelona.
1977 a) "Lou Reed & Velvet U..", núm. 7. Barcelona.
- ROSZAK, Theodore.
1970 "El nacimiento de una contracultura". Ed. Kairós. Barcelona.
- ROSZAK, Th. et al.
1980 "Castaneda a exámen" Ed. Kairós. Barcelona.

- RUBERT DE VENTOS, Xavier.
1971 "Moral y nueva cultura" Alianza Ed. Madrid.
1974 "La estética y sus herejías" Ed. Anagrama. Barcelona.
- RUBIN, Jerry.
1971 "Do it" introduction: Eldridge Cleaver. Ed. du Seuil.
Paris.
- SABATE, Juli.
1979 "Marginación e inadaptación. Notas para un estudio sobre la llamada delincuencia juvenil en Barcelona" PAPERES, núm. 12, pàg.: 208-227. Barcelona.
- SAEZ, Armand.
1979 "Catalunya, gresol o explotadora? Notes sobre immigració i creixement" Ponència a les Jornades d'estudi Catalunya: immigració i reconstrucció nacional, Fundació J. Bofill-Serveis Cultura Popular, 15-18 novembre. Barcelona.
- SALCEDO, S.
1974 "Integrats, rebels i marginats" (Subcultures juvenils al País Valencià) Pròleg S. Giner. L'Estel. València.
- SANCHEZ, Antonio.
1979 "Aí hablan los marginados" a: Entreviu, enero. Barcelona.
- SAVATER, F.; VILLENA, L.A. de
1982 "Heterodoxias y contracultura" Montesinos ed. Barcelona.
- SIERRA i FABRA, Jordi.
1977 "Historia y poder del 'rock català'" Música de Nuestro Tiempo. Barcelona.
- SINCLAIR, John.
1976 "Mensaje a la gente de la nación de Woodstock" a: Ajoblanco, núm. 9. pàg.: 8-9.
- SOLE, Carlota.
1979 "Aproximació a l'estudi de les classes socials a Catalunya" a PAPERES, núm. 12, pàg.: 27-36. Barcelona.
- STEVENS, Anita; FREEMAN, Lucy.
1977 "Hijos en conflicto" Granica editor. Barcelona.
- TAMAMES, R.
1977 "La República. La era de Franco" Tomo VII de: Historia de España. Ed. Alfaguara. Madrid.
- TARRAGO, Marçal.
1976 "Política urbana y luchas sociales". Ed. Avance, Serie Popular. Barcelona.

- TEMIME, E.; BRODER, A.; CHASTAGNARET, G.
1982 "Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días" Ed. Ariel. Barcelona.
- TERMES, J.
1977 "Anarquismo y sindicalismo en España" Ed. Crítica-Grijalbo. Barcelona.
- URENDA, J. Ignasi.
1981 "El proceso de marginación juvenil. Valoración social y política" Trobada sobre La incidencia de la crisis en la juventud de las grandes areas urbanas. Barcelona.
- VARIS AUTORS.
1976 "Dossier Anarquismo" a: El Viejo Topo, núm. 2, pàg.: 29-40. Barcelona.
1978 "Nihilismo y rebelión. Textos del movimiento estudiantil y juvenil italiano". Ed. Icaria. Barcelona.
1979 "La cultura de los 70" a Ozono, núm. 45. junio.
- VAZQUEZ MONTALBAN, M.
1980 "Crónica sentimental de España" Ed. Bruguera. Barcelona.
- VERDU, Vicent.
1982 "La familia" a: España, sin ir más lejos, Carandell, L. et. al., pàg.: 46-54. Ed. Laia. Barcelona.
- VIGIL, Luis.
1976 "Cultura marginal" in: El comix marginal español. Producciones Editoriales. Barcelona.
- VILAR, Pierre.
1981 "Historia de España" Ed. Crítica-Grijalbo. Barcelona.
- VILLENA, Luis Antonio de
1975 "La revolución cultural (Desafío de una juventud)" Ed. Planeta, Bibl. Cultural RTVE. Barcelona.
- WATTS, Alan.
1978 "El futuro del éxtasis, y otras meditaciones" Ediciones Kairós. Barcelona.
- WOLFE, B.
1968 "The hippies" New American Library. New York.
- WOLFE, T.
1979 "Gaseosa del ácido eléctrico" Ed. Júcar. Madrid.
- * AJUNTAMENT BARCELONA.
1981 "Cómo son los jóvenes de Barcelona" a: El Dominical de El Periódico, Barcelona, 27 setembre 1981.

(C) DROGUES

Aquí incloc també alguns textos que parlen de "drogues" o afins a les societats tradicionals, d'aquí la presència d'autors com AMADES o CARO BAROJA en aquest apartat.

ACHON FERNANDEZ, J.J.

1979 "El hachis. Esquema de su espacio social en la España contemporánea" Departament d'Antropologia Cultural. - Fac. Geografia i Història. Mecnografiat. Barcelona.

AIZPIRI DIAZ, J.

1980 "La educación sobre las drogas en los barrios". Jornadas para la unificación de criterios en la educación sobre las drogas. Octubre. Barcelona.

AIZPIRI DIAZ, J.; FREIXA, F.

1980 "Criterios de formación en alcoholismo y drogadicción" VIII Jornadas Nacionales Sociodrogal-cohol. Gandia. - Septiembre.

AJUNTAMENT de SABADELL.

1981 "Memòria i futur del Centre Salut Mental: alcoholisme i altres toxicomanies" Regidoria Sanitat. Juny.

ALOCLARO.

1981 "Las drogas" Ed. Popular. Madrid.

ALONSO-FERNANDEZ, F.

1973 "Psicología médica y social". Ed. Paz Montalvo. Madrid.

--- "Nueva aproximación al mundo de los drogadictos" a: Tribuna Médica, núm. 815. pàg.: 11 i ss.

ALPUENTE, Moncho.

1977 "El cigarrillo clandestino" Rev.: Qué, núm. 1. 21 de novembre.

ALTIMIRAS, J.; BONAL, J.; CASANOVAS, P.; GISBERT, R.

1978 "El medicamento y su entorno". Ed. Laia. Barcelona.

ALVAREZ, M^a. Paz.

1980 "La educación sobre las drogas en un centro escolar de EGB en suburbios" Jornades per a la unificació de criteris en l'educació sobre les drogues. Barcelona. Octubre.

ALVAREZ, M^a. Paz, et. al.

1980 a) "La droga en la edad escolar" Grupo de Orientación Brigada Central Estupefacientes. Secretaria General Técnica Ministerio del Interior. Madrid.

- ALLAIN, Patrick
1973 "Hallucinogènes et société. Cannabis et Peyote. Phénomènes culturels et mondes de l'imaginaire". Payot. Paris.
- AMADES, Joan.
1953 "Costumari Català" Editorial Salvat. Barcelona.
- ANDREWS, G. y VINKENOOGS, S.
1977 "El libro de la yerba". Ed. Anagrama. Barcelona.
- ANONIM
1977 "Los peligros de la droga" (Còmix). Los marginados. Septiembre-octubre, núm. 5. pàg.: 61-64.
- ARENAS, Miguel Angel.
1978 "Drogas en la ciudad". Los traficantes, núm. 7. pàg.: 40-42. Fumar, esnifar, pincharse, núm. 9, pàg.: 34-36. Rev. La Calle, Madrid.
- ARMARIO, Antonio.
1978 "Emborracharse hasta morir" Gram, núm. 108. pàg.: 18-19. Sta. Coloma de Gramanet. Enero.
- ARNOLD, D.
1967 "The meaning of the Guardia Report" in Simmous, J.L. (Edit.) Marihuana, Mythus and realities. Brandon, N. Hollywood. California.
1970 "The Sociology of Subcultures", Berkeley.
- ASSOCIACIÓ DE VEINS
1980 "Què passa amb les drogues?", Guinardó, núm. 25. Barcelona. Maig.
- ASSOCIACIÓ "LE PATRIARCHE".
1977 "Estudio relativo a la situación de los jóvenes usuarios de droga después de una estancia en el centro - "Le Patriarchè"".
- AXTON, J.E.
1979 "Guia de alucinógenos" Zafo-Pastanaga. Barcelona.
- BACH i BACH, Ll.; SOLER INSA, P.A.; ROVIRA MESTRES, R.
1980 "La educación sobre las drogas en los centros sanitarios" Jornades per a la unificació de criteris en l'educació sobre les drogues. Barcelona. Octubre.
- BACH i BACH, Ll.; VIDAL, J.
1980 "Problemática de la patología generada per l'ús de begudes alcohòliques" XIè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, 2ª ponència (Ecologia i Salut); pàg.: 241-251. Barcelona.
- BARCENA-BENEDICTO, Manuel J.
1981 "Los factores etiológicos en los problemas de drogodependencias" Primeres Jornades Catalanes de Sociologia (A.C.S.) Barcelona, Maig.

- BASELGA, E.
1976 "Los drogadictos" Ed. Guadarrama. Madrid.
- BATISTA, Antoni.
1978 "¿Quién teme al porro feroz?. Droga y música". La Calle, núm. 11, pàg.: 31-33. Madrid. Junio.
- BATLLE, Enric; HERNANDEZ, Francesc.
1981 "Drogas y marginación social" I Congreso de Sociologia. Zaragoza. Septiembre.
- BAUDELAIRE, C.
1961 "Les paradis artificiels" Ed. Gallimard. Paris.
1973 "Las flores del mal" EDAF. Madrid.
- BAYES, Ramon.
1977 "Iniciación a la farmacología del comportamiento" Ed. Fontanella. Barcelona.
1979 "Psicología y Medicina" (Interacción, cooperación, - conflicto). Ed. Fontanella. Barcelona.
1981 "El metge, un placebo de luxe per a una societat pobre" Primeres Jornades Catalanes de Sociologia (A.C.S.) Barcelona, Maig.
- BEARDEN, William O.; WOODSIDE, Arch.G.
1978 "Normative and Attitudinal Control As Moderating Influences on Marijuana Use" in The American Sociological Association, Washington D.C. Junio. Vol. 19, núm. 2. pàg.: 199-204.
- BEAU, P.
1974 "The Social Control of Drugs" Martin Robertson. London.
- BEAUBRUN, Michael H.
1975 "Cannabis or Alcohol: The Jamaican Experience" in RUBIN (ed.) pàg.: 485-494.
- BELSASSO, Guido.
1976 "Educación para prevenir el abuso de drogas" UNESCO, (EPDA/EN/6) Paris. Abril.
- BELLANGER, Jean Luc.
1970 "La stupéfiante histoire des drogues" Edit. del Duca. Paris.
- BENG, Jacobo.
1981 "La presencia de los dioses. Alucinógenos" J.A.U.D., Barcelona.
- BENITEZ, Fernando.
1972 "Los hongos alucinantes" Ed. Era, Serie Popular. México.
1976 "En la tierra mágica del peyote" Ed. Era, Serie Popular México.

- BENJAMIN, Walter.
1974 "Haschich" Taurus Editores. Madrid.
- BOGANI MIQUEL, Emilio.
1971 "El alcoholismo, enfermedad social" Libros de bolsillo Dr. Pulso Editorial. Barcelona.
1971 "Alcohol y creencias" Anals de Medicina (Vol. LVII, núm. 4), pàg.: 560-562. Barcelona. Diciembre.
- BOLDU, Pep.
1979 "Informe heroína" a: Sal Común, núm. 23, pàg.: 22-24 i 57-60.
1980 "Heroína ¿debe legalizarse?" a: Sal Común, núm. 24. pàg.: 20-25.
- BONAL, Raimon; ALTAMIRAS, J.; CASANOVA, P.; GISBERT, R.
1980 "La contaminació per medicaments" XIè Congrés de Metges i Biòlegs de llengua Catalana, 2ª. Ponència (Ecologia i Salut), pàg.: 253-261. Barcelona.
- BORROUGHS, William S.
1971 "Almuerzo desnudo" Ed. Siglo Veinte. Buenos Aires.
1973 "Expreso Nova" Minotauro. Buenos Aires.
1976 "Yonqui-Junkie" Ed. Júcar. Madrid.
- BORROUGHS, W.; GINSBERG, A.
1977 "Cartas del Yagé" Producciones Editoriales, Star Books Barcelona.
- BOUQUET, J.
1950 "Le cannabis" a Bulletin des stupéfiants, V.II, núm. 4. Oct., pàg.: 10 i ss.
1951 "Le cannabis" a Bulletin des stupéfiants, V.III, núm. 1. Gener, pàg.: 1 i ss.
- BRAU, Jean Marie.
1972 "Historia de las drogas" Ed. Bruquera. Libro Amigo, 146. Barcelona.
- BRECHER, Edward M.
--- "Marihuana, ¿fuera de la ley?" Informe de la Unión Americana de Consumidores. La Mamma. Col.lecció de libros populares. Barcelona.
- BROWNING, Frank; GARRET, B.
1972 "La CIA y la droga" Triunfo, pàg.: 13-18.
- BURCHARD, Roderick, E.
1975 "Coca Chewing: A New Perspective" in RUBIN (Ed.) pàg. 463-481.

- CABALLERO, Juan J.
1978 "Drogas protegidas por la ley" Tele-Expres pàg.7. 1 febrero. Barcelona.
- 1978 "El mercado de la droga en Barcelona" Tele-Expres, pàg. 7, 3 de febrero. Barcelona.
- CACERES CORRALES, Elias.
"Alcoholismo: una visión general de un tema grave" Tribuna Médica, 670. pàg.: 14-15.
- CALCEDO ORDOÑEZ, A.
1971 "Uso y abuso de psicoestimulantes y otras drogas en el medio universitario" Actas Luso-españolas de Neurología y Psiquiatría 30, pàg.: 129-150.
- CAMBIO 16
1980 "Los peligros del porro" núm. 434, pàg.: 56-63. 30 de Marzo.
- CAMI i MORELL, Jordi.
1977 "Dependencia de drogas" Medicina, núm. 36. pàg.: 124-134.
- 1981 "La marihuana: efectes sobre l'organisme humà" Ciència, desembre. pàg.: 40-47. Barcelona.
- CAMI i MORELL, J.; i de TORRES, S.
1980 "El consum il.legal de drogues" XIè Congrés de Metges i Biòlegs de llengua catalana, 2ª ponència (Ecologia i Salut). pàg.: 221-227. Barcelona.
- CANO, Lola.
1978 "La droga" Venceremos, núm. 12, 25 de abril, pàg.: 20-24.
- CARBONELL SERRANO, V.
1978 "Los universitarios valencianos y el consumo de drogas" Drogalcohol, Vol. III, núm. 1, pàg.: 20-24.
- CARLIN, Albert S.; PHD i POST, Robin D., MA
1971 "Patterns of Drug Use Among Marihuana Smokers" Journal American Medical Association, vol. 218, núm. 6, 8 Noviembre. pàg.: 867-868.
- CARO BAROJA, Julio.
1979 "Las hierbas de San Juan" Cap. XXIII, XXIV i XXV de La estación de amor, pàg.: 202-222. Taurus Ed. Madrid.
- 1979 a) "Las brujas y su mundo" Alianza Editorial. Madrid.
- CASTANEDA, C.
1975 "La enseñanza de don Juan" F.C.E. México.
1976 "Una realidad a parte" F.C.E. México.
1976 a) "Viaje a Ixtlán" F.C.E. México.

- CASTANEDA, C.
1976 b) "Relatos de Poder" F.C.E. México.
1979 "El segundo anillo de poder" Ed. Pomaire. Barcelona.
- CASTELLANOS, Edgar; VALDA, Roberto; VILLEGAS, J.A.
1978 "Uso indebido de drogas y medidas de prevención y educación en Bolivia" unesco, (EPDA/EN/7) Paris. Enero.
- CENTRE DIDRO
--- "Drogue et société" (3ª. ed.) Ed. Drogstop. Paris.
- CIDUR-EDIS
1979 "Estudio sobre el consumo de drogas en la juventud española de 12 a 24 años" Ministerio de Cultura. Madrid
- CLARIDGE, Gordon.
1972 "Les drogues et le comportement humain" Payot Ed. Paris.
- COHEN, Sidney.
1972 "Historia del LSD" Ed. de Bolsillo. Ed. Cuadernos para el diálogo. Madrid.
- COLAS, J.; VILLALONGA, E.
1981 "Informe sobre los servicios en comunidades para toxicómanos en el País Valenciano" Centro Asistencial de Drogas de la Cruz Roja. Madrid.
- COL.LECTIU AJO
--- "Drogas, ¿qué son? ¿cuáles son? Cómo se toman!" Extra ajoblanco, núm. 15
- COL.LECTIU "RENUDO"
1975 "Droga: marxisti a confronto" en Re-Nudo, núm. 37. diciembre. pàg.: 8-13 i 22.
- COLLAZOS, Oscar.
1977 "Marihuana y delito. La droga antes que la revolución" a: Ajoblanco, núm. 20, marzo, pàg.: 34-35.
- COMITAS, Lambros.
1975 "The Social Nexus of Ganja in Jamaica" in RUBIN (Ed.) pàg.: 119-131.
- CONSELL NACIONAL JOVENTUT CATALUNYA
1982 "Ùs i abús de les drogues. Ponències i conclusions del primer seminari de formació per dirigents i responsables juvenils" Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència. Barcelona.
- CONY, Laura.
1977 "Un chivato nos abre su corazón" Star, núm. 31. pàg.: 41-43.
1979 "Drogas a favor del sistema" Star, núm. 48. pàg.: 2-4. Barcelona.

- COOPER, David; LEARY, Timothy; ROSZAK, Théodore.
1972 "Drogas ¿Revolución o contrarrevolución?" Rodolfo Alonso Ed. Buenos Aires.
- CORBELLA, Jacint.
1978 "Valoración médico-legal de las toxicomanias" Jano. Medicina y Humanidades, núm. 310, 3-9 febrero, pàg.: 25-26. Barcelona.
- CORBELLA, J.; RODRIGUEZ PAZOS.
1980 "Aspectos actuales de la criminalidad en las toxicomanias" Drogodependencias, pàg.: 181-189.
- CORREO DE LA UNESCO, El.
1973 "El rompecabezas de la droga" (núm. monogràfic). Maig.
- COSTA, José Manuel.
1981 "Drogas, alucinógenos, fármacos: guía por los paraísos artificiales" a El País Semanal, 4. Octubre, pàg.: 31-35.
- COSTA CALAZANS, M^a. Julieta; ULASMA, Petrus M^a.
1976 "La educación relativa al uso de las drogas en el Brasil" (Rio de Janeiro, mayo 1975) Informe EPDA/EN/4 UNESCO, 15 abril. Paris.
- COSTA-PAU, R.; GENÈ, A.M.
1980 "L'educació de les drogues en els centres escolars" - Jornades per a la unificació de criteris en l'educació sobre les drogues. Octubre. Barcelona.
- COSTA e SILVA, J. A.
1980 "Drogas y juventud" Drogodependencias, pàg.: 69-78.
- COUNCILL of MENTAL HEALTH.
1968 "Marihuana and Society" Jama, June 24, Vol. 204, núm. 13, pàg.: 91-92.
- CHAVEZ DE SANCHEZ, Mª Isabel et al.
1977 "Drogas y pobreza. Estudio etnográfico de la farmodependencia en una colonia suburbana de la ciudad de Méjico" Ed. Trillas. México.
- CHIAPPE COSTA, Mario.
1977 "Alucinógenos en la psiquiatría folklórica" Doctor, - julio, pàg.: 42-45.
- CHRISTIANE
-- "Los hijos de la droga" Ed. Argos. Barcelona.
- DALMAU, J.; MENENDEZ, F.
1978 "Claude Olievenstein: sociopolítica de la droga, ¿existe una terapéutica?" Jano Medicina y Humanidades 3-9, febrero, pàg.: 37-45. Barcelona.

DAVID, José.

1975 "Problemas del uso de drogas y medidas preventivas y educación en América Latina y El Caribe" (Lima, 14-20 enero 1976). Documento Trabajo EPDAL/4 UNESCO. Diciembre. Paris.

DE FELICE, Philippe.

1975 "Venenos sagrados. Embriaguez divina" Ed. Felmar. Col. Abraxas, 2. Madrid.

DEL MORAL GOMEZ, G. et. al.

1980 "Uso y abuso contemporáneo de drogas" Jano, núm. 444, pàg.: 35-51; 7-13. Noviembre, Barcelona.

DEL OLMO, Rosa.

1975 "La socio-política de las drogas" Universidad Central Caracas.

DEMBO, Richard; SHMEIDLER, James; ROVAL, Mary.

1976 "Demographic, Value and Behavior Correlates of Marijuana Use among Middle-Class Youths" in: Journal of Health and Social Behavior. The American Sociological Association, June. Vol. 17, pàg.: 177-187. Washington D.C.

DENIKER, Pierre.

1966 "La Psychopharmacologie" Col. Que sais-je? P.U.F. Paris

DOBKIN DE RIOS, Marlene.

1977 "Una teoría transcultural del uso de los alucinógenos de origen vegetal" América Indígena I.I.I. Vol. XXXVII núm. 2, abril-junio, pàg.: 291-304. México.

1975 "Man, Culture and Hallucinogens: An Overview" in RUBIN (ed.) pàg.: 401-414.

DU TOIT, Brian M.

1975 "Dagga: The History and Ethnographic Setting of Cannabis Sativa in Southern Africa" in RUBIN (ed.) pàg.: 81-110.

EDIS

1981 "La población española ante las drogas" Documentación Social extra núm. 42. Cáritas. Ministerio de Sanidad. Madrid.

ELEJALDE, B.R.

1975 "Marihuana and Genetic Studies in Colombia: The Problem in the City and in the Country" in RUBIN, pàg.: 327-342.

ESTEVA FABREGAT, Claudio.

1970 "Medicina tradicional, curanderismo y brujería en Chinero (Perú)" in Anuario de Estudios Americanistas, T. XXVII, pàg.: 19-60 (separata).

- ESTEVA FABREGAT, Claudio.
1971 "Los usos de la coca en Chinchero, Cuzco (Perú)" in: Munibe, XXIII-4, pàg.: 429-443 (separata) San Sebastian.
1972 "Ayni, minka y faena en Chinchero, Cuzco" in: Revista Española de Antropología americana, Vol. 7-2. pàg.: 309-407 (separata). Madrid.
- EY, Henry.
1965 "Tratado de psiquiatría". Ed. Toray-Masson. Barcelona.
- FERICGLA i GONZALEZ, J.M.
1981 "Origen de la tradició micològica a Catalunya" Congrès Cultura Tradicional i Popular. Desembre. Barcelona.
- FERRE, X.; SIERRA, E.
1979 "El abuso de los estimulantes" a: Nueva Epoca, juliol. pàg.: 22-23.
1980 "La educación sobre las drogas en la Universidad y Escuelas especiales para los profesionales implicados" Jornades per a l'unificació de criteris en l'educació sobre les drogues. Octubre, Barcelona.
- FISHER, James.
1975 "Cannabis in Nepal: An Overview" in RUBIN (ed.) pag.: 247-255.
- FIZ FERNANDEZ, Antonio.
1977 "Antropología, Cultura y Medicina indígena en América" Ed. Conjunta. Buenos Aires.
- FREIXA, Francesc.
1978 "Observaciones sobre el opio y la heroína" Jano, Medicina y Humanidades, núm. 310, 3-9 febrero, pàg.: 29-30. Barcelona.
- FREIXA, Francesc; SOLERINSA, et al.
1981 "Toxicomanías. Un enfoque multidisciplinario" Ed. Fontanella. Barcelona.
- FUENTE de la, I.
1980 "El caballo desbocado por la nieve: la muerte llega por sobredosis" a El País Semanal, 14 desembre, pàg.: 8-86.
- FURST, Peter
1980 "Alucinógenos y cultura" F.C.E. Col. Popular. México.
- GALAN, E.; PIÑO, I.P.
1979 "Gastronomía de las drogas. Usos y consumos" Ed. Zero-Zyx. Madrid.
- GARZA, F.; MENDIOLA, C.; RABAGOS, S.
1977 "Adolescencia marginal e inhalantes" Ed. Trillas. Madrid.

- GASCON, Pere.
1978 "El paraquat y la marihuana: medicina y política" Ja-
no, núm. 317, 24 Marzo. Barcelona.
- GAUTIER, T.
1843 "Le Club des Haschischiens" Feuilleton de la Presse
Médicale, 10 VII. Paris.
- GARY LOBB, C.
1974 "El uso de la coca como manifestación de cultura indí-
gena en las montañas occidentales de Sudamérica" in:
América Indígena, pàg.: 919-938. Instituto Indigenista
Interamericano. Vol. XXXIV, núm. 4. Oct.-Dic. Mexico.
- GERHARD, Ferran.
1979 "La droga a les nostres comarques" Mestral, núm. 20.
26 gen.-febr. pàg.: 5-6. Reus.
- GEROSA, G. et al.
1978 "Los paraísos de las drogas" Ediciones Mensajero. Bil-
bao.
- GIACALONE, David.
1980 "Buccati e sconfitti della droga ma soprattutto dell
emarginazione" Ed. Giustizia e Libertà. Roma.
1981 "Desintoxification et réinsertion sociale des toxico-
manes" Utilization et abus des drogues. Conseil Euro-
peen de la Jeunesse. Novembre. Strasbourg.
- GINSBERG, Irving; GREENLEY, James R.
1978 "Competing theories of Marijuana Use: a Longitudinal
Study" in Journal of Health and Social Behavior. The
American Sociological Association March, Vol. 19, núm.
1, pàg.: 22-34. Washington D.C.
- GIRALDE, Aurora.
1981 "Educación y drogas en menores inadaptados" I Congre-
so de Sociología. Septiembre. Zaragoza.
- GIRALT, F.
1978 "Los drogadictos" Ed. DOPESA. Barcelona.
- GLOBO
1979 "Revista Psiquedélica" núm. 0. Primavera. Barcelona.
1979 a) "Revista Psiquedélica" núm. 1. Verano. Barcelona.
1980 "Revista Psiquedélica" núm. 2. Invierno. Barcelona.
- GONZALEZ DURO, E.
1974 "Alcoholismo, una enfermedad para el desarrollo" EDI-
CUSA. Madrid.
1979 "Consumo de drogas en España" Ed. Villalar. Madrid.

- GOODE, E.
1970 "The Marijuana Smokers" Basic Books. New York.
- GREEN, M.; MILLER, R.D.
1975 "Cannabis in Canada" in RUBIN (Ed.) pàg.: 497-517.
- GRINÑO, David.
1976 "Remeis casolans" Ed. Milla. Barcelona.
- GRINSPON, Lester.
1973 "Reconsideración de la marihuana" Ed. Extemporáneos. México.
- GRINSPON, L.; BAKALAR, J.B.
1982 "La cocaína. Una droga y su evolución social" Ed. Ha- cer. Barcelona.
- GROFF, John.
1976 "Aquellos chalados con sus vinos de coca" a: Ajoblan- co, núm. 13, pàg.: 13.
- GRUPO DE TRABAJO
1975 para el estudio de los problemas derivados del alcohó- lismo y del tráfico y consumo de estupefacientes. Memoria del id...." Revista de Sanidad e Higiene Públi- ca, 49, pàg.: 409-573. Madrid.
- GUIX
1982 "Educació i drogues: guia de centres assistencials" núm. 51, gener, pàg.: 37-40. Barcelona.
- GUNTHER, Christian.
1978 "Seminario de Países Nórdicos sobre la educación de adultos y la educación relativa a los problemas aso- ciados con el uso de drogas" (Eskilstuna-Sueca, 18- 22 abril 1977) UNESCO, inf. EPDAN/1/ Mayo. Paris.
- GUTIERREZ MARTI, Ricardo.
1977 "Farmacosociología de las principales drogo-dependen- cias en nuestro país" Anales Hospital Sta. Cruz y S. Pablo 39/4, juliol-agost, pàg.: 173-183. Barcelona.
- HAINING, Peter.
1976 "El Club del Haschisch. La droga en la literatura" Taurus Ediciones. Madrid.
- HAMBURGER, E.
1969 "Contrasting the hippie and jünkie" The International Journal of Addictions 4: 1, pàg.: 133-134.
- HARNER, Michael J.
1976 "Alucinógenos y chamanismo" Ed. Guadarrama. Madrid.
- HARO IBARS, Eduardo.
1978 "De qué van las drogas" Las Ed. de La Piqueta. Madrid.

- HENRY, J; LEGER, L.
1977 "Los hombres se drogan, el estado se fortalece" Laertes S.A. de Ed. Barcelona.
- HOFFMANN, A.
1970 "Les hallucinogènes" La Recherche, núm. 3. Paris.
- HOLMSTED, B.
1967 "Historical Survey" a EFRON, D.H. et al. The Ethnopharmacological Search for Psychoactive Drugs, pàg.: 3-32. Public Health Service, HEW, Washington. D.C.
- HOMAN, Ulf.
1976 "La marihuana" Monte Avila editores. Caracas.
- HORTON, Donald.
1977 "La función del alcohol en las sociedades primitivas" a: KLUCKHOHN et al., pàg.: 695 i ss.
- HUI-LIN, Li
1975 "The Origen and Use of Cannabis in Eastern Asia: Their Linguistic-Cultural Implications" in RUBIN (Ed.) pàg.: 51-62.
- HUXLEY, Aldous.
1971 "Las puertas de la percepción. Cielo e infierno" Ed. Sudamericana. Buenos Aires.
- IBARRA, Juan Ramon.
1978 "Drogas en los colegios: del porro al LSD" in: Inter-
viu, núm. 109, 15-21 junio, pàg.: 68-71. Barcelona.
- I.G.; G.R.
1976 "Fumar marihuana en España" in: Posible, núm. 88, 16-22 Septiembre. Madrid.
- INGLIS, B.
1975 "The Forbidden Game: A Social History of Drugs" Hodder and Stoughton. London.
- INSTITUTO NACIONAL SERVICIOS SOCIALES
1980 "Drogodependencias" Actas del IX Congreso Internacional sobre prevención y tratamiento de las drogodependencias. Ministerio de Sanidad y Seguridad Social. Madrid.
- INTER-DROGA
1981 "Boletín Informativo de la Comisión Interministerial para el estudio de los problemas derivados del consumo de drogas" Septiembre.
- JANO
1979 "Las drogas de la infancia" núm. 397, pàg.: 16-22. Noviembre. Barcelona.

- JANO
1980 "¿Somos indrogables?" núm. 429. Juliol. Barcelona.
- 1980 a) "Según el presidente del Colegio de Farmaceuticos, España es el país de mayor consumo de drogas", núm. 432. Juliol. Barcelona.
- JERVIS, Giovanni.
1977 "La ideología de la droga y la cuestión de las drogas ligeras" inclou: "Los militantes y el brujo" i "La tecnología de la tortura". Cuadernos Anagrama, núm. 155. Barcelona.
- JOHNSTON, B.D.
1973 "Marihuana Users and Drug Subcultures" John Willey. London.
- JORDI, R.
1976 "Contaminació farmacològica" Xè Congrés de Metges i Biòlegs de llengua catalana, 2ª ponència (Funció social de la medicina) pàg.: 261-271. Ed. Acadèmia Ciències Mèdiques Catalunya i Balears i Societat Catalana de Biologia. Barcelona.
- JOSEPH, Roger.
1975 "The Economic Significance of Cannabis Sativa in the Moroccan Rif" in RUBIN (ed.) pàg.: 185-193.
- KALINA, Eduardo; KOVADLOFF, Santiago.
1975 "La droga: máscara del miedo" Monte Avila, ed. Caracas.
- KAPLAN, J.
1975 "Intersections of Anthropology and Law in the Cannabis Area" in RUBIN (ed.) pàg.: 549-557.
- KENRICK, Jenny.
1977 "Estudio de la situación postoperatoria de ex-pacientes de un programa de tratamiento anti-droga de Londres" UNESCO (31-V-77, EPDAY/6) pàg.: 3-39.
- KHAN, M.A.; ABBAS, A.; JENSEN, K.
1975 "Cannabis Usage in Pakistan: a Pilot Study of Long Term Effects on Social Status and Physical Health" in: RUBIN (ed.) pàg.: 345-353.
- KRAMER, J.F.; CAMERON, D.C.
1975 "Manual sobre dependencia de las drogas. Compilación basada en informes de expertos de la OMS y en otras publicaciones de la OMS" O.M.S. Ginebra.
- LABIN, Suzanne.
1979 "El mundo de los drogados" Ed. Argos-Vergara. Barcelona.
- LAMOUR, C.; LAMBERT, M.
1973 "La nueva guerra del opio" Barral Ed. Breve Biblioteca de Respuesta. Barcelona.

- LAPORTE i SALAS, Josep.
1976 "Les drogues" Ed. 62. Col. Monogr. Med. 13. Barcelona.
1978 "Los medicamentos" Ed. La Gaya Ciencia. Barcelona.
1980 "El consumo de drogas en el medio universitario" a:
Drogodependencias, pàg.: 31-38.
- LAPORTE, J.; GUTIERREZ, R.; CAMI, J.; LAPORTE, J.R.
1976 "Consumo de drogas de uso no médico entre los estu-
diantes de Medicina de Barcelona" Comunicación al II
Congreso Nacional de la Asociación Española de Farma-
cólogos. Cádiz.
- LAURIE, Peter.
1969 "Las drogas" Alianza Editorial. El Libro de Bolsillo,
186. Madrid.
- LEFEBRE, Gaston.
1978 "Les parents et la drogue" Drogstop. Paris.
- LEWIN, Louis.
1928 "Les paradis artificiels" Payot. Paris.
1970 "Phantastica" Arcueil, Dimeo. Paris. *PAYOT, Payot, Arcueil*
- LLUISA
1977 "Coca" in Star, núm. 28, pàg.: 40-42. Barcelona.
- MACHT, Eloisa.
1976 "Literatura y drogas" Noticias médicas, 28 julio. pàg.
8-9.
- MADDEN, WALKER and KENYON (Eds.)
1976 "Alcoholism and Drug Dependence. A Multidisciplinary
Approach" Plenum Press. New York-London.
- MANDALA
1975 "Ensayo sobre la experiencia alucinógena" Sagitario,
S.A. de Editores. Barcelona.
- MANRIQUE, D.
1977 "Drogas orgánicas, delicias orgánicas" in Star, núm.
24, pàg.: 4-6. Barcelona.
- MARTI, Oriol.
1980 "Economía política de la droga" Revista Mensual/Mon-
thly Review, agosto-sept.; Vol. 3, 12. Barcelona.
- MARTI GOMEZ, J.; RAMONEDA, J.
1978 "Claude Olievenstein: el tiempo de la droga ideológi-
ca ha terminado" in Por Favor, núm. 204, pàg.: 36-39.
5 de junio. Barcelona.
- MARTIN, Marie Alexandrine.
1975 "Ethnobotanical Aspects of Cannabis in Southeast Asia"
in RUBIN (ed.) pàg.: 63-75.

MASSOT i MARTI, Fr. M.

1981 "Creences, mitologia i religió en relació amb el concepte de popular" Congrés de Cultura Tradicional i Popular. Barcelona.

MATO REBOREDO, J.M.

1976 "La cannabis" in Policia española, julio-agosto, núm. 174, pàg.: 23-43. Dirección General Seguridad. Madrid

1980 "Droga y criminalidad" a Drogodependencia, pàg.: 173-179.

MENDOZA, Ramon.

1979 "Anteproyecto de plan de acción municipal en el campo de las drogodependencias" Noviembre. Barcelona.

1979-80 "Esquema de educación sobre las drogas" Col.legi Oficial de Metges, GAPS. Barcelona.

1980 "El tabac com a droga contaminant: epidemiologia del tabaquisme al nostre país" XIè Congrés de Metges i Biòlegs de llengua catalana, 2ª ponència (Ecologia i Salut), pàg.: 229-239. Barcelona.

1980 a) "Propuesta para la formación en farmacodependencia de los maestros y otros educadores" Jornades per a la unificació de criteris en l'educació sobre les drogues. Octubre. Barcelona.

MENDOZA, R.; SAGRERA, M.I.

1979 "Análisis de los fundamentos psicosociales y políticos de la legislación vigente sobre drogas" Drogalcohol, Vol. IV, núm. 2, pàg.: 57-66. Barcelona.

MENDOZA, R.; VEGA, A.

1978 "La educación sobre drogas en el centro escolar" Drogalcohol, vol. III, núm. 1, pàg.: 31-64. Barcelona.

MINISTERE de la SANTE

1980 "Et si mon enfant se drogait?" Luxemburg.

MOREAU DE TOURS, J.

1962 "Du haschisch et de l'aliénation mentale" Annales M. de Tours, P.V.F. París.

MORER ERREA, Miquel.

1973 "La sociedad alcoholadicta" in Triunfo, núm. 542. febrero, pàg.: 24-27. Barcelona.

MOUSSEAU, Jacques.

1976 "Droga, drogados y drogadictos" in Ajoblanco, núm. 8. gener. Barcelona.

MULLER, Kurt.

"Estudio sobre la situación de ex-usuarios de drogas tras tratamientos en la comunidad socioterapéutica Projekt Reitbrook" UNESCO 31-V-77 (EPDAY/6) pàg.: 41-50.

- MUSTO, David F.
1973 "The American Disease: Origins of Narcotic Control"
Yale University Press. New Haven.
- NAHAS, Gabriel G.
1980 "Aspectos biomédicos del consumo de cannabis" a: Avances en terapeutica, pàg.: 183-199. Ed. Salvat. Barcelona.
- NEGRO, José Luis.
1979 "Drogas" Ed. Alhambra. Madrid.
- NEUENBURGER, Georges-Albert.
1980 "Connaissance des drogues d'agrément et des toxicomanies" Ed. Drog et Beaujardin. Genève.
- NOBLE, P.J.
--- "Drugtaking in Delinquent Boys". British Medical Journal, núm. 1, pàg.: 102-105.
- NOWLIS, Aden.
1975 "La verdad sobre la droga. La droga y la educación"
Ed. de la UNESCO. Paris.
- OBIOLS LLANDRICH, J.
1978 "Drogas, Cultura y subcultura" in Jano, núm. 310, 3-4 febrero, pàg.: 18-22. Barcelona.
- OBIOLS LLANDRICH, J.; SOLER INSA, P.A.
1978 "Estudio de un grupo de consumidores habituales de cannabis" in: Rev. del Dep. de Psiquiatría, vol. 5, núm. 2, pàg.: 77-91. marzo-abril. Barcelona.
- OLIEVENSTEIN, Claude.
1975 "La toxicomanía". Ed. Fundamentos. Madrid.
1977 "Il n'ya pas de drogués heurex" Ed. de Robert Laffont. Paris.
- ORGANIZACION MUNDIAL DE LA SALUD
1966 "Comité de expertos de la OMS en farmacodependencia. 16º Informe". Ginebra.
1969 "Serie de informes técnicos, núm. 407" Ginebra.
1971 "El uso de la cannabis. Informe de un grupo científico de la OMS. Informe técnico núm. 478" Ginebra.
1973 "La juventud y las drogas. Informe técnico, núm. 516" Ginebra.
1975 "Evaluación de medicamentos como causa probable o potencial de dependencia" Informe Técnico, núm. 577. Ginebra.
1976 "Riesgos para la salud ocasionados por nuevos contaminantes del medio" Informe Técnico, núm. 586. Ginebra.
1980 "¿Precio del progreso?" in Jano, núm. 405. pàg.: 69-72. Enero. Barcelona.

- OUGHOURLIAN, J.
1977 "La persona del toxicómano" Ed. Herder. Barcelona.
- PARTRIDGE, William L.
1975 "Cannabis and Cultural Groups in a Colombian Municipio" in RUBIN (ed.) pàg.: 147-170.
- PELT, Jean Marie.
1971 "Droque et plantes màgiques" Horizons de France.
- PITTMAN, David J.
1966 "Alcoholismo, un enfoque interdisciplinario" Ed. Hormé, S.A.E. Paidós. Col. Psicología de Hoy. Vol. 40. Buenos Aires.
- PLANT, Martin A.
1977 "Is Illegal Drugtaking a Problem?" in Alcoholism and Drug Dependence, Plenum Press. New York.
- PORTA, M.; LAPORTE, J.R.; CAPELLA, D.; GISBERT, R.; MARTIN, M.L.
1981 "El consum de medicaments en el nostre sistema sanitari" Primeres Jornades Catalanes de Sociologia (A.C.S.) Abril-maig. Barcelona.
- PREGO, Arístides.
1979 "Cómo ayudar al adicto a las drogas" a: Psicodeia, núm. 46, pàg.: 203-208.
- PUIGDENGOLAS, Montserrat; MIRANDA, Regina.
1978 "La medicina popular" DOPESA, Col. Conèixer Catalunya. Barcelona.
- PUJOL, R.; FUNES, J.
1980 "El tractament de les drogues a 2ª etapa. Propostes i experiències" Perspectiva Escolar núm. 47. pàg.: 33-37. Septiembre. Barcelona.
- QUINCEY, Thomas de.
1976 "Las confesiones de un comedor de opio inglés" Producciones Editoriales S.A. Starbooks. Barcelona.
- RAVENTOS, M.P.; TRIAS, M.; BARRIGA, S.
1976 "Aspectos psicosociales del mundo de la droga en Barcelona" Revista de Psicología General y Aplicada, núm. 141-142, pàg.: 1075-1078.
- REICHEL-DOLMATOFF, G.
1978 "El chamán y el jaguar" Siglo XXI, ed. México.
- REMSCHMIDT, H.; DAUNER, I.
1971 "Aspectos clínicos y sociales del hábito de las drogas en los adolescentes" in: Med. Klin, núm. 123. pàg.: 82-106.

- REOL TEJADA, J.M.
1978 ? "Uso y abuso de medicamentos" M^o. Sanidad y Seguridad Social. Subsecretaría de la Salud. Madrid.
- REUBAND, K.H.
1976 "The Patological and the Subcultural Model of Drug - Use - A test of Two Contrasting Explanations-" pág.: 151-169. in MADDEN et al.
- REXED, Ingemar.
1977 "De la retirada de combate. Políticas de Suecia en la esfera del uso de las drogas y posibilidades para los ex-usuarios" UNESCO, 31-V-77 (EPDAY/6) pág.: 71-83.
- ROA, Armando.
1971 "La marihuana". Ed. Universitaria. Santiago de Chile.
- ROBINSON, D.
1976 "Alcoholism and Drug Dependence. A Multidisciplinary Problem: The Sociologist's View point" pág.: 47-56. in MADDEN et al.
- ROMANI i ALFONSO, Oriol.
1978 "Droga i consensus social" Tesina de Grau. Dept. Antropologia Cultural. Fac. Geografia i Història, Univ. de Barcelona.
- ROSENTHAL,
1978 "Manual para el cultivo de la marihuana" Ed. Pastanaga. Barcelona.
- RUBIM de PINHO, Alvaro
1975 "Social and Medical Aspects of the Use of Cannabis in Brasil" in RUBIN, pág.: 293-301.
- RUBIN, Vera (Ed.)
1975 "Cannabis and Culture" Mouton Publishers. La Haya. Paris.
- SABBAG, Robert.
1981 "Ciego de nieve. Traficando con cocaína" Ed. Anagrama. Contraseñas 30. Barcelona.
- SAMI-ALI
1971 "Le haschisch en Egypte". Ed. Payot. Paris.
- SANZ; MIRALLES; SALAGRE.
1976 "Distribución y control de estupefacientes" Hospital 80 núm. 11, pág.: 54-56. Octubre-Diciembre. Barcelona.
- SARASQUETA, Antxon.
--- "Todas las drogas pasan por España" in: Gaceta Ilustrada, pág.: 42-52.

- SCHULTES, R.E.; KLEIN, W.M.; PLOWMAN, T.; LOCKWOOD, T.E.
1975 "Cannabis: An Exemple of Taxonomic Neglect" in RUBIN
(ed.) pàg.: 21-36.
- SEGGIARO, Luis A.
1969 "Medicina indígena en América" Eudeba. Buenos Aires.
- SNYDER, Salomon M.
1975 "Usos de la marihuana" Intermédica. Buenos Aires.
- SOCARRAS, José Francisco.
1976 "La farmacodependencia en Colombia: medidas prohibiti
vas y educativas para prevenirlas" EPDA/EN/S. UNESCO.
Abril. Paris.
- SOLER INSA, P.A.
1974 "La cannabis. Aspectos de su consumo" Centro Estudios
Alcoholologia y Toxicomanias. Barcelona.
- 1978 "Las nuevas ideologías y las drogas" in: Jano, núm.
310, pàg.: 13-17. 3-9 febrero. Barcelona.
- 1979 "Información, actitud y consumo respecto a las drogas
en una población estudiantil barcelonesa de grado me-
dio" Revista del Departamento de Psiquiatría, Facultad
Medicina Barna, Vol. VI, num. 3, mayo-junio. pàg.:
185-201.
- SOLOMON, D (Ed.)
1969 "The Marihuana Papers" Panthers Books. London.
- SOUTHERN, Terry.
1977 "A la rica marihuana y otros sabores" Ed. Anagrama.
Barcelona.
- STACKER, Karl-Heinz; BARTMANN, Ulrich.
1977 "Psicología del fumar" Ed. Herder. Barcelona.
- STEARN, William T.
1975 "Typification of Cannabis Sativa L." in RUBIN (ed.);
pàg.: 13-20.
- SYMPOSIUM sur la marihuana.
1978 Ressenya a Bulletin des stupéfiants, Vol. XXX, núm 3.
Juillet-septembre. Reims.
- TESTIGOS DE JEHOVA.
1978 "El abuso de las drogas aprieta su agarro global"
in Despertad! 8 marzo. Barcelona.
- THOMAS, Ch. W. et al.
1975 "Student Drug Use: A Re-Examination of the Hang-Loose
Ethic Hypothesis" in J. Health and Soc. Behavior, vol.
16, núm. 1, pàg.: 63-73.
- TRIBUNA MEDICA
--- "Madrid. IX Congreso Internacional sobre prevención y
tratamiento de la drogodependencia" núm. 819. p.:8-12.

- TROCCHI, A.
1963 "Cain's Book" Calder. Londres.
- UNESCO.
1972 "Informe 1972 sobre "Drogas, alienaciones y educación""
Paris.
- 1974 "Seminario sobre los jóvenes y el uso de las drogas
en los países industrializados" Sévres, 10-15 sept.
1973. Informe: ED/MED.34), mayo. Paris.
- 1976 "Reunión general sobre la educación relativa a las dro-
gas en América Latina y El Caribe" (Lima, 14-20 enero
1976). Informe (ED/MED.42). Junio. Paris.
- 1977 "Reunión sobre la educación relativa a los problemas
relacionados con el uso de las drogas en seis países
del Africa" (Lima, 13-17 sept., 1976) Informe ED/MD/
44. Enero. Paris.
- 1977 a) "El porvenir de los ex-usuarios de drogas después del
tratamiento" 4 estudios UNESCO-FNUFUID. Mayo (EPDAY/6)
Paris.
- 1977 b) "Estudio relativo a las acciones para prevenir el uso
indebido de drogas en el Perú". Lima.
- 1978 "Reunión sobre la educación relativa a los problemas
relacionados con el uso de las drogas organizada para
los países de Europa y América del Norte de habla fran-
cesa o que emplean el francés como lengua oficial"
(La Mothe, Maute-Garonne (Francia), 22-26 agosto 1977)
Informe: ED/MD/48. Febrero. Paris.
- VALBUENA BRIONES, A.
1982 "Problemas médicos y psiquiátricos de las toxicomanías.
Complicaciones psiquiátricas de las drogas" in: Tri-
buna Médica, núm. 933, pàg.: 41-45. Madrid.
- 1982 a) "Problemas médicos y psiquiátricos de las toxicomanías.
Tratamiento de las toxicomanías" in: Tribuna Médica,
núm. 935, pàg.: 43-45. Madrid.
- VALLE-INCLAN, Ramón.
1955 "La pipa de Kif" Llibre III de R. del Valle-Inclán.
Sus mejores poesías. pàg.: 75-123. Ed. Bruguera. Bar-
celona.
- VALLEJO NAGERA, Antonio.
1944 "Tratado de psiquiatría" Salvat ed. Barcelona.
- VARENNE, G.
1973 "El abuso de drogas" Ed. Guadarrama. Madrid.
- VARIS AUTORS
1976 "Dossier: droga y literatura" a: El Viejo Topo, núm.
1, pàg.: 29-40.
/

VARIS AUTORS

- 1979 "The Colombian Connection" a Time, gener, pàg.: 26-32.
- 1979-80 "La Coca: en Pro y en Contra de la Hoja Sagrada" a:
Peru Agrario, núm. 14, diciembre-enero, pàg.: 32-48.
- 1981 "Drogas en la escuela" a Cuadernos de Pedagogía, núm.
73, pàg.: 5-32.
- 1981 a) "Cocaine: Middle Class High" a Time, juliol, pàg. 42-
49.
- VARO, José; CORTAIRE, Reyes.
1980 "La educación sobre las drogas en el medio laboral"
Jornades per a la unificació de criteris en l'educació
sobre les drogues. Barcelona.
- VAYREDA i OLIVAS, Pere.
1980 "Supervivències de festes agrícoles primitives" Arxiu
de Tradicions Populars (Dtor. V. Serra i Boldú), fas-
cicle V 284-298. Olañeta editor, Barcelona.
- VEGA, Amando (Coord.)
1982 "Delincuencia y drogas" Publicaciones del ICE. Univer-
sitat de Barcelona.
- VILA-ABADAL, Jordi.
1982 "La drogació Joventut i droga". Ed. de la Magrana.
Barcelona.
- V.S.T. (Vie Sociale et Traitements. Revue des équipes de Santé
Mentale)
1978 "De la drogue, des usagers, des formes de prevention.
Elements de réflexions", núm. 117, février-mars-abril.
- WASSON, Robert Gordon.
1972 "Soma, divine mushroom of immortality" Harcourt Bale
Savonovich. New York.
- WASSON, R.G.; HOFMANN, Albert.
1980 "El camino de Eleusis" F.C.E. México.
- WATTS, Alan.
1978 "Cosmología gozosa. Aventuras en la química de la con-
ciencia" Impressions (I.F. Press), Barcelona
- WELLS, Brian.
1973 "Psychedelic Drugs" Penguin Books. London.
- WILLIAMS-GARCIA, Roberto.
1975 "The Ritual Use of Cannabis in México" in RUBIN (ed.)
pàg.: 133-145.
- YUSTE GRIJALBA, F.J.
1976 "Un punto de vista médico social sobre la dependencia
de las drogas" PAPERS, núm. 5. Barcelona.

ANEX

- BERGERET, Jean.
1980 "Les toxicomanes et son environnement" Recherches INSERN.
PUF.
- 1982 "Toxicomanie et personnalité" PUF Què sais je?.
- CONTRERAS, Jesús.
1972 "La adivinación por la coca en Chinchero, Cuzco, Perú"
a: Atti del XL Congresso internazionale degli america-
nisti (separata) Roma-Gènova, 3-10 setembre.
- FONT I QUER, Pio.
1981 "Plantas medicinales. El dioscòrides renovado". Ed. Labor.
Barcelona.
- GRACIA i BARBA, E.
1980 "Els bolets al·lucinògens a Catalunya" a: Ciencia, núm. 4,
pàg.: 57-58. Barcelona, novembre.
- GRINO, D.; LLOPART, D.; MAÑA, J.; MONTMANY, M.
1980 "Catàleg exposició. Plantes d'herbolari". Ajuntament de
Barcelona. St. Ponç.
- HEIM, Roger i WASSON, R.G.
1958 "Les champignons hallucinogènes du Mexique" Editions du
Museum National d'Histoire Naturelle. Paris.
- LA BARRE, Weston.
1974 "The Peyote Cult" The Shoestring Press. (1^a ed. 1938).
- "LE PATRIARCHE" SECCIÓ N ESPANOLA - SECCION INVESTIGACION/PREVENCIÓN.
- La droga.
- Adolescencia y toxicomanías: los medios para una infor-
mación eficaz.
- Toxicomanías en el ambiente escolar: para una dinámica
de la prevención.
- Estudio sobre la naturaleza de los toxicòmanos admiti-
dos en los centros de educación de la asociación "Le
Patriarche".
- MYERHOFF, Barbara G.
1975 "Peyote and Huichol World-view: The Structure of a Mystic
Vision" a RUBIN (ed.) pàg.: 417-438.
- PEÑA, Remedios de la
1972 "El uso de la coca entre los incas" Revista Española de
Antropología Americana, Vol. 7. Madrid.
- VALDÉS DEL TORO, Ramón.
1976 "La medicina popular en Cataluña" a LISON (Comp.) Expre-
siones actuales de la cultura del pueblo. Ed. Aguilar.
Madrid.
- WASSON, R. Gerden; WASSON, Valentina Pavlovna.
1957 "Mushrooms, Russia and History" Pantheon. Nueva York.

(D) COMIX UNDERGROUND

Presento la llista dels comix produïts aquí que he consultat durant la confecció de la tesi i que han aparegut entre 1974 i 1979; no és, per tant, una llista exhaustiva. En alguns hi manquen dades, com els responsables editorials o la data i per aquesta raó, algunes són aproximatives. L'entrada es fa per ordre alfabètic de títols, no d'autors.

- "A LA CALLE"
1977 Los Tebeos del Rollo, Barcelona.
- "BUTIFARRA"
1977 Iniciativas Editoriales, Barcelona.
- "CANTIDADES"
1975 Comix, Barcelona.
- "CARAJILLO"
1975 Editorial Madrágora, Barcelona.
- "DIPLOMA D'HONOR"
1974 Comix, Barcelona.
- "EL COMIX MARGINAL ESPAÑOL"
1976 Producciones Editoriales, Barcelona.
- "EL SIDECAR"
1977 Los tebeos del Rollo, Barcelona.
- "EL ROLLO ENMASCARADO"
1974 Comix, Barcelona.
- "EL TRAPICISTA"
1976 Ceesepe. RockComix, Barcelona.
- "EL VÍBORA"
1979 i ss. Revista mensual de comix. Berenguer ed. Barcelona.
- "LA PIRAÑA DIVINA"
1975 Nazario, Barcelona.
- "MAKOKI"
1979 Gallardo, Mediavilla, Borrayo. Laertes ed., Barcelona.
- "NASTI DE PLASTI"
1976 Editorial Madrágora, Barcelona.
- "PAPEL"
1978 núm. 0, Pastanaga ed., Barcelona.
- PERIODICODENADAMASUNAHOJA"
1978 núms. 2007, 2008, 2010, 2011, 2012. Barcelona.
- "PICADURA SELECTA"
1976 Iniciativas Editoriales, Barcelona.
- "PORNO para soldados y amas de casa"
1977 RockComix, Barcelona.
- "PUNK"
1978 RockComix, Barcelona. /

"PURITA"

1975

Nazario. Editorial Madràgora. Barcelona.

"SAN REPRIMONIO Y LAS PIRAÑAS"

1977

Gaspar Fraga, editor. Barcelona.

"VICIOS MODERNOS"

1979

Ceesepe. La Banda de Moebius, Madrid.

